

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU BIŁGORAJSKIEGO NA LATA 2007 - 2015

**STAROSTWO POWIATOWE
W BIŁGORAJU**
ul. Kościuszki 87
23 – 400 Biłgoraj
tel. (084) 688-20-00,
fax. (084) 688-20-09,
www.bilgorajski.pl
e-mail: bilgoraj_p_s@woil.lublin.pl

ZARZĄD POWIATU W BIŁGORAJU
kwiecień 2008

**Uchwała Nr XX/155/2004
Rady Powiatu w Biłgoraju
z dnia 29 kwietnia 2004 r.**

w sprawie powołania Komisji ds. Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego

Na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1592 z późn. zmianami), § 44, ust. 1, § 49 ust. 1 Statutu powiatu Biłgorajskiego stanowiącego załącznik do uchwały Nr III/1/89 Rady Powiatu Biłgorajskiego z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie ustalenia Statutu Powiatu Biłgorajskiego (Dz. Urz. Woj. Lub. z 1999 r., Nr 5, poz. 72), zmienionego uchwałą Nr XXXVIII/180/2001 Rady Powiatu z dnia 31 sierpnia 2001 r. (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002 r., Nr 2, poz. 12) oraz uchwałą Nr II/11/2002 Rady Powiatu z dnia 29 listopada 2002 r. (Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 155, poz. 3501), Rada Powiatu uchwała, co następuje:

§ 1

Powołuje się Komisję ds. Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego w składzie:

1. Franciszek Pięta
2. Woźnica Zofia
3. Kurzyna Marian
4. Wojtyła Edward
5. Lachowicz Marian
6. Larwa Bogusław
7. Kucharczuk Marian
8. Bełzek Aleksander

§ 2

Zadaniem Komisji ds. Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego jest opiniowanie Planu Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2004 – 2013, prowadzenie monitoringu oraz ocena jego wdrażania.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Franciszek Pięta

**Uchwała Nr IX/101/2007
Rady Powiatu w Biłgoraju
z dnia 2 sierpnia 2007 r.**

zmieniająca uchwałę w sprawie powołania Komisji ds. Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego

Na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1592 z późn. zmianami), § 44, ust. 1, § 49 ust. 1 Statutu powiatu Biłgorajskiego stanowiącego załącznik do uchwały Nr III/1/89 Rady Powiatu Biłgorajskiego z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie ustalenia Statutu Powiatu Biłgorajskiego (Dz. Urz. Woj. Lub. z 1999 r., Nr 5, poz. 72), zmienionego uchwałą Nr XXXVIII/180/2001 Rady Powiatu z dnia 31 sierpnia 2001 r. (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002 r., Nr 2, poz. 12) oraz uchwałą Nr II/11/2002 Rady Powiatu z dnia 29 listopada 2002 r. (Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 155, poz. 3501), Rada Powiatu uchwała, co następuje:

§ 1

W uchwale Nr XX/155/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie powołania Komisji ds. Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego w § 1 wprowadza się zmiany w składzie osobowym Komisji:

- w miejsce Pana „Piętaka Franciszka” wpisuje się Pana „Różańskiego Janusza”,
- w miejsce Pana „Wojtyły Edwarda” wpisuje się Pana „Popika Zbigniewa”,
- w miejsce Pana „Larwy Bogusława” wpisuje się Pana „Dolińskiego Krzysztofa”.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Janusz Różański

Uchwała Nr 169 /2007
Zarządu Powiatu w Biłgoraju
z dnia 14 września 2007 roku
w sprawie powołania Zespołu ds. rozwoju lokalnego

Na podstawie art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1592 z późn. zmianami), art. 9 pkt 4 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2006 r. Nr 227, poz. 1658) Zarząd Powiatu w Biłgoraju uchwala, co następuje:

§ 1

Powołuje się Zespół ds. rozwoju lokalnego zwany dalej „zespołem” w składzie:

Stanisław Schodziński - pełnomocnik zespołu
Tomasz Rabiej - zastępca pełnomocnika zespołu

Członkowie zespołu:

Zbigniew Bednarz - wieloosobowe stanowisko pracy ds. funduszy strukturalnych, rozwoju powiatu i inwestycji,
Stefan Oleszczak - wieloosobowe stanowisko pracy ds. funduszy strukturalnych, rozwoju powiatu i inwestycji,
Teresa Jonik - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie,
Danuta Łagożna - Powiatowy Urząd Pracy w Biłgoraju,
Elżbieta Hadacz - SP ZOZ w Biłgoraju,
Jan Gałan - Wydział Edukacji, Promocji, Kultury, Sportu i Turystyki,
Zofia Siek - Wydział Edukacji, Promocji, Kultury, Sportu i Turystyki,
Maria Góralska - Zarząd Dróg Powiatowych w Biłgoraju,
Joanna Łęcka - Zarząd Dróg Powiatowych w Biłgoraju,
Grażyna Kaczor - Wydział Finansowy,
Janusz Zieliński - Wydział Architektury i Budownictwa,
Marek Konopka - Wydział Rolnictwa, Ochrony Środowiska i Leśnictwa.

§ 2

Zadaniem zespołu jest opracowanie „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 – 2015” i przedłożenie go do zaopiniowania Komisji ds. Rozwoju Lokalnego.

§ 3

Pełnomocnik „zespołu” pełni funkcję koordynatora i jest odpowiedzialny za zbieranie wniosków, przygotowanie danych i wyznaczenie obszaru, na którym będą realizowane projekty kwalifikujące się do wsparcia w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

§ 4

Wykonanie uchwały powierza się Przewodniczącemu Zarządu.

§ 5

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Zarządu

Marek Onyszkiewicz

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	7
Część I - DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO – EKONOMICZNEJ	9
1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	10
1.1 Położenie powiatu biłgorajskiego	10
1.2 Sieć osadnicza	11
1.3 Zasoby naturalne	12
1.4 Zasoby kulturowe	27
Obszary problemowe i analiza SWOT	31
2. SPOŁECZEŃSTWO I ZASOBY LUDZKIE	32
2.1 Demografia	32
2.2 Wykształcenie	39
2.3 Oświata	39
2.4 Rynek pracy	51
2.5 Kultura	55
Obszary problemowe i analiza SWOT	57
3. SFERA GOSPODARCZA	61
3.1 Podmioty gospodarcze	61
3.2 Główni pracodawcy	62
3.3 Struktura podstawowych branż gospodarki	63
3.4 Przemysł i budownictwo	73
3.5 Handel	74
3.6 Gospodarka mieszkaniowa	75
Obszary problemowe i analiza SWOT	77
4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	80
4.1 Infrastruktura komunikacyjna	80
4.2 Infrastruktura środowiska	82
4.3 Infrastruktura energetyczna	86
4.4 Infrastruktura edukacyjna	88
4.5 Infrastruktura sportowa	90
4.6 Infrastruktura kultury	93
Obszary problemowe i analiza SWOT	93
5. ZARZĄDZANIE POWIATEM	96
5.1 Możliwości budżetowe powiatu	95
5.2 Planowanie strategiczne	103
5.3 Kapitał społeczny	104

5.4 Bezpieczeństwo	106
Obszary problemowe i analiza SWOT	120
Część II - CELE I PRIORYTETY STRATEGII ORAZ SYSTEM WDRAŻANIA	123
1. Misja i wizja strategii (cel generalny)	124
2. Cele strategiczne (obszary priorytetowe)	124
3. Cele operacyjne oraz proponowane kierunki działań	125
4. System wdrażania i monitorowania	138
4.1 Wdrażanie	138
4.2 Główne instytucje i podmioty zaangażowane we wdrażanie strategii	139
4.3 Środki niezbędne do realizacji strategii	140
4.4 Źródła finansowania strategii	141
4.5 System monitorowania i oceny realizacji strategii	141
4.6 Krótki opis konsultacji społecznych	144
Załączniki do Strategii	
Zał. Nr 1 Ankieta do konsultacji społecznych	153
Zał. Nr 2 Wieloletni plan inwestycyjny	159

WPROWADZENIE

Proces opracowania „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015” został zainicjowany przez Zarząd i Radę Powiatu. Istotą opracowania jest określenie uwarunkowań wewnętrznych - zasobów powiatu i możliwości ich wykorzystania oraz niedoborów - dziedzin wymagających ulepszenia z uwzględnieniem powiązań i wpływów otoczenia zewnętrznego. Celem nadrzędnym opracowania jest określenie programów działań, które przyczynią się do poprawy warunków życia lokalnej społeczności.

Zadaniem Strategii jest powiązanie projektów z celami Strategii Rozwoju Powiatu oraz potencjalnymi źródłami ich finansowania. Projekcja zadań inwestycyjnych odnosi się wyłącznie do zadań własnych powiatu oraz zadań realizowanych wspólnie z innymi podmiotami, głównie z gminami Powiatu Biłgorajskiego.

Prace nad „Strategią Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” wykonano w trzech etapach:

I etap:

Opracowanie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru powiatu na podstawie danych statystycznych i badań własnych. Analiza została przeprowadzona w oparciu o materiał statystyczny pochodzący z Głównego Urzędu Statystycznego, Starostwa Powiatowego oraz badania własne. W opracowaniu wykorzystano następujące materiały źródłowe:

- *Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa lubelskiego na lata 2006 – 2020”*
- *Plan Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2004 – 2013,*
- *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013,*
- *Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, baza BDR,*
- *Państwowa Komisja Wyborcza,*
- *Wojewódzki Urząd Statystyczny w Lublinie,*
- *Narodowy Spis Powszechny 2002 – Ludność,*
- *Narodowy Spis Powszechny 2002 – Mieszkania,*
- *Narodowy Spis Powszechny 2002 – Gospodarstwa Domowe,*
- *Powszechny Spis Rolny – 2002,*
- *Program ochrony środowiska powiatu biłgorajskiego,*
- *Plan gospodarki odpadami powiatu biłgorajskiego,*
- *Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego,*
- *Program promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy na lata 2004 – 2007,*
- *Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych,*
- *Informator o organizacjach pozarządowych terenu powiatu biłgorajskiego i gminy Zwierzyniec,*
- *Informacja Komendanta Powiatowego PSP w Biłgoraju o stanie bezpieczeństwa powiatu biłgorajskiego w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2006,*
- *Ocena stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie powiatu biłgorajskiego w okresie 2006 roku,*
- *Raporty SIO – 2005, 2006, 2007.*

II etap:

Opracowanie części planistycznej określającej pożądane kierunki rozwoju powiatu poprzez wyznaczenie konkretnych zadań i sposobów ich realizacji.

Intencją Rady i Zarządu Powiatu było zidentyfikowanie potrzeb i oczekiwań w zakresie zadań własnych powiatu oraz ujęcie ich w „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego”.

Wszystkie zadania ujęte w planie zostały wypracowane podczas spotkań grup roboczych, które odbyły się na terenie Powiatu Biłgorajskiego w dniach 21 września 2007 r.; 21, 24 i 30 stycznia 2008 r. oraz 2 kwietnia 2008 r.

III Etap:

„Plan Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” przedstawia sytuację społeczno – ekonomiczną, formułuje cele i zawiera opis strategii zmierzającej do osiągnięcia rozwoju społecznego oraz gospodarczego. Prezentuje szacunkowe efekty planowanych interwencji i wpływ na przebieg procesów rozwojowych, wskazuje kierunki zaangażowania środków funduszy strukturalnych i środków własnych powiatu i gmin.

Przygotowanie Planu Rozwoju poprzedził proces konsultacji społecznych. Projekt był przedmiotem dyskusji poszczególnych komisji Rady Powiatu. Dokument oparty został na założeniach ujętych w zarysie strategii rozwoju powiatu.

„Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015” będzie służyła jako punkt odniesienia dla działań o charakterze rozwojowym, podejmowanych z zasobów środków własnych i jednostek samorządu terytorialnego na szczeblu gmin, jak również pozwoli określić wysokość interwencji z funduszy unijnych.

„Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” została opracowana dla dwóch okresów:

- okresu krótkoterminowego, obejmującego lata 2008 – 2010,
- okresu długoterminowego, obejmującego lata 2011 – 2015.

Zakłada się aktualizację Strategii w przypadku zaistnienia pilnej potrzeby. Realizacja Strategii Rozwoju Powiatu uzależniona będzie od opracowania studiów wykonalności, przygotowania projektów technicznych oraz możliwości własnych, finansowych Powiatu i kwalifikacji projektów przez Regionalny Komitet Sterujący.

Część I

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO – EKONOMICZNEJ

1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

1.1. Położenie powiatu biłgorajskiego

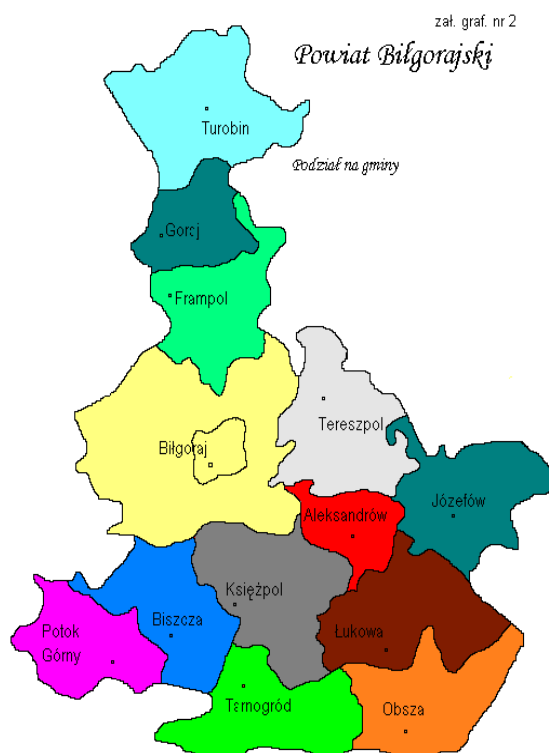
Powiat biłgorajski położony jest w południowej części województwa lubelskiego na pograniczu trzech jednostek fizjograficznych: Wyżyny Lubelskiej, Roztocza i Kotliny Sandomierskiej. Niższymi jednostkami fizjograficznymi są: Wyniosłość Giełczewska, Padół Zamojski, Roztocze Zachodnie i Środkowe, Równina Biłgorajska i Płaskowyż Tarnogrodzki. Od zachodu powiat biłgorajski sąsiaduje z powiatem nizańskim i janowskim, od północnego - zachodu z powiatem lubelskim, od północnego - wschodu z powiatem krasnostawskim, od wschodu z powiatem zamojskim, od południowego - wschodu z tomaszowskim, a od południa z powiatami lubaczowskim, leżajskim i przeworskim przynależnymi do województwa podkarpackiego.

Podział administracyjny

W skład powiatu wchodzi:

- 4 gminy miejskie – Biłgoraj, Frampol, Józefów i Tarnogród
- 10 gmin wiejskich: Biłgoraj, Aleksandrów, Biszczka, Goraj, Księżpol, Łukowa, Obsza, Potok Górny, Tereszpol, Turobin.

Powiat Biłgorajski zajmuje obszar 1 678 km², co stanowi odpowiednio 6,68 % powierzchni województwa lubelskiego i 0,5% powierzchni kraju.

1.2 Sieć osadnicza

Powierzchnia, liczba miejscowości, liczba sołectw i lokalizacja gmin powiatu biłgorajskiego

Lp.	Gmina/miasto	Powierzchnia w km ²	Liczba sołectw	Liczba miejscowości	Lokalizacja
	Powiat Biłgorajski	1 677,8	170	198	Położony w południowej części województwa.
1.	Miasto Biłgoraj	20,9		1	Położone nad rzeką Białą Ładą
2.	Gmina miejska – Frampol	107,6	16, w tym miasto Frampol	21 w tym 1 miasto - Frampol	Położona w północnej części powiatu. We wschodniej części gminy znajduje się Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy. Przez gminę przepływa rzeka Biała Łada
3.	Gmina miejska – Józefów	124,7	17	20 w tym 1 miasto - Józefów	Położona we wschodniej części powiatu. Południową część gminy obejmuje Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej.
4.	Gmina miejska – Tarnogród	114,0	7	5 w tym 1 miasto - Tarnogród	Położona w południowej części powiatu.
5.	Gmina Aleksandrów	53,2	4	7	Położona w centralnej części powiatu. Przez gminę przepływa rzeka Czarna Łada
6.	Gmina Biłgoraj	261,4	28	36	Położona w centralnej części powiatu. Przez gminę przepływa rzeka Biała Łada.
7.	Gmina Biszczka	107,3	8	8	Położona w południowo - zachodniej części powiatu. Przez gminę przepływa rzeka Tanew.
8.	Gmina Goraj	67,6	12	16	Położona w północnej części powiatu. Wschodnia część gminy leży w obrębie Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego. Przez gminę przepływa rzeka Biała Łada.
9.	Gmina Księżpol	142,4	17	25	Położona w centralnej części powiatu. Przez gminę przepływa rzeka Tanew.
10.	Gmina Łukowa	148,8	11	9	Położona w południowo - wschodniej części powiatu. Wschodnią część gminy obejmuje Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej. Przez gminę przepływa rzeka Tanew.
11.	Gmina Obsza	113,0	8	6	Położona w południowo - wschodniej części powiatu. Wschodnią część gminy obejmuje Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej. Przez gminę przepływa rzeka Tanew.
12.	Gmina Potok Górny	110,9	12	13	Położona w południowo - zachodniej części powiatu.
13.	Gmina Tereszpol	144,0	6	7	Położona w centralnej części powiatu. Północna część gminy leży w obrębie Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego.
14.	Gmina Turobin	162,0	24	23	Położona w północnej części powiatu.

1.3 Zasoby naturalne

Formy ochrony przyrody w powiecie biłgorajskim

Ogólna ocena wielkości zasobów i walorów przyrodniczych powiatu.

Charakterystyczną cechą środowiska przyrodniczego powiatu jest znaczne zróżnicowanie na stosunkowo małej powierzchni. Wynika to z położenia tego obszaru w dwóch strefach krajobrazowych - Obniżeniu Podkarpackim i Pasic Wyżyn. Krawędź Roztocza to jedyny w Polsce, wyraźnie zaznaczony w rzeźbie terenu fragment granicy geologicznej między fałdową Europą Zachodnią, a płytową Wschodnią. Każdy z regionów fizjograficznych jest niejednorodny krajobrazowo i dzieli się wewnętrznie na subregiony o odmiennych typach rzeźby, szaty roślinnej i różnych cechach charakterystycznych dla danego terenu. Terenem bardzo atrakcyjnym pod względem krajobrazowym jest Roztocze. U podnóża krawędzi Roztocza pojawiają się liczne źródła i wysięki, które przyczyniają się do zabagnienia terenu Równiny Biłgorajskiej. Wiąże się z tym duża różnorodność środowiska przyrodniczego: występują duże kompleksy leśne, wąwozy erozyjne z głębokimi suchymi dolinami, doliny rzeczne z ekosystemami zaroślowymi oraz torfowiska. Zróżnicowanie krajobrazu to niewątpliwe walory do wykorzystania w rozwoju turystyki. Rejon gmin Biszczka i Łukowa predysponowany jest do leczenia uzdrowskiego ze względu na wody mineralne i korzystny bioklimat.

W celu ochrony najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych utworzono park narodowy i trzy parki krajobrazowe, które obejmują powiat biłgorajski (mapa poniżej). Prócz tego wyznaczono trzy rezerwy oraz wiele pomników przyrody ożywionej i nieożywionej. Na terenie powiatu biłgorajskiego znajduje się wiele cennych zabytków architektury i budownictwa, a także liczne stanowiska archeologiczne.

Roztoczański Park Narodowy

Na terenie powiatu Biłgoraj (gmina Józefów - 180 km²) znajduje się jedynie jego fragment wysunięty najbardziej na zachód, jednak ze względu na to, że jest to obiekt o najwyższej randze ochrony umieszczono jego charakterystykę w niniejszym opracowaniu. Roztoczański Park Narodowy objął swym obszarem 13 rezerwatów leśnych, co świadczy o jego wysokiej wartości przyrodniczej.

Roztoczański Park Narodowy (RPN) utworzony został w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10.05.1974 r. (Dz. U nr 21 z 1974 r. poz. 120) z kolejnymi zmianami w latach 1979, 1990 i 1991. Zajmuje obszar 8 481,76 ha, a otulina Parku posiada powierzchnię 38 000 ha. Park obejmuje wycinek zachodniej części Roztocza Środkowego i pod względem walorów przyrodniczych zajmuje jedną z czołowych lokat wśród polskich parków narodowych. Roztoczański Park Narodowy jest parkiem leśnym – lasy obejmują 92% jego powierzchni. Szatę roślinną w jego obrębie cechują urozmaicone stosunki florystyczne i fitosocjologiczne, które są wynikiem zróżnicowanej rzeźby i gleb tego obszaru. W obrębie parku występują prawie wszystkie rodzime gatunki drzew (razem 25 gatunków) oraz osiem gatunków pochodzenia obcego. Według D. Fijałkowskiego (1996), około 4 000 drzew osiąga tu rozmiary drzew pomnikowych – szczególnie buk, jodła i lipa. W Parku występuje 21 zespołów i kilka zbiorowisk leśnych. Do najbardziej wartościowych zaliczane są dwie asocjacje: buczyny karpackiej i wyżynny jodłowy bór mieszany. Tereny nieleśne zajmują w obrębie Parku niewielką powierzchnię – są to urozmaicone pod względem fitosocjologicznym łąki i torfowiska (29 zespołów) oraz pola. Bardzo bogata jest flora naczyniowa – obejmuje około 700 gatunków, wśród których 65 uchodzi za rzadkie (w tym ponad połowa to rośliny bardzo rzadkie, takie jak: tojad dzióbaty, czosnek niedźwiedzi, zanokcica murowa, mącznica lekarska, rosiczka długolistna, śnieżyczka przebiśnieg, przytulia okrągłolistna, zimozioł północny, starzec zwyczajny i inne). Z gatunków zaliczanych do rzadkich wymienić można między innymi: zanokcicę skalną, buławik czerwony, paprotnicę sudecką, kokoryczkę okołówkową, paprotnik Brauna, czosnek siatkowaty, pokrzyk wilcza – jagoda i obuwik pospolity.

W obrębie zbiorowisk leśnych Parku występują rośliny górskie (22 gatunki), które powszechnie występują w Karpatach i Sudetach, a na niżu (w tym na Roztoczu) spotykane są rzadko i w specyficznych warunkach siedliskowych. Zaliczane do roślin górskich gatunki, takie jak: tojad dzióbaty, kokoryczka okołówkowa i groszek wschodnio - karpacki, stanowią grupy roślin zaliczane do reliktywów. Na torfowiskach, przeważnie przejściowych, występują gatunki flory atlantyckiej i subatlantyckiej – wąkrota zwyczajna, rosiczka pośrednia, sit sztywny. W obrębie flory naczyniowej, na terenie Parku występuje 37 gatunków podlegających całkowitej ochronie, np. tojad dzióbaty, zawilec wielokwiatowy, pomocnik baldaszkowaty, śnieżyczka przebiśnieg. Rośliny rzadkie, górskie i chronione występują w Parku w zbiorowiskach zastępczych z klasy Qerco – Fagetea, w buczynie karpackiej, w subkontynentalnym grądzie lipowo – grabowym i w dąbrowie świetlistej. W RPN według D. Fijałkowskiego (1996) występuje 336 gatunków mszaków, 323 porostów i 1500 grzybów. Wśród nich są również rośliny rzadkie, górskie i chronione.

Fauna Parku jest równie bogata jak flora. Reprezentują ją głównie zwierzęta leśne: jeleń, sarna, dzik, wilk, lis, borsuk i kuna a nad wodami wydra. Okresowo występuje łos i ryś. Obok nich licznie występują owadożerne ssaki chronione – ryjówki, gryzonię – orzesznica i popielica oraz nietoperze. Sprowadzono tu również bobry (w 1979 r.) oraz utworzono ostoję konika polskiego. Ptaki reprezentuje ok. 200 gatunków, jest to między innymi: orlik

krzykliwy, trzmielojad, bocian czarny, dzięcioł biało-grzbiety, muchołówka białoszyja i mała. Gady, to liczne jaszczurki, zaskrońce, żmije zygzakowate i żółw błotny a płazy reprezentują liczne traszki, kumaki, grzebiuszki, rzekotki oraz żaby zielone i brunatne. Licznie występują też bezkręgowce: mięczaki, wiję, pajęczaki i owady.

Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy

Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy zlokalizowany jest we wschodniej części powiatu biłgorajskiego i obejmuje wschodnie krańce gminy Turobin, Goraj, Frampol, Biłgoraj oraz północno-zachodnią część gminy Terespol (w obrębie powiatu 4 723ha). Utworzony został na mocy Rozporządzenia nr 3 Wojewody Zamojskiego dnia 22 stycznia 1991 r. (Dz. Urz. Woj. Zamoj. Nr 5, poz. 48); Rozporządzenia nr 23 Wojewody Zamojskiego z dnia 19 czerwca 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Zamoj. Nr 15, poz. 127). Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy obejmuje powierzchnię 20 209 ha i leży w obrębie Roztocza Zachodniego. Cechuje się urozmaiconą rzeźbą, z dużą ilością głębokich wąwozów, wciętych w pokrywę lessową, lub utwory kredowe. Szata roślinna Parku należy do geobotanicznej krainy Roztocza, jej najcenniejszymi zbiorowiskami są kompleksy leśne a wśród nich buczyna karpacka, subkontynentalny grąd lipowo – grabowy oraz niewielkie fragmenty wyżynnego jodłowego boru mieszanego. Duże powierzchnie zajmują też zbiorowiska zastępcze z *Quercus* – *Fagetea* z podsadzoną sosną. W obrębie Parku zwraca uwagę bogactwo roślin zielonych. Są to zarówno rośliny naczyniowe jak i zarodnikowe. Dominują w nich rośliny górskie (przeważnie runa leśnego – 30 gatunków) oraz gatunki południowo-wschodnie. Z rzadkich górskich wymieniść należy: żywiec gruczołowaty, przetacznik górski, paprotnik kolczasty, paprotnik Brauna, wilczomlec migdałolistny. Gatunki południowo – wschodnie to: szczodrzeniec ruski, pluskwica europejska, zawilec wielkokwiatowy, miodunka miękkowłosa i dzwonek syberyjski.

Obszary leśne w obrębie Parku cechuje bardzo bogate runo (zajmujące ok. 90% dna lasu) oraz liściaste gatunki w poziomie krzewów. W runie dominują rośliny typowe dla grądów; gwiazdnica wielkokwiatowa, gajowiec żółty, jaskier kaszubski, marzanna wonna, miodunka ćma, podagrycznik pospolity, turzyca orzęsiona, zawilec gajowy i inne. Dla borów typowe gatunki to – kosmatka owłosiona, konwalijka dwulistna i szczawik zajęczy.

W górnym odcinku Gorajca występują olsy z olszą czarną i świerkiem, a w ich runie – porzeczka czarna i turzyca długokłosa. W części południowej Parku (rejon Zwierzyńca) występuje na niewielkich obszarach bór świeży z sosną, świerkiem, jodłą, rzadziej z bukiem i grabem. W jego runie dominuje: borówka czernica, konwalijka dwulistna, pszeniec zwyczajny, szczawik zajęczy i wrzos zwyczajny. Cieniste, różnowiekowe bory jodłowe, czasami z domieszką sosny, świerka i gatunków liściastych, zajmują niewielkie powierzchnie. W ich runie występują te same gatunki jak w borach świeżych oraz widłak spłaszczony. W najbardziej wysuniętej południowo- zachodniej części Parku znajduje się torfowisko wysokie – Bagno Tałandy. Występuje tu karłowata sosna i brzoza omszona a wśród torfowców typowy kompleks gatunków: modrzewnica zwyczajna, przygiełka zwyczajna, przygiełka biaława i brunatna, rosiczka okrągłolistna, wełnianka pochwowata, wierzba borówkolistna, żurawina błotna i kilka gatunków turzyc.

Południowe, niezalesione stoki wzniesień i wąwozów lessowych porastają murawy kserotermiczne.

W granicach Parku najcenniejszym botanicznie obiektem jest „Las Cetner” k/Kawęczynka. Jest to zwarty kompleks leśny – buczyny karpackiej z niewielką ilością grabu, osiki i klonu, zlokalizowany w obszarze o najbardziej charakterystycznej rzeźbie terenu.

O prężności ekologicznej tego siedliska świadczy odnawiający się tu bardzo dobrze buk i jodła.

Fauna Parku reprezentowana jest przez liczne gatunki, w tym wiele rzadkich. Najlepiej poznaną gromadą są ptaki – ok. 80 gatunków, w tym głównie (85%) gatunki lęgowe. Najcenniejsze gatunki ptaków reprezentowane są przez: brodziec krwawodziobego, dzięcioła czarnego, jastrzębia, krogulca, kruka, krzyka, muchołówkę żałobną, płomykówkę, puszczyka, rycyka, sisia, bardzo rzadką kłusawkę, gila i zniczka. Licznie występuje bocian biały. Teren Parku zasiedla też bóbr europejski. Na terenie Parku występuje 10 pomników przyrody ożywionej, z zasługującą na szczególne wyróżnienie lipą drobnolistną o obwodzie pnia 920 cm w Szperówce k/Szczebrzeszyna. Atrakcją geologiczną są również źródła w Radeczniczy, Zaporzu i Trzęsinach, zaliczone do pomników przyrody nieożywionej.

Krasnobrodzki Park Krajobrazowy

Park ten utworzony został w 1998 r. na terenie Roztocza Środkowego. Podstawą prawną jego utworzenia jest Uchwała nr XXVII/175/88 WRN w Zamościu z dnia 11 maja 1988 r. (Dz. Urz. Woj. Zamoj. Nr 10, poz.75); Rozporządzenie nr 1 Wojewody Zamojskiego z 21 stycznia 1991 r. (Dz. Urz. Woj. Zamoj. Nr 5, poz. 46) oraz Rozporządzenie nr 25 Wojewody Zamojskiego z 19 czerwca 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Zamoj. Nr 15, poz.129). Na terenie powiatu biłgorajskiego Park zajmuje powierzchnię 240 ha i obejmuje wschodnie krańce gminy Józefów. Park utworzony został dla ochrony rzadkich i chronionych gatunków fauny i flory, ostańców podłoża trzeciorzędowego i kredowego, zwartych kompleksów lasów mieszanych z dużą domieszką jodły oraz zabytków sakralnych i walorów krajobrazowych. Powierzchnia Parku obejmuje 9 390 ha, a otulina 30 794 ha. Granice Parku obejmują pasmo wzgórz wapiennych Roztocza, ze zboczy, których wypływają źródła Szumu, Sopotu i Potoku Łosienickiego. W obrębie Parku i otuliny lasy zajmują powierzchnię 13 958 ha w obrębie, których największą wartość przyrodniczą mają dwa rezerваты: „Debry” i „Św. Roch”. Są to dość dobrze zachowane fragmenty buczyny karpackiej, wyżynnego jodłowego boru mieszanego oraz grądu lipowo – grabowego z runem roślin górskich: przytulii okrągłolistnej, zanokcicy zielonej, narecznicy górskiej, paprotnika kolczastego, żywca gruczołowatego, kokoryczki okółkowej i innych. Obok w/w roślin występują takie rzadkie i chronione gatunki roślin, takie jak: widłaki, storczyki, rosiczka okrągłolistna, kruszyna pospolita, wawrzynek wilcze łyczo. W stawach (w m. Hutki) rosną: grążel żółty i grzybień biały. Duże obszary Parku zajmują lasy przekształcone przez człowieka – zajęte przez zbiorowiska z klasy Quercus – Fagetea z sosną.

Fauna leśna to ssaki kopytne – jelen, sarna, dzik oraz drapieżne: borsuk, gronostaj, jenot, kuna leśna i domowa, łasica i tchórz. Rzadkimi przedstawicielami awifauny są orlik krzykliwy, bocian czarny, kraska i pliszka górska. Stawy wodne w okolicy Krasnobrodu zasiedla bóbr oraz liczna populacja ptaków wodnych.

Różnorodne formy rzeźby reprezentują wzgórza ostańcowe, wydmy, wąwozy i suche doliny. W ich obrębie chronione są: stanowisko dokumentacyjne „Kamieniołom” i pomniki przyrody nieożywionej „Wapielnia” k/Ułowa i „Skałki na wzgórzu Kamień” w Stanisławowie (na terenie powiatu biłgorajskiego i tomaszowskiego). Obok nich, w dolinie Wieprza, występuje kilka rzadkich zespołów niskotorfowiskowych a na południe od Jacni – zbiorowisko z udziałem roślin kserotermicznych: omamem szlachtawą i goryczką orzęsioną.

Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej

Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej utworzono na mocy decyzji Wojewody Zamojskiego Rozporządzeniem nr 24 WZ z 19 czerwca 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Zamoj. nr 15, poz. 128). Park leży w obrębie dwóch województw lubelskiego i podkarpackiego, a całkowita jego powierzchnia wynosi 21 305 ha. Park ten obejmuje strefę borów sosnowych Równiny Puszczkańskiej i południowo - zachodniej krawędzi Roztocza Środkowego.

Wspomniana krawędź Roztocza jest tworem geologicznym unikalnym w skali kraju. Przez nią, w pięciu miejscach, przełamują się doliny roztoczańskich rzek: Szumu, Nepryszki, Sopotu, Jelenia i Potoku Łosienieckiego. Z krawędzi wypływa też szósta rzeka - Różaniec. Przełomowe i źródłiskowe odcinki rzek posiadają wybitne walory krajobrazowe tworzą system niewielkich wodospadów zwanych "szumami", "sopotami" lub "szypotami". Rzeki są w strefie krawędziowej dodatkowo zasilane przez liczne źródła zlokalizowane w ich korytach. Najpiękniejsze fragmenty strefy krawędziowej objęto ochroną, tworząc rezerваты przyrody: „Szum”, „Czartowe Pole” i „Nad Tanwią”. Głównym walorem przyrody ożywionej Parku nie są drzewostany, gdyż dominują tu na ogół dość młode monokultury sosnowe, lecz bardzo liczne śródleśne torfowiska, bagna i bory bagienne ciągnące się wzdłuż całego Parku w jego południowej i zachodniej części. Rośnie tu wiele rzadkich gatunków jak: rosiczka okrągłolistna i długolistna, widłak torfowy, tłustosz pospolity, nasięźrzał pospolity, kruszczyk błotny, kosaciec syberyjski, storczyk drobnokwiatowy i inne. Spotkać można również rzadkie ptaki, jak: bączek, czapla siwa, bocian czarny, kania rdzawa i czarna, orlik krzykliwy, żuraw i głuszec. Spośród ssaków na uwagę zasługuje: kilka gatunków nietoperzy, żołądnica, wydra, łos i wilk. Z płazów i gadów żyje: salamandra plamista, padalec, zaskroniec, gniewosz plamisty i żmija zygzakowata.

Rezerваты

W parkach krajobrazowych, w przeciwieństwie do parków narodowych, tworzy się rezerваты i indywidualne formy ochrony mogące dotyczyć zarówno przyrody ożywionej jak i nieożywionej. Na terenie powiatu biłgorajskiego znajdują się trzy rezerваты.

Rezerwat krajobrazowy „Czartowe Pole”

Został powołany zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 10 maja 1974 r. (MP Nr 63, poz.363) w celu ochrony malowniczego, przełomowego odcinka rzeki Sopot, zajmuje powierzchnię 17,0 ha. Rezerwat obejmuje krawędź i dolinę rzeki, brzegi doliny osiągają kilkanaście metrów wysokości. Rezerwat charakteryzuje się występowaniem licznych meandrów i starorzeczy rzeki Sopot oraz przepięknymi nieregularnymi wodospadami. W rezerwacie znajdują się malownicze ruiny dawnej papierni.

Rezerwat krajobrazowo-leśny „Szum”

Utworzony zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 18 sierpnia 1958 r. (MP Nr 63, poz. 366) w celu ochrony krajobrazu przełomowego odcinka rzeki Szum. Rezerwat położony jest pomiędzy Góreckim Kościelnym a Góreckim Starym; ciągnie się wzdłuż rzeki Szum. Powierzchnia rezerwatu wynosi 19,96 ha. Na terenie rezerwatu znajduje się jedyne w Polsce stanowisko pluskwiaka. Występują rzadkie gatunki roślin chronionych. Dno doliny porasta las łęgowy i olchowy, w wyższych partiach bór sosnowy.

Rezerwat torfowiskowy „Obary”

Utworzony zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 21 lipca 1958 r. (MP Nr11, poz.64) w celu ochrony fragmentu torfowiska przejściowego i wysokiego. Zajmuje on powierzchnię 62,3 ha. Na terenie rezerwatu żyją głuszce, jarzabki, cietrzewie i żurawie, a także rzadkie gatunki roślin: turzycza bagienna, gnidosz królewski, bagnica torfowa, rosziczka okrągłolistna i długolistna.

Pomniki przyrody ożywionej.

Na obszarze powiatu biłgorajskiego ustanowiono 37 pomników przyrody ożywionej. Są to drzewa, które ze względu na swój wiek oraz rozmiary winny być chronione. Najczęściej znajdują się w parkach podworskich i na cmentarzach. Najliczniej reprezentowanymi gatunkami są: dąb szypułkowy i lipa drobnolistna. Ponadto ochroną objęto pojedyncze okazy wiązu, jesionu, buka, klonu, robinii, świerka, brzozy i gruszy. Największa liczba drzew pomnikowych znajduje się na terenie parku podworskiego w Majdanie Nepryskim i w Księżpolu na cmentarzu prawosławnym.

Pomniki przyrody nieożywionej.

Na terenie powiatu biłgorajskiego ustanowiono 8 pomników przyrody nieożywionej. Są to osobliwości przyrodnicze w postaci trzeciorzędowych ostańców wapiennych oraz źródlisk.

Obszary Chronione Natura 2000

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 jest wyznaczana na europejskim terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej w celu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem. Polska, w ramach procesu integracji z Unią Europejską, została zobowiązana do wyznaczenia na swoim terytorium potencjalnych obszarów mogących wejść do sieci.

Po uzgodnieniach i po zasięgnięciu opinii rad gmin, regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, powstała krajowa lista obszarów Natura 2000, która została przesłana do Komisji Europejskiej. Łącznie wytypowano 256 obszarów Natura 2000 w Polsce o powierzchni stanowiącej 9,3% powierzchni kraju. Ponad 62% powierzchni wyznaczonych obszarów pokrywa się z istniejącymi formami ochrony przyrody. Lista ta została uzupełniona przez organizacje pozarządowe łącznie o 238 obszary. Posiadają one obecnie status potencjalnych obszarów sieci Natura 2000, o których uzupełnienie strona Polska została zobowiązana przez Komisję Europejską.

Na teren powiatu biłgorajskiego sięgają granice dwóch obszarów specjalnej ochrony ptaków (Lasy Janowskie, Puszcza Solska), dwa specjalne obszary ochrony siedlisk pokrywające się z ochroną ptasią (Uroczyska Lasów Janowskich, Uroczyska Puszczy Solskiej) oraz dwa specjalne obszary ochrony siedlisk, które peryferyjnie sięgają granic powiatu (Roztocze Środkowe, Dolina Łętowni). Łącznie wyznaczone obszary obejmują około 33% powierzchni powiatu biłgorajskiego.

Reasumując należy stwierdzić, iż Powiat Biłgoraj jest terenem o wyjątkowych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Na obszarze Powiatu Biłgorajskiego istnieje szereg zabytkowych obiektów architektonicznych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Znajdują się tutaj również liczne pomniki przyrody żywej i nieożywionej (44),

rezerwaty przyrody (Czartowe Pole - gm. Józefów; Obaraj - gm. Biłgoraj; Szum - gm. Józefów), oraz zbiorniki wodne. Wody podziemne z obszaru powiatu drenowane są przez liczne źródła, z których znaczna część ma miano pomników przyrody.

Malownicze ukształtowanie terenu, atrakcyjny krajobraz, występowanie pięknych kompleksów leśnych oraz dogodny mikroklimat, mimo braku tradycji kwalifikuje obszar powiatu do rozwoju turystyki krajoznawczej, w tym do agroturystyki. Atrakcyjność krajobrazową potwierdzają tereny wchodzące w skład Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego, Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej i Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego, które łącznie obejmują 18 083 ha. W obrębie najciekawszych zespołów drzewostanów i zbiorników wodnych prowadzą oznakowane szlaki turystyczne, rokrocznie wykorzystywane do celów wypoczynku indywidualnego i zbiorowego.

Wody powierzchniowe

Powiat biłgorajski leży w zlewni rzek Sanu i Wieprza. Zlewnia Wieprza obejmuje północną część powiatu (gmina Turobin, wschodni fragment gminy Frampol i Goraj, a także północno - wschodni skraj gminy Teresopol). Obszar ten odwadniany jest przez rzekę Por, lewostronny dopływ Wieprza. Por płynie w kierunku południowo wschodnim, bieg rzeki został uregulowany, koryto pogłębione i wyprostowane. Pozostała część powiatu leży w zlewni Sanu. Równorzędne dopływy Sanu to Tanew, Bukowa, Złota I i Złota II. Rzeka Bukowa odwadnia zachodni kraniec gminy Frampol. Zlewnia Złotej I obejmuje południowo - zachodnią część gminy Tarnogród, a Złotej II południową część gminy Potok Górny.

Podstawę systemu wodnego powiatu Biłgoraj stanowi rzeka Tanew z dopływami. Tanew, której źródła znajdują się na terenie województwa podkarpackiego, wpływa na obszar powiatu w gminie Obsza. Płynie w jego południowej części ze wschodu na zachód i ma charakter rzeki meandrującej. Lewostronne dopływy Tanwi to: Wirowa, Lubienia, Złota Nitka, Łazobna i Borowina (wpadająca do Tanwi poza terenem powiatu). Sieć rzeczną uzupełniają liczne rowy melioracyjne i niewielkie ciek bezimienne często prowadzące wody okresowo. Prawostronne dopływy Tanwi to Studzianka, Sopot i Szum z Nepryszką. Zaznacza się duże zróżnicowanie w charakterze dopływów. Rzeki, które wypływają z Roztocza wykazują cechy rzek górskich, płyną korytami głęboko wciętych w podłoże, mają charakter przełomowy z licznymi progami. Granice między zlewniami tych rzek są wyraźnie zaznaczone, natomiast w części należącej do Równiny Biłgorajskiej niejednokrotnie trudno jest jednoznacznie określić te granice, bowiem spadek rzek jest mały, a przepływy są niewielkie. Rzeki tego rejonu płyną w rozległych i szerokich dolinach, często zabagnionych.

Rzeki wypływające z Roztocza to: Studzianka, Sopot i Szum. Studzianka ma przebieg równoleżnikowy i na całej swojej długości płynie w obszarze chronionym. Rzeka Szum bierze swój początek z zabagnionego obszaru Doliny Zwierzynieckiej. Między Góreckim Nowym, a Góreckim Kościelnym rzeka przepływa na odcinku 2 km przez rezerwat „Szum”. W dolnym biegu rzeka płynie przez zmeliorowane łąki. Około 3 km przed ujściem do Tanwi Szum przyjmuje swój największy dopływ Nepryszkę. Sopot wypływa ze źródła w Husinach. Rzeka ta prawie na całej swojej długości płynie w obszarze chronionym, a odcinki przełomowe objęte są ochroną rezerwatową. W górnym odcinku Sopotu w Majdanie Sopockim znajduje się rekreacyjny zbiornik wodny. Na granicy z powiatem janowskim w Kolonii Łazory do Tanwi wpada Łada, która powstaje z połączenia Białej Łady i Czarnej Łady. Biała Łada wypływa z powiatu janowskiego i płynie prawie południkowo w kierunku Biłgoraja. Od Biłgoraja płynie w kierunku południowo - zachodnim wykazując charakter rzeki meandrującej. Czarna Łada ma swój początek w rejonie Wielkiego Bagna w Puszczy Solskiej i płynie w kierunku zachodnim. W okolicy wsi Brodziaki zmienia bieg na NNW

i płynie w kierunku Biłgoraja tworząc meandry i zakola. Rzeki Biała Łada i Czarna Łada łączą się w miejscowości Sól około 3 km na południowy zachód od Biłgoraja.

Zbiorniki wodne otwarte

Powiat biłgorajski jest ubogi w zbiorniki wód stojących. Są one zlokalizowane w następujących gminach powiatu: Aleksandrów, Frampol, Goraj, Józefów, Łukowa i miasto Biłgoraj. Za kluczowe w tym zakresie uznaje się dokończenie budowy I etapu dużego zbiornika wodnego Żary – Biszczka w gminie Biszczka (2008 rok).

Zestawienie otwartych zbiorników wodnych w powiecie biłgorajskim z podaniem ich powierzchni przedstawia poniższa tabela:

Lp.	Gmina	Rodzaj zbiornika	Lokalizacja zbiornika	Pow. zbiornika
1.	Aleksandrów	staw rybny	Aleksandrów I Kol. Podlasem	51 ha
		staw rybny	Aleksandrów I Sigła	2,05 ha
2.	Frampol	zbiornik retencyjny	w północno - zachodniej części gminy	4,5 ha
3.	Goraj	stawy hodowlane	na rzece Biała Łada	1,3 ha, 7,5 ha
4.	Józefów	zalew rekreacyjny	Józefów	1,01 ha
		zbiornik	na rzece Szum w Górecku Kościelnym	2,01 ha
		zbiornik retencyjny	przy drodze Józefów - Biłgoraj	2,84 ha
		stawy hodowlane	potok Świerz w Majdanie Kasztelańskim	0,36 ha i 0,5 ha
		zbiornik bezodpływowy	Długi Kąt	2,8 ha
5.	Łukowa	kompleks stawów hodowlanych	Chmielek	6 kwater
6.	miasto Biłgoraj	zalew rekreacyjny	Bojary	7,8 ha

Jakość wody w rzekach powiatu biłgorajskiego

Stan wód powierzchniowych na terenie powiatu biłgorajskiego nie jest zadowalający. Główne rzeki powiatu Tanew i Łada prowadzą wody o niezadowalającej jakości (klasa IV) oraz w części biegu wody zadowalającej jakości (klasa III). Jakość wody jest lepsza w górnych odcinkach rzek natomiast poniżej aglomeracji miejskich (Biłgoraj, Tarnogród, Józefów) jakość wód rzek ulega wyraźnemu pogorszeniu. W wielu przypadkach pozaklasowość jest rezultatem przekroczenia tylko paru wskaźników, podczas gdy pozostałe są w normie klas I –II. Niemniej ocenę końcową determinuje wskaźnik najgorszy uzyskany w danym badaniu. Uzyskanie poprawy stanu wód powierzchniowych wymaga wieloletnich działań podejmowanych jednocześnie w różnych dziedzinach i zaangażowania szeregu instytucji, ale również właściwej postawy każdego z obywateli. Bez takiego współdziałania trudno będzie osiągnąć właściwe rezultaty. Priorytetowe znaczenie ma budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków i właściwa gospodarka wodno – ściekowa oraz ograniczanie ilości substancji zanieczyszczających pochodzących z rolnictwa (zanieczyszczenia obszarowe).

Rzeka Tanew – największy prawostronny dopływ Sanu, badana w 3 punktach pomiarowo – kontrolnych zlokalizowanych w miejscowościach Osuchy, Księżpol oraz Wólka Biska z częstotliwością 1 raz w miesiącu. Wody we wszystkich badanych punktach odpowiadały IV klasie jakości ze względu na grupy wskaźników fizycznych, tlenowych i mikrobiologicznych. W górnym odcinku rzeka Tanew prowadzi wody zaliczone do III a nawet II klasy czystości. Przesądziły o tym przede wszystkim charakterystyczne dla odbiorników spływów wód powierzchniowych z terenów leśnych i podmokłych, wysokie wartości obliczeniowe utlenialności oraz niekorzystny stan bakteriologiczny.

Rzeka Biała Łada – badana w 3 punktach pomiarowo – kontrolnych zlokalizowanych w miejscowościach Goraj, Stara Wieś i Sól z częstotliwością 1 raz w miesiącu. Wody we wszystkich badanych punktach odpowiadały IV klasie jakości ze względu na grupy wskaźników fizycznych, tlenowych biologicznych i mikrobiologicznych. Rzeka Biała Łada w odcinku źródłowym prowadzi wody z jednym z najkorzystniejszych układów cech fizykochemicznych, bakteriologicznych i hydrobiologicznych. O zaliczeniu wód do III klasy czystości, na tym odcinku, zadecydowała zawartość manganu.

Rzeka Czarna Łada – badana w 2 punktach pomiarowo – kontrolnych zlokalizowanych w miejscowościach Biłgoraj i Podlesie. Wody w badanych punktach odpowiadały IV klasie jakości ze względu na grupy wskaźników fizycznych, tlenowych i mikrobiologicznych, a w Podlesiu także na zawartość biogenów. Rzeka Czarna Łada, pełniąca rolę odbiornika ścieków z oczyszczalni w Biłgoraju, została na ujściu zaliczona do NON (wody złej jakości) z powodu wysokich zawartości $CHZT_{MN}$ i miana Coli, a także ze względu na wysokie stężenie fosforanów i fosforu ogólnego.

Rzeka Łada – największy prawostronny dopływ Tanwi, badana w 1 punkcie pomiarowo – kontrolnych zlokalizowanym w miejscowości Bidaczów z częstotliwością 1 raz w miesiącu. Wody spełniały wymagania dla IV klasy jakości ze względu na grupy wskaźników fizycznych, tlenowych i mikrobiologicznych.

Rzeka Żłota Nitka – badana w jednym punkcie pomiarowo – kontrolnym w miejscowości Pawlichy z częstotliwością 1 raz w miesiącu. Wody w ww. punkcie spełniły wymagania klasy V ze względu na wskaźniki z grup wskaźników biogenych i mikrobiologicznych.

Rzeka Por – lewostronny dopływ Wieprza, badana na terenie powiatu biłgorajskiego w 1 punkcie pomiarowo – kontrolnych zlokalizowanym w miejscowościach Żurawie z częstotliwością 1 raz na kwartał. Wody w badanym punkcie odpowiadały III klasie jakości ze względu na grupy wskaźników fizycznych, tlenowych, zasolenia i mikrobiologicznych.

Wody podziemne

Wody podziemne powiatu Biłgoraj związane są z utworami czwartorzędu, trzeciorzędu i kredy górnej. Skały te stanowią zbiorniki o zróżnicowanych zasobach i warunkach występowania wód podziemnych.

O warunkach występowania wody decydują przepuszczalność hydrauliczna i odsączalność oraz miąższość warstw wodonośnych i izolujących kredy i czwartorzędu. Oprócz warunków geologicznych, wielkość zasobów wodnych jest uzależniona od zasilania, sezonowej i rocznej zmienności opadów oraz ich intensywności. Na tworzenie się zasobów wodnych wpływa proces parowania, duże znaczenie mają również gleby, potrzeby wodne

roślin, użytkowanie i zabudowa terenu. Na podkreślenie zasługuje także silne powiązanie hydrauliczne wód podziemnych i powierzchniowych.

Wody podziemne pierwszego użytkowego poziomu występują w różnych wiekowie i litologicznie utworach. Tworzą one trzy piętra wodonośne związane z osadami kredy, trzeciorzędu i czwartorzędu. Wody poszczególnych pięter znajdują się najczęściej w łączności hydraulicznej. Tworzą one jedno ciągłe zwierciadło wody, którego wysokość położenia nawiązuje do rzeźby terenu. W zależności od charakteru skały wodonośnej oraz od sposobu występowania wód można wydzielać wody warstwowo – szczelinowe i szczelinowe w skałach kredowych lub wody porowe w luźnych osadach czwartorzędu. W zróżnicowanych utworach czwartorzędowych wody podziemne występują w piaskach różnoziarnistych, często pylastych lub gliniastych.

W obszarach dolin i obniżeń oraz równin akumulacyjnych płytko położone zwierciadło wody pierwszego poziomu decyduje o istnieniu mokradeł stałych lub okresowych. Natomiast w terenach międzydolinnych występują wody gruntowe, których swobodne zwierciadło wody nie jest izolowane od powierzchni terenu utworami słabo przepuszczalnymi. Zwierciadło wody pierwszego poziomu wykazuje ogólne nachylenie zgodne z ukształtowaniem powierzchni topograficznej.

Powiat Biłgoraj leży w obrębie trzech zbiorników wód podziemnych:

- Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP) – GZWP nr 428 – „Dolina Kopalna Biłgoraj - Lubaczów”,
- Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP) – GZWP nr 406 – „Niecka Lubelska (Lublin)”,
- Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP) – GZWP nr 407 – „Niecka Lubelska (Chełm-Zamość)”

Zbiornik GZWP nr 406 – „Niecka Lubelska (Lublin)” i Zbiornik GZWP nr 407 – „Niecka Lubelska (Chełm-Zamość)” obejmują północną i północno wschodnią część powiatu. Są to zbiorniki szczelinowo - porowe, których szacunkowe zasoby dyspozycyjne wynoszą od 1330,0 tys. m³/d (nr 406) do 1050 tys. m³/d (nr 407), przy średniej głębokości ujęć odpowiednio 85-70 m. Warstwą wodonośną są utwory górnokredowe, spękane. Zwierciadło wody jest zazwyczaj swobodne; na zboczach i w obniżeniach dolinnych zwierciadło wody występuje na ogół w strefie głębokości kilku do kilkunastu m; na wierzchołkach znacznie głębiej – średnio 70 – 80 m. Wydajność typowego otworu studziennego waha się 1 – 10 m³/h (na Wyniosłości Giełczewskiej) do 10 – 30 m³/h (na Roztoczu). W obrębie obu zbiorników występują wody klasy I c, I a i b, a więc wody bardzo nieznacznie zanieczyszczone (łatwe do uzdatniania) oraz wody bardzo czyste i czyste (do użytku bez uzdatniania). Mineralizacja ogólna tych wód jest rzędu 300 – 400 mg/l; twardość wody mieści się w przedziale 5,5 – 8 mval/l; wykazują odczyn obojętny lub lekko kwaśny.

W obrębie strefy krawędziowej Roztocza użytkowe poziomy wodonośne występują w skałach węglanowych kredy górnej oraz piaskach i piaskowcach miocenu tworząc piętro wodonośne trzeciorzędowo - kredowe. Łączna miąższość tego poziomu waha się 10 – 40 m, wody poziomu trzeciorzędowego i kredowego pozostają w ścisłym kontakcie hydraulicznym tworząc jeden zbiornik wód podziemnych o charakterze szczelinowo - porowym. Wody są dobrej jakości. Zbiornik GZWP nr 428 - „Dolina Kopalna Biłgoraj - Lubaczów” znajduje się w środkowej i południowo wschodniej części powiatu. Jest to zbiornik porowy, utworami wodonośnymi są piaszczyste i piaszczysto - żwirowe osady czwartorzędu. Ich miąższość wynosi 20 – 30 m. Zwierciadło wód ma najczęściej charakter swobodny. Zasilanie tego

poziomu odbywa się przez infiltrację opadów atmosferycznych oraz dopływ boczny z utworów trzeciorzędu i kredy Roztocza. Wydajność potencjalnej studni wierconej oszacowano na 30 – 50 m³/h, lokalnie 70 m³/h. Poza obszarem struktury Biłgoraj – Lubaczów wydajność ta znacznie spada – poniżej 10 m³/h.

Źródła

Występowanie źródeł związane jest ze strefą krawędziową Roztocza. W gminie Turobin (miejscowości Tarnawa Duża, Turobin, Czernięcin, Elizówka) i Goraj (Zastawie i Zagrody) znajdują się źródła szczelinowe, często o dużej wydajności (1 - 10 l/s) Mają one znaczny udział w zasilaniu rzeki Por. Źródlika w Zastawiu i Zagrodach objęte są ochroną prawną jako pomniki przyrody nieożywionej.

Wody mineralne

W rejonie Biszczy w trakcie prac poszukiwawczych za gazem ziemnym nawiercone zostały wody mineralne. Warstwą wodonośną są utwory miocenu w kilku horyzontach głębokości od 300 do 1000 m. Ogólna mineralizacja wody waha się w granicach 36 g/l – 56 g/l zależnie od głębokości horyzontu wodonośnego. Są to wody typu chlorkowo - sodowego o zdecydowanej przewadze jonów Cl⁻ i Na⁺, zawierające cenne składniki farmakodynamiczne jak brom, jod i magnez.

Na terenie gminy Łukowa występują zasoby wód mineralnych chlorkowo - sodowych o mineralizacji 15 – 18 g/l i zawartości bromu 20 – 50 mg/l oraz jodu do kilkunastu mg/l.

Brak izolacji od powierzchni terenu utworami słabo przepuszczalnymi sprawia, że wody podziemne narażone są na zanieczyszczenia antropogeniczne, szczególnie obszary stoków z wychodniami skał kredowych i trzeciorzędowych lub przykryte cienką warstwą lessu.

Jakość wód podziemnych na terenie powiatu biłgorajskiego monitorowana jest w dwóch krajowych punktach pomiarowo - kontrolnych prowadzonych przez Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie. Punkty pomiarowe sieci monitoringu krajowego zostały zlokalizowane poza zasięgiem lokalnych źródeł zanieczyszczeń i znajdują się w Biłgoraju - wody głębszych poziomów wodonośnych i Hedwiżynie – wody gruntowe.

Ogólnie stan wód podziemnych w powiecie biłgorajskim można uznać za zadowalający. Podwyższone stężenia większości niektórych badanych substancji fizykochemicznych zawartych w wodzie, wynikają z czynników naturalnych – urozmaiconego tutaj tła geochemicznego (stront, żelazo, mangan, twardość węglanowa). Badania wykazały, że wody w Biłgoraju są dobrej jakości, zaliczono je do klasy Ib, natomiast wody w Hedwiżynie zaliczone zostały do klasy III (wody niskiej jakości).

Na terenie powiatu biłgorajskiego znajdują się 4 punkty pomiarów jakości wód podziemnych narażonych na bezpośrednie oddziaływanie zanieczyszczeń komunalnych. Zlokalizowano je w pobliżu składowisk komunalnych. Badaniem objęto wody z różnych poziomów wodonośnych ujmowaną w piezometrach składowisk odpadów w Korczowie, Józefowie, Potoku Górnym i Woli Obszańkiej.

Flora

Szatę roślinną powiatu biłgorajskiego cechuje:

- jedna z najwyższych w województwie lubelskim lesistość,
- wysoki stopień zachowania walorów szaty roślinnej lasów,
- niewielka powierzchnia naturalnych zbiorowisk nieleśnych lądowych i minimalna wodnych.

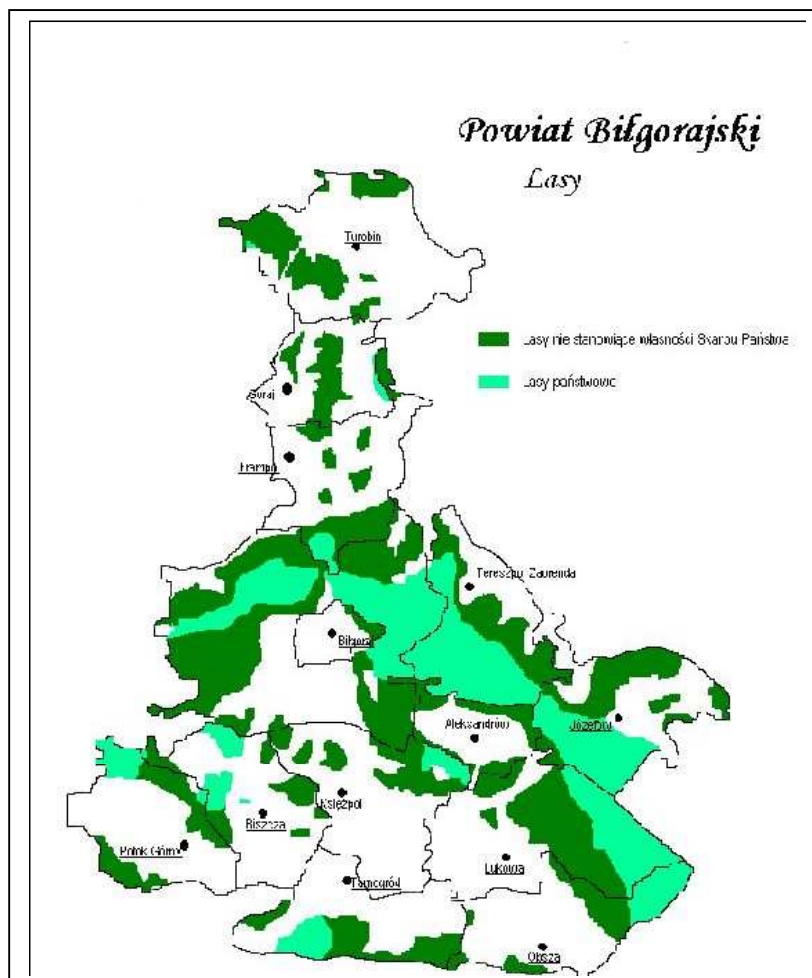
W latach 1999 – 2006 powierzchnia gruntów leśnych na terenie powiatu biłgorajskiego zwiększyła się z 64 845,3 ha do 65 351 ha, z czego grunty leśne publiczne w 2006 r. stanowiły 34 270 ha (52,44%), zaś grunty leśne prywatne 31 081 ha (47,56%). Na ogólną powierzchnię 31 081 ha lasów pozostających pod nadzorem starosty biłgorajskiego (grunty leśne prywatne) 604 ha jest własnością wspólnot gruntowych, a 45,30 ha jest własnością gmin. W analizowanym okresie powierzchnia gruntów leśnych będących pod nadzorem starosty biłgorajskiego wzrosła o 24 ha.

Odnowienia w lasach prywatnych w ciągu ostatnich ośmiu lat rosły od roku 1999 do 2001 (z 59 ha do 137,5 ha), następnie gwałtownie spadły w 2002 r. do 61,2 ha, by w następnym roku wzrosnąć do 126,9 ha. W ostatnich trzech latach następuje spadek do wielkości 23,7 ha w 2006 r. Analogiczna tendencja zauważalna była w przypadku zalesień na gruntach prywatnych.

Pozyskiwanie drewna w lasach prywatnych od 2000 r. spadło z wielkości 39 489 m³ do 24 837 m³ w 2006 r.

Lasy powiatu biłgorajskiego są zróżnicowane pod względem rozmieszczenia, wielkości kompleksów leśnych, a także różnią się składem gatunkowym i wiekowym oraz siedliskowym. Przestrzenne rozmieszczenie lasów jest nierównomierne. Ponad 50% koncentruje się w gminach: Teresopol, Biłgoraj i Józefów. W składzie gatunkowym wszystkich lasów dominuje sosna, która zajmuje ponad 50% powierzchni lasów.

Rozmieszczenie lasów na obszarze powiatu biłgorajskiego

W zakresie gospodarki leśnej na terenie powiatu prowadzone są działania w zakresie pozyskiwania nowych powierzchni leśnych. Na mocy ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia (Dz. U. z 2001 r. Nr 73 poz. 764 z późn. zm.) były realizowane przez Starostwo Powiatowe w Biłgoraju w latach 2002-2003 zalesienia gruntów porolnych. W tym okresie zostało zalesionych łącznie 97,84 ha gruntów porolnych, z czego 33,79 ha w 2002 r. i 64,05 ha w 2003 r.

We współpracy z właściwymi nadleśnictwami prowadzone są również zalesienia gruntów w ramach dotacji z Funduszu Leśnego. Jest to dotacja w postaci sadzonki przekazywanej rolnikom na zalesianie gruntów słabych, przeznaczonych do zalesienia w planie zagospodarowania przestrzennego gminy właściwej ze względu na ich położenie. Rolnik nie otrzymuje jednak żadnych środków finansowych na ochronę i pielęgnację założonej uprawy.

W ramach dotacji z Funduszu Leśnego w roku 2004 zostało zalesionych 31,71 ha gruntów porolnych. Natomiast w 2005 r. zostało zalesionych 4,73 ha gruntów porolnych. Wykonano również odnowienia powierzchni leśnych (pozrębowe) na 26,80 ha przez właścicieli oraz naturalnie na 15,45 ha.

Surowce naturalne

Na terenie powiatu biłgorajskiego znajduje się wiele udokumentowanych złóż surowców mineralnych o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym. Eksploatacja tych surowców (z wyjątkiem gazu ziemnego) powoduje degradację powierzchni ziemi, dlatego należy zadbać, aby wydobywanie prowadzone było w sposób racjonalny i uporządkowany, a z chwilą zakończenia eksploatacji należy przeprowadzić rekultywację.

Surowce mineralne powiatu biłgorajskiego związane są z utworami trzeciorzędu i czwartorzędu. Z trzeciorzędem związane są utwory węglanowe (głównie wapienie), które są wykorzystywane jako kamienie drogowe i budowlane, surowce ilaste – ility krakowieckie, piaski szklarskie oraz gaz ziemny i wody mineralne występujące w mioceńskich piaskach i piaskowcach. Surowce mineralne czwartorzędu to kruszywo naturalne, piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych i cegły wapienno - piaskowej, gliny oraz torf. Torfowiska spełniają istotną rolę jako obszary retencji wód oraz naturalne siedlisko roślin rzadkich i chronionych i jako takie nie powinny być przedmiotem eksploatacji. Z udokumentowanych złóż surowców mineralnych tylko część była lub jest przedmiotem eksploatacji (stan zagospodarowania złóż prezentuje załączona tabela).

Na terenie powiatu Biłgoraj znajdują się udokumentowane złoża kopalin, które mają znaczenie w bilansie krajowym. Są to złoża:

- „Biszczka” - gaz ziemny,
- „Księżpol” - gaz ziemny,
- „Tarnogród” - Wola Różaniecka” - gaz ziemny,
- „Wola Obszańska” - gaz ziemny
- „Łukowa” - gaz ziemny,
- „Frampol II” - wapienie dla przemysłu cementowego.

Znaczenie regionalne mają złoża:

- „Józefów”- piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych (Preafabet),
- „Dyle - Ignatówka” - piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej (Megola),
- „Markowicze” - surowce ilaste ceramiki budowlanej (ZCB Markowicze).

Na terenie powiatu Biłgoraj znajduje się również szereg złóż o znaczeniu lokalnym. Najwięcej udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego znajduje się w gminie Biłgoraj, Józefów i Frampol. Piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych i cegły wapienno - piaskowej występują w obrębie gminy Józefów i Biłgoraj. Najwięcej złóż kamienia drogowego i budowlanego znajduje się również w obrębie gminy Józefów.

Na terenie powiatu biłgorajskiego nadal prowadzone są prace poszukiwawcze za złożami gazu ziemnego. W trakcie prac poszukiwawczych za gazem ziemnym nawiercono wody mineralne na obszarze gminy Biszcza i Łukowa (niezagospodarowane).

Poniższa tabela prezentuje występowanie poszczególnych surowców mineralnych na terenie powiatu biłgorajskiego, dla których zostały wykonane dokumentacje geologiczne.

**Złoża na terenie powiatu biłgorajskiego ujęte w krajowym bilansie zasobów
Stan w 2007 r.**

Lp.	Nazwa złoża	Zagosp. złoża	Zasoby geologiczne	Gmina	Uwagi
Złoża gazu ziemnego /mln m³/					
1.	Biszczka	E	259,93	Biszczka	koncesja – MŚ
2.	Księżpol	E	256,00	Biszczka	koncesja – MŚ
3.	Tarnogród- Wola Różaniecka	E	256,67	Tarnogród	koncesja – MŚ
4.	Wola Obszańska	R	732,00	Obsza	(niewielka część złoża na terenie powiatu)
5.	Łukowa	R	518,80	Łukowa	
Kamienie drogowe i budowlane (wapienie) /tyś. Mg/					
6.	Babia Dolina	E	3 952	Józefów	koncesja – UW
7.	Borsuki (Hamernia)	Z	146	Józefów	
8.	Józefów	R	595	Józefów	
9.	Smoryń	Z	1 003	Frampol	
10.	Szopowe II	R	351	Józefów	
11.	Tarnowola	Z	4 850	Józefów	
12.	Żelebsko – 83	Z	345	Biłgoraj	
Surowce ilaste ceramiki budowlanej i inne /tyś. m³/					
13.	Frampol I i II	E	180	Frampol	koncesja – UW
14.	Lipiny Dolne	Z	406	Potok Górny	
15.	Markowicze	E	4 576	Księżpol	koncesja – UW
16.	Sól	R	4 235	Biłgoraj	
17.	Tarnogród	Z	56	Tarnogród	
18.	Tarnogród I	R	11 526	Tarnogród	
19.	Sól /do prod. kruszywa /	R	10 226	Biłgoraj	
20.	Zanie – Księżpol	E	26	Księżpol	koncesja – ST
21.	Olszanka	E	89	Turobin	koncesja – ST
Wapienie i margle przemysłu cementowego i inne /tyś. Mg/					
22.	Frampol II	R	97 095	Frampol	
23.	Dyle Kąty	Z	978	Frampol	
Kruszywo naturalne /tyś. Mg/					
24.	Andrzejówka	R	911	Biłgoraj	
25.	Bidaczów	R	366	Biłgoraj	
26.	Bidaczów Stary	E	149	Biłgoraj	koncesja – ST
27.	Dyle dz.285/2, 286	E	35	Biłgoraj	koncesja – UW
28.	Frampol	R	164	Frampol	
29.	Goraj – Sosnowe Doły	Z	305	Goraj	
30.	Górniki II	E	74	Józefów	koncesja – ST
31.	Górniki III	E	163	Józefów	koncesja – ST
32.	Górniki IV	E	147	Józefów	koncesja – ST

33.	Hamernia – Nowiny	R	1 363	Józefów	
34.	Kąty dz. 962, 963	Z	15	Frampol	
35.	Kąty	R	262	Frampol	koncesja – ST (eksp. nie rozpoczęta)
36.	Kąty 2	E	56	Frampol	koncesja – ST
37.	Kolonia Kąty	E	276	Frampol	koncesja – UW
38.	Krasne	E	655	Biłgoraj	koncesja – UW
39.	Nadrzecze	Z	bd	Biłgoraj	
40.	Naklik	R	99	Potok Górny	
41.	Rapy Dylańskie	R	658	Biłgoraj	
42.	Sokołówka 1	E	130	Frampol	koncesja – ST
43.	Turobin	R	143	Turobin	
44.	Wola Dereźniańska	R	616	Biłgoraj	
45.	Wola Różaniecka	E	344	Tarnogród	koncesja – UW
46.	Wolaniny	E	149	Biłgoraj	koncesja – UW
Piaski kwarcowe do produkcji cegły wapiennej i betonu /tyś. m³/					
47.	Długi Kąt II	R	509	Józefów	
48.	Futymówka	R	9 486	Józefów	
49.	Józefów	E	1 024	Józefów	koncesja – UW
50.	Pardysówka	R	797	Józefów	
51.	Dyle (Ignatówka)	E	1 523	Biłgoraj	koncesja – ST
52.	Hedwizyn	R	1 151	Biłgoraj	
Piaski kwarcowe stanowiące surowiec szklarski /tyś. Mg/					
53.	Tereszpol	R	1 762	Tereszpol	

Oznaczenia:

Górniki III - pogrubiona nazwa złoża - złożo eksploatowane

R - złożo rozpoznane

E - złożo eksploatowane

Z - złożo zaniechane (lub eksploatacja zakończona)

Dla złóż posiadających koncesję na eksploatację w uwagach określono organ udzielający koncesji:

MŚ - Ministerstwo Środowiska

UW- Urząd Wojewódzki (po 01.01.2007 r. – Urząd Marszałkowski)

ST - Starostwo Powiatowe

1.4 Zasoby kulturowe

Na obszarze powiatu przenikały się ze sobą kultury i religie: rzymskokatolicka, żydowska, greckokatolicka, prawosławna. Spotyka się też ślady osadnictwa wołoskiego, niemieckiego, holenderskiego.

W Tarnogrodzie i Józefowie zachowały się synagogi. W Biłgoraju, Goraju, Frampolu. Józefowie, Tarnogrodzie, Turobinie znajdują się kirkuty. Obecnie użytkowane przez kościół

katolicki dawne cerkwie greckokatolickie są w Biłgoraju, Korchowcie, Księżpolu, Obszy, Zamchu, Różańcu, a cerkwie prawosławne w Soli, Biszczy, Majdanie Starym, Babicach, Lipinach Górnych, Potoku Górnym. W Tarnogrodzie jest jedyna na terenie powiatu czynna cerkiew prawosławna, pod wezwaniem Świętej Trójcy.

W Józefowie znajduje się Izba Pamięci ku czci powstańca i poety Mieczysława Romanowskiego, w Biszczy Izba Pamięci, będąca zbiorem militariów Antoniego Kurowskiego, pielęgnującego tradycje kawaleryjskie.

Najcenniejsze zabytki sakralne to: kościół św. Dominika w Turobinie z 1530 roku z gotyckim prezbiterium i sztukateriami Jana Wolffa, kościół modrzewiowy św. Stanisława biskupa krakowskiego z 1768 roku w Górecku Kościelnym, w Biłgoraju - późnobarokowy kościół pw. Wniebowzięcia NMP, kościół św. Jerzego z końca XVIII wieku i kościół św. Marii Magdaleny z cudownym źródłem patronki w Biłgoraju, kościół pw. św. Jana Nepomucena z II pół. XIX wieku we Frampolu z cenną skrzynią cechu tkaczy z 1848 roku; kościół pw. św. Kazimierza z poł. XVIII w. w Radzicinie, kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Józefowie z końca XIX w., kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Tarnogrodzie z pół. XVIII wieku z cennymi obrazami włoskiego malarza Domenico Tintoretti; kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła z końca XVIII w. w Goraju, kościół pw. św. Katarzyny w Czernięcinie z pół. XIX w. Do najpiękniejszych i zarazem najcenniejszych możemy również zaliczyć drewniane świątynie rzymsko – katolickie w Bukowinie pod wezwaniem Ofiarowania NMP i Tarnogrodzie pod wezwaniem Św. Rocha. Historia ich powstania sięga XVII wieku.

W regionie biłgorajskim działa wiele zespołów folklorystycznych i obrzędowych. W Tarnogrodzie odbywają się sejmiki teatrów wsi polskiej.

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków

Gmina	Miejscowość	Rejestr zabytków	Obiekt	Czas powstania
Biłgoraj miasto	Biłgoraj	A/72	Kaplica św. Marii Magdaleny, murowana, z drzewostanem.	1794
	Biłgoraj	A/73	Dzwonnica murowana.	1778
	Biłgoraj	A/74	Pozostałości dawnego klasztoru franciszkańskiego; ogrodzenie murowane ze schodami i bramą, drzewostan.	
	Biłgoraj	A/110	Zagroda sitarska; dom drewniany, spichlerz, budynki gospodarcze, wozownia, brama z furtką.	1810
	Biłgoraj	A/144	Pozostałości zagrody młynarskiej, dom drewniany, spichlerz drewniany, jaz z mostem na rzece, otoczenie zespołu.	
	Biłgoraj	A/173	Cmentarz nieczynny o pow. 2,8 ha z drzewostanem, nagrobkami, bramą i pozostałością ogrodzenia.	
	Biłgoraj	A/250	Kościół filialny p.w. św. Jerzego, murowany, cmentarz przykościelny.	1790-1793
	Biłgoraj	A/286	Park dworski zw. "Różnówka".	

Gmina	Miejscowość	Rejestr zabytków	Obiekt	Czas powstania
	Biłgoraj	A/305	Kościół parafialny, murowany, drzewostan.	
	Biłgoraj	A/331	Cmentarz grzebalny, czynny, z drzewostanem, nagrobkami i bramami.	
	Biłgoraj	A/482	Cmentarz żydowski o pow. 25,9 arów.	
Biłgoraj gmina	Sól	A/443	Zespół cerkwi prawosławnej: Cerkiew, obecnie kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Michała Archanioła murowany, dobudowana zakrystia; kapliczka drewniana, cmentarz przykościelny,	1872 1939 kon. XIX
Biszcza	Biszcza	ZA/272	Kościół parafialny (dawna cerkiew prawo – sławna), Cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1912
Biszcza	Bukowina	A/70	Kościół filialny drewniany, brama dzwonnica murowana, kapliczka drewniana, cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1676 1963 poł. XIX
Frampol	Frampol	A-21/75	Zabytkowy układ urbanistyczny miasta Frampol.	XVIII- XIX
	Frampol	A-231	Zespół kościoła parafialnego p.w. MB Szkaplerznej i św. Jana Nepomucena, murowany, neogotycki, dzwonnica murowana, ogrodzenie z kapliczkami mur-żel., plebania drewniana.	1873-1878 1899 sch. XIX kon. XIX
	Frampol	A-487/90	Cmentarz żydowski - 85 kamiennych macew, drzewostan.	od 1850
	Frampol		Cmentarz rzymskokatolicki z drzewostanem.	ok.1850
	Radzięcín	A-39/170	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Kazimierza, murowany, dzwonnica murowana, kapliczki w ogrodzeniu, murowane, plebania murowana.	1758 1905 XIX/XX pocz. XX
	Radzięcín	A-288/84	Cmentarz rzymskokatolicki z drzewostanem, mur kamienny.	1853 XIX
	Smoryń	A-410/87	Cmentarz z I wojny światowej – 6 mogił zbiorowych żołnierzy austriackich i rosyjskich.	1915
Goraj	Goraj	42/67	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Bartłomieja Apostoła, murowany, dzwonnica – brama murowana, cmentarz przykościelny.	1779-1782

Gmina	Miejscowość	Rejestr zabytków	Obiekt	Czas powstania
	Goraj	364/86	Cmentarz rzymskokatolicki, czynny, częściowo zadrzewiony	po 1772
	Gilów	446/88	Zespół kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, dzwonnica drewniana.	1929-32 1938
	Zastawie	411/87	Cmentarz z I wojny światowej.	XX
Józefów	Górecko Kościelne	ZA/216	Układ przestrzenny wsi.	XVI
	Górecko Kościelne	A/71	Kościół parafialny, drewniany, dzwonnica murowana, ogrodzenie z bramką i 4 kapliczki murowane, figura św. Jana Nepomucena, kamienna, figura MB Niepokalanego Poczęcia, cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1767-68 1787 pocz. XX 2poł.XVIII 2poł.XVIII k. XVIII
	Józefów	A/30	Kościół parafialny murowany, ogrodzenie z bramką i kapliczka murowana, cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1883-86 k.XIX k.XIX
	Józefów	A/437	Synagoga murowana.	1883-86
	Józefów	ZA/329	Cmentarz grzebalny, czynny.	2 ćw. XIX
	Józefów	A/438	Cmentarz żydowski.	XVIII
	Księżpol	ZA/271	Kościół parafialny (dawna cerkiew greko katolicka), murowany, dzwonnica w zespole kościelnym, cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1855-57 1858 XIX
Księżpol	ZA/456	Cmentarz grzebalny z drzewostanem.	1ćw.XIX	
Majdan Nowy	ZA/471	Rządcówka ordynacka – murowana.	1870	
Łukowa	Łukowa	ZA/490	Urząd Gminy, Areszt gminny.	1905 1905
	Podsośnina Łukowska	ZA/412	Cmentarz z I wojny światowej.	1915

Gmina	Miejscowość	Rejestr zabytków	Obiekt	Czas powstania
Obsza	Obsza	270/83	Kościół parafialny (dawniej cerkiew gr. – kat.) dzwonnica murowana, cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1858-60 1860 2 poł. XIX
	Zamch	390/87	Kościół parafialny (dawniej cerkiew gr. – kat.) dzwonnica murowana, 5 pomników nagrobnych, kamiennych, cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1842-43 1842 XIX XIX
	Zamch	A36/89	Stanowisko arch. tzw. „Zamczysko”.	XIV
Potok Górny		ZA/171	Kościół parafialny, mur., dzwonnica-brama mur., ogrodzenie z furką i kapliczką, mur., cmentarz przykościelny z drzewostanem.	1743-54 1822 XVIII 1 p. XIX
Tarnogród	Tarnogród	A/16	Zespół kościoła par. p.w. Przemienienia Pańskiego: kościół murowany, dzwonnica murowana, drzewostan i ogrodzenie w granicach cmentarza przykościelnego.	
	Tarnogród	A/20	Kościół filialny p.w. św. Rocha, drewniany, otoczenie w obrębie cmentarza przykościelnego.	
	Tarnogród	A/49	Spichlerz drewniany.	
	Tarnogród	A/55	Synagoga murowana.	
	Tarnogród	A/196	Cerkiew prawosławna murowana, cmentarz przycerkiewny, drzewostan.	
	Luchów Górny	A/43	Kościół par. p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Józefa Oblubieńca, murowany, drzewostan.	
Tereszpol	Panasówka	A - 157	Zespół dworski: dwór murowany, pozostałości parku.	
Turobin	Turobin	A/28/92/66	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Dominika, gruntownie przebudowany w 1620 – 23 r. Dzwonnica murowana z przylegającą doń parterową kostnicą.	1530
		A/31/97/66	Kaplica cmentarna p.w. św. Elżbiety, drewniana	1832
		A/32/98/66	Kaplica p.w. św. Marka wraz z dawnym cmentarzem przykościelnym, drewniana	1822
		A/31/97/66	Cmentarz rzymskokatolicki, d. także prawosławny i grekokatolicki, czynny z drzewostanem.	
	Czernięcin	A/458/88	Cmentarz rzymskokatolicki, czynny z drzewostanem.	1858

Obszary problemowe i analiza SWOT

Przyjmując za warunek zrównoważonego rozwoju rozmieszczenie miast i większych miejscowości, jako siły motorycznej rozwoju regionu, w tym powiatu należy stwierdzić, że kluczową rolę wzmacniającą spójność terytorialną powiatu biłgorajskiego pełni miasto Biłgoraj. Uzupełnienie sieci osadniczej o takie miasta jak Tarnogród, Józefów, czy Frampol i pozostałe miejscowości będące siedzibami władz gmin tworzy szkielet spójnego organizmu społeczno – gospodarczego. Bogactwo i różnorodność przyrodnicza i kulturowa oraz obszar powiatu objęty ochroną prawną (33%) stanowią potencjalne źródło wykorzystania terenu pod kątem długofalowej polityki rozwoju turystyki, z drugiej strony jest to czynnik hamujący możliwość rozwoju rolnictwa na rzecz innych źródeł dochodów ludności. Z pewnym niepokojem należy patrzeć na ustawową ochronę terenów objętych siecią NATURA 2000 w odniesieniu do rozbudowy infrastruktury. Potencjalne możliwości wykorzystania środowiska naturalnego dla rozwoju powiatu przy nie pogorszeniu stanu obecnego uwarunkowane będą między innymi: zamożnością mieszkańców powiatu generowaną przez wzrost przedsiębiorczości i stopniem wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej.

Słabe strony	Mocne strony
<ul style="list-style-type: none"> - słabe wyposażenie powiatu w zbiorniki retencyjne i urządzenia nawadniające, - mała zdolność retencji, - niewielkie zasoby wód powierzchniowych, - znaczne dysproporcje między miastem Biłgoraj, a pozostałymi obszarami powiatu, 	<ul style="list-style-type: none"> – jeden z najmniej zanieczyszczonych regionów w Polsce, – bogata bioróżnorodność środowiska, – atrakcyjne i wyraziste obszary przyrodniczo-kulturowe dla rozwoju rekreacji i turystyki (kompleksy leśne, wody powierzchniowe, ujęcia wód mineralnych), – zasoby powiatu: surowce mineralne, zróżnicowane warunki przestrzeni, – wystarczające ilości wód podziemnych, – rozległe tereny leśne, jako baza przemysłu drzewnego, – wysoka jakość surowca drzewnego, – nieskażone surowce rolne i leśne, – bogactwo dziedzictwa kulturowego.
Zagrożenia rozwoju	Szanse rozwoju
<ul style="list-style-type: none"> - degradacja środowiska naturalnego, - duża erozja wodna, - możliwe ograniczenia budowy infrastruktury na obszarach sieci NATURA 2000, - nie zadawalający stan czystości wód powierzchniowych, 	<ul style="list-style-type: none"> - zasoby biotyczne regionu mające istotny udział w wojewódzkich i krajowych systemach przyrodniczych – sieć NATURA 2000, - obszary objęte prawną ochroną przyrody, - wzrastające zainteresowanie terenami przyrodniczo cennymi, - turystyczne wykorzystanie walorów przyrodniczo – kulturowych, - wykorzystanie wód podziemnych i powierzchniowych do celów gospodarczych i uzdrowiskowych

2. Społeczeństwo i zasoby ludzkie

2.1 Demografia

Ludność i gęstość zaludnienia

Powiat biłgorajski w 2006 roku zamieszkiwało 104 001 osób. Liczba ludności w powiecie stanowiła 4,78% ogólnej liczby ludności w województwie. Od roku 1999 (105 375 mieszkańców) do 2006 liczba ludności powiatu zmniejszała się średniorocznie o około 0,02%. Gęstość zaludnienia w powiecie w poszczególnych latach nie przekraczała 63 osób/km² (w województwie 87 os./km²), z czego wynika, że jest to obszar słabo zaludniony.

Liczba ludności mieszkająca w miastach na terenie powiatu biłgorajskiego w 2006 roku wynosiła 34 038 (32% populacji powiatu), co stanowi 1,57% ogólnej liczby ludności w województwie. Udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności w powiecie wynosi 68%. Region ten należy, więc do słabo zurbanizowanych i typowo rolniczych.

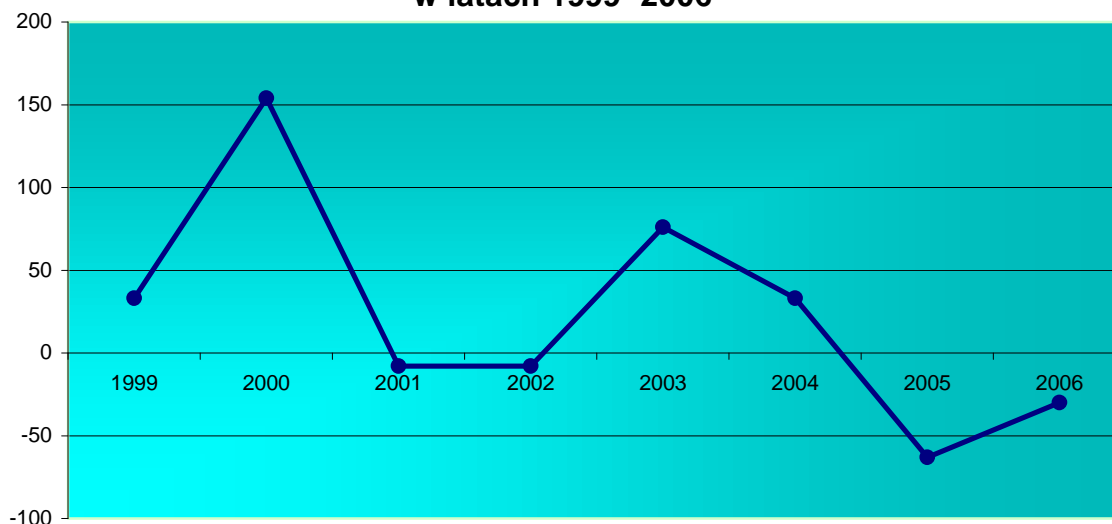
Odczuwalna będzie tendencja spadkowa dotycząca liczby ludności i gęstości zaludnienia w powiecie do 2020. Przewiduje się, że w tym roku liczba ludności powiatu wynosić będzie około 102 400 osób. Od 2005 do 2020 liczba ludności będzie spadać średnio, co 5 lat o 1%. Największy spadek ludności notowany będzie w kategorii dzieci poniżej 15 lat. Średniorocznie będzie on wynosił około 2%. Wśród dorosłych w przedziale wiekowym od 15 do 60 lat spadki te będą niższe, bo o około 1,2%. Natomiast procentowa struktura ludności osób w wieku starszym, czyli 60 lat i powyżej przedstawia tendencję wzrostową. Wzrost ten wahać się będzie w granicach 1,6%. Wnioskować należy, że do 2020 roku wystąpi przewaga osób w wieku poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku produkcyjnym. Przy hipotetycznym założeniu ujemnego salda migracji tendencja ta może się jeszcze pogłębiać.

Proces starzenia się społeczeństwa w powiecie obrazuje współczynnik starości. Jest to stosunek liczby ludności w wieku 60 lat i powyżej do ogólnej liczby ludności. W latach 1999 – 2006 współczynnik ten wykazywał tendencję wzrostową, w roku 1999 wynosił 16,3% zaś w roku 2006 16,6%. Prognoza dla powiatu do roku 2020 przewiduje, że tendencja ta będzie się utrzymywać. Przepuszczalnie w roku 2020 współczynnik ten osiągnie wysokość 21,09% w powiecie, a w województwie 22,56%.

Przyrost naturalny

Bezpośrednią przyczyną zmniejszania się liczby ludności na terenie powiatu biłgorajskiego w okresie 1999 – 2006 i prognozowanym do 2020 jest mała liczba urodzeń i wysoka liczba zgonów, co obrazuje wskaźnik przyrostu naturalnego (wykres poniżej). W stosunku do wskaźnika przyrostu naturalnego w województwie w roku 2006 wynoszącego - 0,5‰, wskaźnik przyrostu w powiecie jest ponad dwukrotnie niższy i wynosi - 0,2‰.

Przyrost naturalny w powiecie biłgorajskim w latach 1999 -2006

Źródło: GUS 1999 –2006.

W powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006 liczba urodzeń wykazywała tendencję spadkową. W porównaniu do roku 1999 w 2006 liczba urodzeń zmniejszyła się o 10,2%.

Według prognozy największy wzrost urodzeń nastąpi w roku 2015 i przypuszczalnie osiągnie wartość 1,07 tyś. osób. W kolejnych latach będzie następował spadek urodzeń, który w latach 2015 - 2020 będzie wahał się w granicach 6%.

W latach 1999 – 2006 liczba zgonów w powiecie biłgorajskim utrzymywała się na średnim poziomie 1068 osób rocznie. W latach 2002 – 2006 najczęstszymi przyczynami zgonów były choroby układu krążenia - około 45%, nowotwory - około 20%, objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych, laboratoryjnych gdzie indziej niesklasyfikowane - około 17%.

Przyczyny zgonów w powiecie biłgorajskim w latach 2002 – 2005

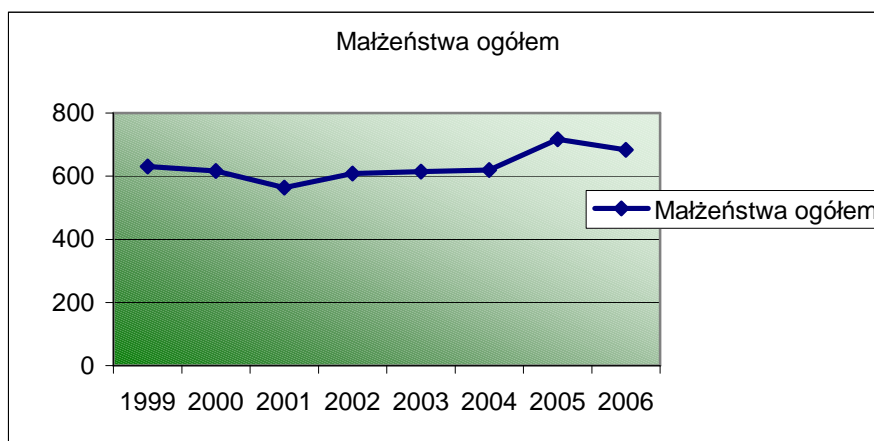
Zgony według przyczyny	2002	2003	2004	2005
Niektóre choroby zakaźne i pasożytnicze	0,39%	0,39%	0,19%	0,46%
Nowotwory ogółem	18,12%	20,92%	19,48%	21,26%
Choroby krwi i narządów krwionośnych oraz niektóre choroby z udziałem mechanizmów autoimmunologicznych	0,29%	0,20%	0,47%	0,37%
Zaburzenia wydzielania wewnętrznego, stanu odżywiania i przemiany metabolicznej ogółem	1,16%	1,17%	0,75%	0,65%
Choroby układu nerwowego ogółem	1,16%	0,78%	1,22%	0,65%
Choroby układu krążenia ogółem	44,28%	44,28%	47,10%	46,15%
Choroby układu oddechowego	3,97%	2,83%	3,56%	3,44%
Choroby układu trawiennego	3,20%	3,62%	2,25%	2,88%
Choroby układu kostno stawowego, mięśniowego i tkanki łącznej	0,10%	0,29%	0,19%	0,19%
Choroby układu moczowo-płciowego	1,16%	0,98%	1,12%	0,74%
Niektóre stany rozpoczynające się w okresie okołoporodowym	0,29%	0,49%	0,56%	0,37%
Wady rozwojowe wrodzone, zniekształcenia i aberracje chromosomowe	0,48%	0,59%	0,37%	0,28%
Objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych, laboratoryjnych gdzie indziej niesklasyfikowane	18,22%	17,20%	16,95%	16,34%
Zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu	5,04%	4,59%	4,40%	5,39%
Pozostałe	2,13%	1,66%	1,40%	0,84%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Prognoza przewiduje, że do roku 2020 średnioroczna liczba zgonów będzie wynosić około 1060 osób rocznie.

Liczba małżeństw i rozwodów uzależniona jest ściśle od zmian zachodzących w sferach kulturalnej i społecznej. Zależy także od sytuacji finansowej danych osób, a także struktury wiekowej i płci. W latach 1999 – 2006 liczba zawartych małżeństw wynosiła średniorocznie 632 pary zaś liczba rozwodów 72 pary (w 2006 roku w powiecie odpowiednio 683 małżeństwa rocznie, w województwie 13534, co stanowiło 0,6%). Stosunek orzekanych rozwodów do zawieranych małżeństw w 2006 roku w powiecie i województwie wynosił 14%.

Ogół zawieranych małżeństw w powiecie w latach 1999 – 2006

Źródło: GUS.

Migracje ludności

Migracje ludności związane są często z sytuacją ekonomiczną gospodarstw domowych lub poszukiwaniem nowych miejsc pracy.

Saldo migracji w powiecie i województwie w latach 1999 - 2006.

Saldo migracji w latach 1999 - 2006	j.m.	Lata								
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2006 – dla województwa
	%	-1,75	-1,19	-2,03	-2,13	-2,10	-2,59	-1,84	-2,44	-0,71

Źródło: GUS.

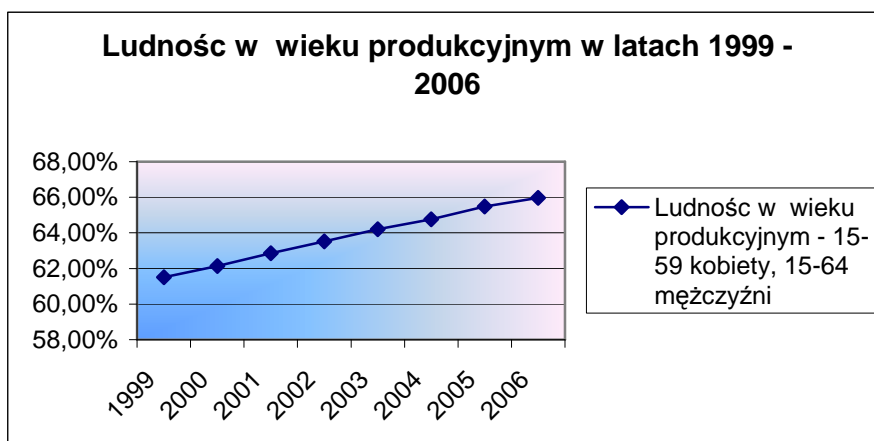
W latach 1999 –2006 odnotowano ujemne saldo migracji z najwyższym wskaźnikiem - 2,59‰ w 2004 roku. W roku 2006 wskaźnik migracji w powiecie wynosił – 2,44‰, w województwie - 0,71‰ i był ponad trzykrotnie wyższy.

Prognozy przewidują, że ujemne saldo migracji w powiecie będzie wzrastać. W roku 2020 będzie wynosić około – 6,43‰. Duży udział w tych zmianach mają wyjazdy zagraniczne. Według badań GUS saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w roku 2006 wynosi – 48 osób. Oznacza to, że rocznie z powiatu wymeldowuje się i wyjeżdża za granicę na stałe 48 osób. Nieznana jest statystycznie liczba migracji zagranicznych na pobyt czasowy stanowiących główne źródło obecnego kryzysu na rynku pracy.

Struktura wiekowa ludności

W latach 1999 – 2006 najliczniejszą grupę stanowiła ludność w wieku produkcyjnym, ponad 60% całej liczby ludności w powiecie. W poszczególnych latach można zauważyć tendencję wzrostową.

Struktura wiekowa ludności w wieku produkcyjnym w latach 1999 – 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

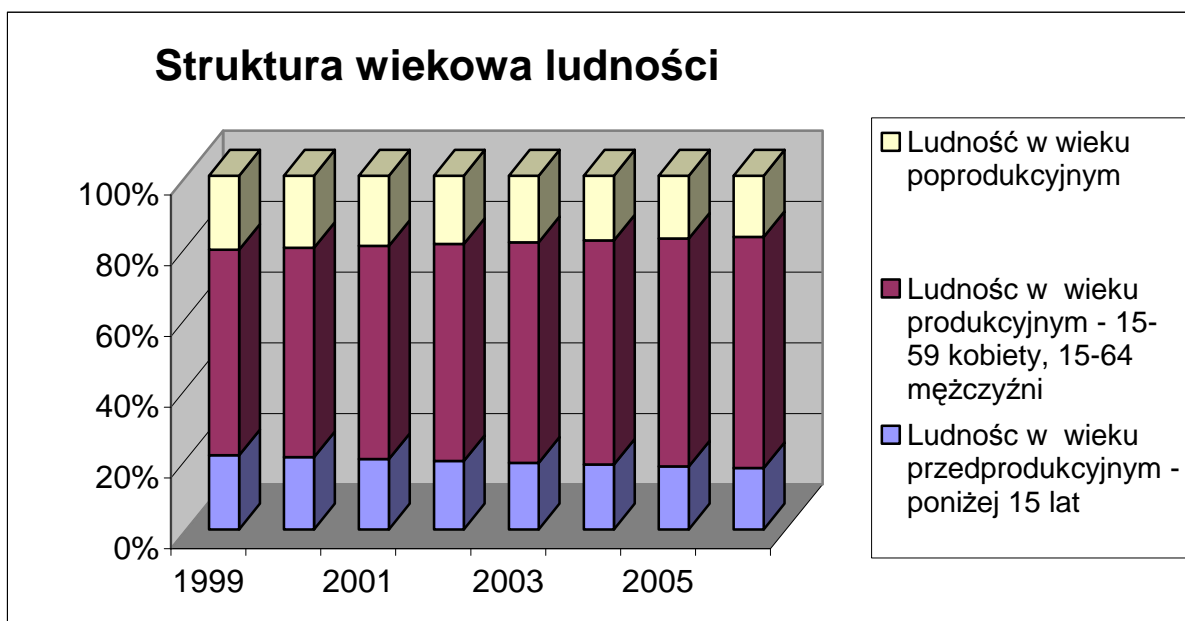
Wzrost ten powodowany był m.in. wkraczaniem w wiek produkcyjny dzieci i młodzieży z wyżów demograficznych.

Ludność w wieku przedprodukcyjnym w roku 2006 w powiecie biłgorajskim stanowiła 17,5% ogółu ludności w powiecie i była wyższa od wskaźnika wojewódzkiego o 1% (16,5%), natomiast ludność w wieku poprodukcyjnym to 16,5% ludności, przy wskaźniku wojewódzkim 16,7%.

Procentowa struktura wiekowa ludności w latach 1999 – 2006.

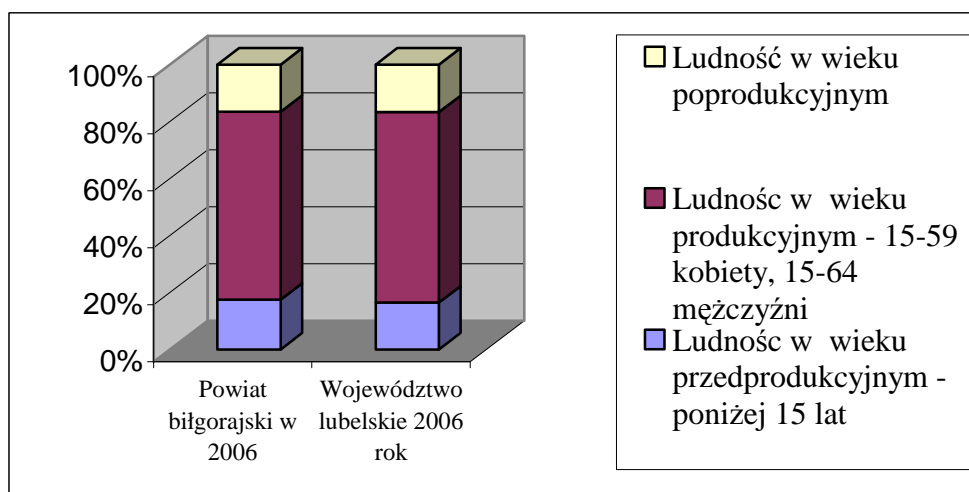
Struktura wiekowa ludności	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2006 w województwie
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	22,16%	21,44%	20,72%	20,03%	19,38%	18,78%	18,06%	17,48%	16,42%
Ludność w wieku produkcyjnym	61,51%	62,13%	62,86%	63,52%	64,21%	64,77%	65,49%	65,96%	66,86%
Ludność w wieku poprodukcyjnym	16,33%	16,43%	16,42%	16,45%	16,41%	16,45%	16,45%	16,56%	16,71%

Struktura wieku w latach 1999 – 2006 w powiecie biłgorajskim

Źródło: GUS.

Porównanie struktury wiekowej ludności w powiecie i województwie w 2006 roku

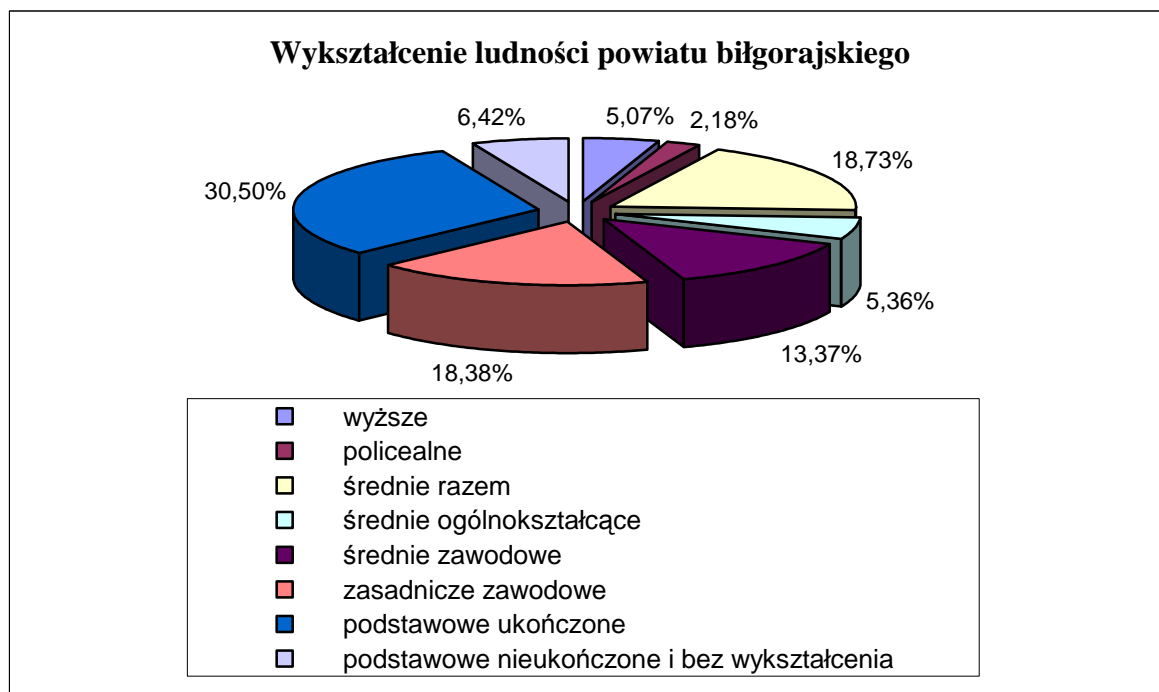

Źródło: GUS.

W latach 1999 – 2006 wskaźnik obciążenia demograficznego, czyli liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w powiecie, ulegała ciągłemu spadkowi – średniorocznie o 2,3%. W roku 2006 wskaźnik ten w powiecie był znacznie wyższy niż w województwie i wynosił 51,6% (dla województwa 49,6%).

2.2 Wykształcenie

Ludność powiatu biłgorajskiego z wykształceniem wyższym to 5,07% populacji (w woj. lub. 7,38%), policealnym – 2,18% (2,75% w woj.), średnim razem – 18,73% (21,70% w woj.), średnim ogólnokształcącym – 5,36% (6,61% dla woj.), średnim zawodowym – 13,37% (15,09% dla woj.), zasadniczym zawodowym – 18,38% (15,92% dla woj.), podstawowym ukończonym – 30,50% (26,34% dla woj.) i podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia – 6,42% (4,20% dla woj.). Dane te wskazują, że tylko w kategorii wykształcania zasadniczego zawodowego i podstawowego ukończonego populacja powiatu posiada lepsze wyniki niż populacja w całym województwie lubelskim. Strukturę wykształcenia ludności powiatu przedstawia poniższy wykres.

Źródło: GUS

2.3 Oświata

Wychowanie przedszkolne

Wychowanie przedszkolne pełni bardzo istotną funkcję w przygotowaniu dzieci do kształcenia podstawowego. Przedszkola zapewniają podstawy rozwoju indywidualnego i społecznego, socjalizują w ramach szerszego środowiska pozarodzinnego, a w przypadku rodzin o niskim statusie materialnym, zagrożonych wykluczeniem społecznym i dysfunkcyjnych zapewniają właściwą opiekę i wyżywienie. Wszystkie te funkcje przedszkoli dają szansę na wyrównywanie różnic społecznych i lepszy start życiowy w okres kształcenia podstawowego.

Wychowanie przedszkolne jest realizowane w dwóch typach jednostek organizacyjnych: w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Placówki przedszkolne obejmują wychowaniem dzieci w wieku od 3 do 6 lat, działające przy szkołach podstawowych tylko dzieci 6 – letnie, tworzące tzw. klasy „0”.

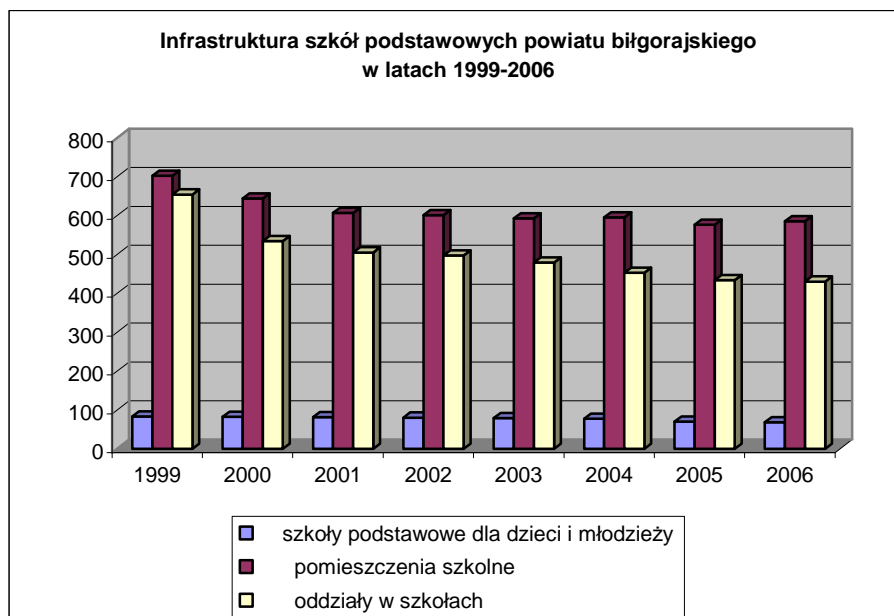
W latach 1999 – 2006 w powiecie biłgorajskim działało średniorocznie 10 przedszkoli (tylko w 1999 – 12, a w 2006 – 11), co stanowiło 2,93% dla woj. lub. w 2006 r. 9 placówek w badanym okresie miało i ma status przedszkola podporządkowanego samorządowi gminnemu. Liczba oddziałów w tych latach zmalała z 53 w 1999 r. do 48 w 2006 r. (3,68% w skali woj. lubelskiego za 2006 r.). Do oddziałów tych dysponujących średniorocznie 1119 miejscami uczęszczało 1078 dzieci. 7 z 10 przedszkoli zlokalizowanych jest w 4 miastach powiatu. Przedszkola w tych miastach dysponowały w 2006 roku 1094 miejscami, co stanowiło 89,09% wszystkich dostępnych miejsc. Obłożenie przedszkoli za ostatni badany rok wynosiło 92,26% i było najniższe w ciągu ostatnich 8 lat (w województwie wskaźnik ten wynosił 97,83%).

Liczba przedszkoli działających przy szkołach podstawowych w latach 1999 – 2006 była zmienna i malała z 68 w 1999 r. do 36 w 2003, następnie od roku 2004 rosła z 66 do 59 w 2006 r., co stanowiło 6,39% w skali woj. lubelskiego. Podobna tendencja zaznacza się w ilości oddziałów w tych placówkach. W tym wskaźniku spadek notowany jest od 1999 r. z 62 oddziałami do 2005 r. – z 33, w ostatnim 2006 r. wynosił 38, co stanowiło 4,42% oddziałów w województwie lubelskim.

Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, przypadająca na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat, ogółem w powiecie biłgorajskim w roku 2006, wynosiła 261 (w województwie 360). Znacząca była rozpiętość tego wskaźnika dla miast i wsi. Dla 4 miast powiatu biłgorajskiego wskaźnik ten wynosił 906 i był prawie dziesięciokrotnie wyższy niż na wsi (4 gminy: Biłgoraj, Goraj, Terespol, Turobin) – 93. Nawet przyjmując założenie, że wiele dzieci z gmin zlokalizowanych blisko Biłgoraja korzysta z 4 przedszkoli w tym mieście należy wnioskować, że założenie, jakim celem służą przedszkola nie są realizowane na obszarach wiejskich powiatu, tym bardziej, że z wychowania przedszkolnego korzystało tylko 26,14% wszystkich dzieci w wieku 3-6 lat.

Szkolnictwo podstawowe

W latach 1999 – 2006 w skali powiatu biłgorajskiego ilość uczniów szkół podstawowych zmalała z 12 078 do 7 529 (spadek o 62%). Taka sama tendencja spadkowa jest zauważalna w ilości szkół podstawowych (z 83 do 69), pomieszczeń szkolnych (z 702 do 576 w 2005 r. i 585 w 2006 r.), oddziałów szkolnych (z 654 do 430), liczby absolwentów (z 2057 do 1433). Wszystkie szkoły podstawowe powiatu podporządkowane są samorządowi gminnemu. Ostatni badany rok w powiecie (2006) ma następujące odniesienia do danych wojewódzkich: ilość uczniów – 5,10%, ilość szkół – 6,12%, ilość pomieszczeń szkolnych – 5,77%, ilość oddziałów w szkołach – 5,25% i liczba absolwentów – 5,02%. Na jedną szkołę podstawową w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006 przypadało średnio 118 uczniów, a w 2006 r. w powiecie - 111 (w woj. 133). Powyższe dane przedstawia wykres.

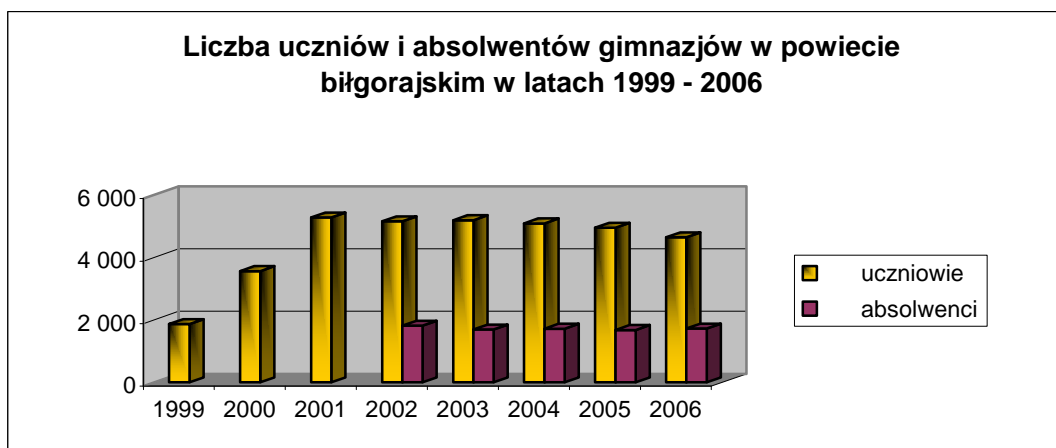
Źródło – GUS

Struktura organizacyjna podstawowego szkolnictwa powiatowego była zbliżona do wojewódzkiej. Na jeden oddział nauczania w szkołach podstawowych w latach 1999 – 2006 przypadało średnio 18 uczniów, podobnie jak w województwie lubelskim. Na jedno pomieszczenie do nauczania w badanym okresie przypadało średnio 15 uczniów (w woj. w 2006 r. również 15).

Współczynnik skolaryzacji szkół podstawowych spadał w latach 2002-2006 z poziomu 98,30% do 97,49% (w woj. lubelskim w 2006 r. – 99,22%). Wzrastała w tym czasie liczba: pracowni komputerowych z 41 do 59 (5,9% w woj. lubelskim w 2006 r.), komputerów z 425 do 886 (5,57% w woj.) i komputerów podłączonych do internetu z 226 do 758 (5,99% w woj.).

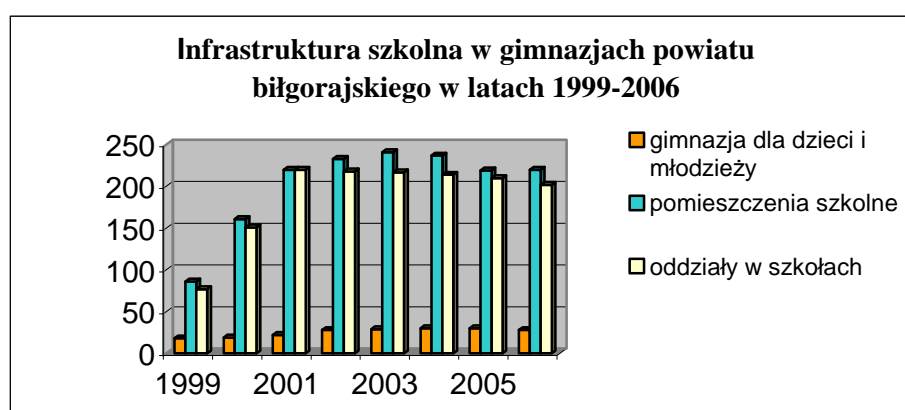
Szkolnictwo gimnazjalne

Szkolnictwo gimnazjalne, jako nowy szczebel nauczania zaczęło funkcjonować na przełomie roku szkolnego 1999/2000. W okresie ostatnich 8 lat liczba gimnazjów w powiecie wzrosła z 18 do 28 (w 2006 r. stanowiły one 6,67% wszystkich gimnazjów w województwie lubelskim). Poza jednym, powiatowym (w 2006 r.) pozostałe gimnazja (27) podporządkowane są samorządowi gminnemu. W szybkim tempie liczba uczniów gimnazjów wzrastała do 2001 roku, by od roku 2003 stale maleć. Liczba absolwentów gimnazjów w latach 2002 – 2006 utrzymywała się na średnim poziomie 1726 uczniów. Liczbę uczniów i absolwentów przedstawia poniższy wykres.

Źródło - GUS

Na jedno gimnazjum w powiecie w 2006 r. przypadało średnio 166 uczniów (w woj. lubelskim – 219), na jeden oddział 23 uczniów (w województwie - 24), na jedno pomieszczenie 21 uczniów (w woj. lubelskim – 23).

Źródło – GUS

Współczynnik skolaryzacji gimnazjów, podobnie jak szkół podstawowych spadał w latach 2002-2006 z 99,50% do 98,94% (w woj. lubelskim w 2006 r. – 100,42%). W badanym okresie wzrastała w gimnazjach powiatu biłgorajskiego liczba: komputerów z 266 do 411 (5,82% w skali województwa w 2006 r.) i komputerów podłączonych do internetu z 230 do 376 (5,77%). Prawie niezmienna pozostawała ilość pracowni komputerowych w 2006 r. wynosząca w powiecie – 21 (5,53% w skali woj. lubelskiego).

Szkolnictwo średnie

Sieć szkół ponadgimnazjalnych w powiecie biłgorajskim tworzą:

- ponadgimnazjalne szkoły publiczne, dla których organem prowadzącym są: powiat biłgorajski, gmina Józefów, organizacje wyznaniowe, Marszałek Województwa Lubelskiego, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- szkoły niepubliczne, z uprawnieniami szkół publicznych, dla których organami prowadzącymi są organizacje społeczne i stowarzyszenia. Powiat jest organem prowadzącym dla 2 placówek oświatowo-wychowawczych.

1. Ponadgimnazjalne szkoły publiczne prowadzone przez powiat biłgorajski:
 - Zespół Szkół Ogólnokształcących w Biłgoraju,
 - Zespół Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Biłgoraju,
 - Zespół Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących w Biłgoraju,
 - Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej w Biłgoraju,
 - Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Turobinie,
 - Zespół Szkół Ekonomicznych w Tarnogradzie.
 - Zespół Szkolno-Rewalidacyjny w Teodorówce,

2. Ponadgimnazjalne szkoły publiczne:
 - a) prowadzone przez gminę Józefów - Liceum Ogólnokształcące w Józefowie,
 - b) prowadzone przez Parafię pw. Św. Marii Magdaleny w Biłgoraju - Katolickie Liceum Ogólnokształcące w Biłgoraju,
 - c) prowadzone przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi - Zespół Szkół Agrotechnicznych w Różańcu,
 - d) prowadzone przez Ministra Środowiska – Zespół Szkół Leśnych w Biłgoraju.

3. Szkoła policealna prowadzona przez Marszałka Województwa Lubelskiego - Medyczne Studium Zawodowe w Biłgoraju,
4. Szkoły niepubliczne z uprawnieniami szkół publicznych:
 - Liceum Profilowane Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Zamościu o/Biłgoraj,
 - Rzemieśnicza Szkoła Zawodowa w Turobinie,
 - Zaoczne Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Wiedzy Powszechnej dla Dorosłych w Łukowej.
 - Szkoła Policealna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej dla Dorosłych w Łukowej.

5. Placówki oświatowe:
 - Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Biłgoraju,
 - Młodzieżowy Dom Kultury w Biłgoraju.

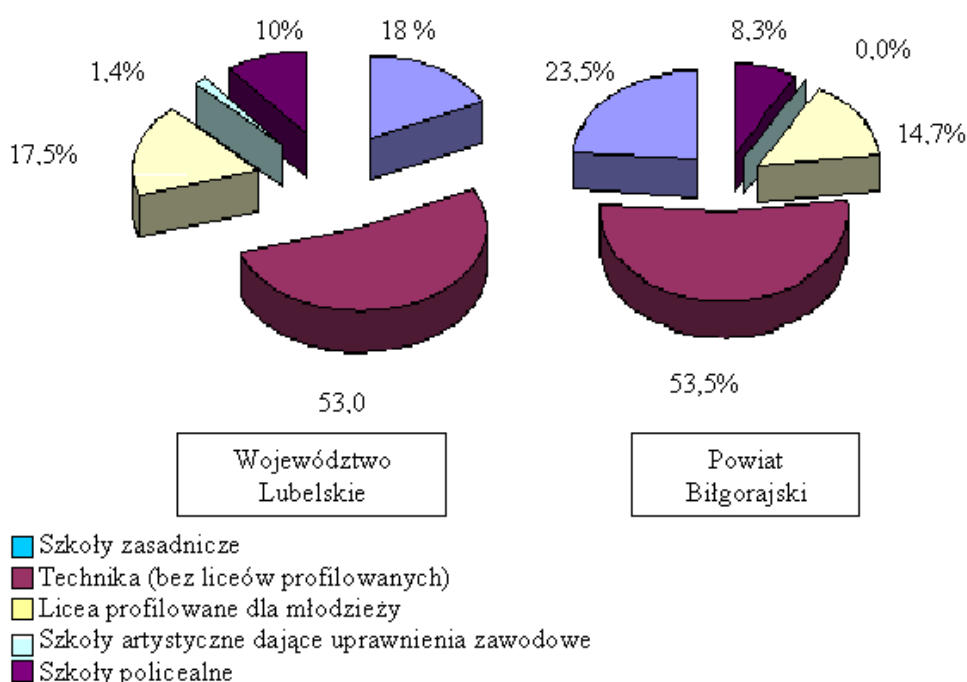
Zawodowe szkoły ponadgimnazjalne kształciły w następujących specjalnościach:

1. w zasadniczej szkole zawodowej – kucharz małej gastronomii, ślusarz, mechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik, stolarz, operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego, technolog robót wykończeniowych, posadzkarz, malarz tapeciarz, murarz, operator maszyn leśnych, ogrodnik;
2. w technikum – technik: technologii żywności, technologii odzieży, mechanik obróbki skrawaniem, elektryk, elektronik, mechanik, budownictwa, leśnik, rolnik, ekonomista, handlowiec, hotelarstwa, żywienia i gospodarstwa domowego, agrobiznesu,
3. w liceum profilowanym – kreowanie ubiorów, usługowo-gospodarczy, zarządzanie informacją, mechatroniczny, leśnictwo i technologia drewna, technik: architektury krajobrazu, agrobiznesu i agroturystyki, leśnik i technik informatyk.

W roku szkolnym 2005/2006 na terenie powiatu biłgorajskiego funkcjonowało: 7 liceów ogólnokształcących, 5 liceów profilowanych, 8 techników i 6 zasadniczych szkół zawodowych. W skali województwa za 2006 r. szkoły te stanowiły odpowiednio: 4,29%; 6,38%; 5,52%; 6,74%.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Szkolnictwo ponadgimnazjalne obejmuje szkoły: licea ogólnokształcące i profilowane, zawodowe (zasadnicze zawodowe i technika), szkoły policealne. Każda z typów szkół kształci młodzież i dorosłych. Porównanie ilości uczniów szkolnictwa ponadgimnazjalnego dla młodzieży w powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim w 2006 r. przedstawiają poniższe wykresy.

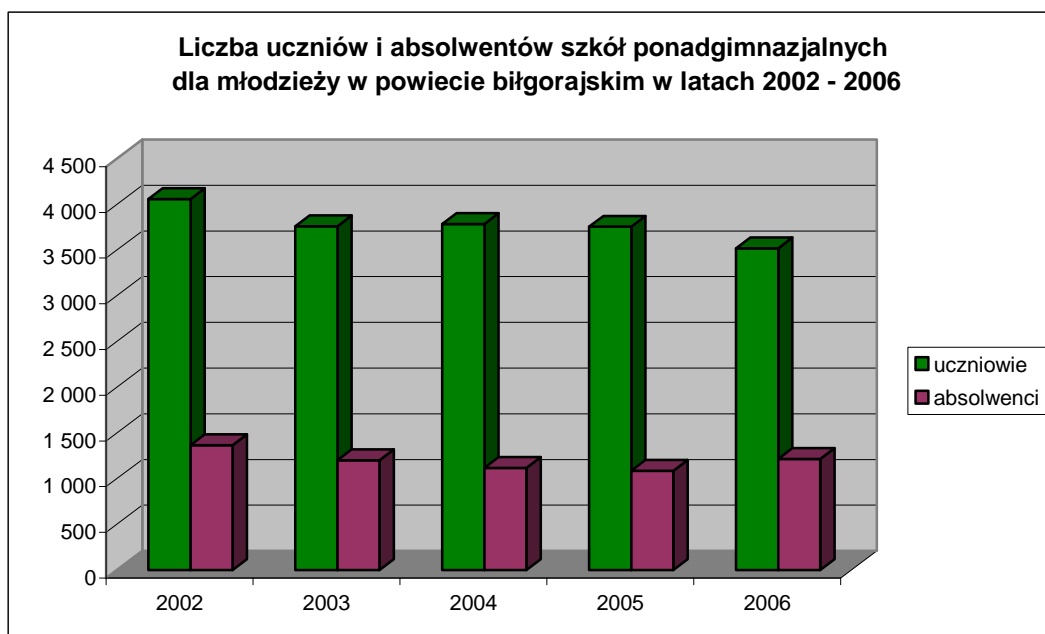
W powiecie biłgorajskim w 2006 r. w porównaniu do województwa lubelskiego ilość uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży jest zbliżona do ilości uczniów w technikach (bez liceów profilowanych). Statystycznie w powiecie mniej jest uczniów w: liceach profilowanych, szkołach policealnych, więcej w szkołach zasadniczych zawodowych, a brak jest szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe.

Poddając analizie pochodzenie uczniów w szkołach, dla których organem prowadzącym jest powiat biłgorajski w latach 2005/2006 i 2006/2007 można stwierdzić, że tylko w przypadku Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. ONZ w Biłgoraju zachowana jest proporcja około 50/50 w ilości uczniów pochodzących z obszarów wiejskich do ilości uczniów z miast. W pozostałych szkołach zdecydowanie przeważają liczebnie uczniowie z terenów wiejskich, co pokazuje poniższa tabela.

Rok szkolny		Nazwa szkoły							Razem
		ZSO B-j	ZSZiO B-j	RCEZ B-j	ZSBiO B-j	ZSL B-j	ZSOiZ Turobin	ZSE Tarnogród	
2005/2006	Wieś	624	984	884	747	338	232	129	3938
	Miasto	649	425	263	231	144	0	91	1803
	Razem	1273	1409	1147	978	482	232	220	5741
2006/2007	Wieś	643	922	960	799	340	234	119	4017
	Miasto	613	435	241	232	119	0	93	1733
	Razem	1256	1357	1201	1031	459	234	212	5750

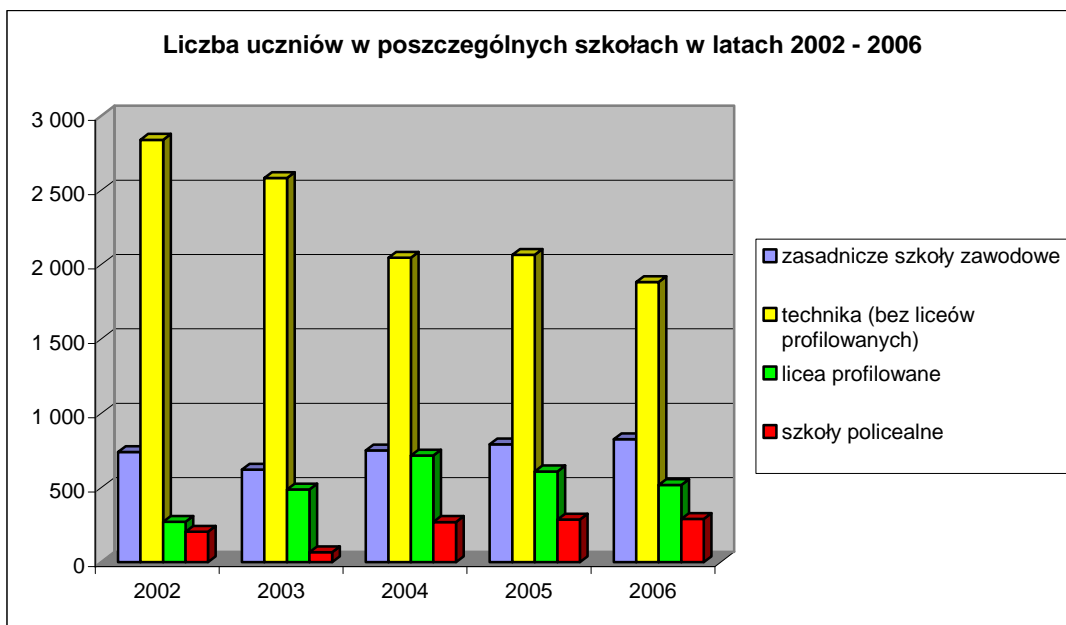
Źródło: Raporty SIO

W badanym okresie, w latach 2002 – 2006 liczba uczniów i absolwentów we wszystkich szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży w poszczególnych latach przedstawiała się następująco (wykres poniżej).

Źródło – GUS

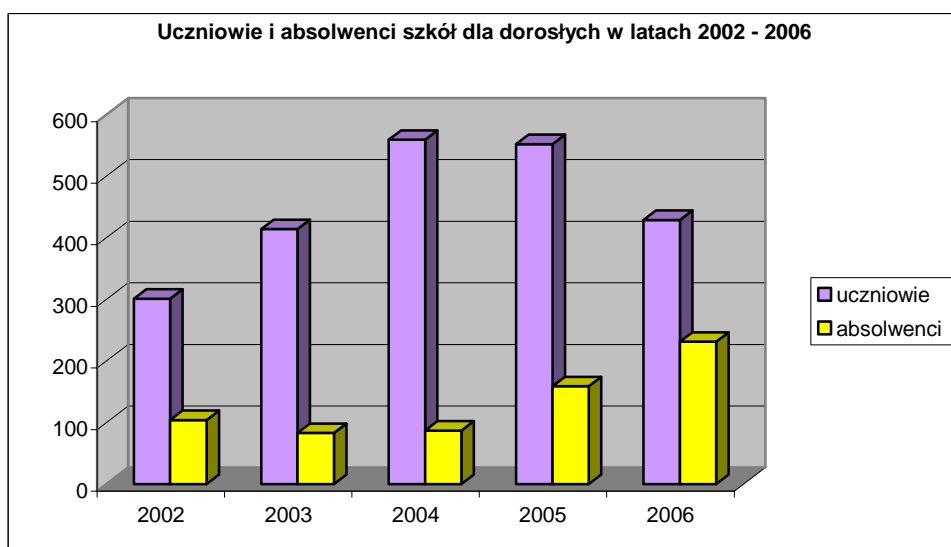
W rozbięciu na poszczególne lata i rodzaje szkół liczbę uczniów szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży przedstawia poniższy wykres.

Źródło – GUS

Podsumowując, można stwierdzić, że w latach 2002 – 2006 niewielkim zmianom podlegała liczba uczniów i absolwentów niezależnie od rodzaju szkoły ponadgimnazjalnej dla młodzieży. Biorąc pod uwagę rodzaje szkół należy podkreślić, że spada z każdym rokiem liczba uczniów w technikach, rośnie w zasadniczych szkołach zawodowych, zmienna jest w liceach profilowanych, a niewielkim zmianom podlega liczba uczniów szkół policealnych.

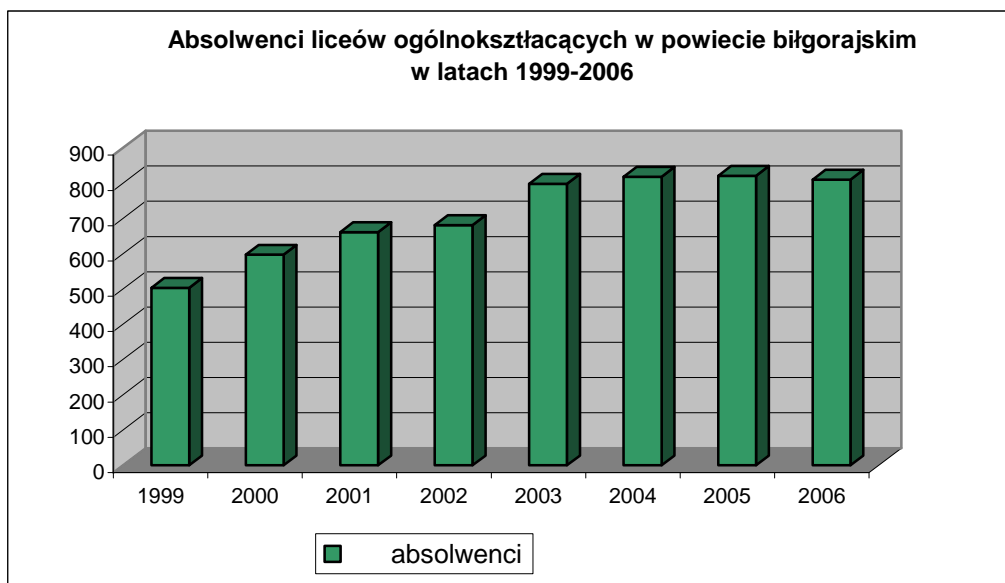
W latach 2002 – 2006 w powiecie biłgorajskim funkcjonowały 3 rodzaje szkół dla dorosłych: zasadnicze szkoły zawodowe (1 szkoła w latach 1999-2003), technika (2 szkoły w latach 2004 – 2006) i szkoły policealne (2 szkoły w roku 2001 – 6 szkół w 2006 r.). Do tych szkół średniorocznie uczęszczało 451 uczniów, a kończyło 132. Stosunek uczniów do absolwentów w szkołach dla dorosłych w latach 2002 – 2006 przedstawia poniższy wykres.

Źródło – GUS

Licea ogólnokształcące

W okresie ostatnich 8 lat liczba liceów ogólnokształcących była zmienna i wynosiła: 6 (w latach 1999 – 2002), 7 (w roku 2003 i 2006) i 8 (w latach 2004 - 2005). Do szkół tego typu uczęszczało średniorocznie 2523 uczniów (z wyłączeniem roku szkolnego 2002/2003, w którym zaczął funkcjonować 3 – letni, zamiast 4 – letniego system nauczania w szkołach ponagminaszalnych). Nie zauważa się spadku ilości uczniów w liceach, a popularność tego poziomu kształcenia widoczna jest w liczbie absolwentów za badany okres (wykres). Organem prowadzącym dla 5 liceów był samorząd powiatowy, po jednym samorząd gminny i wyznaniowy (liceum katolickie).

Źródło – GUS

W badanym okresie (1999-2006) w liceach wzrastała liczba: pomieszczeń szkolnych z 59 do 120, sal lekcyjnych z 37 do 83, sal gimnastycznych z 2 do 5. Stanowiło to odpowiednio do 2006 r. w województwie lubelskim: 5,45%, 6,68% i 4,76%. Opisane wskaźniki rzutują na infrastrukturę szkolną, co przedstawia poniższa tabela.

Struktura organizacyjna liceów w powiecie biłgorajskim w latach 1999 - 2006

Lp.	Ilość uczniów przypadająca na:	Lata								woj. lubelskie
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2006
1.	pomieszczenia szkolne	48	48	40	25	11	20	22	22	23
2.	sale lekcyjne	76	74	63	38	18	32	32	31	42
3.	sale gimnastyczne	1406	1519	1172	813	285	557	526	521	492
4.	oddziały	33	32	31	31	32	19	30	30	29

Analizując powyższą tabelę można wnioskować, że wskaźniki ilości: uczniów przypadających na pomieszczenia szkolne, sale gimnastyczne i oddziały w 2006 r. w powiecie biłgorajskim są zbliżone do wskaźników wojewódzkich w tym roku, jedynie w zakresie sal lekcyjnych wskaźnik powiatowy jest o 25% niższy od wojewódzkiego.

Niewielką rolę w kształceniu na poziomie ponadgimnazjalnym w powiecie biłgorajskim miały następujące szkoły: szkoły specjalne, licea ogólnokształcące dla dorosłych, licea i technika uzupełniające dla młodzieży.

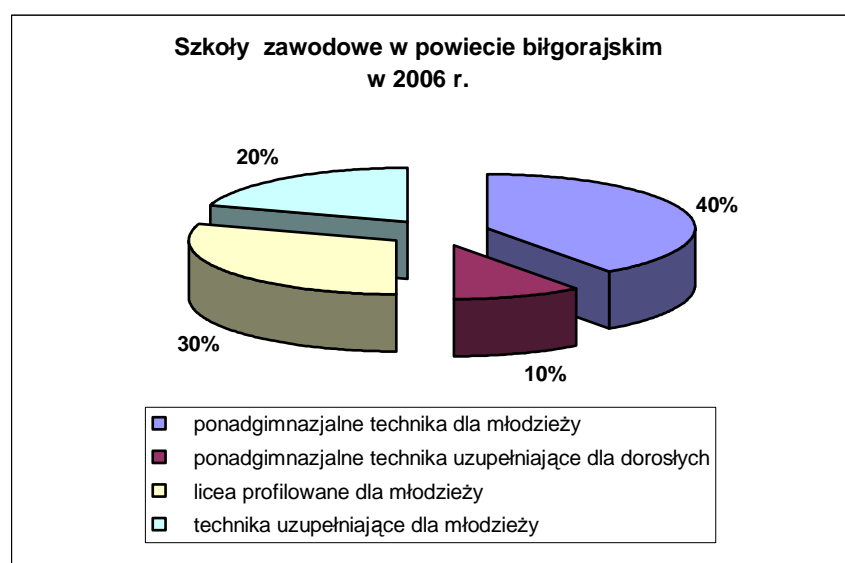
Szkoły zawodowe

System kształcenia zawodowego na poziomie średnim podlegał zmianom. W latach 1999 – 2001 w systemie tym funkcjonowały tylko średnie szkoły zawodowe dla młodzieży i dla dorosłych. Od 2002 r. w systemie szkolnictwa średniego zawodowego wyróżniamy: technika dla młodzieży i dorosłych, technika uzupełniające dla młodzieży i dorosłych i licea profilowane dla młodzieży.

Średnie szkoły zawodowe dla młodzieży i dorosłych w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2001 funkcjonowały średnio w 22 obiektach, 107 oddziałach i 92 pomieszczeniach szkolnych. Do szkół tych uczęszczało średniorocznie 3 286 uczniów, a dyplom ukończenia otrzymywało 728 absolwentów. Oprócz jednej prowadzonej przez organizację społeczną i stowarzyszenie, pozostałe szkoły tego szczebla nauczania prowadzone były przez powiat biłgorajski.

W każdym roku w latach 2002 – 2006 w powiecie biłgorajskim funkcjonowało 8 ponadgimnazjalnych techników dla młodzieży (5,52% w skali woj.). W okresie tym wzrastała w tych szkołach: liczba oddziałów z 18 do 60, uczniów z 529 do 1687, zmniejszyła się natomiast liczba pomieszczeń szkolnych ze 107 do 102. Ponadto w sieci szkół działały technika uzupełniające dla młodzieży w liczbie 4 w 2006 r. (13,8% w woj. lubelskim) w 8 oddziałach, kształcąc 197 uczniów (17% w skali woj.), technika uzupełniające dla dorosłych w liczbie 2 (5,7% w skali woj.) w 2 oddziałach i 3 pomieszczeniach z ilością 27 uczniów (1,6% w skali woj. w 2006 r.) oraz licea profilowane dla młodzieży średniorocznie w 6 obiektach, 19 oddziałach i 8 pomieszczeniach, gdzie uczyło się średnio 521 uczniów, przy czym ich liczba od 2002 r. do 2004 r. rosła (271 do 716), a w latach 2005 – 2006 spadała (610 – 518).

Udział poszczególnych rodzajów szkół zawodowych w ogólnej liczbie szkół zawodowych w powiecie biłgorajskim w 2006 r. przedstawia poniższy wykres.

Źródło – GUS

Strukturę organizacyjną szkół zawodowych w 2006 r. w powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim przedstawia poniższa tabela:

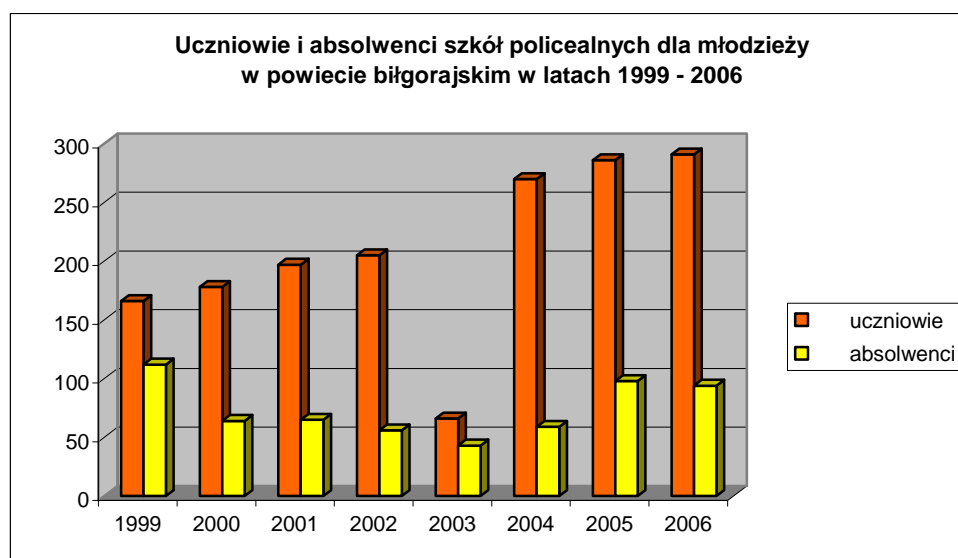
Struktura organizacyjna średnich szkół zawodowych w powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim w 2006 r.

Lp.	Rodzaj szkoły	Ilość uczniów przypadająca na:					
		liczbę obiektów szkolnych		liczbę pomieszczeń		liczbę oddziałów	
		powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo
1.	ponadgimnazjalne technika dla młodzieży	210	204	28	26	17	14
2.	ponadgimnazjalne technika uzupełniające dla młodzieży	49	41	25	24	brak danych	54
3.	ponadgimnazjalne technika uzupełniające dla dorosłych	14	47	14	23	9	brak danych
4.	licea profilowane dla młodzieży	86	112	26	26	86	29

Szkolnictwo policealne

W latach 1999 – 2006 w powiecie biłgorajskim działały następujące szkoły policealne: szkoły policealne dla młodzieży – 3, pomaturalne dla młodzieży (w latach 1999 – 2000) – 1 oraz policealne dla dorosłych (od 2004 r.) – 6. W 2006 r. w skali województwa lubelskiego szkoły te stanowiły odpowiednio: 3,0% szkoły policealne dla młodzieży oraz 4,72% szkoły policealne dla dorosłych.

W latach 1999 – 2006 wzrosła dwukrotnie liczba oddziałów w szkołach policealnych dla młodzieży (z 7 do 14), liczba pomieszczeń z 11 do 13, uczniów z 166 do 291, zmalała za to liczba absolwentów tych szkół z 112 do 94. Liczbę uczniów i absolwentów przedstawia poniższy wykres.

Źródło – GUS

Jedyna szkoła pomaturalna dla młodzieży działała w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2000. Funkcjonowała ona w 2 oddziałach, 3 pomieszczeniach i kształciła 39 uczniów.

Szkoły policealne dla dorosłych funkcjonują od 2001 roku. Ich liczba wzrosła z 2 w 2001 do 6 w 2006 r. W tych latach wzrosła też: liczba oddziałów z 4 do 13, uczniów z 85 do 387 i absolwentów z 20 do 184.

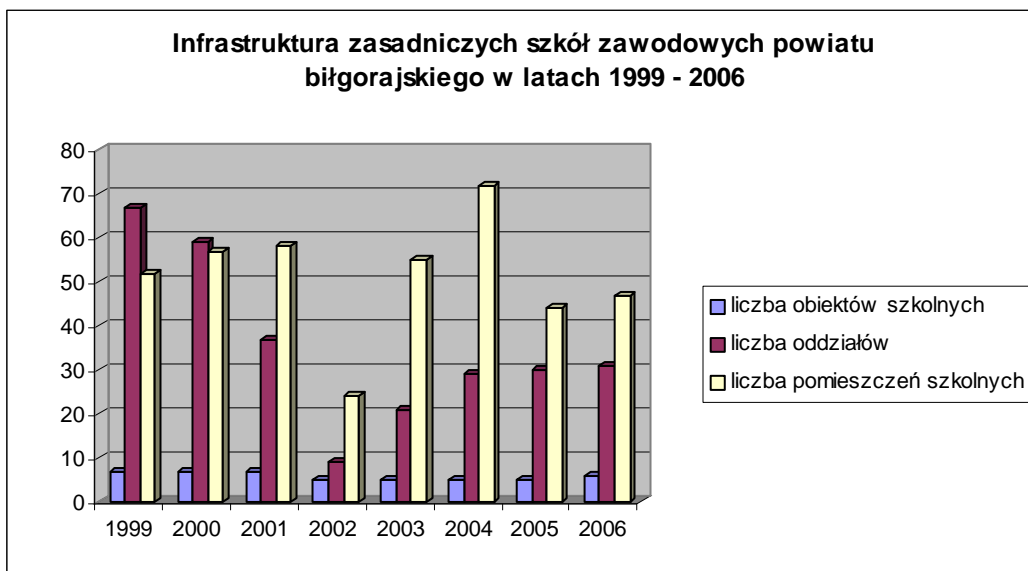
Strukturę organizacyjną szkół policealnych w 2006 r. w powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim przedstawia poniższa tabela:

Struktura organizacyjna szkół policealnych w 2006 r. w powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim

Lp.	Rodzaj szkoły	Ilość uczniów przypadająca na:					
		liczbę obiektów szkolnych		liczbę pomieszczeń		liczbę oddziałów	
		powiat	województwo	powiat	województwo	powiat	województwo
1.	szkoły policealne dla młodzieży	97	89	22	32	21	24
2.	szkoły policealne dla dorosłych	64	104	0	69	29	25

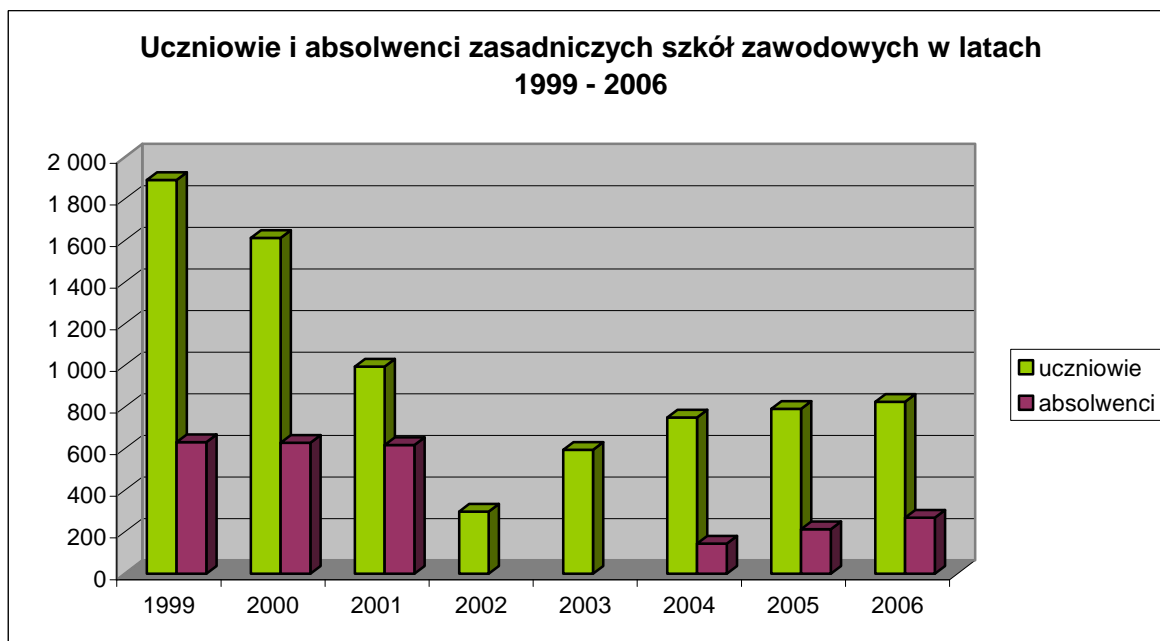
Zasadnicze szkoły zawodowe

W powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006 funkcjonowały 2 rodzaje zasadniczych szkół zawodowych, z których jeden – zasadnicza szkoła zawodowa dla dorosłych na podbudowie szkoły podstawowej – zakończył działalność w 2003 r., drugim obecnie działającym są ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży. Infrastrukturę zasadniczych szkół zawodowych powiatu biłgorajskiego w latach 1999 – 2006 przedstawia poniższy wykres:

Źródło – GUS

Dużą zmienną wykazywał się wskaźnik ilości uczniów i absolwentów w tych szkołach w latach 1999 – 2006, co przedstawia poniższy wykres.

Źródło – GUS

Strukturę organizacyjną zasadniczych szkół zawodowych w powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim przedstawia poniższa tabela:

Struktura organizacyjna zasadniczych szkół zawodowych w latach 1999 - 2006

Lp.	Ilość uczniów przypadająca na:	Lata								woj. lubelskie
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2006
1.	obiekty szkolne	270	230	142	60	119	150	158	138	115
2.	oddziały	28	27	27	33	28	26	26	27	26
3.	pomieszczenia szkolne	36	28	17	12	11	10	18	18	41

Szkoły artystyczne

W powiecie biłgorajskim funkcjonuje jedna szkoła artystyczna (Państwowa Szkoła Muzyczna I st.), nie dająca uprawnień do wykonywania zawodu (26 w woj. lubelskim w 2006 r.). Organem prowadzącym jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Szkoła działa w 21 pomieszczeniach (2006 r.), kształcąc 159 uczniów (6,07% w skali woj. za 2006 r.), przy 36 absolwentach (6,22% w skali woj. za 2006 r.).

2.4 Rynek pracy

Powiat biłgorajski, jak i cały region lubelski z uwagi na dominujące rolnictwo i słabo rozwinięty przemysł charakteryzuje się niskimi płacami na rynku pracy, co powoduje w konsekwencji nasilone migracje zarobkowe mieszkańców. Zauważalne jest też zjawisko generowania nadwyżki siły roboczej na terenach wiejskich, co powoduje nasilenie zjawiska ukrytego bezrobocia.

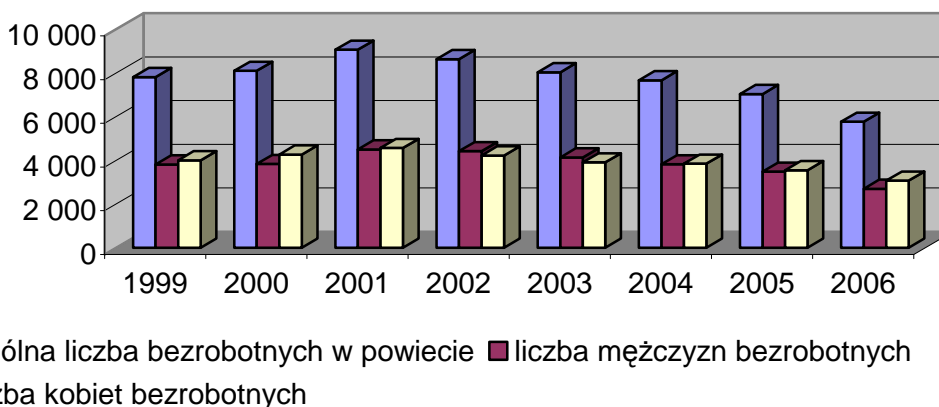
W latach 1999 – 2001 występował sukcesywny wzrost liczby bezrobotnych. W przełomowym 2001 roku liczba bezrobotnych (na koniec roku) wynosiła 9 056 osób, po czym w latach następnych systematycznie spadała do wartości 5 759 osób bezrobotnych na koniec 2006 roku (spadek o 36,4%) - 4,20% bezrobotnych w skali woj. lub. Tak wysoki wskaźnik bezrobotnych w 2001 r. był ściśle związany z wyższym demograficznym i wejściem na rynek pracy dużej liczby młodzieży. Z wyjątkiem roku 2002 i 2003 większą grupę wśród ogółu bezrobotnych stanowiły kobiety (średniorocznie 51%), niż mężczyźni. Zauważalna tendencja spadkowa utrzymuje się również w 2007 r. W 1999 roku grupa bezrobotnych z prawem do zasiłku stanowiła 11,5% ogółu bezrobotnych. Do 2003 roku liczba osób pobierających świadczenia z tytułu pozostawania bez pracy zmniejszyła się do 5,9% ogółu bezrobotnych, by w latach następnych wzrosnąć do wartości 7,1% (w 2006 r.), co stanowiło 8,12% w województwie lubelskim. Liczbę bezrobotnych w latach 1999 – 2006 przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Ogólna struktura bezrobocia w latach 1999 – 2006

Stan w dniu	Ogółem	Kobiety %	Z prawem do zasiłku %	Długotrwale bezrobotni %
31.12.1999 r.	7.807	51,2%	11,5%	39,2%
31.12.2000 r.	8.092	52,7%	9,1%	49,1%
31.12.2001 r.	9.056	50,4%	9,3%	51,5%
31.12.2002 r.	8.630	48,8%	8,4%	53,2%
31.12.2003 r.	8.026	48,6%	5,9%	51,1%
31.12.2004r.	7.655	50,2%	6,3%	49,5%
31.12.2005r.	7.025	50,5%	7,1%	68,2%*
31.12.2006r.	5.759	53,3%	7,1%	65,5%

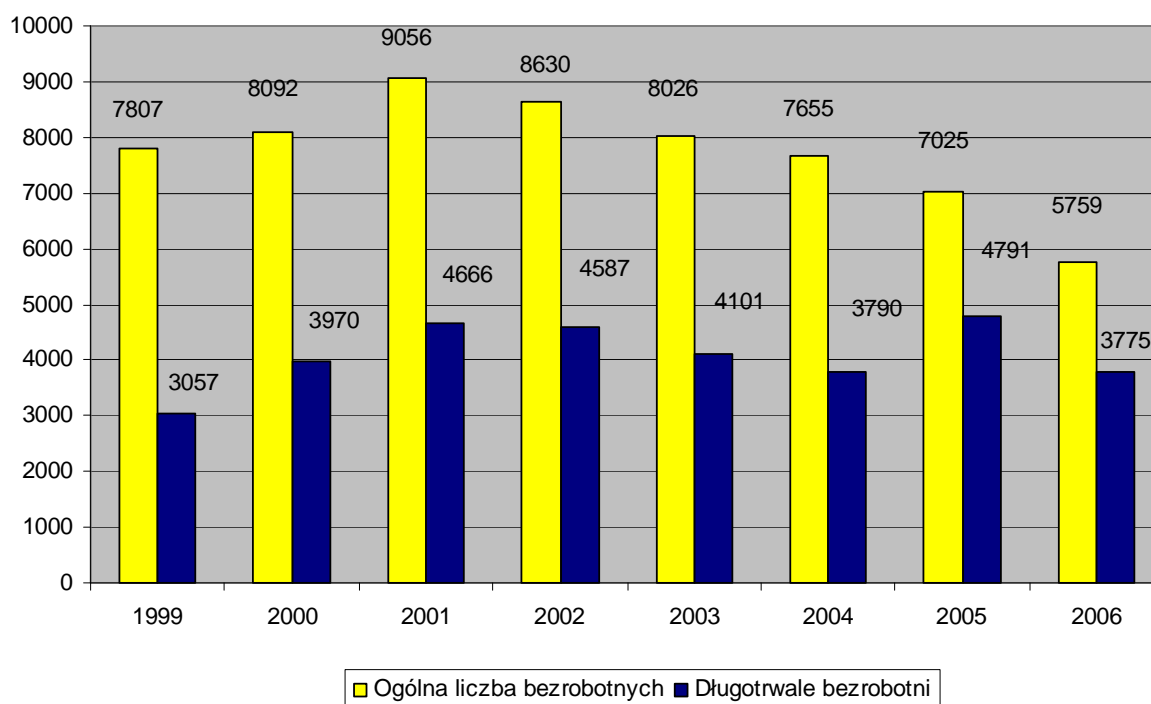
** od 01.01.2005 liczba długotrwale bezrobotnych obejmuje osoby pozostające w ewidencji PUP łącznie przez okres, co najmniej 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat*

Ogólna liczba bezrobotnych w powiecie biłgorajskim w latach 1999 -2006

W stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych w latach 1999 – 2006 liczba długotrwale bezrobotnych podlegała corocznym zmianom. Do 2001 roku rosła z poziomu 3057 (39,2% ogółu) do 4 666, by w następnych latach (2002 – 2004) zmaleć do wartości 3790. Znaczący wzrost wystąpił w 2005 r., kiedy liczba ta wyniosła 4 791 osób. Tak duży wzrost wiązał się ze zmianą definicji osoby długotrwale bezrobotnej. Na koniec 2006 r. zarejestrowanych było 3 775 osób długotrwale bezrobotnych (65,5% ogółu). Wskaźniki te przedstawia poniższy wykres.

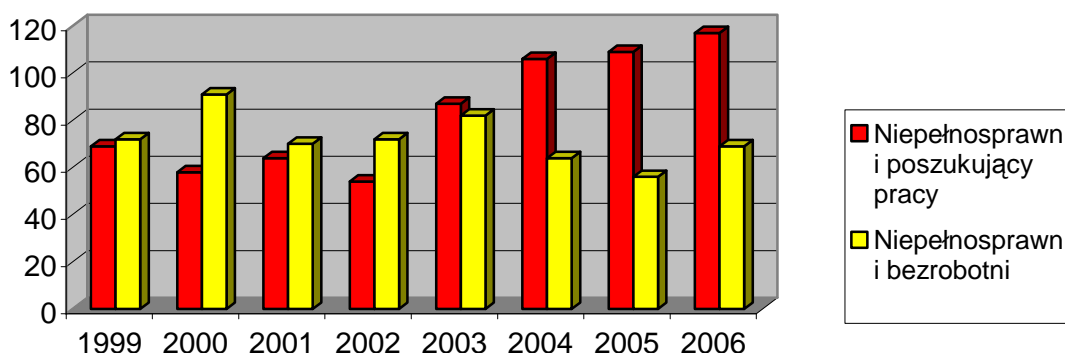
Bezrobotni w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006 z uwzględnieniem zjawiska długotrwałego bezrobocia

Biorąc pod uwagę ogólną liczbę bezrobotnych niepełnosprawnych w latach 1999 – 2006 można zaobserwować tendencję wzrostową (w 1999 – 141, 2006 – 186). Tylko w latach 2001, 2002 oraz 2005 (odpowiednio: 134, 126, 165) odnotowano niewielki spadek liczby osób niepełnosprawnych.

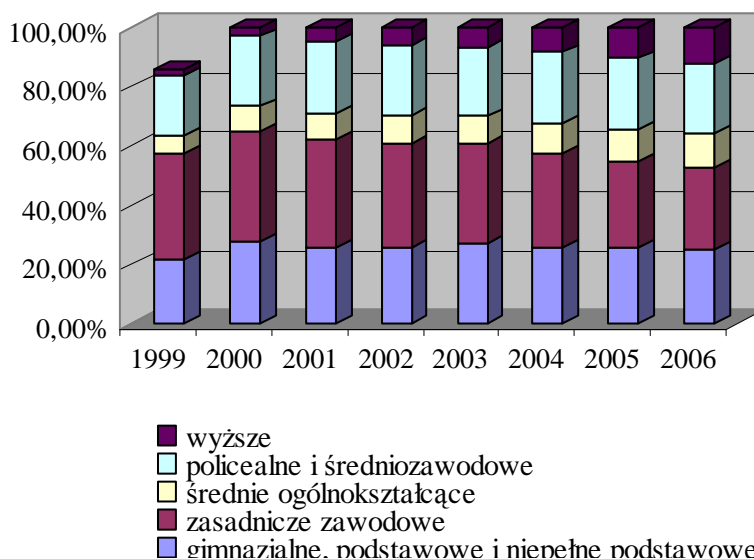
Poniższy wykres przedstawia liczbę niepełnosprawnych bezrobotnych i niepełnosprawnych poszukujących pracy. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że w latach 1999 – 2002 większą liczbę stanowili niepełnosprawni bezrobotni, natomiast w latach 2003 – 2006 zdecydowanie więcej było osób niepełnosprawnych poszukujących pracy.

Struktura osób niepełnosprawnych w powiecie biłgorajskim w latach 1999 -2006

Analiza bezrobocia w latach 1999 –2006 pod względem wykształcenia pozwala zaobserwować: wzrost liczby osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (z 21,5% w 1999 roku do 25% w roku 2006), średnim ogólnokształcącym (z 6,3% do 11,3%) i wyższym (1,7% do 12,2%) oraz spadek liczby osób z wykształceniem zawodowym (36% do 27,7%). Liczba osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym w badanym okresie utrzymywała się na stałym poziomie 23%, co obrazuje poniższy wykres.

Struktura bezrobotnych za względu na wykształcenie w latach 1999 -2006 w powiecie biłgorajskim

W analizowanym okresie rejestracja osób bezrobotnych w urzędzie utrzymywała się na zbliżonym poziomie (średniorocznie – 6 866 osób), natomiast wzrastała systematycznie (oprócz 2001 r.) liczba osób wyrejestrowanych z ewidencji bezrobotnych (wzrost o 43,6% w stosunku do 1999 r.), co przedstawia poniższa tabela.

Liczba nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bezrobotni nowo zarejestrowani	7.052	6.625	6.365	6.494	6.629	7.143	7.364	7.253
Bezrobotni wyrejestrowani	5.932	6.261	5.401	6.920	7.233	7.514	7.994	8.519

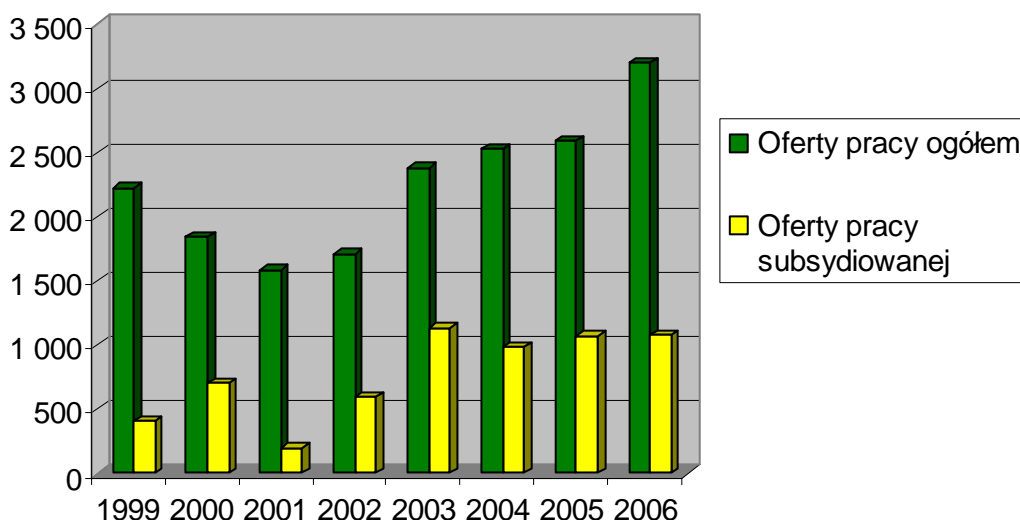
Wskaźnikiem ściśle związanym z poziomem bezrobocia jest stopa bezrobocia. Powiat biłgorajski charakteryzuje się jedną z najniższych stóp bezrobocia w województwie. Sytuacja taka utrzymuje się przez okres analizowanych 8 lat. Najniższa była w 2006 r. i wynosiła 12,2% (w województwie 15,5%). Wskaźnik stopy bezrobocia w woj. lubelskimi i powiecie biłgorajskim w latach 1999-2006 przedstawia poniższa tabela.

Wskaźnik stopy bezrobocia w kraju, woj. lubelskimi i powiecie biłgorajskim w latach 1999-2006

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Województwo lubelskie	12,8%	14%	16,3%	15,8%	15,5%	17,8%	17%	15,5%
Powiat biłgorajski	12,5%	13%	14,6%	13,9%	13%	15,9%	14,6%	12,2%

Rozwój przedsiębiorczości, współpraca z partnerami rynku pracy oraz aktywne działania promocyjne prowadzone wśród pracodawców pozwalają na pozyskiwanie coraz większej ilości miejsc pracy dla osób bezrobotnych. W okresie ostatnich 5 lat zauważa się systematyczny wzrost liczby ofert pracy. W ostatnim 2006 roku do urzędu wpłynęło ogółem 3 202 oferty pracy. W porównaniu z rokiem 2001 liczba zgłoszonych miejsc pracy zwiększyła się aż o 50% (wykres poniżej). Jest to największa liczba ofert pracy pozyskanych przez urząd w okresie ostatnich 8 lat.

Zestawienie ofert pracy w latach 1999 - 2006 z uwzględnieniem ofert pracy subsydiowanej

Migracje zarobkowe

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej umożliwiło swobodne przemieszczanie się i podejmowanie legalnej pracy zarobkowej. Mieszkańcy naszego regionu zaczęli korzystać z możliwości zarobkowania za granicą, w szczególności w Wielkiej Brytanii i Irlandii, które jako pierwsze otworzyły swoje rynki pracy dla nowych członków UE.

Początkowo zauważalne były wyjazdy osób niepracujących. W miarę otwierania się kolejnych rynków pracy migrować zaczęły osoby zatrudnione. W związku z powyższym pojawił się deficyt pracowników w wielu branżach, a głównie: budowlanej, stolarskiej i transportowej.

Z roku na rok zmniejsza się liczba zarejestrowanych absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych z naszego powiatu, co może wynikać z faktu, że młodzież korzysta z możliwości wyjazdu w szczególności w okresie wakacyjnym celem podjęcia pracy sezonowej. Są to nie tylko wyjazdy zagraniczne, ale również wewnątrz kraju do dużych miast, głównie do prac budowlanych. Najczęściej na wyjazd decydują się osoby młode, przedsiębiorcze, aktywne, posiadające poszukiwane na rynkach europejskich kwalifikacje zawodowe.

2.5 Kultura

Działalność kulturalna w powiecie biłgorajskim skupiona jest wokół licznych instytucji kultury mających oparcie w strukturach samorządowych, jak też w fundacjach i wielu organizacjach pozarządowych formalnych i nieformalnych. Ważnym partnerem w działalności kulturalnej są jednostki samorządu terytorialnego, które wielokrotnie współfinansują imprezy artystyczne szczebla lokalnego i ponadlokalnego organizowane przez te podmioty.

Najważniejszym ośrodkiem kultury jest oczywiście Biłgoraj, gdzie mają swą siedzibę Biłgorajskie Centrum Kultury, Młodzieżowy Dom Kultury, Państwowa Szkoła Muzyczna I st., biblioteki, muzeum regionalne ze skansenem, Biłgorajska Telewizja Kablowa, pismo

samorządowe „TANEW” i „NOWA” - Gazeta Biłgorajska. Poza miastem Biłgoraj imprezy kulturalne rangi powiatowej, regionalnej i ogólnopolskiej odbywają się w niżej wymienionych gminach powiatu.

Znaczące imprezy kulturalne organizowane w Biłgoraju:

1. Ogólnopolski Festiwal Pieśni Religijnej „SOLI DEO”,
2. Przegląd Form Folklorystycznych „SITARECZKA”,
3. Konfrontacje Chóralne „TOBIE ŚPIEWAMY OJCZYZNO”,
4. Koncert Chórów ku czci św. Cecylii – patronki śpiewu kościelnego i chóralnego,
5. Chóralny Przegląd Kolęd i Pastorałek,
6. Festiwal Pieśni Patriotycznej i Legionowej,
7. Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej – „Pogodna nutka”,
8. Dni I. B. Singera,
9. Jesień z Muzyką i Teatrem na Kresach,
10. Ogólnopolskie spotkania z piosenką śpiewaną i piosenką autorską,
11. Dni Biłgoraja,
12. Zlot kapel podwórkowych,
13. Powiatowy Przegląd Strażackich Orkiestr Dętych,
14. Przegląd orkiestr dętych,
15. Inscenizacja plenerowa „Radosne” i „Żałosne” przedstawiająca dawne tradycje sitarskie mieszkańców Biłgoraja (wyjazdy i powroty sitarzy),
16. Ogólnopolski Turniej Szachowy,
17. Turniej Powiatowy Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego,
18. Memoriał Aleksandra Beżka w szachach,
19. Turniej Powiatowy Małego Konkursu Recytatorskiego,
20. Powiatowy konkurs krajoznawczy wiedzy o powstaniu styczniowym,
21. Ogólnopolski Młodzieżowy Turniej Turystyczno – Krajoznawczy,
22. Powiatowy Konkurs Krajoznawczy Wiedzy o Kampanii Wrześniowej,
23. Powiatowy Konkurs Wiedzy o Ziemi Biłgorajskiej.

Imprezy kulturalnych rangi powiatowej, regionalnej i ogólnopolskiej w innych gminach powiatu:

➤ w mieście i gminie Tarnogród:

1. Ogólnopolski Sejmik Teatrów Wsi Polskiej,
2. Międzywojewódzki Sejmik Wiejskich Zespołów Teatralnych,
3. Powiatowy Przegląd Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych,
4. Ogólnopolskie Integracyjne Warsztaty Artystyczne – „Malowany Wschód”,
5. Tarnogrodzkie Dni Dziedzictwa,
6. Smaki Kolorowej Jesieni – Regionalne Mistrzostwa Kulinarne,
7. Regionalne warsztaty zdobienia pisanek,
8. Regionalne Prezentacje Piosenki Religijnej,

➤ w mieście i gminie Józefów:

1. Festiwal Pieśni Maryjnej w Górecku Kościelnym,
2. Konkurs Piosenki Turystycznej,
3. Festiwal Kultury Ekologicznej w Józefowie,

- w gminie Łukowa:
 1. Ogólnopolskie obchody rocznicy bitwy pod Osuchami,
 2. Powiatowy Konkurs o Armii Krajowej i Batalionach Chłopskich na Ziemi Biłgorajskiej,
- w gminie Frampol:
 1. Powiatowy Przegląd Teatrzyków Ekologicznych,
 2. Memoriał Tadeusza Białasa w szachach,
- w gminie Potok Górny - Spotkania graniczne - Kultura bez granic,
- w gminie Aleksandrów - Wojewódzki Festiwal Pieśni Partyzanckiej w Aleksandrowie,
- w gminie Biłgoraj - Jesienna Biesiada Artystyczna; przedstawienia teatralne, koncert muzyczny, plenery malarskie w Nadrzecze w fundacji - Dom Służebny Polskiej Sztuce, Muzyce i Obrazu – „Kresy 2000”,
- w gminie Biszcza - Dni Miodu i Pieroga,
- w gminie Obsza - Spotkania z Kulturą.

Obszary problemowe i analiza SWOT

Jednym z głównych czynników wpływających na procesy demograficzne jest polityka państwa w zakresie szeroko pojętego promowania rodziny. Praktycznie od początku przemian ustrojowych w Polsce po 1989 r. trudno doszukać się jednoznacznej, długofalowej polityki państwa w tym obszarze.

Prognoza procesów demograficznych przewiduje pogorszenie wskaźników w zakresie: liczby ludności, gęstości zaludnienia, przyrostu liczby mieszkańców w wieku podeszłym i salda migracji. Zjawiska te będą mieć bezpośrednie przełożenie na sytuację w edukacji i na rynku pracy. Pilnym zadaniem państwa jest niwelowanie różnic edukacyjnych na każdym etapie kształcenia. Właściwie śladowa ilość przedszkoli na obszarach wiejskich powiatu obrazuje skalę problemu, przeniesionego na późniejszy etap nauki. Zjawisko zagęszczenia uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w miastach jest dowodem podniesienia świadomości rodziców, co do wykształcenia młodego pokolenia. Problemem jest dostosowanie aspiracji uczniów do uwarunkowań lokalnego rynku pracy, szczególnie na etapie kształcenia zawodowego.

Obszary problemowe w edukacji na terenie powiatu biłgorajskiego

1. Niedobór nauczycieli zawodu w szkołach zawodowych.

Niedobór nauczycieli zawodu dotyczy w pierwszej kolejności branży budowlanej. W dalszej kolejności dotyczyć będzie elektryków i mechaników. Spowodowany jest sztywnymi przepisami dotyczącymi wynagradzania nauczycieli i trudną sytuacją finansową powiatu.

2. Niedokapitalizowana baza obiektów oświatowych.

W wyniku opóźnień inwestycyjnych obiekty oświatowe generują wysokie koszty stałe ich utrzymania, niektóre zagrażają też bezpieczeństwu użytkowników. Niezbędne są działania inwestycyjne /wymiana okien, pokryć dachowych i ocieplenie ścian/ likwidujące zagrożenia w RCEZ, ZSB i O oraz ZSZ i O w Biłgoraju i ZSO i Z w Turobinie. Koniecznością chwili są remonty obiektów sportowych.

3. Zapóźnienie programów nauczania w szkołach zawodowych w stosunku do potrzeb pracodawców.

W wyniku absorpcji nowych technologii gospodarka potrzebuje pracownika dostosowanego do ich eksploatacji. Konserwatywny i długotrwały system przygotowania zawodowego nie nadąża z przygotowaniem odpowiedniej jakości kadr. Konieczna jest zacieśniona współpraca pracodawców ze szkołami w celu przeniesienia informacji o nowych technologiach do nauczycieli i uczniów, zwłaszcza ostatnich klas szkół zawodowych. Dla zwiększenia dynamiki przygotowania kadr niezbędnym jest uruchomienie na terenie powiatu Centrum Kształcenia Ustawicznego umożliwiającego szybkie przekwalifikowanie fachowców z branż pokrewnych branży deficytowej.

4. Ograniczona skuteczność mechanizmów rynkowych w dostosowaniu edukacji do potrzeb rynku pracy.

Mechanizm dostosowania edukacji do rynku pracy opiera się na regulacjach prawnych, systemie zarządzania i finansowania. Ten mechanizm nie działa sprawnie w Polsce. Alternatywą może być wprowadzenie mechanizmów rynkowych – otworzenia rynku usług edukacyjnych. Takie rozwiązanie budzi jednak uzasadnione obawy, że może doprowadzić do pogłębienia zróżnicowania dostępu do kształcenia i w konsekwencji do marginalizacji i wykluczenia osób oraz całych grup społecznych.

5. Brak informacji o zapotrzebowaniu gospodarki na kadry.

Odpowiedzialne za sieć szkół na swoim terenie samorzady nie uwzględniają perspektywicznych potrzeb gospodarki. Brakuje korelacji danych do rozwoju z terenu sąsiednich powiatów. Nie mają takiego obowiązku. Stąd w jednych powiatach może okresowo występować nadprodukcja absolwentów w poszczególnych zawodach, w innych niedobór. Taka sytuacja już występuje, wynika to z danych prezentowanych przez Powiatowy Urząd Pracy. Wydaje się zasadnym utworzenie regionalnej instytucji monitorującej te procesy.

Obszary problemowe rynku pracy powiatu biłgorajskiego:

1. Znaczny udział wśród bezrobotnych ludzi młodych w wieku do 34 lat (60% ogółu bezrobotnych), z małym doświadczeniem zawodowym i o niskich kwalifikacjach. Duże trudności ze znalezieniem pracy mają absolwenci szkół, których wiedza i praktyczne umiejętności związane z wyuczonym zawodem zazwyczaj nie pokrywają się z oczekiwaniami pracodawców, młodzi ludzie nie posiadają też umiejętności związanych z poruszaniem się po rynku pracy. Częstym zjawiskiem jest bierność w oczekiwaniu na pracę, jak też niechęć do podjęcia zatrudnienia w wyuczonym zawodzie.

2. Niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych bezrobotnych. Około 50% ogółu zarejestrowanych stanowią bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym,

gimnazjalnym lub niższym. Struktura wykształcenia pozostaje często w dysproporcji do oczekiwań pracodawców. Około 20% bezrobotnych nie posiada kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu, co skutkuje długotrwałym bezrobociem.

3. Duża liczba osób bez doświadczenia zawodowego (43% ogółu bezrobotnych).
4. Wysoki wskaźnik długotrwale bezrobotnych (65% ogółu).
5. Zwiększający się udział procentowy kobiet w liczbie bezrobotnych ogółem - trudności z aktywizacją zawodową.
6. Aktywizacja bezrobotnych powyżej 50 roku życia (niska mobilność zawodowa, wysokie koszty zatrudnienia).
7. Aktywizacja osób niepełnosprawnych (niewykorzystane możliwości prawne zatrudniania tej grupy osób).
8. Wysoki poziom bezrobocia na terenach wiejskich (65% ogółu bezrobotnych), „bezrobocie ukryte” – ogromna nadwyżka siły roboczej na wsi.
9. Zwiększający się poziom migracji zarobkowych mieszkańców powiatu, zwłaszcza młodzieży posiadającej wysokie kwalifikacje zawodowe oraz pracowników o poszukiwanych kwalifikacjach zawodowych (braki kadrowe w branżach: budowlanej, stolarskiej i transportowej).
10. Bierna i roszczeniowa postawa znacznej grupy osób bezrobotnych.

Słabe strony	Mocne strony
<ul style="list-style-type: none"> - małe zaludnienie obszaru powiatu, - obszar słabo zurbanizowany, - przewidywany spadek liczby ludności i gęstości zaludnienia, - relatywnie duży przyrost mieszkańców w wieku starszym (powyżej 60 lat), - choroby cywilizacyjne (układu krążenia, nowotwory) główną przyczyną zgonów, - niewystarczająca ilość przedszkoli, - duże zagęszczenie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w miastach, - niedobór wysoko wykwalifikowanych nauczycieli języków obcych, informatyki, elektroniki, - niedobór nauczycieli praktycznej nauki zawodu, - słaba znajomość języków zachodnich przez ogół nauczycieli, - brak szkół specjalnych, - brak lokalnego systemu doskonalenia nauczycieli, - niskie dochody ludności, ubożenie społeczeństwa, 	<ul style="list-style-type: none"> - dobry poziom kształcenia ogólnego, - bogata oferta edukacyjna szkół, - systematyczna poprawa stanu wyposażenia szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne, - dobrze wyposażona baza edukacyjna w średnich szkołach zawodowych (akredytacja Ministerstwa do końcowych egzaminów praktycznej nauki zawodu), - kontakty międzynarodowe szkół, - otwartość na nowe metody i technologie kształcenia, - systematyczny wzrost kwalifikacji nauczycieli, - duża dynamika rozwojowa firm w branży stolarskiej, budowlanej i krawieckiej, - wzrost zainteresowania edukacją w szkołach wyższych w systemie zaocznym i wieczorowym, - wzrost liczby osób podnoszących kwalifikacje zawodowe, - duża liczba ofert pracy, - wzrost zainteresowania wśród bezrobotnych pracą na własny rachunek ze wsparciem środków z Funduszu Pracy.

<ul style="list-style-type: none"> - przewaga osób z wykształceniem podstawowym ukończonym, zasadniczym zawodowym i średnim zawodowym nad osobami z wykształceniem wyższym, średnim razem, policealnym i średnim ogólnokształcącym, - brak integracji działań w zakresie rozwiązywania problemu bezrobocia, - brak dużych inwestycji skutkujących tworzeniem nowych miejsc pracy, - zbyt duża liczba klientów PUP przypadających do obsługi na jednego pracownika, - niewystarczające przygotowanie zawodowe młodzieży wchodzącej na rynek pracy, - słabo rozwinięta sieć instytucji szkoleniowych w powiecie, - niedostateczna współpraca pomiędzy instytucjami samorządowymi na rzecz rozwiązywania problemów rynku pracy, - wzrastający udział długotrwale bezrobotnych, - wysoki odsetek w strukturze bezrobocia mieszkańców wsi, młodzieży i osób z niskimi kwalifikacjami zawodowymi, - narastające zjawisko migracji zarobkowych. 	
<p>Zagrożenia</p>	<p>Szanse</p>
<ul style="list-style-type: none"> - brak polityki prorodzinnej państwa, - brak zintegrowanych działań na rzecz ograniczania bezrobocia, - słabo rozwinięta sieć organizacji pozarządowych, - utrwalanie się długotrwałego bezrobocia, a w konsekwencji powstawanie zjawisk patologicznych; - migracja zarobkowa młodzieży kończącej szkołę wyższe - odpływ kwalifikowanych kadr z regionu, - pogłębiające się rozwarstwienie ekonomiczne społeczności lokalnej, - brak stabilności prawnej, - brak koordynacji kształcenia zawodowego z potrzebami rynku pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - skuteczne aplikowanie o środki z Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej ludności, - większa dostępność ofert pracy, usług doradcy zawodowego, pośrednictwa pracy, - nowe profile i kierunki kształcenia dostosowane do wymogów rynku pracy, - rozwój szkolnictwa wyższego w regionie, - wzrost kompetencji i profesjonalizm kadry PUP, - wdrażanie nowych programów na rzecz osób bezrobotnych, - rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich, drobnej wytwórczości i usług, - tworzenie się nowych organizacji pozarządowych, - rozwój sieci EURES wspomagającej - - rozwój lokalnych Centrów Informacji

	Zawodowej oraz Klubów i Centrów Integracji Społecznej, - współpraca z partnerami lokalnymi, regionalnymi i ponadregionalnymi.
--	--

3. Sfera gospodarcza

Powiat zamieszkiwany jest przez przeszło 100 tysięcy osób, przewagę liczebną mają kobiety. W latach 1999 – 2006 większość populacji stanowiła ludność w wieku produkcyjnym - ponad 60%. Analizując poszczególne wielkości tej zmiennej w latach zauważa się tendencję wzrostową. Wzrost ten powodowany był m.in. wkraczaniem w wiek produkcyjny dzieci i młodzieży z wyzów demograficznych.

Ludność w wieku przedprodukcyjnym w roku 2006 w powiecie biłgorajskim stanowiła 17,5% ogółu ludności w powiecie i była wyższa od wskaźnika wojewódzkiego o 1,1% (16,4%), a w wieku poprodukcyjnym 16,6%, przy wskaźniku wojewódzkim 16,7%.

Struktura wiekowa ludności	Powiat biłgorajski									Województwo lubelskie 2006 rok
	j.m.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
	osoba	105375	105448	105031	104874	104877	104648	104423	104001	2172766
Ludność w wieku przedprodukcyjnym - poniżej 15 lat	%	22,2%	21,4%	20,7%	20,0%	19,4%	18,8%	18,1%	17,5%	16,4%
Ludność w wieku produkcyjnym - 15-59 kobiety, 15-64 mężczyźni	%	61,5%	62,1%	62,9%	63,5%	64,2%	64,8%	65,5%	66,0%	66,9%
Ludność w wieku poprodukcyjnym	%	16,3%	16,4%	16,4%	16,5%	16,4%	16,5%	16,5%	16,6%	16,7%

Źródło: GUS

3.1 Podmioty gospodarcze

Wśród podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006 dominującą pozycję posiadają podmioty sektora prywatnego (w każdym roku około 95%, w województwie średnio 96%). W strukturze podmiotów według form organizacyjnych dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (w każdym roku średnio około 85%, w województwie średnio 81%). Zauważalny jest spadek z każdym rokiem procentowego udziału tych podmiotów w ogólnej liczbie wszystkich podmiotów sektora prywatnego (z 86,76% w 1999 r do 83,96% w 2006) na rzecz innych form organizacyjnych, tj. spółek prawa handlowego (z 69 w 1999 r. do 131 w 2006 r., odpowiednio z 1,38% do 2,06%) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych (z 36 w 1999 r. do 222 w 2006 r., odpowiednio z 0,72% do 3,49%). Na prawie niezmiennym poziomie kształtuje się w tym okresie liczba działających spółdzielni – średnio 68 (1,16%) i fundacji – 7 (0,12%).

W latach 1999 – 2006 liczba podmiotów gospodarczych w powiecie biłgorajskim wzrosła o 21,16% (1346 podmiotów). Przyrost dotyczył głównie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, których liczba wzrosła o 18,56% (990). Jak wykazano wyżej mimo wzrostu liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wśród wszystkich

form prowadzenia działalności gospodarczej z każdym rokiem wzrasta w powiecie biłgorajskim udział spółek prawa handlowego oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Nasylenie przedsiębiorczością w powiecie, mierzone ilością zarejestrowanych firm na 10 000 mieszkańców kształtowało się w latach 2002 – 2006 na średnim poziomie 623 podmiotów gospodarczych, stanowiąc 90% średniej wojewódzkiej (690 podmiotów/10000 M w województwie).

Wśród firm działających na terenie powiatu biłgorajskiego, zdecydowanie przeważają przedsiębiorstwa najmniejsze zatrudniające do 9 osób. W 2006 roku jednostek takich było w powiecie 6280, co stanowiło 94,51% ogółu zarejestrowanych, w woj. lubelskim – 143 232, tj. 95,12%. Firmy o zatrudnieniu od 10 do 49 pracowników stanowiły w powiecie 4,5% (299 firm) w woj. lubelskim 4,02%, firmy średniej wielkości o zatrudnieniu 50-249 pracowników stanowiły w powiecie 0,92%, w woj. lubelskim 0,76%, 250-999 pracowników w powiecie 0,08%, w woj. lubelskim również 0,08%. Na terenie powiatu nie działała żadna firma zatrudniająca powyżej 1000 pracowników (w woj. lubelskim 0,02%).

W latach 2003 – 2006 w powiecie biłgorajskim powstało łącznie 1623 firmy, upadło zaś 920. W stosunku do wszystkich firm działających w tych latach (26 317) wynosiło to odpowiednio 6,17% i 3,5%. Odpowiednie wskaźniki dla województwa lubelskiego wynosiły 7,59% i 6,17%. Porównywalny wskaźnik zakładania firm świadczy o podobnej przedsiębiorczości, zaś niższy od wojewódzkiego wskaźnik upadania o lepszych warunkach funkcjonowania przedsiębiorstw w otoczeniu biznesu.

3.2 Główni pracodawcy

Do najważniejszych przedsiębiorstw na terenie powiatu zaliczamy:

- ✓ PPH Black Red White - producent mebli,
- ✓ PPH „WOFAM” Biłgoraj - producent mebli,
- ✓ PPH „AREK” Chmiełek - producent mebli
- ✓ „MK MEBEL” Sp. j. Biłgoraj - producent mebli,
- ✓ ZPHU „FOREST” Biłgoraj - producent mebli,
- ✓ CONVEX GLASS Sp. z o.o. Chmiełek – obróbka szkła dla holdingu PPH BRW,
- ✓ PUP „TECHNIKA” Chmiełek – serwis maszyn i urządzeń, obsługa techniczna holdingu PPH BRW,
- ✓ Zakład Drzewny „KIMEX” S. j. Nadrzecze – obróbka drewna,
- ✓ Ambra S.A. - produkcja i dystrybucja win,
- ✓ „Mostostal - Met” Sp. z o.o. (dawne Zakłady Metalowe) – produkcja wyrobów metalowych oraz usługi w zakresie przerobu metali,
- ✓ Zakłady Dziewiarskie „Mewa” S.A. - produkcja bielizny damskiej,
- ✓ „Pol – Skone” Sp. z o.o. - produkcja stolarki budowlanej,
- ✓ Model Opakowania Sp. z o.o. Biłgoraj - produkcja tektury i opakowań,
- ✓ PPH „FOX” – handel materiałami budowlanymi,
- ✓ Zakłady Ceramiki Budowlanej „Mankowicze” S.A. – producent ceramicznych materiałów budowlanych.

Instytucje otoczenia biznesu w powiecie biłgorajskim to oprócz oddziałów banków krajowych i regionalnych (PKO BP, PKO S.A., BGŻ, BS, Kredyt Bank) oraz towarzystw ubezpieczeniowych (PZU S.A., WARTA, UNIQA, COMPENSA, TUW) Towarzystwo Gospodarcze Biłgorajskiej Agencji Rozwoju Regionalnego, Fundusz Poręczeń Kredytowych oraz Inkubator Przedsiębiorczości Funduszu Lokalnego.

3.3 Struktura poszczególnych branż gospodarki

Biorąc pod uwagę podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON wg sekcji PKD na terenie powiatu biłgorajskiego w latach 1999-2006 strukturę branż przedstawia poniższa tabela:

Lp.	Sekcja PKD	Woj. lubelskie 2006	Razem powiat biłgorajski	Lata							
				1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Liczba przedsiębiorstw razem	150579	49120	5239	5379	5930	6255	6570	6615	6487	6645
1.	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	4339	2261	196	227	318	320	348	301	271	208
2.	Rybacktwa	34	6	1	1	1	1	0	0	1	1
3.	Górnictwo	125	19	1	2	2	2	2	3	3	4
4.	Przetwórstwo przemysłowe	12834	6820	829	812	846	872	890	865	851	855
5.	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	198	107	10	13	15	14	14	14	14	13
6.	Budownictwo	14207	4434	460	445	510	563	604	622	593	637
7.	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	53060	18594	2164	2140	2283	2 380	2493	2531	2480	2483
8.	Hotele i restauracje	4020	980	104	102	114	125	132	134	131	138
9.	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	11047	3484	381	391	433	433	478	470	453	456
10.	Pośrednictwo finansowe	5574	1440	127	152	176	191	202	204	188	200
11.	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	18579	3721	378	383	425	478	503	516	513	525
12.	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	2402	1009	38	92	135	141	414	151	155	156
13.	Edukacja	4978	1382	135	136	153	162	183	187	205	221
14.	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	7840	1900	179	220	232	249	244	254	258	264
15.	Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	11340	2593	232	257	298	324	336	363	371	412

Wśród podmiotów gospodarczych działających na terenie powiatu biłgorajskiego w latach 1999 – 2006 procentowo największy udział stanowią firmy zajmujące się:

- handlem hurtowym i detalicznym, naprawami pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku domowego i osobistego – 37,85%,

- przetwórstwem przemysłowym – 13,88%,
- budownictwem – 9,30%,
- obsługą nieruchomości, wynajmem i usługami związanymi z prowadzeniem działalności gospodarczej – 7,58%,
- transportem, gospodarką magazynową i łącznością – 7,09%

Najmniejszy odsetek wśród firm stanowią te, które zajmują się:

- hotelami i restauracjami – 2,0%,
- administracją publiczną i obroną narodową; obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi i powszechnymi ubezpieczeniami zdrowotnymi – 2,05%,
- edukacją – 2,81%,
- pośrednictwem finansowym – 2,93%,
- ochroną zdrowia i pomocą społeczną – 3,87%,
- rolnictwem, łowiectwem i leśnictwem – 4,60%,
- działalnością usługową komunalną, społeczną i indywidualną oraz pozostałą – 5,28%.

Praktycznie na terenie powiatu nie działają firmy w zakresie: rybactwa, górnictwa, wytwarzania zaopatrywania w energię elektryczną, gaz i wodę, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników i organizacje i zespoły eksterytorialne.

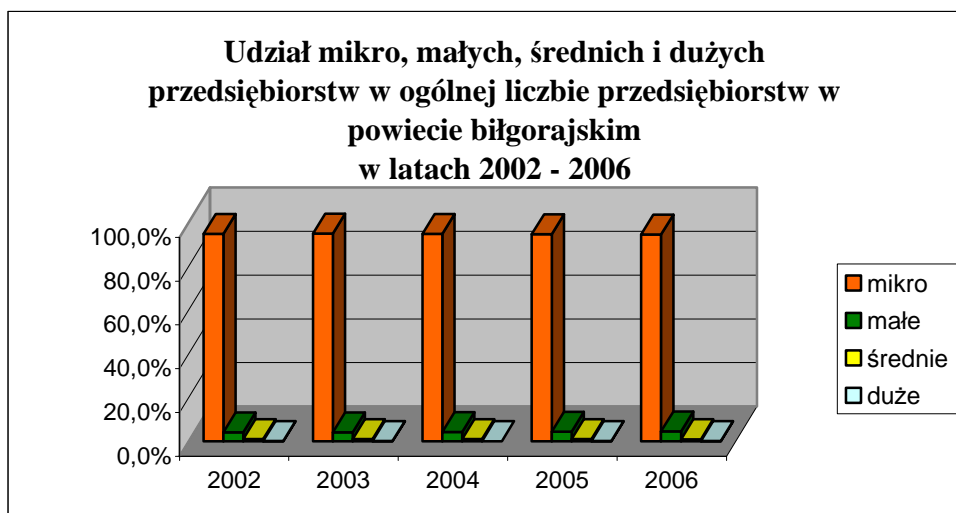
Ilość osób zatrudnionych w poszczególnych sektorach.

Podając liczbę osób zatrudnionych w poszczególnych sektorach gospodarki w dwóch okresach statystycznych (1999-2003 i 2003-2006) należy zwrócić uwagę na różny sposób zaliczenia rolników indywidualnych do kategorii sektorów ekonomicznych. Po 2003 r. zostali oni wliczeni do wszystkich pracujących w sektorze rolniczym, co nie miało miejsca przed 2003 r. Ten sposób obliczenia zatrudnionych spowodował, że do 2003 r. łączna ilość pracujących wynosiła około 13,5 tyś, zaś po 2003 r. ponad 33,0 tyś. Analiza danych GUS za lata 2003 – 2006 wskazuje, że w sektorze rolniczym wg sektorów ekonomicznych i płci pracowało około 60% wszystkich zatrudnionych w powiecie, (przed 2003 r. – tylko 2,4%). Drugim pod względem zatrudnienia jest sektor usługowy przed 2003 r. – około 55%, po 2003 r. – około 22%. Trzecim pod względem wielkości zatrudnienia jest sektor przemysłowy – przed 2003 r. – około 42%, po 2003 r. – 18%. Przy podziale sektora usługowego na usługi rynkowe i usługi nierynkowe prawie dwukrotnie więcej osób zatrudnionych było w sektorze usług nierynkowych (administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne, edukacja, ochrona zdrowia i pomoc społeczna).

Sektor MŚP

Rozwój sektora MSP jest bardzo ważny dla gospodarki ze względu na jego istotną rolę w generowaniu miejsc pracy oraz przyśpieszaniu wzrostu gospodarczego dzięki elastyczności w dostosowaniu się do nowych trendów i możliwości szybkiego reagowania na potrzeby rynku.

W 2006 r. w powiecie biłgorajskim na ogólną liczbę 6 645 przedsiębiorstw funkcjonowało 6 640, tj. 99,92% (4,41% mśp w woj. lub.) zaliczanych do kategorii małych i średnich (zatrudniających do 249 pracowników). W odrębnej kategorii spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2006 r. działało w powiecie biłgorajskim 8 małych i średnich przedsiębiorstw. Udział mikro, małych, średnich i dużych przedsiębiorstw w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w powiecie biłgorajskim w latach 2002 – 2006 przedstawia poniższy wykres.

Źródło - GUS

Analiza powyższego wykresu pokazuje, że największą grupę wśród msp stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników, co odzwierciedla również tendencję w województwie lubelskim.

Rolnictwo i Leśnictwo

Bardzo dobre warunki glebowe sprzyjają rolnictwu, jego rozwojowi w kierunku najbardziej wymagających upraw. Korzystne elementy klimatu jak nasłonecznienie wyróżniają go na tle Polski. Średnie miesięczne temperatury w okresie wegetacyjnym i jego długość pozwalają na hodowanie większości roślin uprawianych w Polsce. Dość dobre warunki glebowe w północnej i częściowo południowej części powiatu sprzyjają rolnictwu, jego rozwojowi w kierunku najbardziej wymagających upraw (pszenica, buraki cukrowe). Część środkowa powiatu (Równina Biłgorajska) posiada słabsze warunki glebowe.

Ważnym czynnikiem umożliwiającym rozwój rolnictwa są warunki wodne występujące w profilu glebowym. W przypadku powiatu biłgorajskiego regulacja stosunków wodnych w glebie objęła blisko 32,5 % użytków rolnych - 30 797 ha, gdy w całym województwie lubelskim - 66%. Można uznać, że pod tym względem sytuacja jest dość dobra, chociaż potrzeby melioracji wymaga jeszcze blisko 3000 ha UR, z czego na 1000 ha w okolicach Luchowa prace są już zaawansowane, a na 5000 ha UR melioracja wymaga modernizacji i naprawy. Długość rowów melioracyjnych w powiecie dochodzi do 10 820 km, z czego 45% wymaga gruntownej konserwacji.

Warunki klimatyczne powiatu sprzyjają gospodarce rolnej, czego przykładem jest długość okresu wegetacji roślin 205 - 210 dni, co pozwala na uprawę wszystkich roślin typowych dla naszej strefy klimatycznej. Opady rozkładają się od 550 do 700 mm, w zależności od hipsometrii, na Roztoczu największe, w kierunku południowym w głąb Kotliny Sandomierskiej maleją.

Gospodarstwa indywidualne w powiecie biłgorajskim

Dominującą formą własności ziemi w powiecie biłgorajskim jest sektor prywatny. W jego zasobach znajduje się 78 % ziemi. Użytki rolne stanowią 92,6 % własności prywatnej. Na terenie powiatu funkcjonuje 17 482 gospodarstw indywidualnych o średniej powierzchni użytków rolnych 5,3 ha.

Ponad połowę gospodarstw (60,06 %) stanowią gospodarstwa bardzo małe o powierzchni 1 - 5 ha, gospodarstwa średnie 5 - 15 ha stanowią 37,2 %, resztę stanowią gospodarstwa powyżej 15 ha.

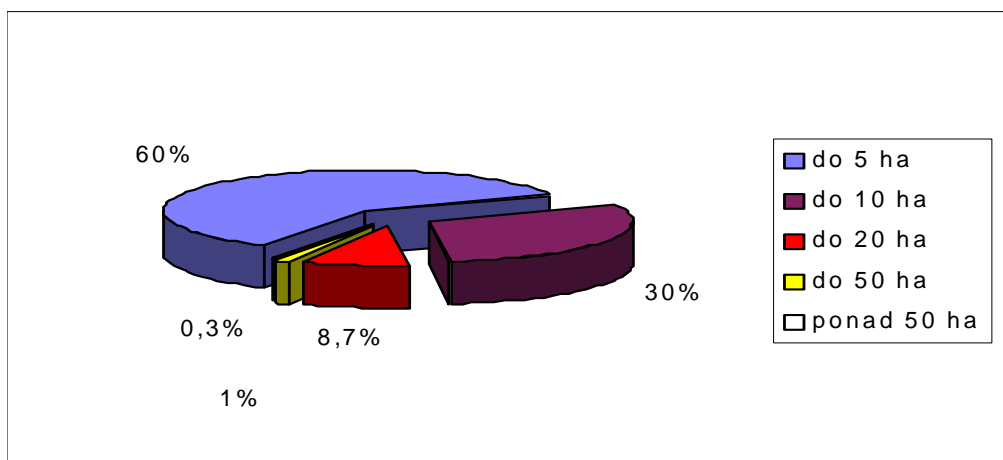
Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych powierzchni użytków rolnych w powiecie (GUS 2002r.)

Grupy obszarowe użytków rolnych (ha)											Ogółem
0 – 1	1 – 2	2 – 3	3 – 5	5 – 7	7 – 10	10 – 15	15 – 20	20 – 30	30 – 50	50 ha i więcej	
2 945	2 322	1 809	3 424	2 856	2 408	1 242	278	127	36	35	17 482

Charakterystyczną cechą gospodarstw w powiecie jest ich niekorzystny rozłóg, tzw. „szachownica pól”.

Na jedno gospodarstwo rolne średnio przypada 4,7 działki, o średniej powierzchni 1,4 ha, a średnia odległość najdalej położonej działki od siedliska wynosi 3,8 km.

Struktura gospodarstw według działek

Duży udział gospodarstw małych (1 - 7 ha) 76,4 %, szachownica pól, oraz duża odległość działek od siedlisk gospodarstw podraża koszty produkcji nie dając szans na rozwój produkcji towarowej.

Środki techniczne gospodarstw indywidualnych w powiecie biłgorajskim.

Wyposażenie gospodarstw w maszyny rolnicze tj. kombajny zbożowe i inne jest podobne jak w kraju, a niejednokrotnie je przewyższa. Należy jednak zaznaczyć, że duży odsetek tych maszyn jest mocno wyeksploatowany. Często sprowadzany sprzęt (np. kombajny zbożowe) z krajów Unii Europejskiej jest przestarzały, mało wydajny i mocno wyeksploatowany. Wiele krajowych maszyn wyprodukowanych nawet w latach 90-tych jest technologicznie

przestarzałych i nie spełnia kryteriów wymaganych przez nowoczesne rolnictwo. Ocenia się, że ponad 60 % opryskiwaczy ciągnikowych nie spełnia warunków bezpiecznego stosowania chemicznych środków ochrony roślin. W powiecie biłgorajskim badania opryskiwaczy prowadzone są w dwóch punktach – Bukowina, gmina Biszczka i Nowy Dwór, gmina Turobin.

Wyposażenie gospodarstw rolnych w sprzęt rolniczy

Wyszczególnienie	sztuki		%	
	powiat	województwo	powiat	województwo
Ciągniki	11 645	156 123	7,5	100%
Kombajny zbożowe	846	14 908	5,7	
Kombajny ziemniaczane	586	9 371	6,3	
Kombajny buraczane	158	5163	3,1	
Samochody ciężarowe	505	10 531	4,8	
Przyczepy	3253	65 151	5	
Opryskiwacze ciągnikowe	3500	-	-	

Użytki rolne w powiecie biłgorajskim

Ogólna powierzchnia gruntów powiatu biłgorajskiego wynosi 167 779 ha. W strukturze użytkowania ziemi dominują grunty orne - 43%, pastwiska i łąki stanowią łącznie 12%, sady – 0,3%, nieużytki – 5,7%, pozostałą powierzchnię 39% stanowią lasy (w woj. lub. 22,25%). Strukturę obszarów rolnych w powiecie biłgorajskim w latach 1999 –2006 przedstawia poniższa tabela.

Struktura obszarów rolnych w powiecie biłgorajskim w latach 1999 - 2006

Lp.	Rodzaj użytku	Lata							
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1.	użytki rolne razem	94722	93731	93505	93625	92091	92065	93448	94960
	w tym w gospodarstwach indywidualnych	86515	86957	88004	brak danych				87957
2.	grunty orne razem	72280	brak danych				70139	71823	72331
	w tym w gospodarstwach indywidualnych	67005	66806	67789	brak danych				67567
3.	sady	1464	1211	1262	1315	2721	2730	876	462
	w tym w gospodarstwach indywidualnych	1273	1157	1208	brak danych				271
4.	łąki razem	15971	15123	15007	15188	14668	14658	14545	16158
	w tym w gospodarstwach indywidualnych	14360	14151	14120	brak danych				15166
5.	pastwiska	5007	5728	5718	5756	4588	4538	6204	4864
	w tym w gospodarstwach indywidualnych	3877	4843	4887	brak danych				3908
6.	Pozostałe grunty i nieużytki	9469	9902	9878	9763	10842	10851	9402	12329
	w tym w gospodarstwach indywidualnych	5124	4180	4516	brak danych				6658

Analizując powyższą tabelę należy stwierdzić, że:

1. zauważalny wzrost ilości użytków rolnych w latach 2005 – 2006 był spowodowany prawdopodobnie uruchomieniem dopłat obszarowych wypłacanych przez AR i MR,
2. mimo braku danych liczbowych dla gruntów ornych razem w latach 2000 – 2003 w kolejnych latach 2004 – 2006 zaznacza tendencja wzrostu ilości tych gruntów,
3. przy gwałtownym wzroście ilości gruntów w sadach w latach 2003 – 2004 w kolejnych latach 2005 – 2006 zaznacza się ich gwałtowny spadek wskazujący na powszechne karczowanie tych upraw,
4. po okresie spadku powierzchni łąk w latach 2003 – 2005 nagły wzrost tego wskaźnika w 2006 r. był spowodowany koniecznością zadeklarowania powierzchni użytków zielonych na najbliższe 5 lat (2006 – 2010) przy składaniu wniosków o płatności obszarowe w AR i MR,
5. przy prawie niezmienionej powierzchni pastwisk do 2005 roku w kolejnym 2006 nastąpił spadek ich powierzchni, co ma związek z niskim stanem pogłowia bydła i deklarowaniem powierzchni użytków zielonych przy składaniu wniosków do AR i MR,
6. wyraźnie zauważalny jest wzrost powierzchni pozostałych gruntów i nieużytków w 2006 r., co wiąże się z koniecznością bilansowania się powierzchni wszystkich rodzajów użytków we wnioskach o dopłaty bezpośrednio.

Użytkowanie ziemi w powiecie oraz strukturę użytków przedstawia poniższa tabela:

Użytkowanie gruntów w powiecie biłgorajskim 2005r.

POWIAT	Ogólna pow. grunt.	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		Razem	Grunty orne	sady	łąki trwale	pastw. trwałe		
		w hektarach						
	167,779	93,448	71,823	876	14,545	6,204	64,929	9,402

Dane: GUS

Produkcja roślinna

Produkcja rolnicza w powiecie biłgorajskim ma charakter wielokierunkowy, mało wyspecjalizowany. Blisko 100 % gospodarstw powiatu uprawia zboża, ponad 90 % pszenicę i ziemniaki, ponad 80 % gospodarstw hoduje trzodę chlewną i blisko 70 % bydło. W globalnej produkcji rolniczej powiatu wyższy jest udział produkcji roślinnej.

Spadek opłacalności produkcji rolnej w ostatnich latach spowodował ograniczenie wykorzystania użytków rolnych. Nastąpiły też zmiany w strukturze zasiewów. Wzrósł udział upraw zbożowych przy spadku upraw ziemniaków oraz upraw pastewnych.

Powierzchnia zasiewów zbóż ogółem w powiecie biłgorajskim (GUS 2002r.).

Lp.	Wyszczególnienie	Powierzchnia (ha)
	Ogółem powierzchnia zasiewów	55 684
	Zboża ogółem	42 424
	w tym:	
1.	- pszenica	38 973
	- żyto	4 297
	- owies	3 643
2.	Ziemniaki	4 909
	Przemysłowe ogółem	4 653
	w tym:	
3.	- buraki cukrowe	1 426
	- rzepak i rzepik	336
	- tytoń	1 913
4.	Pastewne	2 344
5.	Strączkowe jadalne	184
6.	Pozostałe uprawy	1 169

W strukturze zasiewów dominują zboża, których udział wynosi 76,1 %. Największy obszar w uprawach zbożowych zajmuje pszenica, ale ze względu na słabe gleby duże areale zajmują: żyto i owies. Ważną rośliną ze względu na dochodowość jest gryka, której na terenie powiatu uprawia się ponad 4 tys. ha. najwięcej w gminach Biszcza, Tarnogród i Potok Górny.

Nastąpił spadek uprawy ziemniaków. Mimo dużej tradycji, oraz sprzyjających warunków klimatyczno - glebowych obserwuje się dalszą tendencję spadkową. Główną przyczyną jest brak możliwości zbytu, oraz zmiana w technologii żywienia trzody chlewnej. W latach poprzednich ziemniaki stanowiły podstawową paszę dla tych zwierząt.

W związku z trudnościami w kontraktacji oraz spadkiem opłacalności zmniejszyła się uprawa buraków cukrowych. Ze względu na słabe gleby, brak tradycji, oraz dużą odległość od cukrowni uprawa ta właściwie nigdy nie stanowiła dużego udziału w dochodach rolników powiatu (poza gminą Turobin).

Wśród roślin przemysłowych dotychczas najbardziej dochodową rośliną jest tytoń. W ostatnich latach nastąpił spadek powierzchni uprawy tytoniu, oraz opłacalności, czego głównymi przyczynami były:

- monopolizacja rynku przez firmę Universal Leaf Tobacco Poland, Philips Morris,
- import taniego tytoniu spoza granic kraju,
- przymyt papierosów zza wschodniej granicy,
- zmniejszenie obowiązku udziału rodzimego tytoniu w papierosach krajowych.

Plantatorzy tytoniu otrzymują z ARiMR dopłaty JPO do uprawy tytoniu, duża część plantatorów tytoniu z powiatu biłgorajskiego zrzeszona jest w grupach producenckich, które

funkcjonują w Biłgoraju, Łukowej, a producenci tytoniu z gminy Potok Górny zrzeszeni są w grupie producenckiej w Leżajsku.

Brak zapotrzebowania ze strony przemysłu spowodowało znaczne ograniczenie powierzchni uprawy roślin włóknistych, które w przeszłości stanowiły poważne źródło dochodów rolników powiatu.

Produkcja sadownicza, nie licząc krzewów jagodowych, na terenie powiatu biłgorajskiego zajmuje niewielki procent powierzchni uprawnej. Krzewy jagodowe, szczególnie porzeczka czarna, maliny i truskawki, dla wielu gospodarstw stanowią poważne źródło dochodu. Jednakże niestabilna koniunktura na te owoce, spowodowana uzależnieniem popytu od eksportu do krajów Unii Europejskiej i niezorganizowanym systemem skupu, powoduje, że większość plantacji jest małych, zaniedbanych, o małej wydajności. Powierzchnia uprawy krzewów jagodowych ulega silnym wahanom (w zależności od ceny owoców w latach poprzednich).

Producenci owoców i warzyw z okolic Frampola zrzeszeni są w grupie producentów we Frampolu.

Powierzchnia uprawy krzewów owocowych i plantacji jagodowych w sadach oraz truskawek (GUS 2002 r.).

Maliny	Porzeczki	Pozostałe	Truskawki
(w tym gospodarstwa indywidualne) w ha			
272	1691	294	269

Uzyskiwane plony zbóż, upraw okopowych, czy krzewów jagodowych porównywalne są do średniej województwa. W okresie ostatnich lat nie obserwuje się istotnych zmian w plonach roślin (spadki i wzrosty), powodowane są głównie zmiennymi warunkami klimatycznymi w poszczególnych latach (temperatura, opady), oraz czynnikami ekonomicznymi, tj. mniejszymi nakładami na nawożenie mineralne.

Na terenie powiatu biłgorajskiego w 2003 roku rolnicy stosowali środki na powierzchni roboczej 97 tyś. ha obejmując ochroną ponad 75,8 tyś ha upraw rolniczych. W porównaniu z 2002 rokiem nastąpił znaczny spadek zużycia preparatów. Zaopatrzenie w środki ochrony roślin było pełne, a wybór asortymentów bardzo szeroki. Poprawiła się również jakość produktów rolniczych, w związku z wymaganiami stawianymi przez przemysł i konsumentów.

Produkcja zwierzęca

W powiecie biłgorajskim produkcja zwierzęca jest kierunkiem towarzyszącym produkcji roślinnej. Dominuje chów trzody chlewnej oraz bydła. Na przestrzeni ostatnich lat nastąpił spadek pogłowia bydła, owiec i koni, natomiast pogłowie trzody chlewnej ulega cyklicznym wahanom, po tendencji wzrostowej następuje spadek. Spowodowane jest to małą opłacalnością i spadkiem popytu. Mimo to, północne gminy powiatu jak gm. Goraj, Frampol, a w południowej części gmina Biszczka posiadają dobry materiał hodowlany do produkcji trzody chlewnej.

Pogłowie bydła według spisu rolnego (2002 r.) - wynosiło 23 696 sztuk bydła, w tym 16 318 szt. krów, co stanowi 68,86% pogłowia bydła.

Pogłowie trzody chlewnej wynosiło w 2002 r. 64 990 szt., w tym 8 254 szt. loch, co stanowiło 12,7 % pogłowia trzody. Zarówno pogłowie bydła jak i trzody chlewnej wykazuje tendencję spadkową.

Produkcja towarowa.

Produkcja towarowa określa stopień powiązania gospodarstw rolnych z rynkiem. W powiecie biłgorajskim blisko 95 % produkcji towarowej przypada na gospodarstwa indywidualne. Biorąc pod uwagę strukturę agrarną powiatu, potwierdza się tezę o małej rentowności małych gospodarstw.

W powiecie jest duże zróżnicowanie towarowości gospodarstw w poszczególnych gminach. Największą towarowością wykazują się gospodarstwa w gminie Łukowa, Obsza, Potok Górny, Tarnogród, najniższe w gminach Tereszpól i Biłgoraj. Z analizy wynika, że o wysokiej towarowości gospodarstw decyduje nie tylko jakość gleb (Potok Górny, Łukowa gleby słabe i średnie), a przede wszystkim wielkość gospodarstw, oraz wysoka specjalizacja w uprawie roślin dochodowych, w tym wypadku tytoniu, którego technologia uprawy i produkcji surowca w tych gminach stoi na bardzo wysokim poziomie.

Najbardziej dochodowymi uprawami w powiecie są tytoń i krzewy jagodowe.

Dochód z 1 ha według poszczególnych produktów w 2004 r.

Nazwa	Plon towarowy w kg 1 ha	Cena zbytu zł/1kg - brutto	Dochód rolniczy zł/ha
Truskawka	10000	1,58	921,93
Poziomka	7000	5,50	8837,88
Porzeczka czerwona	9000	1,58	5093,13
Porzeczka czarna	7 000	0,63	-1624,14
Agrest	10000	2,10	2915,39
Malina polana	8000	3,00	10695,82
Malina	8000	1,58	-147,73
Aronia	15 000	0,53	1438,55

Źródło - ODR Biłgoraj

Barierą w organizacji rynku rolnego jest rozdrobnienie obrotu produktami. Brakuje ścisłych powiązań pomiędzy producentami rolnymi, a przedsiębiorstwami przemysłu rolno - spożywczego. Po upadku gminnych spółdzielni, które w zdecydowanej większości organizowały rynek rolny, rolę tę przejęły podmioty prywatne, często nastawione wyłącznie na osiągnięcie wysokiego zysku.

Na terenie powiatu biłgorajskiego w sezonie skupuje się od 25 - 27 tyś. ton zbóż (głównie pszenicy i żyta). Skupem zajmują się głównie młyny przemysłowe. Do największych należą młyny w Tarnogrodzie i Jarosławiu (woj. podkarpackie) (wł. Kapka), w Zagrodach – gm. Goraj (Muda), w Zagumniu – gm. Biłgoraj (Jargieło) oraz inne mniejsze podmioty. Ponadto sporą część zboża skupują kupcy spoza powiatu.

Na terenie powiatu, mimo dużej produkcji, praktycznie nie istnieje rynek ziemniaczany. Ziemniaki przeznaczone są głównie na spasanie przez trzodę chlewną, konsumpcję własną

oraz zaopatrzenie ludności miejskiej. Niewielkie ilości sprzedawane są dla przemysłu poza granice powiatu.

Skup tytoniu zmonopolizowany został przez firmę Universal Leaf Tobacco Poland oraz Firmę Philips Morris.

Wykaz większych podmiotów gospodarczych zajmujących się skupem produktów rolnych.

Nazwa podmiotu Imię i nazwisko właściciela	Własność	Adres firmy	Rodzaj magazynów	Pojemność (ton)
Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Zbożowego Kapka Tadeusz	Prywatna	23-420 Tarnogród ul. Przedmieście Błonie 6	Silosy	1090
		Jarosław woj. podkarpackie	Silosy	10000
Jan Gromadzki (planowana tłocznia oleju)	Prywatna	Babice 23-413 Obsza (magazyny)	silos magazyny płaskie	900 5600
Jan Jagieło i Krystyna Jargieło	Prywatna	Zagumnie 23-400 Biłgoraj	silosy (4szt.)	700
Zakład Młynarsko - Piekarniczy Józef Bryła	Prywatna	23-400 Biłgoraj ul.Gorajskiego15 młyn z mag. w Smoryniu	silosy (8 szt.)	1400
Młyn Przemysłowy Muda Stanisław	Prywatna	Zagrody 118	silosy (8szt)	1200
		23-450 Goraj	silosy (3 szt.)	66
Masarnia Czesław Sobczak	Prywatna	Biłgoraj	2 zakłady	-
Masarnia Barbara Szczechor	Prywatna	Biłgoraj	1 zakład	-
Masarnia Andrzej Wasąg	Prywatna	Hedwiżyn	1 zakład	-
Masarnia Kaproń - Polski sp.	Prywatna	Zagrody	1 zakład	-
Masarnia Józef Nieścior	Prywatna	Księżpol	1 zakład	-

Praktycznie niezorganizowany jest skup owoców krzewów jagodowych (porzeczki, malin, truskawek). Wykorzystują to różne podmioty (pośrednicy), często powstający na czas zbiorów, które przechwytyją większą część dochodów.

Brak na terenie powiatu mleczarni, oraz zaostrenie w ostatnim okresie wymagań jakościowych w stosunku do mleka, spowodowały dalszy spadek skupu.

Na terenie powiatu skup mleka prowadzi:

- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Krasnymstawie (gminy północne: Turobin, Frampol, Goraj),
- OSM Stalowa Wola (gminy zachodnie).

W pozostałych gminach prowadzą inne podmioty skupujące. Większość produkowanego w tych gminach mleka przeznaczona jest na bezpośrednie spożycie.

Skupem trzody chlewnej na terenie powiatu prowadzą głównie miejscowe prywatne zakłady masarskie oraz duże zakłady mięsne spoza powiatu.

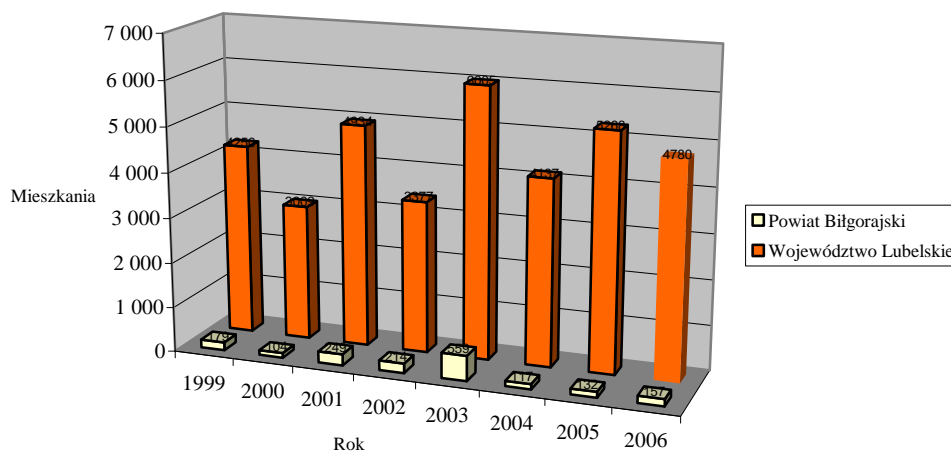
3.4 Przemysł i budownictwo

W latach 2002 - 2004 w powiecie biłgorajskim produkcja sprzedana przemysłu ogółem wzrosła o 37,24% i była wyższa od wojewódzkiej, której przyrost wynosił 25,07 %. Dla ostatniego badanego roku (2004) produkcja sprzedana przemysłu w powiecie biłgorajskim wynosiła 1 481,1 mln zł, co stanowiło 8,6% w województwie lubelskim. Zauważalny spadek tego wskaźnika był widoczny w 2005 r., gdzie wartości tej produkcji w powiecie spadła w stosunku do 2004 r. o 6,69% i wynosiła 1 382,0 mln zł (w porównywalnym okresie w woj. lubelskim wzrost o 1,57%).

W 2005 roku zatrudnienie w przemyśle wynosiło 6 373 osoby, co stanowiło 18,84% udziału w ogólnej liczbie zatrudnionych we wszystkich sektorach gospodarczych powiatu biłgorajskiego (1,03% w województwie lubelskim). W porównaniu do roku 2002 nastąpił wyraźny wzrost zatrudnienia w przemyśle (o 14,75%).

Wskaźnik ilości mieszkań oddanych do użytku w latach 1999 - 2004 w powiecie biłgorajskim wykazuje w poszczególnych latach znaczące różnice. Statystycznie, co drugi rok w latach 1999 – 2004 notujemy wzrost przemiennie ze spadkiem. Dla lat 1999, 2001, 2003 wskaźnik ten wynosił: 179, 249 i 559, a dla lat 2000, 2002, 2004 odpowiednio: 104, 214 i 117. Systematyczny wzrost ilości mieszkań oddanych do użytku notujemy w latach 2005 – 2006 (132 i 157). Podsumowując najwięcej mieszkań oddano do użytku w roku 2003, najmniej w 2000. Dla porównania, również w województwie lubelskim w latach 1999 – 2005 notowano naprzemiennie spadek i wzrost tego wskaźnika (wykres poniżej). Adekwatnie do ilości oddanych mieszkań w poszczególnych latach zmienny jest też wskaźnik mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 osób, w ostatnim badanym roku 2006 dla powiatu wynosił on 1,5 dla województwa 2,2.

Ilość mieszkań oddanych do użytku w powiecie biłgorajskim w latach 1999 - 2006

Źródło: GUS.

W latach 2000 - 2006 z wyjątkiem roku 2001 i 2006 zarówno w powiecie biłgorajskim, jak i w województwie lubelskim zaznaczyła się tendencja spadkowa w ilości wydanych pozwoleń na budowę. Dynamikę wszystkich wydanych pozwoleń na budowę w powiecie biłgorajskimi w porównaniu z województwem lubelskim obrazuje poniższa tabela:

Ilość wydanych pozwoleń na budowę w sztukach

Jednostka terytorialna	j.m.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Powiat Biłgorajski	szt.	822	895	722	675	648	563	595
Województwo Lubelskie	szt.	11 781	13 066	9 425	9 306	8 167	7 664	8 337

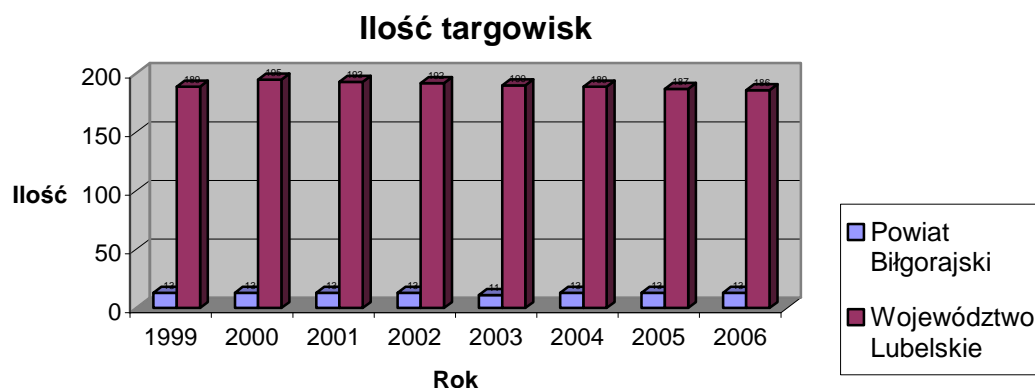
3.5 Handel

W latach 1999-2003 w powiecie biłgorajskim wskaźnik ilości nowo otwartych sklepów był prawie niezmienny z bardzo niewielką tendencją spadkową o 1,63% (w województwie lubelskim spadek o 0,16%) i w 2003 r. wynosił 1 286 obiektów sklepowych, co stanowiło 5,25% średniej w województwie lubelskim. Pomimo, że w badanym okresie nie odnotowano wzrostu ilości otwieranych placówek handlowych to dał się zauważyć wzrost liczby pracujących w nich osób o 11,38% (w województwie lubelskim wzrost o 10,89%). Liczba ta w 2003 r. wynosiła 2 378 osób, co stanowiło 4,53% średniej w województwie lubelskim. Niniejszą sytuację przedstawia poniższa tabela:

Jednostka terytorialna	Zakres danych	1999	2000	2001	2002	2003
Powiat Biłgorajski	Ilość sklepów [w szt.]	1 307	1 264	1 309	1 310	1 286
	Pracujący w sklepach [osoby]	2 135	2 108	2 525	2 402	2 378
Województwo Lubelskie	Ilość sklepów [w szt.]	24 553	23 088	24 284	24 445	24 513
	Pracujący w sklepach [osoby]	48 314	46 374	52 956	51 894	52 521

Źródło: GUS.

W latach 1999-2006 zaznaczyła się również w powiecie biłgorajskim wyraźna stabilizacja w ilości powstających targowisk (w województwie lubelskim spadek o 2,69%) i wynosiła w 2006 r. 13 obiektów targowych, co stanowiło 6,99% średniej w województwie lubelskim. Przy stałej liczbie targowisk zaznaczył się jednak ogólny wzrost ich powierzchni o 5,75% (w województwie lubelskim odnotowano wyraźny spadek o 24,31%) i w 2006 r. wynosił 60 807 m², co stanowiło 5,68% średniej w województwie lubelskim.

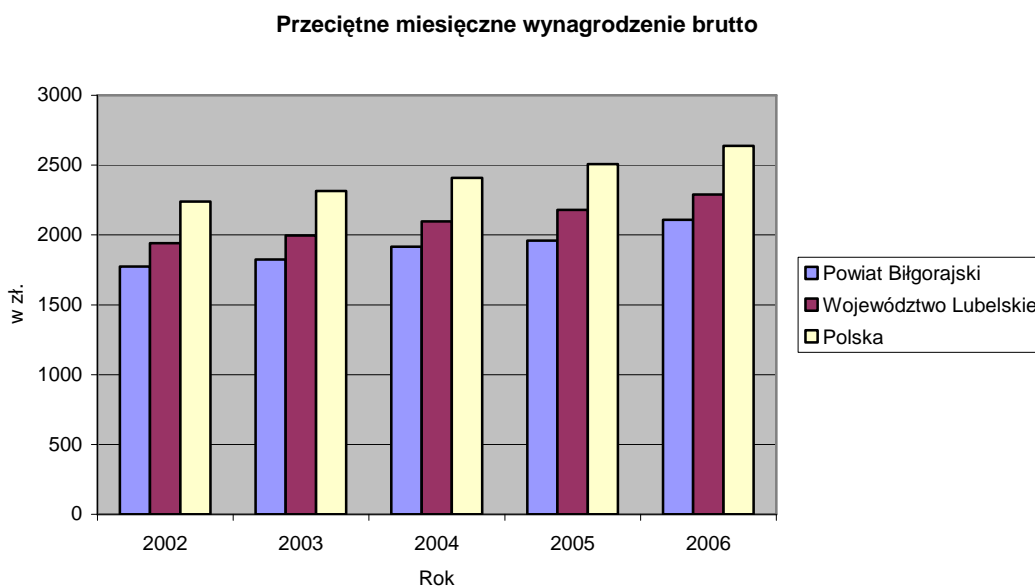

Źródło: GUS.

3.6 Gospodarka mieszkaniowa

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku w powiecie biłgorajskim liczba gospodarstw domowych oraz liczba gospodarstw domowych w mieszkaniach była jednakowa i wynosiła w obu przypadkach 30 541 gospodarstw, tj. 4,12 % liczby gospodarstw domowych w województwie lubelskim i taki sam procent liczby gospodarstw domowych w mieszkaniach w województwie (województwo odpowiednio: 742 156 i 741 916 gospodarstw). W gospodarstwach domowych zamieszkiwało 104 064 osoby (NSP, 2002 r.), co stanowiło 4,73 % ludności w województwie (województwo 2 199 000 osób).

Poziom życia ludności jest zależny od poziomu dochodów, które są w powiecie o wiele niższe niż w województwie lubelskim. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie wynosiło w 2006 roku 2108,96 zł a w województwie 2290,60 zł, co daje wzrost w stosunku do 2002 roku o 18,97 % w powiecie i o 18,01 % w województwie. Pomimo zauważalnej dynamiki wzrostu przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w powiecie, dystans do średniej wojewódzkiej jest nadal znaczny (w 2006 roku – 181,64 zł).

Źródło: GUS.

W 2006 roku stan zasobów mieszkaniowych powiatu wynosił 29 914 mieszkań, przyrost mieszkań był wyższy tylko o 1,11% w stosunku do 2003 roku (29 587 mieszkań), w województwie lubelskim stan zasobów mieszkaniowych w 2006 r. wynosił 705 033 mieszkania a ich przyrost był wyższy o 1,76% w porównaniu do 2003 roku (692 872 mieszkań).

W strukturze własności zasobów mieszkaniowych w 2006 r. dominowała zdecydowanie własność osób fizycznych 86,70% (2003 r. – 86,35%). Średnia w województwie wynosiła odpowiednio 70,57% i 69,03%. Jak wynika z powyższego w województwie lubelskim następował szybszy niż w powiecie biłgorajskim rozwój budownictwa indywidualnego. Drugą pod względem liczebności formę własności stanowiły mieszkania w spółdzielniach mieszkaniowych. W powiecie od 2003 roku nastąpił nieznaczny spadek zasobów spółdzielczych o 0,72% (2003 r. – 10,32%; 2006 r. – 10,13%) w województwie spadek był wyższy, bo o 3,09% (2003 r. – 24,11%; 2006 r. – 22,96%). Zmniejszyły się również zasoby mieszkań komunalnych z 2,27% w 2003 r. do 2,08% w 2006 r. Nieznaczny spadek liczby mieszkań komunalnych odnotowano również w województwie lubelskim z 4,44% w 2003 r. do 4,09% w 2006 r. Obserwowany jest spadek ilości mieszkań zakładowych tak w powiecie, jak i województwie. Od 2002 roku w powiecie biłgorajskim zaznacza się stały rozwój budownictwa społecznego z 0,09% do 0,27% w 2006 r. – wzrost o 211,54%, w województwie notowany był wzrost o połowę wolniejszy, bo z 0,13% w 2002 r. do 0,26% w 2006 - wzrost o 111,01%.

W 2006 roku ponad 10 tys. tj. 35,65% stanowiły mieszkania w miastach, dla województwa wskaźnik ten wynosił około 50%. Zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich w 2006 r. odnotowano niewielki przyrost zasobów mieszkaniowych w stosunku do 2003 r. (w miastach: 1,70%, na wsi: 0,78%), podobna tendencja miała również miejsce w województwie, odpowiednio: 2,17% i 1,34%.

W 2006 roku przeciętna powierzchnia użytkowa zamieszkanego mieszkania wyniosła 85,0 m², przy czym na 1 osobę przypadało 24,5 m² i była wyższa w stosunku do województwa o 15,33% i 2,51% gdzie stanowiła odpowiednio: 73,7 m², a na 1 osobę 23,9 m².

Stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje i urządzenia techniczno-sanitarne jest jednym z najważniejszych czynników mających wpływ na warunki mieszkaniowe i jakość życia ludności. Wyposażenie mieszkań w podstawowe urządzenia nadal nie jest zadowalający, ale w porównaniu z rokiem 2003 nastąpiła nieznaczna poprawa. Nadal, podobnie jak w 2003 roku występują znaczne dysproporcje pomiędzy standardami wyposażenia mieszkań w instalacje w mieście i na wsi. W roku 2006 wyposażenie mieszkań w miastach powiatu było zbliżone do poziomu wojewódzkiego i wynosiło: w wodociąg – 97,0%, toaletę (urządzenia sanitarne, ustęp) – 92,23%, łazienkę – 91,4%, centralne ogrzewanie – 86,6%. Różnice zauważalne były w zakresie wyposażenia mieszkań w gaz z sieci – 27,09% (województwo – 69,02%). O wiele lepiej przedstawia się sytuacja w wyposażeniu mieszkań w instalacje na obszarach wiejskich, gdzie wskaźniki dla powiatu są dużo wyższe w porównaniu z województwem. Wyposażenie mieszkań na wsi w 2006 roku w wodociąg wynosiło 87,8% (województwo – 79,1%), w łazienkę – 64,2% (województwo – 59,8%), w centralne ogrzewanie – 55,7% (województwo – 53,2%). Jedynie wskaźnik wyposażenia mieszkań na wsi w gaz z sieci – 6,95% był znacznie gorszy w stosunku do województwa – 11,44%.

Obszary problemowe i analiza SWOT

Stan rolnictwa w powiecie biłgorajskim generuje główne obszary problemowe w sferze gospodarki. Zdecydowana większość mieszkańców powiatu zamieszkuje i pracuje na obszarach użytkowanych rolniczo.

Rolnictwo powiatu posiada duży, niewykorzystany potencjał rozwojowy. Warunki klimatyczne i glebowe predysponują powiat biłgorajski do produkcji wysokiej jakości żywności i rozwoju odnawialnych źródeł energii (energia słoneczna i biomasa). Muszą być jednak spełnione warunki do wykorzystania tego potencjału. Maksymalne wykorzystanie środków pomocowych z Unii Europejskiej, lepsza organizacja rynków zbytu, rozwinięcie przetwórstwa rolno – spożywczego, wykorzystanie potencjału turystycznego (dywersyfikacja działalności gospodarczej) jest szansą na poprawienie rentowności gospodarstw rolnych, podniesienie poziomu życia i zagospodarowanie nadwyżki siły roboczej.

Działalność gospodarcza w sferze przemysłu, usług i handlu zlokalizowana jest głównie w miastach powiatu z dominującą pozycją Biłgoraja. Przeważają mikro-przedsiębiorstwa, których potencjał rozwojowy nie jest w pełni wykorzystany z uwagi na liczne bariery instytucjonalne i finansowe. W kategorii przemysłu znaczącą rolę odgrywają głównie pracodawcy z dużym kapitałem i możliwościami rozwoju.

Nadal nie jest wykorzystany potencjał turystyczny powiatu. Brak strategii rozwoju turystyki skazuje działających w tym obszarze na indywidualne starania zagospodarowania tego potencjału. Wykorzystanie szansy rozwoju turystyki stworzy nowe miejsca pracy na wsi (zagospodarowanie nadwyżki siły roboczej), stanowi też ważny czynnik rozwoju przedsiębiorczości, również w miastach.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - zróżnicowane warunki glebowe dla działalności rolniczej, - sprzyjające warunki klimatyczne (długość okresu wegetacji), - poprawa w zakresie utrzymania prawidłowych stosunków wodnych w profilu glebowym, - zasoby do przetwórstwa rolno – spożywczego, - niski poziom chemizacji rolnictwa, - wzrost zainteresowania powiększeniem gospodarstw oraz poprawa rozłogu pól, - silne tradycje gospodarcze i zakłady przemysłowe z długoletnimi tradycjami, - silne tradycje rękodzielnictwa (sitarstwo), - wzrost liczby mikro i małych przedsiębiorstw w sektorze MŚP, - dominujące branże biznesu: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku domowego i osobistego, przetwórstwo przemysłowe, - wzrost zatrudnienia w przemyśle, - stała poprawa standardu życia na wsi w wyposażeniu mieszkań w media, - przewaga budownictwa prywatnego nad publicznym, - możliwość rozwoju turystyki, ze względu na walory przyrodniczo – krajobrazowe, - przychylność władz samorządowych dla rozwoju działalności gospodarczej, - obecność na rynku dużych ekspansywnych przedsiębiorstw, 	<ul style="list-style-type: none"> - dominacja w użytkach rolnych: gruntów rolnych i lasów, - duża odległość działek rolnych od siedlisk gospodarstw, - przewaga pracujących w rolnictwie w ogólnej liczbie pracujących, - dominacja sektora indywidualnego w rolnictwie, w tym gospodarstw małych do 5 ha, - niska rentowność gospodarstw rolnych, - szachownica pól, - ograniczone rynki zbytu produktów rolnych, - wielokierunkowy charakter produkcji rolniczej (mała specjalizacja), - brak rozwiniętego przetwórstwa pól rolnych i leśnych, - zdekapitalizowany park maszynowy, - mała opłacalność produkcji zwierzęcej, - dominująca pozycja podmiotów sektora prywatnego, w tym osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, - dominacja mikroprzedsiębiorstw w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, generującej stosunkowo niską wartość dodaną, - niska przeżywalność przedsiębiorstw sektora MŚP, - niewystarczająca ilość instytucji otoczenia biznesu, - niewielka ilość gospodarstw agroturystycznych, - niski poziom dochodów ludności,

	<p>dysproporcja w wyposażeniu mieszkań na wsi i w mieście,</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak inwestorów strategicznych poza miastem Biłgoraj ze względu na niską atrakcyjność terenów pod inwestycje, - niewystarczająca ilość terenów pod inwestycje, - brak ośrodków wypoczynkowych o wysokim standardzie, - brak spójnej polityki rozwoju turystyki na terenie całego powiatu, - niedostatecznie rozwinięta baza do rozwoju turystyki weekendowej, - niska wartość produkcji sprzedanej przemysłu, - niski stopień organizacji producentów poszczególnych sektorów przemysłu, - niskie dochody ludności i przedsiębiorstw.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - polityka państwa sprzyjająca rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw, - polityka władz wojewódzkich sprzyjająca integracji regionu, - rozwój nowoczesnych technologii, - rozwój pozarolniczych źródeł dochodów, - rozwój przemysłu, usług i przetwórstwa opartego o lokalne surowce, - sprzyjanie rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw, - stworzenie warunków dla inwestorów zagranicznych, - szybki rozwój gospodarczy w skali kraju, regionu, powiatu, - tworzenie przez władze samorządowe klimatu sprzyjającego inwestowaniu i rozwojowi gospodarczemu, - wspieranie firm tworzących nowe miejsca pracy, - wzrost dostępności instrumentów wsparcia finansowego dla przedsiębiorców i osób zainteresowanych uruchomieniem działalności gospodarczej, - wzrost ruchu turystycznego, - utrzymanie się korzystnych tendencji rozwojowych w przemyśle i budownictwie, - znaczące zasoby rynku pracy, - efektywne wykorzystywanie funduszy Unii Europejskiej, 	<ul style="list-style-type: none"> - małe zainteresowanie kapitału obcego inwestowaniem w gminach na obrzeżach powiatu, - ograniczone środki na produkcję, - polaryzacja przodujących regionów Polski pod względem rozwoju gospodarczego (duże zróżnicowanie sytuacji dochodowej), - polaryzacja dochodów poszczególnych grup społeczno – zawodowych, - niewystarczające środki na poprawę warunków życia i tworzenie nowych miejsc pracy, - zbyt powolny odpływ nadwyżki siły roboczej z rolnictwa, - niska opłacalność produkcji rolnej, - brak kapitału inwestycyjnego na wsi, - powolne zmiany struktury obszarowej gospodarstw i brak alternatywy dla przeludnienia agrarnego wsi, - trudny dostęp mieszkańców wsi do miejskich rynków pracy, - niedostateczny stan kwalifikacji zawodowych mieszkańców wsi, - konkurencja ze strony importu produktów rolnych, - występowanie wielu pośredników, co powoduje wzrost cen produktów rolnych, - obraz powiatu jako Polski B (ściana wschodnia), - spadek opłacalności produkcji rolnej,

<ul style="list-style-type: none"> - wzrost potencjału gospodarczego, - zdolności samorządów gminnych w pozyskiwaniu pozabudżetowych środków finansowych na rozwój infrastrukturalnych inwestycji, - rozwój aktywności producentów gospodarczych i samorządów, - stosunkowo szeroki front inwestycji z zakresu budowy oczyszczalni ścieków oraz budowy i rozbudowy zbiorników wodnych, - wzrost dochodu ludności powiatu w wyniku rozwoju miejsc pracy poza rolnictwem, - wzrost ogólnego poziomu życia, - system wspierania, tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, - zwiększenie sprzedaży produktów rolnych na rynki Unii Europejskiej, - rozwój produkcji zdrowej żywności, - integracja gmin dla rozwiązywania wspólnych problemów, - rozwój agroturystyki, - możliwość rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, wodnej i narciarstwa nizinnego, rozwój turystyki na terenach wiejskich, - dywersyfikacja działalności gospodarczej na wsi zapewniającej alternatywne źródła dochodów, - rozwój ekstensywnych, rolnośrodowiskowych kierunków produkcji, - bliższa współpraca pomiędzy producentami rolnymi a przemysłem rolno – spożywczym, - rozwój produkcji rolnej metodami ekologicznymi i integrowanymi, - tworzenie grup producenckich, - popyt w krajach Unii Europejskiej na zdrową żywność produkowaną metodami ekologicznymi, 	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost inflacji i wysokie oprocentowanie kredytów, - niewystarczający rozwój budownictwa mieszkaniowego w stosunku do potrzeb ludności,
--	--

4. Infrastruktura techniczna

4.1 Infrastruktura komunikacyjna

Sieć drogowa

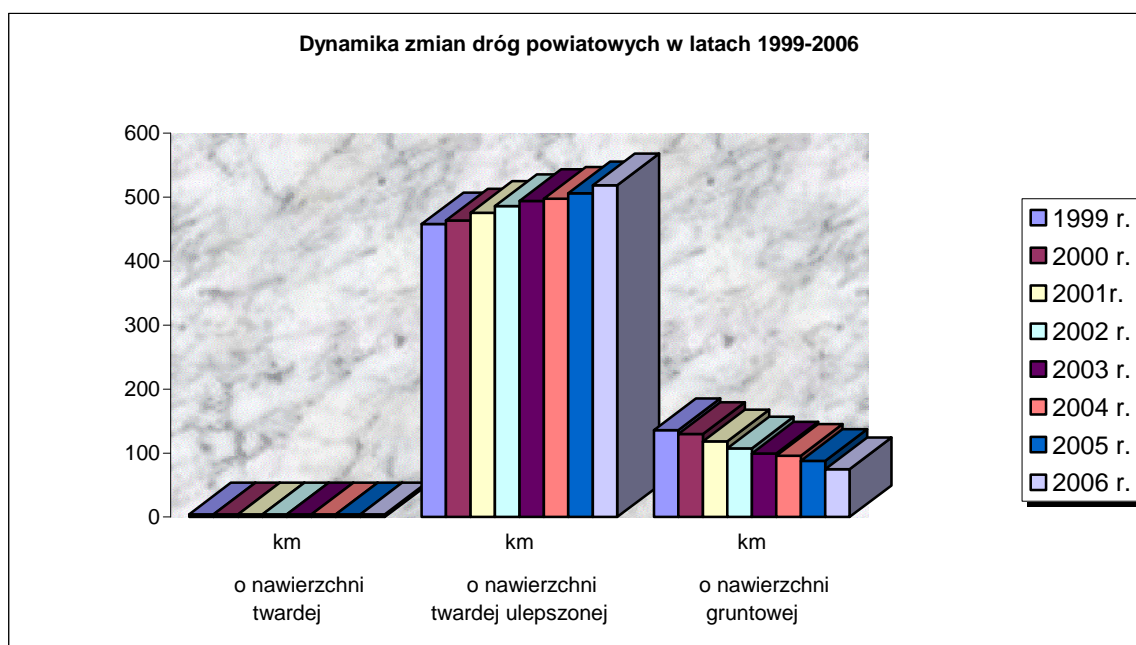
Układ transportowy Powiatu Biłgorajskiego tworzą: droga krajowa Nr 74 o długości 10,7 km, obsługująca ruch tranzytowy przez przejście graniczne o znaczeniu międzynarodowym do granicy państwa, drogi wojewódzkie - 208 km, drogi gminne - 356,7 km oraz drogi powiatowe - ok. 597,8 km. Udział dróg powiatowych w ogólnej sieci dróg publicznych powiatu wynosi, ponad 50%, co wskazuje na istotną rolę w obsłudze całego wewnątrzregionalnego ruchu drogowego naszego powiatu.

Przez teren powiatu przebiegają dwa ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym: trasa z Wołynia (Łuck) przez przejście graniczne w Zosinie relacji Hrubieszów – Zamość – Biłgoraj - Krzeszów przez Stalową Wolę do Kielc i Krakowa oraz międzyregionalnym: droga Nr 835 relacji Lublin – Biłgoraj – Przeworsk – Przemyśl – Medyka - Ukraina (Lwów).

Publiczny transport samochodowy (osobowy) na terenie powiatu obsługiwany jest głównie przez prywatne oraz publiczne przedsiębiorstwa komunikacji autobusowej. Przez powiat przebiega także kolejowa Linia Hutnicza – Szerokotorowa z Włodzimierza Wołyńskiego do Huty Katowice. Istniejąca linia kolejowa łączy teren powiatu z Zamościem i Stalową Wolą.

Gęstość sieci dróg powiatowych ogółem wynosi 35,63 km/100 km², w tym: zagęszczenie dróg o nawierzchni bitumicznej 31,17 km/100 km² (w woj. 36,39 km/100 km²), w kraju (36,47 km/100 km²) i jest niższe o ponad 5 km/100 km².

Sieć dróg powiatowych powiatu biłgorajskiego tworzą drogi o zróżnicowanym stanie nawierzchni bitumicznej oraz gruntowej. W latach 1999 – 2006 r. nastąpiły zmiany polegające głównie na zmniejszeniu (o 4,457 km) ilości dróg gruntowych na rzecz dróg o nawierzchni twardej ulepszonej. Obecnie drogi o nawierzchni twardej ulepszonej stanowią 518,821 km, czyli 86,8 % dróg powiatowych powiatu biłgorajskiego ogółem. Dynamikę zmian stanu dróg powiatowych w badanym okresie przedstawia wykres poniżej.

Źródło - ZDP w Biłgoraju

Zamiejskie drogi powiatowe stanowią 90,86 % (543,178 km) dróg powiatowych ogółem. Stan nawierzchni twardej (żwirowa, tłuczniowa, brukowa) wynosi 4,112 km i w badanym

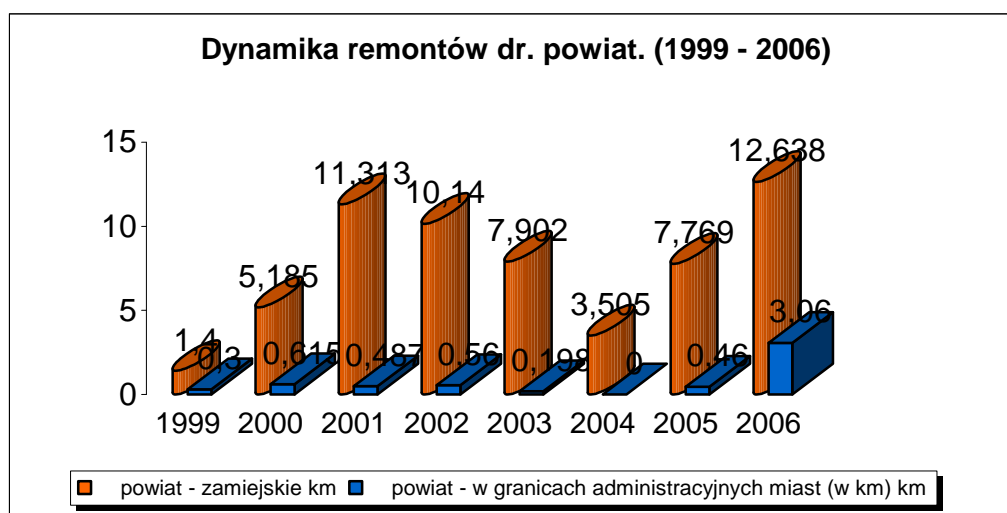
okresie nie uległ zmianie. Stan nawierzchni twardej ulepszonej uległ poprawie o 2,595 km (0,55 %).

Drogi powiatowe w granicach administracyjnych miasta stanowią: 54,615 km (9,14%) wszystkich dróg powiatowych. Zmiany w okresie 1999 – 2006 r. polegały głównie na poprawie ich stanu o 1,862 km (4,15%).

Łączna liczba km dróg powiatowych o nawierzchni twardej ulepszonej w 2006 r. wynosiła 518,821 km, co stanowi 3,08% wszystkich dróg twardych ulepszonych na terenie województwa lubelskiego.

Remonty, polegające głównie na odnowie nawierzchni dróg powiatowych przyczyniły się do poprawy stanu nawierzchni drogowej w badanym okresie o 11,244 km. Łącznie w latach 1999-2006 wyremontowano 62,778 km, w tym: 59,852 km (95,34%) w terenie zamiejskim oraz 2,926 (4,66%) km w granicach administracyjnych miasta Biłgoraj.

Zmiany stanu odnow dróg powiatowych prezentuje poniższy wykres:

Rysunek 2: Dane ZDP w Biłgoraju

W ciągach dróg powiatowych znajdują się następujące elementy infrastruktury drogowej: 35 obiektów mostowych, 616 przepustów oraz 51 km chodników.

Z ogólnej liczby 35 mostów 30 szt. to mosty trwałe, pozostałe to mosty o pokładzie drewnianym. Łącznie stanowią 5,27 % ogólnej liczby obiektów mostowych na drogach powiatowych woj. lub. oraz 2,14% wszystkich obiektów mostowych na terenie całego województwa. Ze względu na postępujący proces starzenia się elementów wyposażenia obiektów prawie 60% mostów wymaga pilnych remontów. Tymczasem ze względu na niewystarczające nakłady finansowe w latach 1999-2006 wyremontowano łącznie 65,5 m, co stanowi 8,51% ogólnej długości obiektów.

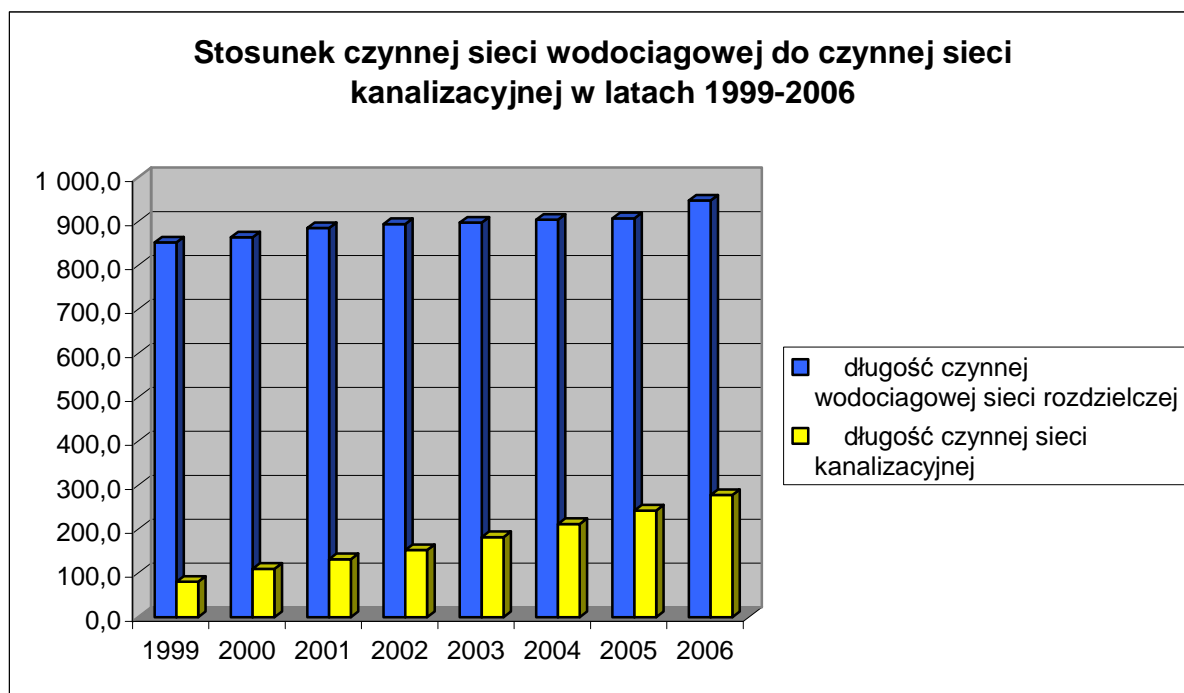
4.2 Infrastruktura środowiska

Infrastruktura wodno - kanalizacyjna

W okresie od 1999 do 2006 r. powiat biłgorajski charakteryzował się stałym wzrostem długości czynnej wodociągowej sieci rozdzielczej (z 852,1 km do 947,4 km). Długość sieci

wodociągowej w powiecie w 2006 r. stanowiła 5,3 % długości sieci w województwie lubelskim (17940,6 km). Wyższy niż w województwie (78,52%) był w powiecie biłgorajskim (90,36%) wskaźnik zaopatrzenia ludności w wodę z wodociągów zbiorowych. Czynna sieć rozdzielcza w większości (ponad 60%) stanowiła własność gmin w zarządzie jednostek gospodarki komunalnej (w województwie około 30%). Na prawie niezmiennym poziomie utrzymywała się ilość wody dostarczanej do gospodarstw domowych w tych latach (około 2 600,00 dam³/rok), co stanowiło 4,51% zużycia w województwie w 2006 r. (59044,5 dam³). Niezmienna i zbliżona do wskaźnika w województwie w 2006 r. jest w badanym okresie ilość mieszkańców miast zaopatrzonych w wodę – ponad 92%. W terenach wiejskich powiatu w 2006 r. z wodociągów zbiorowych korzystało 87,86% ludności i jest to wskaźnik wyższy od wojewódzkiego – 66,18%.

Z każdym rokiem zmniejsza się dysproporcja między zaopatrzeniem powiatu w wodę, a zorganizowanym odprowadzeniem i oczyszczeniem ścieków komunalnych. Długość zbiorczej sieci kanalizacyjnej w powiecie w latach 1999-2006 wzrosła ponad trzykrotnie (z 80,2 km w 1999 r. do 277,7 km w 2006 r.), co stanowi około 30% sieci wodociągowej (w woj. lubelskim w 2006 r. – 20,3%). Z kanalizacji korzysta 75% mieszkańców miast (w woj. lubelskim w 2006 r. - 84%) i tylko niecałe 13% osób mieszkających na wsi (w woj. lubelskim w 2006 r. – 10,73%), przy czym należy zauważyć, że w latach 2002-2006 w powiecie ponad dwukrotnie większa ilość mieszkańców wsi (około 9 tys osób) podłączyła swe gospodarstwa do zbiorczej sieci kanalizacyjnej niż mieszkańców miast (około 4 tys).

Źródło – GUS

W latach 1999 – 2006 w powiecie biłgorajskim funkcjonowało od 8 do 14 biologicznych komunalnych oczyszczalni ścieków i od 1 do 2 oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów. Przepustowość tych oczyszczalni wg projektu wzrastała w analizowanym okresie: w przypadku biologicznych od 1 530 m³/dobę do 3 697 m³/dobę, a dla oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów z 8 000 m³/dobę do 8 365 m³/dobę. Rosła również równoważna liczba mieszkańców ogółem z 39 874 osób do 57 194 osób. Podobnie systematyczny wzrost odnotowano w ilości ścieków oczyszczonych ogółem z 1 261,4 dam³/rok do 1 530,0 dam³/rok. W kategorii ścieków oczyszczanych razem największy wzrost

nastąpił w ściekach oczyszczanych biologicznie (z 110 dam³/rok do 363 dam³/rok), natomiast ilość ścieków oczyszczonych z podwyższonym usuwaniem biogenów oscylowała w badanym okresie ostatnich 8 lat w granicach 1000 dam³/rok.

Widoczny postęp zauważalny był w ilości osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków. Prawie trzykrotnie wzrosła ilość osób obsługiwanych przez oczyszczalnie biologiczne (z 7 213 osób w 1999 r. do 20 436 osób w 2006 r.), dwukrotnie przez oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów, odpowiednio z 14 700 osób do 27 839 osób. Analiza danych wskazuje, że tylko w przypadku ilości ścieków z oczyszczalni biologicznych notowano proporcjonalnie większą ilość osób obsługiwanych przez te oczyszczalnie. W przypadku oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów przy prawie niezmiennej ilości ścieków oczyszczonych rocznie (około 1000 dam³/rok) przyrost ilości osób obsługiwanych przez te oczyszczalnie był dwukrotnie większy.

Analizę ładunków zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu obejmującą: BZT₅, ChZT, zawiesinę, azot ogólny oraz fosfor ogólny w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006 przedstawia poniższy wykres.

Źródło GUS

Analizując powyższy wykres można stwierdzić, że w początkowym okresie (lata 1999 - 2001) zaznaczył się znaczny spadek ładunku zanieczyszczeń BZT₅. W roku 1999 wynosił on 46 649 kg/rok i spadł do 20 816 w roku 2001. Kolejne lata to oscylacja poziomu zanieczyszczenia BZT₅ w granicach 20 000 – 25 000 kg/rok, by w 2006 roku osiągnąć wartość 23 875 kg/rok. Mając na uwadze systematyczny wzrost liczby obsługiwanej ludności stwierdzić można, że tendencja do zanieczyszczania BZT₅ jest malejąca. Ładunek zanieczyszczeń ChZT spadał począwszy od roku 1999 (15 017 kg/rok) do roku 2001, następnie zaznaczał się stopniowy, chociaż nie ciągły wzrost jego ilości w ściekach po oczyszczeniu do wartości 14 977 kg/rok w 2006 r. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku zawiesiny. W roku 1999 ilość ładunku zanieczyszczeń zawiesiną wynosiła 58 208 kg/rok i systematycznie malała do roku 2003 włącznie, od tego roku nastąpił wzrost poziomu zanieczyszczenia zawiesiną do 46 800 kg/rok w roku 2006. Zanieczyszczenie ścieków azotem ogólnym w roku 1999 wynosiło 14 800 kg/rok, w roku 2000 gwałtownie

wzrosło do 38 850 kg/rok, a od tego okresu można zauważyć zmienne zanieczyszczenie tym związkami na poziomie od około 19 000 do 27 000 kg/rok. Ładunek zanieczyszczenia fosforem ogólnym począwszy od lat 1999 - 2000 stopniowo zmniejszał się z poziomu 6 750 kg/rok do 2 807 w roku 2003, by następnie w latach 2004 - 2005 wzrastać i w 2006 roku zmaleć do wartości 2 595 kg/rok.

Gospodarka odpadami

Aktualnie pojemność składowisk Powiatu Biłgorajskiego wynosi 653 515 m³. Szacunkową ilość odpadów komunalnych skierowanych do składowania do 2014 r. na terenie Powiatu Biłgorajskiego określono na 355 900 Mg, to jest 418 800 m³.

Do 2006 r. ilość nagromadzonych odpadów na składowiskach wynosiła 255 804 m³. Po uwzględnieniu aktualnego wypełnienia składowisk, ich pojemność do wykorzystania, do 2014 r., wynosi 276 486 m³. Jak wynika z analizy aktualna pojemność składowisk jest wielkością niezbędną dla pojemności składowisk do wykorzystania do 2014 r.

Pojemność składowiska w Korczowie, które wchodzi w skład Zakładu Zagospodarowania Odpadów wynosi 276 000 m³. Aktualnie jego wypełnienie wynosi ok. 176 000 m³. Do wykorzystania pozostaje 100 000 m³. Na terenie Powiatu Biłgorajskiego unieszkodliwianie odpadów odbywa się poprzez ich składowanie na składowiskach odpadów komunalnych.

Na terenie Powiatu Biłgorajskiego znajduje się 9 składowisk odpadów komunalnych. Brak jest składowisk odpadów przemysłowych.

Lokalizację składowiska odpadów komunalnych w stosunku do głównych zbiorników wód podziemnych przedstawia poniższa tabela:

Lokalizacja składowisk odpadów komunalnych w Powiecie Biłgorajskim, w stosunku do głównych zbiorników wód podziemnych GZWP

Gmina	Lokalizacja składowiska	Usytuowanie w stosunku do GZWP
Miasto Biłgoraj	Korczów	leży poza GZWP
Gmina miejsko – wiejska Frampol	Radzięcín	leży na terenie GZWP 406
Gmina miejsko – wiejska Józefów	Józefów	leży na terenie GZWP 407
Gmina Biszczka	Biszczka	leży poza GZWP
Gmina Księżpol	Króle	leży poza GZWP
Gmina Łukowa	Podsośnina	leży poza GZWP
Gmina Obsza	Wola Obszańska	leży poza GZWP
Gmina Potok Górny	Potok Górny	leży poza GZWP
Gmina Turobin	Turobin - Żabno	leży poza GZWP

W większości gmin (oprócz Tereszpoli, Turobina i Goraja) prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów, którą objętych jest większość mieszkańców gmin – od 50 % w gminie Łukowa do 100 % w gminach Józefów, Obsza, Księżpol i Potok Górny. Wprowadzanie selektywnej zbiórki odpadów w znacznej części dofinansowane było z PFOŚ i GW w Biłgoraju. W okresie, którego dotyczy sprawozdanie najwięcej w sposób selektywny zostało zebranych odpadów z rodzaju szkło – 241 Mg, następnie makulatura – 155,4 Mg,

tworzywa sztuczne – 56,22 Mg, metal – 8,01 Mg i aluminium – 2,44 Mg. Należy podkreślić również fakt, iż w większości gmin z terenu powiatu prowadzone są kampanie edukacyjno – informacyjne mające na celu upowszechnianie wiedzy na temat selektywnej zbiórki odpadów wśród mieszkańców oraz przedstawienie korzyści płynących ze stosowania takiego systemu zbierania odpadów, co w przyszłości może zaowocować zwiększeniem jego skuteczności.

Można, więc stwierdzić, że cele nakreślone w Planie Gospodarki Odpadami Powiatu Biłgorajskiego w zakresie odpadów komunalnych tj. objęcie selektywną zbiórką odpadów wszystkich mieszkańców powiatu oraz kształtowanie wśród nich postaw pro-środowiskowych zostały w znaczącym stopniu zrealizowane.

Niezależnie od selektywnej zbiórki we wszystkich gminach prowadzona jest również zbiórka do kontenerów odpadów zmieszanych, które składowane są na składowiskach odpadów komunalnych. W ramach modernizacji składowisk odpadów oraz ograniczenia ich negatywnego oddziaływania na środowisko wykonano szereg inwestycji (m.in. wykonanie piezometrów na składowiskach w Radzięcinie, Józefowie i Turobinie, budowa myjni kontenerów na składowisku w Korczowie czy wykonanie otworu obserwacyjnego na składowisku w Biszczy).

Odrębnym zagadnieniem w temacie odpadów są osady ściekowe, wytwarzane w oczyszczalniach ścieków. Plan Gospodarki Odpadami zakładał zwiększenie stopnia ich przetworzenia oraz likwidację tymczasowego składowania osadów przy oczyszczalniach ścieków, jak również ich unieszkodliwianie (termiczna przeróbka, kompostowanie, wykorzystanie w celach nawozowych i rekultywacji, deponowanie na składowiskach). Realizacja tych założeń na terenie powiatu biłgorajskiego wydaje się niezadowalająca, ponieważ jak wynika z danych przedstawionych przez poszczególne gminy większość osadów ściekowych składowana jest na placach przy oczyszczalniach ścieków lub składowana na składowiskach odpadów komunalnych. Brak jest jakichkolwiek danych o przeróbce termicznej, kompostowaniu czy wykorzystaniu ich w celach nawożenia.

Problem stanowią również wyroby azbestowe. Na terenie powiatu brak jest składowiska odpadów azbestowych. Są one wywożone i deponowane na składowiskach odpadów niebezpiecznych poza terenem powiatu przez specjalistyczne firmy, którą mogą w sposób bezpieczny usuwać azbest.

Brak specjalistycznego składowiska, niewystarczający stopień świadomości mieszkańców na temat szkodliwości azbestu, jak również stosunkowo wysokie koszty jego bezpiecznego usuwania, powodują powstawanie dzikich wysypisk tych wyrobów np. w lasach.

4.3 Infrastruktura energetyczna

Zaopatrzenie powiatu w energię elektryczną, ciepło i gaz jest celem strategicznym w zakresie prawidłowego wykorzystania energii, zwłaszcza energii odnawialnej oraz działań dla pozyskania środków na modernizację infrastruktury systemów zaopatrzenia mieszkańców w ciepło i inne czynniki energetyczne.

Gazownictwo

Powiat biłgorajski zaopatrywany jest w gaz ziemny wysokiego ciśnienia z krajowego systemu gazowniczego poprzez gazociąg DN 150: Zaklików – Janów Lubelski – Biłgoraj oraz poprzez układ mniejszych, lokalnych odgałęzień do stacji redukcyjno – pomiarowych. Lokalne źródła gazu ziemnego wchodzące do krajowego systemu gazowniczego są

eksploatowane w gminie Tarnogród i Biszczka. Z gazu ziemnego w powiecie korzysta tylko, co 10 mieszkańców; sieć gazowa nie jest doprowadzona do gmin: Aleksandrów, Goraj, Łukowa, Obsza, Tereszpol i Turobin, których mieszkańcy stanowią około 25% populacji powiatu. Przy niezmiennej długości czynnej sieci dosyłowej (16,9 km) długość czynnej sieci ogółem w latach 1999 – 2005 wzrosła z 83,3 km do 385,3 km. W badanym okresie ilość czynnych połączeń do budynków mieszkalnych wzrosła z 2870 szt. do 7036 szt., odbiorców gazu z 1512 gospodarstw domowych do 4204. Dane Narodowego Spisu Powszechnego 2002 -Mieszkania wskazują, że z ogólnej liczby 27 652 mieszkań z gazu sieciowego korzystało 2985 mieszkań – 10,79%, (w tym 2783 należące do osób fizycznych, 7 należące do gmin), a z gazu z butli 21 649 mieszkań – 78,29% (w tym 17917 należące do osób fizycznych, 773 należące do gmin).

Ciepłownictwo

Energia ciepła w powiecie biłgorajskim dostarczana jest poprzez elektrociepłownie i kotłownie. Sprzedaż energii cieplnej w latach 2001–2005 spadała z poziomu 208 873,0 GJ do 179 562,3 GJ (14%). Tendencja spadkowa szczególnie widoczna jest w sektorze budynków mieszkalnych (spadek średniorocznie o 7,21%, za cały badany okres 26%). Wzrastało natomiast zużycie energii w sektorze urzędów i instytucji, gdzie średniorocznie sprzedaż energii wzrastała o 8,53% (za cały okres 34%).

W latach 1999 – 2005 w powiecie wzrosła liczba kotłowni z 22 do 33, a sieci przesyłowych z 4,4 km do 6,2 km. Znaczący był też wzrost długości sieci cieplnej połączeń do budynków i innych obiektów z 3,6 km do 14,7 km (średniorocznie o 42,73%).

W badanym okresie do roku 2001 wzrastała kubatura budynków ogrzewanych centralnie, od 2003 corocznie następował systematyczny spadek tego wskaźnika, szczególnie w sektorze budynków mieszkalnych komunalnych (w 1999 - 234 dam³, w 2005 - 1 dam³). Prawie niezmienna była kubatura budynków mieszkalnych spółdzielni mieszkaniowych ogrzewanych centralnie średniorocznie 661dam³. Tendencja wzrostowa zaznaczyła się w kubaturze budynków mieszkalnych należących do właścicieli prywatnych z 22 dam³ w roku 1999 do 265 dam³ w 2005 r. Z danych Narodowego Spisu Powszechnego 2002 – Mieszkania 2002 wynika, że do połowy mieszkań w powiecie 51% (14 046) ciepło dostarczane jest przez kotłownie indywidualne. Około 33% mieszkań ogrzewanych jest przez piece, 16% przez kotłownie zbiorowe. Głównym źródłem energii zasilającym każdego typu kotłownie indywidualne są paliwa stałe (90%).

Energetyka

Głównym dostawcą energii elektrycznej dla odbiorców indywidualnych i korporacyjnych z terenu powiatu biłgorajskiego jest Zamojska Korporacja Energetyczna. Spełniony jest warunek zaopatrzenia w energię elektryczną praktycznie dla każdego mieszkańca i podmiotu gospodarczego. Należy rozróżnić problemy energetyki w miastach powiatu i terenach wiejskich. Istnieje potrzeba doinwestowania infrastruktury energetycznej na obszarach wiejskich uznanej, której żywotność praktycznie została wyczerpana (większość obecnie eksploatowanych sieci budowana była w latach 60 – tych i 70 – tych ubiegłego wieku). Poza kresem żywotności użytkowanych obecnie sieci na terenach wiejskich odczuwalny jest problem dużej awaryjności spowodowany dosyłem energii poprzez rozległe sieci

zlokalizowane w dużych kompleksach leśnych i na otwartych przestrzeniach. W miastach natomiast głównym problemem jest brak planów zagospodarowania przestrzennego, co często prowadzi do konfliktów w przebiegu budowanych obecnie sieci przesyłowych z planowaną w przyszłości zabudową mieszkaniową.

Odnawialne źródła energii

Ostatnie lata to okres działań na rzecz rozwoju energetyki na bazie jej źródeł odnawialnych. Pod wieloma względami ten typ energii jest najkorzystniejszym dla funkcjonowania naszej cywilizacji. Głównym celem wykorzystania alternatywnych źródeł energii jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w zakresie zaspokojenia jego potrzeb energetycznych, minimalizacja kosztów paliw i nośników energetycznych oraz opłat za usługi energetyczne, ograniczenia zanieczyszczenia środowiska naturalnego, głównie poprzez obniżenie emisji zanieczyszczeń powietrza z obiektów energetycznych w zakresie emisji pyłów, SO₂, NO₂, CO₂ oraz CO z uwzględnieniem istniejącego tła zanieczyszczeń emitowanych z innych źródeł. Działania podejmowane w tym kierunku są wyzwaniem rozwoju własnych lokalnych rozwiązań tj.: miejscowych małych źródeł gazu, zasobów energii zawartej w biomasie, przemysłowego ciepła odpadowego, energii ze źródeł odnawialnych tj. geotermalnych, wiatru czy energii promieniowania słonecznego. Kreowanie lokalnego rynku energii poprzez wykorzystywanie odnawialnych źródeł energetycznych wpłynie na zmniejszenie kosztów usług energetycznych, osiąganie wymiernych efektów w odniesieniu do środowiska przyrodniczego.

Biorąc uwagę aspekt ekonomiczny tego rozwoju energetyki można przyjąć, że najtańszym alternatywnym źródłem energii jest energia wiatru i wody. Najwięcej nadziei obecnie wiąże się z biopaliwem stałym. Rośliny uprawne jednoroczne, tj.: zboża, konopie, kukurydza, słonecznik, trzcina, rzepak (makuch i słoma) są w naszym klimacie uprawiane od dawna. Zrozumiałe jest, że należy dążyć do maksymalnego wykorzystania zawartej w tych surowcach energii. Jednak w przypadku roślin drzewiastych uprawianych w systemie szybkiej rotacji takich gatunków jak: topola czy wierzba, bądź gatunków trawiastych wieloletnich pojawia się problem ich masowej produkcji w klimacie umiarkowanym ze stosunkowo długą przerwą wegetacyjną.

Poważnym ograniczeniem dla rozwoju energetyki alternatywnej są chronione siedliska przyrodnicze, w szczególności stanowiące potencjalne ostoje sieci NATURA 2000; wymagają one ochrony przed lokalizacją inwestycji oraz zmianą stosunków wodnych. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej ostoje ptasie i siedliskowe uzyskały rangę prawną obszarów chronionych. Zasady zagospodarowania w obrębie ostoi regulują plany ochrony. W stosunku do siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i siedlisk zwierząt, dla ochrony, których wyznaczono obszar Natura 2000, zabronione jest podejmowanie działań, które mogą pogorszyć ich stan. Ochrona ostoi Natura 2000 stanowi silne ograniczenie dla lokalizacji zbiorników wodnych, elektrowni wiatrowych, zalesień nieużytków i upraw plantacji wieloletnich.

Działania te muszą, więc być poprzedzone wnikliwymi badaniami poziomu oddziaływania na środowisko naturalne zwłaszcza w obszarach chronionych, których na terenie powiatu jest sporo, w celu wybrania najbardziej korzystnego dla środowiska wariantu technologicznego. Nie ma jednak przeciwwskazań do realizacji przedsięwzięć w tym zakresie, co może pozytywnie wpływać na promocję powiatu i stymulować jego rozwój (np. poprzez turystykę) oraz stworzyć warunki umożliwiające powstawanie nowych miejsc pracy związanych z rozwojem usług energetycznych.

Największa szansa w wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii w powiecie biłgorajskim upatrywana jest w wykorzystaniu energii słonecznej, wodnej, ostatnio wiatrowej i zagospodarowaniu obszarów odłogowanych rolniczo do uprawy roślin szybko rosnących. Mniejsze znaczenie będą mieć zasoby wód geotermalnych, a ze względów ekonomicznych praktycznie nie będą wykorzystane możliwości uzyskania energii z zagospodarowania biogazu wysypiskowego, jak i pochodzącego z oczyszczalni, czy z fermentacji gnojowicy

4.4 Infrastruktura edukacyjna

Powiat biłgorajski jest organem prowadzącym dla 8 szkół ponadgimnazjalnych i 2 placówek oświatowych. Większość z nich znajduje się na terenie miasta Biłgoraj (6), pozostałe zlokalizowane są poza miastem Biłgoraj: Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Turobinie, Zespół Szkół Ekonomicznych w Tarnogrodzie oraz Zespół Szkolno – Rewalidacyjny w Teodorówce.

W 2007 roku w szkołach tych było łącznie 137 sal lekcyjnych, 70 pracowni i 14 sal gimnastycznych. Do dyspozycji uczniów było: 357 komputerów, 44 grafoskopy, 18 diaskopów, 7 kamer wideo, 28 magnetofonów, 34 magnetofony przenośne do nauki języków obcych, 19 odtwarzaczy DVD, 40 magnetowidów, 11 telewizorów, 10 kserografów, 1 tablicą interaktywną i 10 projektorów multimedialnych.

Szkoły te zajmowały łącznie powierzchnię 291 337 m², tereny zielone w nich – 97 801 m². Łączna ilość obiektów sportowych w tych szkołach wynosiła 27 o powierzchni 28 890 m².

Biorąc pod uwagę stan techniczny obiektów dydaktycznych i sportowych w szkołach, dla których organem prowadzącym jest powiat biłgorajski należy stwierdzić, że w większości przypadków jest on niezadowolający. Są to w większości obiekty budowane w technologii z lat 60 – tych i 70 – tych XX wieku o konstrukcji murem – żelbetowej, kryte stropodachami nie dotrzymujące obecnych norm cieplnych. Stan ten generuje wysokie koszty utrzymania obiektów rzutujące bezpośrednio na budżet powiatu. W przypadku obiektów sportowych najpoważniejszym problemem są wysokie koszty utrzymania krytej pływalni w Biłgoraju. Zewnętrzne otwarte obiekty sportowe wymagają gruntownej modernizacji, a w przypadku Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Biłgoraju niezbędne jest wykonanie kompleksu boisk i innych obiektów sportowych (skocznia wzwyż, rzutnia kulą, bieżnia). Za niezbędne uznaje się też budowę pawilonu na potrzeby Zespołu Szkolno – Rewalidacyjnego w Teodorówce (szkolnictwo specjalne) przy obiektach Domu Pomocy Społecznej.

Na szczególną uwagę zasługuje problematyka szkolnictwa zawodowego pod kątem potrzeb rynku pracy. W szkołach tych podjęto działania zmierzające do poprawy bazy dydaktycznej. Przygotowano szereg pracowni pod kątem wymogów nowych programów nauczania i dostosowania stanowisk do odbywania zewnętrznych egzaminów zawodowych przez uczniów kończących te szkoły. W tym celu wykonano niezbędne remonty i adaptacje pomieszczeń po kończącej działalność warsztatach szkolnych oraz pomieszczeń po dawnych kotłowniach i składach opału. W Zespole Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Biłgoraju zaadaptowano na potrzeby pracowni gastronomicznej kilka pomieszczeń internatu. W skali powiatu uzyskano w ten sposób 17 pomieszczeń do nauki, 2 małe sale gimnastyczne i 4 siłownie do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego.

W latach 2004 - 2007 uzyskano akredytacje do odbywania egzaminów zewnętrznych w zasadniczych szkołach zawodowych wchodzących w skład n/w zespołów szkół w zawodach:

1. RCEZ: elektryk, elektromechanik, elektromechanik pojazdów samochodowych, mechanik pojazdów samochodowych, blacharz samochodowy, ślusarz.
2. ZSZiO: sprzedawca, ślusarz, kucharz małej gastronomii.
3. ZSBiO: malarz-tapeciarz, murarz, technolog robót wykończeniowych, posadzkarz.
4. ZSL: operator maszyn leśnych.

Wyposażenie stanowisk do przeprowadzania egzaminów zewnętrznych szkoły otrzymały nieodpłatnie z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

We wszystkich szkołach zawodowych kształcących na poziomie technika przygotowane są w wystarczającej ilości zestawy komputerowe i oprogramowanie niezbędne do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych na kierunkach kształcenia.

W latach 2002-2007 szkoły podległe powiatowi zostały wyposażone przez MEN w pracownie komputerowe i oprogramowanie niezbędne do prowadzenia zajęć oraz w zestawy multimedialne składające się z 4 komputerów z odpowiednim oprogramowaniem do bibliotek.

4.5 Infrastruktura sportowa

Działalność samorządu terytorialnego w zakresie sportu określają zapisy ustawy o kulturze fizycznej.

Do kompetencji samorządu należy:

- 1) popularyzacja walorów rekreacji ruchowej,
- 2) organizowanie zajęć, zawodów i imprez sportowo-rekreacyjnych,
- 3) szkolenie kadry instruktorów i kierowanie ich do prowadzenia zajęć rekreacyjnych,
- 4) tworzenie, utrzymywanie i udostępnianie bazy sportowo-rekreacyjnej.

Na uwagę zasługuje działalność w dziedzinie rekreacji ruchowej prowadzona przez osoby fizyczne i prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej. Działalność ta prowadzona jest na terenie powiatu przez Powiatowe Stowarzyszenie Sportu Szkolnego wraz z Uczniowskimi Klubami Sportowymi wpisanymi do ewidencji Starosty Biłgorajskiego w liczbie 34, (w tym 7 zawieszonych) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej nie prowadzące działalności gospodarczej wpisane do ewidencji Starosty w liczbie 29.

Działalność sportowa prowadzona jest w obiektach, na terenach zamkniętych i w środowisku otwartym, w sposób stały i sezonowy, nieodpłatnie i za odpłatnością, w zakresie:

- 1) zajęć, podczas których prowadzone są różne formy rekreacji ruchowej,
- 2) innych form aktywnego wypoczynku rekreacyjno-sportowego, a w szczególności: biwaków, obozów, rajdów, zlotów, spływów, turniejów, festynów i zawodów amatorskich.

W powiecie biłgorajskim liczba klubów sportowych w latach 2002 – 2006 wzrastała (łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS) z 32 do 42 (4,23% w woj.), przy czym liczba członków w tych klubach zmniejszyła się z 3 277 do 2 656 osób (3,73% w woj.). Wśród osób ćwiczących ogółem w 2006 r. – 2 487 (3,86% w woj.) przeważają mężczyźni (75,91%), natomiast w przypadku ćwiczących w wieku do 18 lat stosunek mężczyzn do kobiet wynosi

70,40% do 29,60% (w woj. 68,06% do 31,94%). W analizowanym okresie wzrastała w tych klubach ilość sekcji sportowych z 51 w 1999 r. do 72 w 2006 r. (2,96% w woj.).

Baza sportowa powiatu biłgorajskiego uwzględniając obiekty wszystkich typów szkół obejmuje: 40 sal gimnastycznych, w tym 9 zastępczych, 8 bieżni lekkoatletycznych, 94 boiska sportowe i 9 stadionów.

Baza turystyczna

Według aktualnych danych z 2007 r. w powiecie biłgorajskim funkcjonuje 22 obiekty obsługi ruchu turystycznego, do których zaliczamy: hotele, motele, schroniska i pensjonaty dysponujące łącznie 748 miejscami noclegowymi. Obiekty te zlokalizowane są (z podaniem ilości miejsc noclegowych) w: Biłgoraju - 5 obiektów, 226 miejsc; gminie Biłgoraj - 2 obiekty, 56 miejsc; mieście Józefów - 4 obiekty, 139 miejsc, gminie Józefów - 6 obiektów, 157 miejsc; gminie Frampol - 2 obiekty, 60 miejsc; gminie Biszczka - 2 obiekty, 57 miejsc i gminie Obsza - 1 obiekt, 53 miejsca. Obiekty obsługi ruchu turystycznego tego rodzaju nie funkcjonują w pozostałych gminach powiatu tj.: Tarnogród, Aleksandrów, Goraj, Księżpol, Łukowa, Potok Górny, Tereszpol i Turobin.

Baza gospodarstw agroturystycznych to łącznie 26 obiektów z 243 miejscami noclegowymi. Gospodarstwa te (z podaniem ilości miejsc noclegowych) funkcjonują w następujących gminach powiatu: gmina Aleksandrów - 2 gospodarstwa, 7 miejsc; gmina Biłgoraj - 6 gospodarstw, 45 miejsc; gmina Biszczka - 1 gospodarstwo, 11 miejsc, gmina Frampol - 3 gospodarstwa, 35 miejsc; gmina Józefów - 11 obiektów, 105 miejsc; gmina Księżpol - 1 gospodarstwo, 8 miejsc i gmina Tereszpol - 2 gospodarstwa, 32 miejsca. Gospodarstwa agroturystyczne nie funkcjonują w pozostałych gminach powiatu tj. w: mieście Biłgoraj, gminie Tarnogród, Goraj, Łukowa, Obsza, Potok Górny i Turobin.

Powiat Biłgorajski oferuje liczną sieć szlaków rowerowych i pieszych stanowiących podstawę do aktywnego uprawiania turystyki. Istnieje ponadto możliwość organizowania wycieczek samochodowych: szlakiem przenikania kultur i religii (186 km), szlakiem krain geograficznych: Równiny Biłgorajskiej, Roztocza Zachodniego i Wyżyny Lubelskiej (104 km) oraz spływów kajakowych po Tanwi, aż do ujścia tej rzeki do Sanu.

Zestawienie szlaków turystycznych Ziemi Biłgorajskiej w całości lub częściowo przebiegających przez powiat biłgorajski:

Szlaki rowerowe:

1. **Szlak im. Tadeusza Iwanowskiego – znaki niebieskie:** Biłgoraj – Smólsko Małe – Majdan Nowy – Króle – Lipowiec Nowy – Pisklaki – Szostaki – Podsośnina – Osuchy - 32,5 km,
2. **Szlak Białej Łady – znaki czerwone:** Biłgoraj – Rapy Dylańskie – Cyncynopol – Igantówka – Żelebsko – Karolówka – Nadrzeczce – Majdan Gromadzki – Gromada – Biłgoraj - 36,65 km,
3. **Szlak dawnej kolejki wąskotorowej – znaki niebieskie:** Biłgoraj – Kolonia Sól – Dąbrowica – Bukowa - Ujście - 25 km.
4. **Szlak im. Józefa Złotkiewicza – znaki zielone:** Biłgoraj – Podlesie – Dereźnia – Wola Dereźniańska – Ruda Solska – Wólka Biska – Biszczka – Tarnogród - 27 km,
5. **Szlak Pogranicze regionów - wzgórze Polak - znaki żółte:** Biłgoraj – Rapy Dylańskie – Cyncynopol – Ignatówka – Żelebsko – Trzęsiny – Czarnystok – Lipowiec – Wzgórze Polak – Tereszpol – Bukownica – Wola Duża – Biłgoraj - 47, 1 km,

6. **Szlak doliny Tanwi i Wirowej – znaki czerwone:** Obsza – Zamch – Głuchy (Borowe Młyny) – Borowiec - Olchowiec – Dorbozy – Obsza - 27,30 km,
7. **Szlak dawnych rzemiosł ludowych – znaki zielone:** Biłgoraj - Dąbrowica – Bukowa – Andrzejówka – Korytków Mały – Bagno Rakowskie – Cacanin – Frampol - 31 km
8. **Szlak Zwierzyniec – Górecko Stare – znaki żółte:** Zwierzyniec – Florianka – Górecko Stare - 15 km,
9. **Szlak Ziemi Józefowskiej – znaki zielone:** Józefów – Fryszarka – Borowe Młyny– Błudek – rez. „Czartowe Pole” – Nowiny – Majdan Sopocki – Ciotusza Stara – Husiny – Wzgórze Kamień – Stanisławów – Górniki Nowe– Szopowe – Majdan Kasztelański – Górecko Stare – rez. „Szum” – Górecko Kościelne – Tarnowola – Józefów - 86 km,
10. **Szlak Żurawinowy – znaki czerwone:** Kolonia Sól – Ciosmy Pszczelne - Ciosmy Knieja – Ciosmy – Kolonia Sól - 25km,
11. **Centralny szlak rowerowy Roztocza – znaki czerwone:** Kraśnik – Stróża – Słodków - Szastarka – Brzozówka – Moczydła Stare – Błazek – Batorz – Zdziłowice – Otrocz - Chrzanów – Malinie – Łada- Goraj – Zastawie – Kondraty – Hosznia Ordynacka – Gilów – Podlesie Duże – Podlesie Małe – Radecznica – Zaburze – Dzielce – Szczebrzeszyn - Kawęczyn – Topólcza – Turzyniec – Zwierzyniec – Sochy – Szozdy – Tereszpol – Górecko Stare – Józefów – Hamernia – Nowiny – Majdan Sopocki – Oseredeck – Susiec – Łosiniec – Maziły – Podlesina – Chyże – Bełżec – Szalenik – Lubycza Królewska – Siedliska – Hrebenne – 189 km.

Szlaki piesze:

1. **Szlak walk partyzanckich – znaki czarne:** Bidaczów Stary – Budziarze – Zanie – Majdan Stary- Majdan Nowy – Lipowiec Stary – Aleksandrów – Górecko Kościelne – Sigła – Kozaki Osuchowskie – Osuchy – Fryszarka – Borowe Młyny – rez. „Nad Tanwią” – Susiec – Wólka Łosiniecka- Łosiniec – Siwa Dolina – Tomaszów Lubelski – 100 km,
2. **Szlak Roztoczański – znaki żółte:** Bidaczów Stary – Bidaczów Nowy – Ruda Zagrody – Wola Dereźniańska – Dereźnia Zagrody – Kolonia Sól – Biłgoraj – Wola Mała – Wola Duża – Hedwiżyn – Kajetanówka – Żelebsko – Trzęsiny – Lipowiec – Wzgórze Polak – Zwierzyniec – 54 km,
3. **Szlak Puszczy Solskiej - znaki niebieskie:** Biłgoraj – Edwardów – Górecko Kościelne – 27 km,
4. **Szlak Ziemi Józefowskiej – znaki zielone:** Józefów – Fryszarka – Maziarze – rez. „Czartowe Pole” – Nowiny – Siedliska – Długi Kąt – 42 km,
5. **Szlak im. Aleksandry Wachniewskiej – znaki zielone:** Zwierzyniec – Rudka – Skaraszów – Szewnia Dolna – Wojda – Bliżów – Bondyrz – Lasowce – Potok Senderki – Stara Huta – Majdan Kasztelański – Brzeziny – Górecko Kościelne – Tereszpol Jurydyga – Florianka – 67 km,
6. **Szlak krawędziowy – znaki czerwone:** Zwierzyniec – Sochy – Florianka – Górecko Stare – Górecko Kościelne – Tarnowola – Józefów – Pardysówka – Hamernia – rez. „Czartowe Pole” – Nowiny – Błudek – Oseredeck – Susiec – 52 km,
7. **Szlak centralny – znaki niebieskie:** Szastarka – Brzozówka – Moczydła Stare – Błazek – Batorz – Otrocz – Huta Turobińska – Gródki – Fort IV – Radecznica – Sąsiadka – Kawęczynek – Lipowiec – Zwierzyniec – Obroc – Lasowce – Potok Senderki – Wzgórze Kamień – Husiny – Róża – Ulów – Pasieki – Rabinówka – Chyże – Bełżec – 137 km,
8. **Szlak walk partyzanckich – znaki czerwone:** Lipa – Świdry – Gwizdów - Łązek Ordynacki – Szklarnia – Porytowe Wzgórze –Ujście – Szeliga – Ciosmy – Bidaczów Stary – 63 km,
9. **Szlak łącznikowy – znaki czarne:** Józefów – Potok Senderki – 10 km,
10. **Szlak łącznikowy – znaki czarne:** Edwardów – Brodziaki – Wielkie Bagno 3 km,

11. **Szlak łącznikowy – znaki czarne:** Lipowiec – Wywłoczka – Bagno – Zwierzyniec – 12 km.

Trasa samochodowa szlakiem przenikania kultur i religii: Biłgoraj – Majdan Księżpolski – Księżpol – Biszczka – Gózd Lipiński – Harasiuki – Derylaki – Huta Krzeszowska – Gózd – Kurzyna – Dąbrowica – Ulanów – Bieliny – Krzeszów – Stary Jasiennik – Lipiny Dolne – Potok Górny – Zagródki – Luchów Górny – Tarnogród – Różaniec – Obsza – Zamch – Babice – Łukowa – Chmielek – Rakówka – Biłgoraj -186 km).

Trasa szlakiem krain geograficznych: Równiny Biłgorajskiej, Roztocza Zachodniego i Wyżyny Lubelskiej: Biłgoraj – Frampol – Goraj – Tarnawa – Turobin – Czernięcin – Gilów – Hosznia Ordynacka – Wólka Abramowska – Abramów – Radzięcin – Wola Radzięcka – Wola Kątecka – Dyle – Hedwiżyn – Biłgoraj - 104 km.

Spływ po Tanwi: praktycznie od miejscowości Osuchy przez Pisklaki (4 godziny) – Króle (4 godziny) - Wólke Biską (4 godziny) – Harasiuki (3 godziny) – Ulanów (5 godzin).

4.6 Infrastruktura kultury

Ważnym elementem upowszechniania szerokiego dostępu do kultury są biblioteki i ich filie. Od 2001 r. organem prowadzącym dla bibliotek są samorządy szczebla podstawowego. Większość tych obiektów znajduje się na obszarach wiejskich powiatu. W latach 1999 – 2006 w powiecie biłgorajskim funkcjonowało od 38 (1999 r.) do 35 (2006 r.) bibliotek i ich filii (5,79% w woj. lub.). Zatrudnienie w nich utrzymywało się na stałym poziomie średniorocznie - 52 pracowników (4,63% w woj.). W placówkach tych spada z każdym rokiem ilość dostępnych woluminów z 440 073 szt. w 1999 do 341 585 szt. w 2006 r. (5,19% w woj.). W okresie tym na stałym poziomie utrzymywała się ilość osób korzystających z zasobów bibliotecznych średniorocznie 17,5 tyś osób (4,21% w woj.), jak i ilość wypożyczonych księgozbiorów na zewnątrz – 370 tyś. woluminów (4,66% w woj.).

W powiecie funkcjonuje tylko jedno kino (3,03% w woj.) dysponujące 304 miejscami (3,26% w woj.). Z każdym rokiem spada ilość seansów z 400 w 1999 r. do 327 w 2006 r. (2,29% w woj.). Do 48 w 2006 r. (z 126 w 1999 r.) spadła ilość seansów filmowych produkcji polskiej. Po drastycznym spadku ilości widzów z 30 044 osób w 1999 r. do 8 532 widzów w 2003 r. w każdym następnym roku notowany był wzrost ilości widzów ogółem do wielkości 21 560 osób w 2006 r. (2,59% w woj.).

Działające w powiecie jedno muzeum (2,56% w woj. lub w 2006 r.) odwiedza, co roku coraz mniejsza ilość osób; w 2006 r. - 4 559 osób (0,49% w woj.), gdy, w 1999 r. – 6 589 osób.

Identyfikacja podstawowych problemów i analiza SWOT

W zakresie infrastruktury komunikacyjnej przy dobrej dostępności głównym problemem jest nie zadawalający stan techniczny dróg i elementów infrastruktury drogowej. Głównym problemem miast jest brak obwodnic i nie rozwiązany od lat problem jakości połączeń komunikacyjnych Biłgoraja z dużymi sąsiadującymi miastami (Lublin, Stalowa Wola, Zamość).

Stan infrastruktury środowiska ulega systematycznej poprawie. Wysiłkiem samorządów gmin coraz więcej miejscowości posiada sieć kanalizacyjną z oczyszczalniami spełniającymi wymogi ochrony środowiska. Jej brak stanowi potencjalnie źródło skażenia wód powierzchniowych i podskórnych.

Składowisko odpadów w Korczowie (gm. Biłgoraj) stanowi główny filar gospodarki odpadami w powiecie. Przy perspektywie likwidacji innych składowisk nie spełniających norm jego ranga wzrośnie. Niektóre gminy powiatu (Turobin, Aleksandrów, Łukowa, Obsza, Potok Górny i Biszczka) korzystają z usług komunalnych świadczonych przez inne podmioty jak PGK w Biłgoraju (Leżajsk, Zamość). Samodzielnie odpady zagospodarowuje miasto i gmina Frampol. Spodziewane jest uporządkowanie gospodarki odpadami wymuszone spełnieniem norm ochrony środowiska w tym względzie.

Infrastruktura energetyczna zapewniająca dostawę tych mediów wymaga znacznego doinwestowania. Niedostatecznie rozbudowana sieć gazowa i niskiej jakości infrastruktura zaopatrzenia w energię elektryczną stanowią przeszkody w podniesieniu poziomu życia mieszkańców. Istnieje szansa na wykorzystanie obszaru powiatu w celu pozyskania odnawialnych źródeł energii, głównie biomasy.

Stan techniczny infrastruktury obiektów oświatowych w szkołach podległych powiatowi należy uznać za nie zadawalający. Liczne obiekty wymagają remontów, termomodernizacji, czy też poszerzenia zakresu oferty edukacyjnej o nowe obiekty zarówno dydaktyczne, jak i sportowe.

Znaczny wysiłek finansowy należy ponieść na poprawienie stanu infrastruktury sportowej. Wiele z nich wymaga modernizacji i dostosowania do standardów. Za niezbędne uznaje się poszerzenie zakresu oferty sportowej o nowy obiekt w Biłgoraju.

Istniejąca baza turystyczna zlokalizowana jest głównie w Biłgoraju i Józefowie. Nie wykorzystany jest duży potencjał turystyczny powiatu (nieliczne gospodarstwa agroturystyczne zapewniają obsługę ruchu turystycznego tylko w niewielkim stopniu). Dużą konkurencją dla ruchu turystycznego jest Zwierzyniec, jako centrum Roztoczańskiego Parku Narodowego.

Niepokojący jest spadek ilości woluminów w bibliotekach i ich filiach. Nie spadająca liczba czytelników świadczy o niezmiennym zainteresowaniu tym rodzajem poszerzenia wiedzy. Słaba dostępność do internetu na obszarach wiejskich wskazuje na konieczność wzmocnienia tego elementu upowszechniania szerokiego dostępu do kultury. Za słaby można uznać udział kina w działalności kulturalnej.

Słabe strony	Mocne strony
<ul style="list-style-type: none"> - brak dróg szybkiego ruchu, - ruch drogowy prowadzony przez tereny zurbanizowane (brak obwodnic), - drogi nie spełniają wymogów normatywnej nośności, - drogi niedostosowane do rozmiarów wzrastającego natężenia ruchu, - niedostateczna jakość stanu nawierzchni wymagająca natychmiastowych remontów (koleiny, brak kanalizacji deszczowych), - postępująca degradacja elementów 	<ul style="list-style-type: none"> - wystarczająca gęstość sieci dróg powiatowych wg zagospodarowania przestrzennego, - usytuowania dróg na obszarach o walorach przyrodniczych i krajobrazowych (element atrakcyjności gospodarczej i turystycznej), - sprzyjające warunki do rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i narciarstwa nizinnego, - dobrze rozwinięta sieć szlaków pieszych i rowerowych, - brak zagrożenia powodziowego,

<p>infrastruktury drogowej (mosty),</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak skutecznego systemu eliminacji z ruchu drogowego pojazdów przeciążonych, - brak wystarczających środków finansowych na modernizację infrastruktury drogowej, - niewystarczające rozwiązania sposobów poprawy bezpieczeństwa ruchu (przebudowa skrzyżowań, oznakowanie dróg itp.), - zły stan obiektów zabytkowych, - niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i turystyczna, - mała liczba całorocznych obiektów noclegowych, - słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, - niski stopień sanitacji obiektów turystycznych oraz obszarów o walorach rekreacyjno – turystycznych, - brak zaplecza sportowo-noclegowego dla grup zorganizowanych, - likwidacja pasażerskich przewozów kolejowych w powiecie, - nie zadawalający stan sanitarny wsi, - nie doinwestowana infrastruktura techniczna, - niedostateczna infrastruktura w zakresie gospodarki ściekowej – kanalizacja, oczyszczalnie ścieków na terenach wiejskich, - niedostateczny stopień infrastruktury komunalnej, - niewielka liczba gospodarstw wyposażonych w kanalizację i szczelne szambo lub indywidualne oczyszczalnie, - słabo rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna, - słabo rozwinięta, szczególnie na terenach wiejskich, sieć usługowo-handlową, - nie doinwestowane obiekty szkolne w zakresie remontów dachów, okien i ocieplenia ścian, - niedostateczna ilość sal gimnastycznych w szkołach podstawowych i gimnazjach, 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój kanalizacji,
Szanse rozwoju	Zagrożenia rozwoju
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości promocji powiatu jako jednego z najczystszych w Polsce, - stworzenie systemu promocji turystyki wiejskiej, - rozwój turystyki wiejskiej, 	<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczne nakłady finansowe na kulturę, sport i turystykę, - brak systemu instrumentów i zachęt aktywizujących rozwój turystyki, - brak tradycji turystycznych na wsi,

- duże możliwości rozwoju wielu form turystyki aktywnej i specjalistycznej,
- rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej związanej z turystyką,
- możliwości produkcji dobrej jakościowo żywności w gospodarstwach,
- ponad gminna utylizacja odpadów,
- rozwój ciepłownictwa ekologicznego,
- rozwój infrastruktury technicznej,

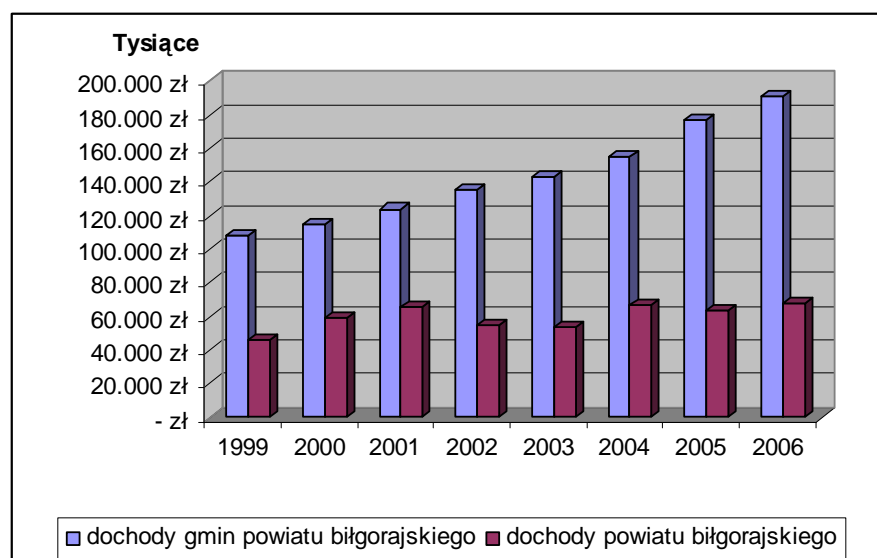
- słaba oferta turystyczna w okresie zimowym,
- negatywne skutki restrukturyzacji i komercjalizacji przewozów kolejowych
- niedostateczne tempo rozwoju infrastruktury technicznej,

5 Zarządzanie powiatem

5.1 Możliwości budżetowe powiatu

W analizowanym okresie w latach 1999 – 2006 dochody powiatu biłgorajskiego systematycznie rosły od kwoty 45 677 626 zł do 67 772 630 zł (7,43% w skali woj. za 2006 r.) - wykres. Analogiczna sytuacja miała miejsce w gminach powiatu. Dochody gmin powiatu biłgorajskiego rosły z poziomu 108 453 073 zł w 1999 roku do 190 791 566 zł w 2006 r. (4,30% w skali woj. za 2006 r.). Porównanie dochodów gmin i powiatu w latach 1999 – 2006 przedstawia poniższy wykres.

Dochody budżetów gmin i powiatu w latach 1999 – 2006

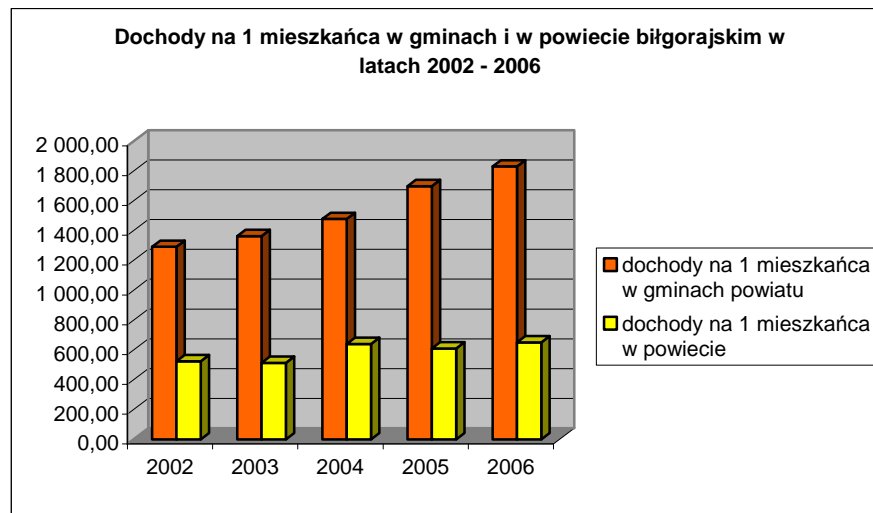

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dochody powiatu biłgorajskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2002 – 2006 były zmienne i wahały się od 523 zł (2002) przez 512 zł (2003), 639 zł (2004), 609 zł

(2005) do 650 zł w 2006 r. (o 16% wyższe niż w woj. lub. w 2006 r.), przy czym dochody własne na 1 mieszkańca od 2002 r. stale wzrastały (48 zł do 149 zł).

Dochody gmin wchodzących w skład powiatu biłgorajskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca od roku 2002 wykazywały również tendencję wzrostową z 1 292 zł do 1 830 zł w 2006 r. (wzrost o 29,4%) i były o 10% niższe niż średnia dla gmin w województwie (2 040,0 zł). Wysokość dochodu na 1 mieszkańca w gminach i w powiecie biłgorajskim w latach 2002 – 2006 przedstawia poniższy wykres.

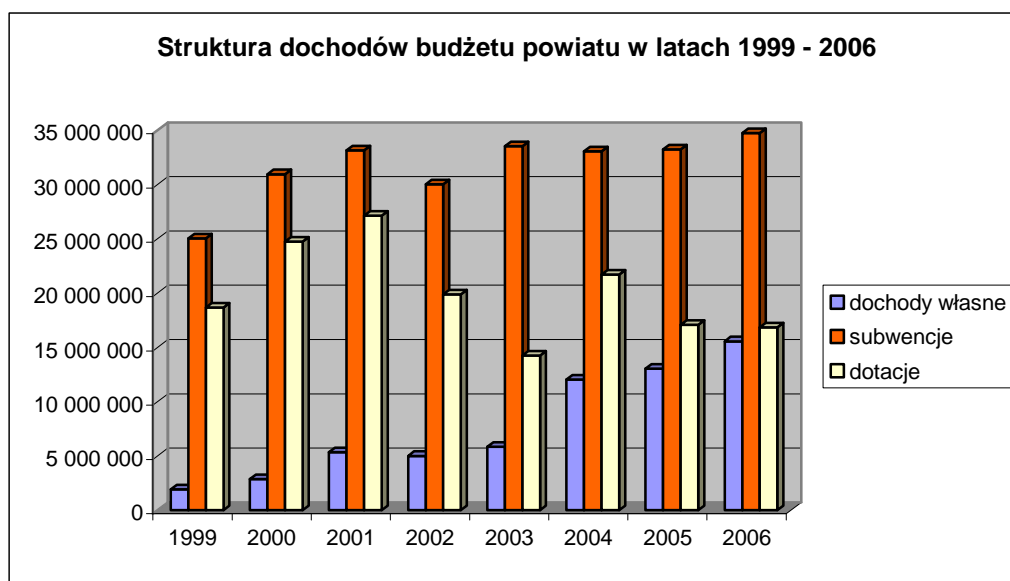
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W strukturze dochodów budżetu powiatu główną pozycję stanowią subwencje – 51,3% wszystkich dochodów w 2006 r., w tym: oświatowa (84,05% w 2006 r.), drogowa (14,83% w 2003 r.), wyrównawcza (4,72% w 2003 r.), część wyrównawcza i równoważąca subwencji ogólnej (15% w 2006 r.). Drugim znaczącym źródłem dochodów były dotacje – 24,86% w 2006 r., w tym: dotacje celowe z budżetu państwa – 83 % w 2006 r. (na zadania z zakresu: administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej), dotacje celowe na zadania realizowane na podstawie porozumień między jst – 16% oraz dotacje uzyskane z funduszy celowych – 1%. Trzecim źródłem dochodów budżetu powiatu są dochody własne stanowiące łącznie 23% wszystkich wpływów w 2006 r.

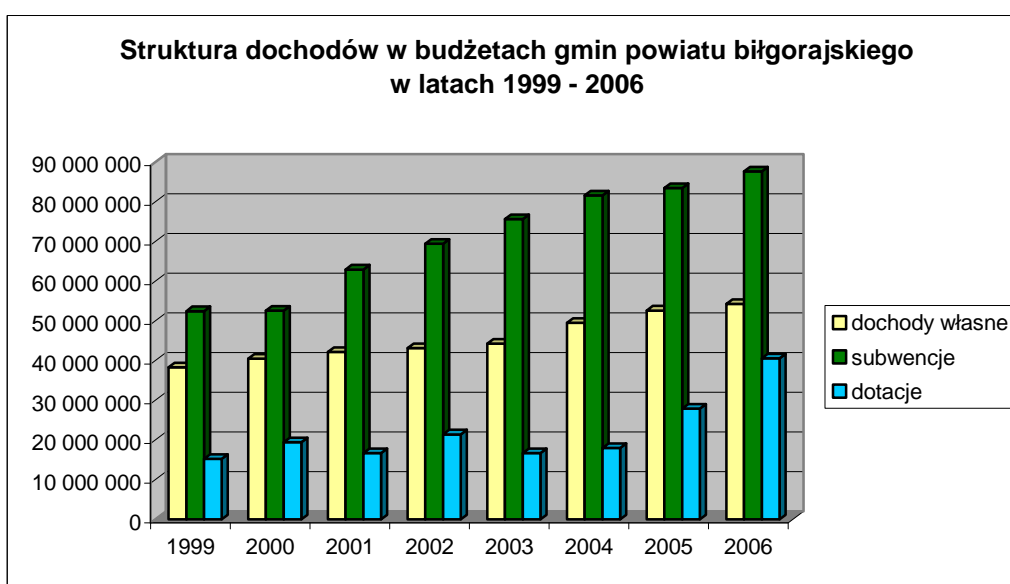
W badanym okresie w latach 1999 – 2006 w strukturze dochodów budżetu powiatu prawie ośmiokrotnie wzrosły dochody własne budżetu powiatu (z 1 9030 268 zł do 15 569 148,42 zł), o 28% wzrosły subwencje ogólne, natomiast zmienna była wysokość dotacji zależna w latach od podpisywanych porozumień między powiatem, a jst. i organami administracji rządowej.

Podobnie jak w budżecie powiatu w strukturze dochodów budżetu gmin główną pozycję stanowią subwencje - 46% w 2006 r., w tym w 2006 r.: oświatowa 64%, część wyrównawcza subwencji ogólnej dla gmin i powiatów – 33,5%, część równoważąca subwencji ogólnej dla gmin i powiatów – 1,7%. Dochody własne stanowią w gminach drugie podstawowe źródło dochodu (w 2006 r.) – 28,5%, w tym: udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem – 39,16%, podatki od nieruchomości – 29,73%, podatek rolny – 7,14%, pozostałe (podatek od środków transportowych, wpływy z innych lokalnych opłat, wpływy z opłaty skarbowej, podatek od czynności cywilno – prawnych, dochody z majątku gminy i wpływy z usług) – 14,52%.

Strukturę dochodów w budżetach: powiatu i gmin powiatu biłgorajskiego w latach 1999 – 2006 przedstawiają poniższe wykresy.

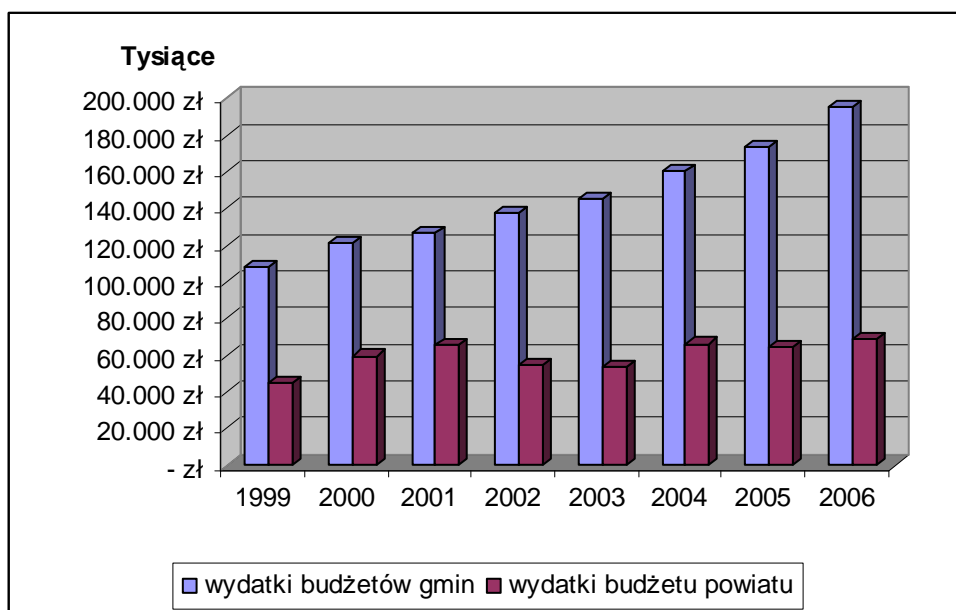
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wraz ze wzrostem dochodów w poszczególnych latach wzrastały również wydatki, zarówno w budżetach gmin powiatu biłgorajskiego z 107 755 454 zł w 1999 r. do 195 018 444,74 zł w 2006 r. jak i w budżecie powiatu z 45 187 657 zł do 68 498 466,34 zł. Wydatki budżetów gmin i budżetu powiatu biłgorajskiego w latach 1999 – 2006 przedstawia poniższy wykres.

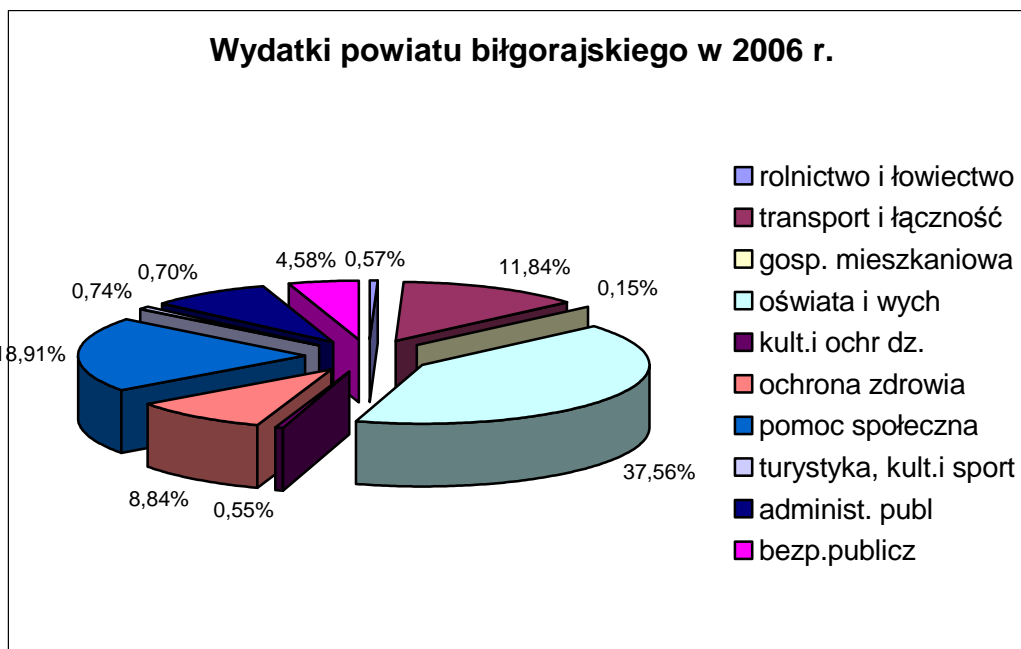
Wydatki budżetów JST w powiecie biłgorajskim w latach 1999 – 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

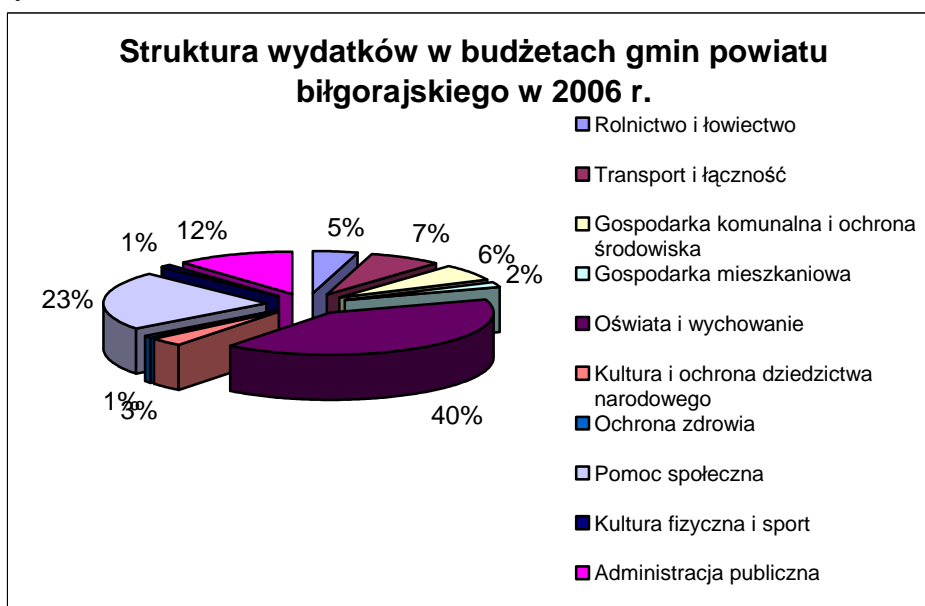
W wydatkach gmin i powiatu dominują wydatki bieżące związane z realizacją zadań samorządu i zadań zleconych oraz utrzymaniem administracji.

W zrealizowanych wydatkach budżetu powiatu ogółem za 2006 r. na kwotę 68 498 466 zł, 37,56% środków przeznaczono na oświatę i wychowanie, 18,91% na pomoc społeczną, 11,84% na transport i łączność, 8,84% na ochronę zdrowia, 7,88% na administrację publiczną i 4,58% na bezpieczeństwo publiczne. Pozostałe wydatki zostały przeznaczone na: rolnictwo i łowiectwo, kulturę i ochronę dziedzictwa, gospodarke mieszkaniową, turystykę, kulturę i sport (wykres poniżej).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

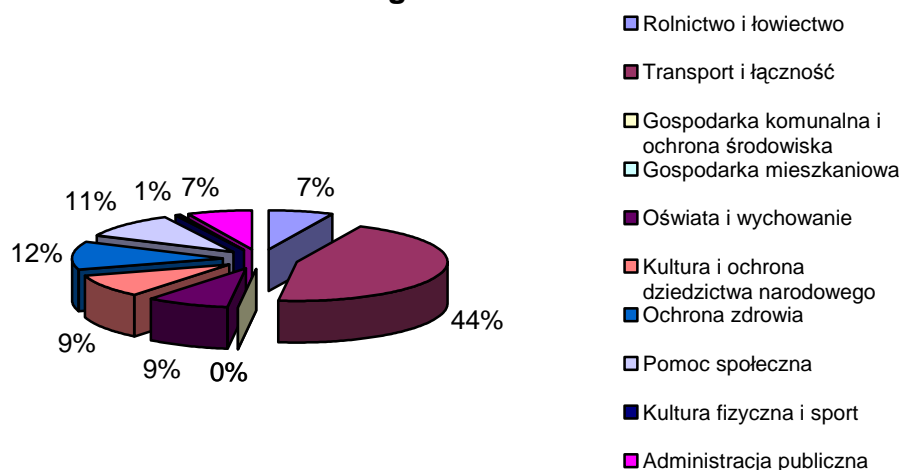
Strukturę wydatków budżetów gmin powiatu biłgorajskiego w 2006 r. przedstawia poniższy wykres.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Strukturę wydatków budżetu województwa lubelskiego za 2006 r. przedstawia poniższy wykres.

Struktura wydatków budżetu województwa lubelskiego w 2006 r.

W latach 1999 – 2006 powiat biłgorajski przeznaczał na zadania inwestycyjne zmienną wysokość środków budżetowych (od średnio 13% w latach 1999 – 2001 i 2005 – 2006, przez 5% w 2002 r. i 10% w 2003 r. do 25% w 2004 r.). Stosunek wydatków inwestycyjnych dla poszczególnych działów do ogółu wydatków inwestycyjnych z uwzględnieniem wydatków w budżecie województwa lubelskiego w 2006 r. przedstawia poniższa tabela.

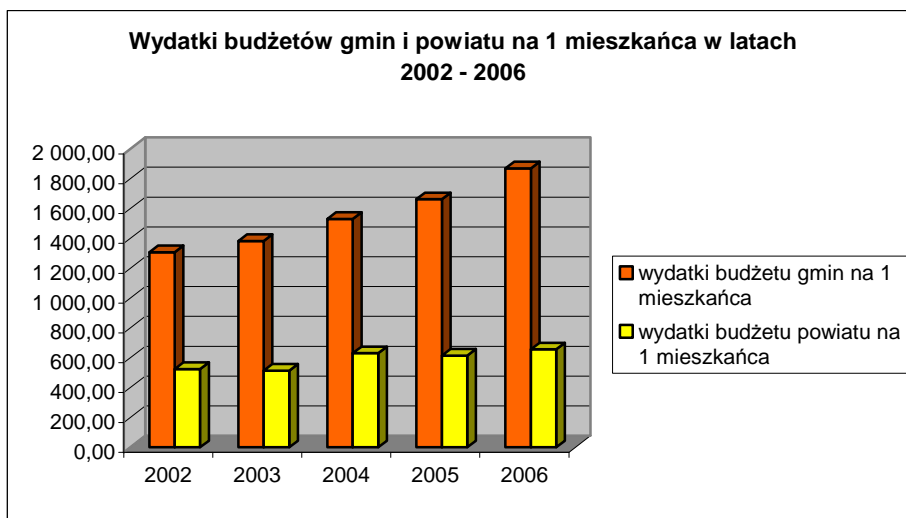
Lp.	Rodzaj wydatku inwestycyjnego	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Woj. 2006
1.	Rolnictwo i łowiectwo	brak danych	brak danych							6,13%
2.	Transport i łączność		7,10%	5,10%	22,40%	34,60%	20,10%	13,10%	21,20%	47,97%
3.	Gospodarka mieszkaniowa		brak danych							
4.	Oświata i wychowanie		33,30%	19,60%	20,90%	8,80%	0,60%	3,80%	9,30%	0,85%
5.	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego		brak danych							3,19%
6.	Ochrona zdrowia		29,10%	52,30%	40,00%	45,40%	70,50%	59,80%	59,50%	28,33%
7.	Pomoc społeczna		28,00%	21,10%	11,40%	2,50%	1,90%	5,30%	1,70%	0,07%
8.	Kultura fizyczna i sport		brak danych							
9.	Administracja publiczna		1,00%	0,60%	3,30%	1,80%	0,30%	0,90%	0,30%	2,18%
10.	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona ppoż		1,30%	1,10%	0,30%	0,40%	6,10%	15,60%	6,90%	brak danych

Analizując powyższą tabelę należy stwierdzić, że niezależnie od roku najwięcej środków finansowych powiat biłgorajski przeznaczał na powiększenie majątku trwałego w następujących działach (według wielkości ponoszonych nakładów): ochrona zdrowia, oświata i wychowanie oraz transport i łączność. Budżet wojewódzki w 2006 r. finansował głównie zadania inwestycyjne z zakresu transportu i łączności oraz ochroną zdrowia.

Gminy powiatu biłgorajskiego przeznaczają średniorocznie na zadania inwestycyjne (prorozwojowe) około 18% wszystkich wydatków. W poszczególnych latach (tabela poniżej) gminy powiatu biłgorajskiego najczęściej środków finansowych wydatkowały na: rolnictwo i łowiectwo, transport i łączność (tendencja wzrostowa). Dużą zmiennością charakteryzowały się wydatki gmin na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska, spadały natomiast na oświatę i wychowanie.

Lp.	Rodzaj wydatku inwestycyjnego	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1.	Rolnictwo i łowiectwo	21,2%	28,5%	44,0%	26,4%	24,9%	47,2%	33,5%	23,1%
2.	Transport i łączność	17,5%	16,7%	15,5%	15,3%	34,5%	23,2%	19,0%	28,5%
3.	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	21,2%	23,8%	15,0%	32,5%	16,3%	9,8%	28,2%	19,7%
4.	Gospodarka mieszkaniowa	5,3%	3,1%	1,1%	2,1%	5,1%	1,4%	2,2%	5,8%
5.	Oświata i wychowanie	21,5%	22,4%	20,0%	19,1%	15,6%	14,5%	13,7%	10,6%
5.	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%	0,3%	0,3%	0,3%	3,8%
6.	Ochrona zdrowia	2,4%	0,4%	0,0%	0,3%	0,6%	1,4%	0,1%	0,1%
7.	Pomoc społeczna	3,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%	1,0%	0,6%	1,7%
8.	Kultura fizyczna i sport	2,0%	0,5%	1,5%	0,5%	0,0%	0,0%	1,0%	2,0%
9.	Administracja publiczna	5,6%	3,8%	2,9%	3,1%	2,6%	1,2%	1,4%	4,8%

Biorąc pod uwagę skalę wydatków na 1 mieszkańca w gminach w latach 2002 – 2006 należy stwierdzić, że wskaźnik ten systematycznie rośnie, natomiast w powiecie utrzymuje się na prawie niezmiennym poziomie (wykres poniżej).

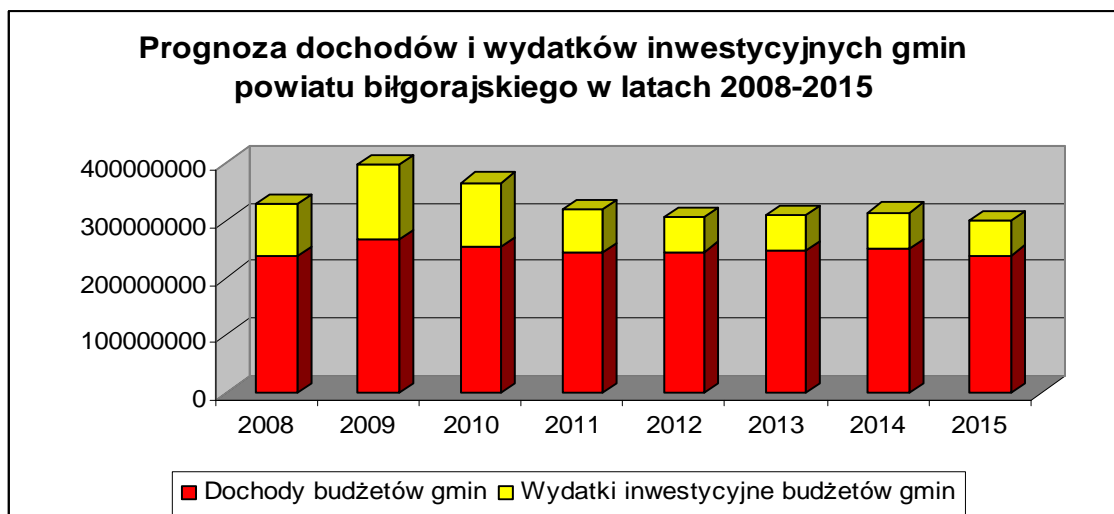
Źródło: GUS

Prognoza dochodów i wydatków inwestycyjnych budżetów gmin na lata 2008-2015

Z danych finansowych przekazanych przez wszystkie gminy powiatu biłgorajskiego wynika, że w latach 2008 – 2015 planowane dochody ogółem wyniosą 1 985 202 484 zł, z czego na wydatki inwestycyjne ogółem gminy zamierzają przeznaczyć 654 361 840 zł (32,96%) – tabela i wykres poniżej.

Projekcja dochodów ogółem i wydatków inwestycyjnych gmin na lata 2008-2015 w zł

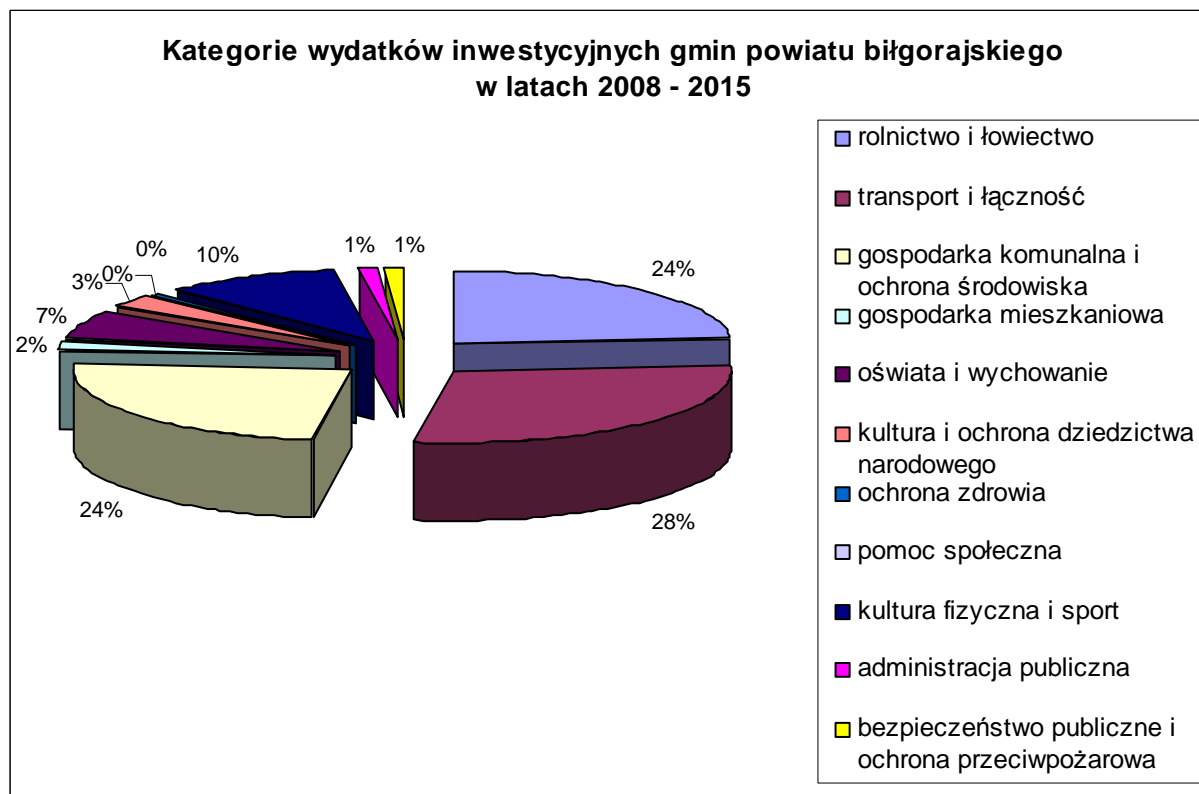
Lp.	Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Razem
1.	dochody	238504170	267233437	253502588	243096504	245660013	247986673	249689638	239529461	1985202484
2.	wydatki	90364048	129901572	112946905	75647000	59699965	61021750	64222000	60558600	654361840

Źródło- opracowanie własne

Z podziału na kategorie wydatków inwestycyjnych w latach 2008 - 2015 wynika, że gminy powiatu biłgorajskiego planują najwięcej środków finansowych przeznaczyć na: transport i łączność (28%), gospodarkę komunalną i ochronę środowiska (24%), rolnictwo i łowiectwo (24%), kulturę fizyczną i sport (10%) oraz oświatę i wychowanie (7%).

Najmniejsze wydatki inwestycyjne planowane są w zakresie: kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (3%), gospodarkę mieszkaniową (2%), administrację publiczną (1%), bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową (1%). Praktycznie nie planuje się wydatków inwestycyjnych na ochronę zdrowia i pomoc społeczną – wykres poniżej.

Źródło – opracowanie własne

5.2 Planowanie strategiczne

Opracowane średniookresowe programy na poziomie powiatu to:

1. Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2007 – 2013 (do aktualizacji).
2. Program Ochrony Środowiska Powiatu Biłgorajskiego (do aktualizacji).
3. Powiatowy Program Promocji Zatrudnienia i Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy na lata 2004 – 2007 (do aktualizacji).

Działania promocyjne powiatu prowadzone są wspólnie ze wszystkimi podmiotami życia społeczno – gospodarczego, które w jakikolwiek sposób mogą przyczynić się do zwiększenia zainteresowania jego obszarem. Całoroczną akcją promocyjną prowadzą jednostki samorządu terytorialnego poprzez podległe im Miejskie i Gminne Ośrodki Kultury oraz przez współpracę z organizacjami pozarządowymi w ramach ogłaszanych konkursów na wsparcie lub powierzenie zadań w zakresie kultury, sportu i turystyki. Wiele imprez tego rodzaju organizowanych jest przez organizacje pozarządowe bez wsparcia finansowego samorządu w ramach ich zadań statutowych. W skali szerszej, jak lokalna należy podkreślić współpracę z samorządem województwa w promocję regionalnego produktu żywnościowego (piróg biłgorajski, wpisany przez Ministra Rolnictwa na listę Produktów Tradycyjnych), czy emisję lokalnego pieniądza („przetak”). Ważnym elementem promocji powiatu jest działalność

Powiatowego Ośrodka Informacji Turystycznej. Rzetelna, aktualna informacja turystyczna, edycja map, przewodników i publikacji książkowych (często przy wkładzie finansowym wielu partnerów), liczne rajdy rowerowe, spływy kajakowe po Tanwi i kuligi stanowią znaczący wkład w promocję powiatu.

Działania marketingowe zmierzające do stworzenia i utrzymania dobrze prosperującej gospodarki dzięki pozyskaniu inwestorów zagranicznych i krajowych praktycznie prowadzone są przez każdą jednostkę samorządu terytorialnego odrębnie. Główną bolączką dla samorządów jest brak terenów inwestycyjnych. Główny ośrodek życia społeczno – gospodarczego – Biłgoraj - jest w stanie zaoferować sprzyjające warunki dla inwestorów zewnętrznych. Nawet brak dobrej jakości dróg publicznych łączących to miasto z miastami ościennymi nie powoduje zmniejszenia jego atrakcyjności inwestycyjnej. Dodatkowym atutem jest posiadanie dobrze rozwiniętej infrastruktury na stosunkowo małej powierzchni. Pewne nadzieje w działaniach marketingowych można wiązać z programem i działalnością Centrum Obsługi Inwestora (COI), który pod merytorycznym nadzorem Urzędu Marszałkowskiego we współpracy z PALiIZ prowadzić będzie promocje ofert, współorganizować: spotkania gospodarcze, prezentacje oraz seminaria. Ponadto pełnić będzie rolę koordynatora kontaktów potencjalnych partnerów gospodarczych.

5.3 Kapitał społeczny

Organizacje pozarządowe

Aktywność mieszkańców powiatu biłgorajskiego mierzona ilością fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych można uznać za zadawalającą. Liczba fundacji w latach 1999 – 2006 wzrosła z 6 do 9, a stowarzyszeń i organizacji społecznych wzrosła siedmiokrotnie z 36 do 222 (wykres poniżej).

Źródło: dane GUS

Organizacje te powstały w celu rozwiązywania różnorodnych problemów i są bardzo ważnym dopełnieniem działalności struktur państwowych i samorządowych. Dominującym przedmiotem działalności wielu organizacji jest zapobieganie szeroko rozumianemu wykluczeniu społecznemu (ubóstwu, przestępczości, narkomanii, bezrobociu), popularyzacja

wśród dzieci i młodzieży amatorskiego ruchu sportowego, aktywizacja społeczności lokalnej w działalności kulturalnej i szeroko rozumiana edukacja dzieci i młodzieży.

Ważnym czynnikiem warunkującym powstanie wielu organizacji jest stworzenie korzystnych warunków sprzyjających tej aktywności, takich jak: otwartość władz na potrzeby społeczne, dobra i rzetelna informacja publiczna, wspomaganie finansowe działań ze środków publicznych.

Aktywność wyborcza

Aktywność wyborcza mieszkańców powiatu biłgorajskiego mierzona udziałem w wyborach samorządowych, do Sejmu i Senatu RP, Parlamentu Europejskiego i Prezydenta RP jest porównywalna do aktywności ogółu mieszkańców województwa lubelskiego. Analizie statystycznej poddano dane z wyborów do samorządu, Sejmu i Senatu RP w latach 2001-2007.

Najwyższą frekwencję wyborczą mieszkańców powiatu odnotowano podczas wyborów samorządowych w 2002 roku, gdzie wyniosła ona 54,40% i była wyższa o 2,80% od maksymalnej frekwencji w województwie lubelskim. Najniższa frekwencja wyborcza z przełomu lat 2001-2007 wśród społeczności powiatu biłgorajskiego notowana była podczas wyborów parlamentarnych do Sejmu i Senatu w roku 2005 i wyniosła 40,37% i była niższa o 1,51% od najniższej frekwencji w województwie lubelskim.

Wyższą aktywnością wyborczą charakteryzują się mieszkańcy miast powiatu biłgorajskiego, których udział w wyborach był średnio o około 10% wyższy od mieszkańców wsi. Tendencja podobna zauważalna jest również w województwie lubelskim, gdzie wskaźnik ten był jeszcze wyższy i wynosił 19,28%.

Czynne prawo wyborcze mieszkańców powiatu mierzone liczbą kandydatów biorących udział w wyborach przypadających na 1000 mieszkańców wynosiła średnio: w wyborach do władz samorządowych – 3,41, do Sejmu RP – 0,25, do Senatu RP – 0,02 i jest porównywalna z liczbą kandydatów na 1000 mieszkańców w województwie lubelskim wynoszącą odpowiednio: do władz samorządowych – 3,44, do Sejmu – 0,28, do Senatu – 0,02. Czterokrotnie wyższą aktywnością wyborczą wykazywali się mężczyźni niż kobiety, co odnotowano podczas każdego wyborów, zarówno w powiecie jak i w województwie.

5.4 Bezpieczeństwo

Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Podstawowa opieka zdrowotna (POZ) to nazwa zasadniczego elementu opieki zdrowotnej w Polsce. Jednostką podstawowej opieki zdrowotnej jest zakład lecznictwa, sprawujący kompleksową opiekę nad populacją. Lekarzami przyjmującymi w POZ mogą być zarówno lekarze rodzinni, jak i zespoły: internista i pediatra. POZ jest również zobowiązany do zapewnienia swoim pacjentom opieki pielęgniarki środowiskowej oraz położnej.

Pod względem organizacyjnym POZ może działać jako:

- niepubliczny zakład opieki zdrowotnej (N ZOZ) - firma prywatna,
- samodzielny publiczny zespół opieki zdrowotnej (SP ZOZ) - jednostki państwowe lub podległe samorządom,
- indywidualna praktyka lekarska - prywatna praktyka lekarska,

- grupowa praktyka lekarska - grupa prywatnych praktyk lekarskich.

Przychodnie POZ są niezależnymi (poza SP ZOZ) firmami, jednak usługi świadczone przez nie są bezpłatne dla osób ubezpieczonych, ponieważ są finansowane poprzez kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia.

Opieka zdrowotna w powiecie biłgorajskim świadczona jest przez publiczną i niepubliczną służbę zdrowia w ramach kontraktów z NFZ oraz przez świadczeniodawców prywatnych, którzy nie podpisali umowy z NFZ.

Do pierwszej grupy zaliczamy: Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Biłgoraju, Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej w gminach powiatu, prywatne zakłady stomatologiczne mające umowę z NFZ do drugiej grupy zaś prywatne poradnie specjalistyczne.

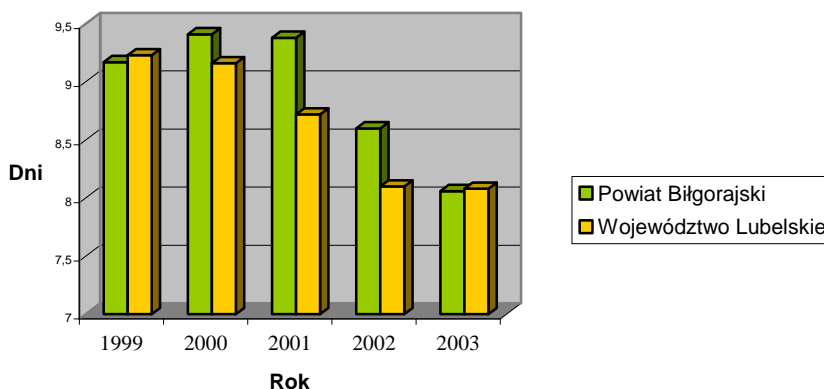
Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Biłgoraju

Od 1999 roku do chwili obecnej na terenie powiatu biłgorajskiego funkcjonuje Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej, dla którego organem założycielskim jest Rada Powiatu. Po roku 1999 nastąpił spadek ogólnej liczby łóżek z 463 do 434 (spadek o 6,26 %) i na tym poziomie utrzymywał się do roku 2003. Dla porównania w województwie lubelskim w roku 2003 działało ogółem 38 szpitali w tym 35 publicznych i 3 niepubliczne z ogólną liczbą łóżek 11 793. W stosunku do 1999 roku nastąpił w województwie wzrost liczby szpitali o 4 (10,5 %), natomiast odnotowano spadek liczby łóżek o 6,4 %.

Na terenie powiatu biłgorajskiego brak jest ratownictwa medycznego.

Na przełomie lat 1999-2003 obserwuje się w powiecie, jak również w województwie systematyczny wzrost liczby pacjentów w szpitalach ogólnych. Liczba pacjentów leczonych w szpitalach powiatu biłgorajskiego wynosiła w 1999 r. – 11 956 osób, a w 2003 r. - 13 683 osoby (wzrost o 14,44 %) dla porównania w województwie wynosiła: w 1999 r. - 366 715 osób, w 2003 r. – 414 454 osoby (wzrost o 13,02 %). Pomimo stałej liczby szpitali w powiecie, liczba oferowanych przez nie łóżek spadła z 43,46 na 10 tys. mieszkańców w 1999 roku do 40,96 w 2003 roku (w województwie z 56,4 do 53,8). Zmniejszył się również przeciętny pobyt chorego w szpitalu z 9,17 dni w 1999 r. do 8,06 w 2003 r. (w województwie z 9,23 dni do 8,08 dni. Było to oczywiście wymuszone przez trudną sytuację finansową szpitali.

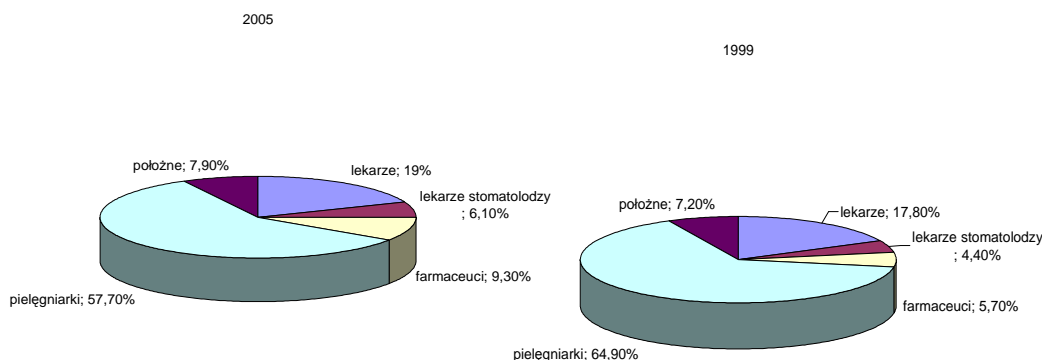
Okres hospitalizacji chorych w szpitalu biłgorajskim w latach 1999 - 2003

Źródło: GUS.

W 2005 roku opiekę zdrowotną mieszkańcom powiatu biłgorajskiego zapewniało 122 lekarzy medycznych, 39 lekarzy stomatologów, 60 farmaceutów, 371 pielęgniarek i 51 położnych. W 2005 roku wskaźniki pracowników medycznych na 10 tys. ludności uległy zmianie. W stosunku do roku 1999 nastąpił spadek wskaźnika liczby lekarzy na 10 tys. ludności z 12,77 do 11,57 (w województwie spadek z 23,98 do 21,10). Natomiast wskaźniki dla lekarzy stomatologów wzrosły z 3,19 do 3,70 na 10 tys. mieszkańców (w województwie wzrost z 3,99 do 4,18). Wzrosły również wskaźniki liczby farmaceutów na 10 tys. mieszkańców z 4,13 do 5,69 (w województwie wzrost z 6,16 do 7,30). W ciągu sześciu ostatnich lat systematycznie zmniejszała się liczba pielęgniarek i położnych: z 46,75 do 35,17 pielęgniarek na 10 tys. mieszkańców (w województwie z 60,07 do 52,15) i z 5,17 do 4,83 położnych na 10 tys. mieszkańców (w województwie z 6,90 do 6,22).

Pracownicy medyczni w powiecie biłgorajskim w roku 1999 i 2005.

Źródło: GUS.

W 2005 roku w powiecie biłgorajskim sieć placówek podstawowej opieki zdrowotnej tworzyło 30 zakładów opieki zdrowotnej (w województwie lubelskim – 747). Liczba ich w stosunku do roku 1999 wzrosła o 233%. W ciągu całego 2005 roku udzielono w nich 326 tys. porad pacjentom, przy czym w zdecydowanej większości były to porady lekarskie.

W powiecie biłgorajskim w 2005 roku funkcjonowało 30 aptek i 4 punkty apteczne. W porównaniu do roku 1999 w powiecie biłgorajskim wzrosła liczba aptek o 15,38% oraz 4-krotnie zwiększyła się liczba punktów aptecznych. Na jedną aptekę przypadało 3481 osób, gdy w roku 1999 – 4097 (w województwie w 2005 r. – 2868 osób, w 1999 r. – 3700 osób).

Od 1999 roku w powiecie biłgorajskim funkcjonuje 1 żłobek ze stałą ilością 25 miejsc rzeczywistych. W ciągu roku przebywa tam średnio w poszczególnych latach około 40 dzieci. W powiecie w 2006 roku na jedno miejsce w żłobku przypadało 123,8 dzieci (w województwie 57,8 dzieci na jedno miejsce).

W 2005 roku w powiecie biłgorajskim funkcjonowało 5 zakładów pomocy społecznej, 2 domy pomocy społecznej oraz 2 oddziały posiadających łącznie 298 miejsc, w których mieszkało w sumie 280 osób. W stosunku do roku 1999 ilość zakładów pomocy społecznej pozostała na tym samym poziomie, ilość domów pomocy społecznej wzrosła o 2, a liczba oddziałów o 1. Wzrosła również o 37,33% łączna ilość miejsc w tych placówkach, jak również wzrosła o 36,59% liczba zamieszkujących tam pacjentów.

Na terenie powiatu biłgorajskiego w ogóle nie występuje lecznictwo uzdrowiskowe oraz brak jest placówek stacjonarnych zakładów opieki zdrowotnej w postaci zakładów

opiekuńczo-leczniczych czy hospicji. Nie jest to korzystne z uwagi na zwiększającą się liczbę osób w wieku starszym, wymagającym przede wszystkim opieki tego typu, a nie zawsze stacjonarnego leczenia szpitalnego.

Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej

W powiecie biłgorajskim funkcjonuje 18 Niepublicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w następujących miejscowościach: Aleksandrów, Biłgoraj, Biszczka, Frampol, Goraj, Księżpol, Lipiny Górne – Lewki, Łukowa, Obsza, Potok Górny, Tarnogród, Tereszpol – Zaorenda, Turobin. Świadczą one usługi z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej (leczenie oraz profilaktyka chorób, a także orzekanie o stanie zdrowia). Lekarzami w NZOZ - ach są lekarze rodzinni (pierwszego kontaktu), jak i zespoły internista i pediatra.

Gabinety stomatologiczne

Na terenie powiatu biłgorajskiego znajduje się i działa 27 prywatnych gabinetów stomatologicznych mających umowę z NFZ – większość w Biłgoraju (10), pozostałe w gminach powiatu. Prawie wszystkie gabinety świadczą usługi podstawowe dla dorosłych z protetyką z wyjątkiem dwóch, które świadczą usługi specjalistyczne w dziedzinie ortodoncji i protetyki stomatologicznej (oba gabinety znajdują się na terenie miasta Biłgoraj).

Specjalistyczne Poradnie Lekarskie

W powiecie funkcjonuje 9 rodzajów poradni specjalistycznych: dermatologiczna, foniatryczna, neurologiczna, logopedyczna, okulistyczna, otolaryngologiczna, preluksacyjna, osteoporozy i wad postawy. Na cały obszar powiatu działa tylko jedna poradnia dermatologiczna, foniatryczna i otolaryngologiczna, logopedyczna, osteoporozy, preluksacyjna i wad postawy, 3 neurologiczne i 5 okulistycznych.

Pomoc społeczna

Zachodzące w Polsce zmiany od początku lat dziewięćdziesiątych to okres silnego wzrostu ubóstwa. Zwiększające się trudności na rynku pracy, w tym rosnące bezrobocie, oraz utrzymująca się od wielu lat niekorzystna sytuacja finansowa gospodarstw powiązanych z rolnictwem, to główne czynniki, które wpłynęły na pogorszenie się sytuacji materialnej części rodzin. W roku 2002 około 59% mieszkańców Polski żyło w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy od minimum socjalnego. Z prowadzonych analiz wynika, iż do najważniejszych czynników oddziałujących na rozmiary niedostatku zaliczyć należy typ biologiczny rodziny. W najtrudniejszej sytuacji materialnej znajdują się rodziny wielodzietne oraz rodziny, w których żyją osoby niepełnosprawne.

Wykluczenie społeczne jest wynikiem wielu czynników życia społeczno - gospodarczego. W powiecie biłgorajskim do najważniejszych możemy zaliczyć: wielodzietność, niski status materialny, patologie społeczne, bezrobocie, generalnie brak przygotowania dzieci do systemu kształcenia podstawowego (przedszkola), niski poziom profilaktyki leczniczej i trudność w dostępie do specjalistycznej opieki medycznej.

Instytucjonalnie pomoc społeczna w powiecie udzielana jest na poziomie gmin przez miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej, a na poziomie powiatu przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Gminy udzielają pomocy społecznej przez świadczenia pieniężne, świadczenia niepieniężne oraz usługi opiekuńcze, powiat zaś zapewnia realizację

zadań z pomocy społecznej przez: instytucjonalne i środowiskowe formy pomocy, rodziny zastępcze i ośrodki interwencji kryzysowej. Należy podkreślić pracę organizacji pozarządowych działających w sferze pomocy społecznej oraz na rzecz osób niepełnosprawnych. Należą do nich:

- Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym w Biłgoraju
- Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Iskra” w Biłgoraju,
- Towarzystwo Aktywności Osób Niepełnosprawnych w Biłgoraju,
- Polski Związek Niewidomych – koło Powiatowe w Biłgoraju,
- Polski Czerwony Krzyż w Biłgoraju,
- Stowarzyszenie „SOS Wioski Dziecięce” w Polsce,
- Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie „Podaj Dłoń”,
- Fundacja Fundusz Lokalny Ziemi Biłgorajskiej w Biłgoraju,
- Towarzystwo Regionalne w Biłgoraju,
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w Biłgoraju,
- Fundacja Pomocy Dzieciom „Krzyk” w Biłgoraju,
- Tarnogrodzkie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Tarnogrodzie.

Pomoc społeczna, jako zadanie własne powiatu realizowana jest przez:

1. instytucjonalne formy pomocy:

- Dom Pomocy Społecznej dla Osób Dorosłych Niepełnosprawnych Intelaktualnie oraz dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej Intelaktualnie w Teodorówce,
- Filia DPS w Teodorówce dla osób psychicznie chorych w Długim Kącie,
- Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Biłgoraju,
- Ośrodek Interwencji Kryzysowej.

2. środowiskowe formy pomocy:

- świetlica Środowiskowa w Józefowie,
- rodziny zastępcze,

3. rehabilitację społeczną osób niepełnosprawnych

- Warsztaty Terapii Zajęciowej w Biłgoraju, Józefowie i Biszczu,
- zaopatrzenie osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- likwidację barier architektonicznych, w komunikowaniu się i barier technicznych,
- dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych,
- dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych.

Dom Pomocy Społecznej dla Osób Dorosłych Niepełnosprawnych Intelaktualnie oraz dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej Intelaktualnie w Teodorówce dysponował w latach 1999 – 2002 165 miejscami (4,01% w woj. lub. w 2002 r.). Od 2003 r. ilość miejsc w tym ośrodku zwiększyła się do 195. Poza rokiem 2002 i 2006 placówka ta obejmował opieką od 1 do 6 osób mniej niż ilość posiadanych miejsc. Filie DPS w Teodorówce działające w Biłgoraju od 1999 r. i w Długim Kącie od 2003 r. dysponują odpowiednio 7 i 30 miejscami. Wykorzystanie miejsc w filiach jest 100% w przypadku Biłgoraja i 106,7% w Długim Kącie (od 2005 r.).

Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Biłgoraju powstały w 2001 r. dysponuje obecnie 75 miejscami (w 2001 r. – 63, w latach 2002 – 2005 – 74). Tylko w pierwszym roku działalności ilość podopiecznych wynosiła 12 osób, w każdym następnym roku była nieznacznie mniejsza lub większa od ilości posiadanych miejsc.

Od 2005 r. pomocy w zakresie zakwaterowania i poradnictwa specjalistycznego udziela Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Tarnogrodzie z 5 pokojami hostelowymi.

Od 2000 r. rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych realizowana była przez Warsztaty Terapii Zajęciowej w Biłgoraju i Józefowie dla 65 (do 2002 r.), od 2003 r. – dla 70, a od 2005 r. dla 75 uczestników. Od 2005 roku w nowopowstałych Warsztatach Terapii Zajęciowej w Biszczy w zajęciach uczestniczy 30 uczestników. Od 2006 r. łączna liczba uczestników warsztatów terapii zajęciowej wynosi 105.

Od 2001 roku w utworzonej Świetlicy Środowiskowej w Józefowie mającej zasięg ponadgminny prowadzone są zajęcia dla 30 dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin ubogich i patologicznych.

Świetlice o zasięgu gminnym działają w dwóch gminach powiatu biłgorajskiego: mieście i gminie Tarnogród (w miejscowości Różaniec) oraz w mieście Biłgoraj.

W latach 1999 – 2004 działał Rodzinny Dom Dziecka dla 6 wychowanków.

Opieka nad dziećmi pozbawionymi możliwości wychowywania w rodzinie biologicznej organizowana jest w rodzinach zastępczych. Stan rodzin zastępczych w 1999 r. wynosił 28, a przebywało w nich 40 dzieci. W roku 2006 było 35 rodzin z 52 umieszczonymi w nich dziećmi. W porównaniu do roku 1999 liczba rodzin wzrosła o 7 (tj. 23%), natomiast liczba dzieci o 12 (tj. 20%). W badanym okresie liczba rodzin zastępczych w województwie zmniejszyła się o 8,4%.

Na terenie powiatu biłgorajskiego funkcjonuje 1 placówka opiekuńczo-wychowawcza, tj. Wioska Dziecięca SOS w Biłgoraju prowadzona przez stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w Polsce. Według stanu na dzień 31.12.2006 r. w Wiosce Dziecięcej przebywało 101 dzieci. Przebywają tu dzieci z 23 powiatów z terenu całego kraju.

Należy zaznaczyć fakt zupełnego braku infrastruktury pomocowej w północnej części naszego powiatu (gminy: Goraj, Frampol, Turobin), gdzie oprócz świetlic środowiskowych i domów dziennego pobytu potrzebne jest tworzenie warsztatów terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych.

W obliczu narastających problemów społecznych, dużej liczby i rodzajów zadań pomocy społecznej oraz osób uprawnionych do korzystania z jej świadczeń konieczne jest doskonalenie kadr instytucji pomocy społecznej.

Problemem w zakresie infrastruktury pomocy społecznej jest niedoinwestowanie ośrodków pomocy społecznej, w tym: konieczne termomodernizacje obiektów z modernizacją kotłowni w DPS w Teodorówce oraz dostosowanie pomieszczeń do wymaganych standardów w Specjalnym Ośrodku Rewalidacyjno – Wychowawczym w Teodorówce.

Stan bezpieczeństwa i porządku publicznego

Stan bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie powiatu biłgorajskiego ulega systematycznej poprawie.

Od czterech lat odnotowywany jest niski wskaźnik zagrożenia przestępczością kryminalną liczony na 10 000 mieszkańców powiatu (w roku 2006 trzeci w województwie), który w 2006 r. wyniósł 78,7, co świadczy o tym, że powiat biłgorajski jest jednym z najbezpieczniejszych powiatów w województwie lubelskim.

Ogólny wskaźnik zagrożenia przestępczością na 10 000 mieszkańców wyniósł 155,8, co daje drugi wynik w województwie pod względem bezpieczeństwa.

W 2006 r. w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego w powiecie biłgorajskim nastąpił nieznaczny spadek wszczętych postępowań przygotowawczych. Ogółem zostało wszczętych 1 568 dochodzeń przy 1 586 w 2005 r., tj. mniej o 18. Znaczny spadek wszczęć dochodzeń odnotowany został głównie w kategorii: kradzieży samochodu z 12 do 2, kradzieży z włamaniem z 118 do 96, fałszerstwa gospodarcze z 6 do 1, przestępstwa drogowe z 633 do 562, w tym przestępstwa z art. 178a kk (nietrzeźwi kierujący) z 540 do 474 przestępstw w roku 2006, tj. mniej o 66.

W zakończonych 1709 postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 1625 czynów przestępczych (dynamika w stosunku do roku 2005 wyniosła 101,6%), z których wykryto 1409, co dało wskaźnik wykrywalności 85,9%. Pomimo, że jest on niższy o 0,9% od ubiegłorocznego, to daje jednak IV miejsce w województwie.

W latach 2005 – 2006 nastąpił nieznaczny wzrost przestępczości na terenie powiatu. Odnotowano wzrost stwierdzonych przestępstw o 1,6% z 1599 w 2005 r. do 1625 w 2006 roku. W kategoriach przestępstw o charakterze kryminalnym nastąpił wzrost stwierdzonych czynów z 781 w 2005 r. do 821 w roku 2006. Również w podstawowych kategoriach kryminalnych nastąpił wzrost przestępstw z 317 do 343, w tym:

- kradzieże cudzej rzeczy z 169 do 171 przestępstw, tj. o 1,2% wzrost,
- kradzieże z włamaniem z 137 do 146 przestępstw, tj. o 6,6% wzrost.

Nastąpił spadek wykrywalności sprawców przestępstw kryminalnych w najbardziej dokuczliwej dla społeczeństwa kategorii, takiej jak kradzież mienia, gdzie wskaźnik wykrywalności wyniósł 56,9% i jest niższy niż w 2005 r., o 4,3%, lecz drugi w województwie. Pocięszającym jest wzrost wykrywalności w kategoriach kradzież z włamaniem - wskaźnik wykrywalności 54,3 %, wyższy niż w 2005 r. o 18,9% (najwyższy w województwie) oraz rozboje i wymuszenia rozbójnicze - wskaźnik wykrywalności 90,9%, wyższy niż w 2005 r., o 0,9 %, lecz czwarty w województwie.

Szczegółowe dane dotyczące podstawowych kategorii przestępstw kryminalnych przedstawia poniższa tabela:

KATEGORIA	2005			2006		
	stwierdz.	wykryte	% wyk.	stwierdz.	wykryte	% wyk.
Zabójstwa	1	1	100	0	0	-
Zgwałcenia	0	0	-	4	3	75,0
Kradzieże cudzej rzeczy	169	104	61,2	171	99	56,9

Kradzieże samochodów	11	4	33,3	2	0	0,0
Kradzieże z włamaniem	137	51	35,4	146	82	54,3
Rozboje, wymuszenia rozbójnicze	10	9	90,0	22	20	90,9

Z analizy powyższych danych wynika, że na terenie powiatu biłgorajskiego w 2006 r. nie został odnotowany czyn z najcięższej kategorii przestępstwa kryminalnego, jakim jest zabójstwo. Ponadto z powyższego zestawienia wynika, że w kategorii kradzieży samochodów nastąpił spadek stwierdzonych przestępstw z 11 do 2 z tym, że wskaźnik wykrywalności spadł z 33,3% w roku ubiegłym do 0,0% w roku 2006. Natomiast nastąpił wzrost stwierdzonych przestępstw w kategoriach zgwałcenia z 0 do 4 - wykrywalność 75,0%, kradzieży cudzej rzeczy ze 169 do 171 - wykrywalność spadła z 61,2 do 56,9%, kradzieże z włamaniem ze 137 do 146 - wykrywalność wzrosła z 35,4% do 54,3%, rozboje i wymuszenia rozbójnicze z 10 do 22 - wykrywalność wzrosła z 90,0% do 90,9%.

W porównaniu do lat ubiegłych w powiecie biłgorajskim systematycznie spada ogólna ilość przestępstw o charakterze kryminalnym. W 2000 roku stwierdzono 1124 przestępstwa, w 2001 r. - 921, w 2002 r. - 741, w 2003 r. - 812 przestępstwa w 2004 r. - 783 przestępstw, w 2005 r. - 781 przestępstw. W 2006 r. nastąpił niewielki wzrost przestępstw stwierdzonych - 821 przestępstw.

Przedstawione powyżej dane są efektem właściwej pracy pionu prewencji oraz dobrze ukierunkowanej pracy operacyjno - dochodzeniowej, połączonej ścisłą współpracą z innymi pionami KPP Biłgoraj. Ponadto w pełni realizowane są zadania zgodnie z przyjętymi założeniami w zakresie współpracy wykrywczej w ramach zespołów policjantów składających się ze służb dochodzeniowych, operacyjnych i prewencyjnych.

Wybrane kategorie przestępstw oraz osiągnięte wyniki w ich wykrywalności przedstawia poniższa tabela:

KATEGORIA	2005			2006		
	stwier.	wyk.	% wyk.	stwier.	wyk.	% wyk.
Uszkodzenie ciała	13	13	100	16	15	93,8
Bójki i pobicia	25	24	96,0	28	24	85,7
Oszustwa kryminalne	20	17	85,0	33	24	72,7
Oszustwa gospodarcze	24	23	95,8	74	75	100
Fałszerstwa kryminalne	45	24	53,3	63	26	40,6
Fałszerstwa gospodarcze	2	2	100	9	8	88,9
Korupcja	7	7	100	0	0	-
Narkomania	36	35	97,2	12	12	100
Akcyza	7	7	100	1	1	100
Obrót gospodarczy	59	59	100	24	22	91,7
Przestępstwa drogowe	589	590	100	532	532	100
W tym art. 178a kk	552	552	100	499	499	100

Razem kryminalne	781	579	73,4	821	610	73,1
Razem gospodarcze	130	128	98,5	152	149	97,4
Ogółem	1599	1395	86,8	1625	1409	85,9

Z przedstawionych danych liczbowych wynika, że w okresie 2006 r. wzrosła ilość stwierdzonych przestępstw w kategorii fałszerstwa kryminalne z 45 do 63 czynów, uszkodzenie ciała z 13 do 16 czynów, bójki i pobicia z 25 do 28 czynów, oszustwa kryminalne z 20 do 33 czynów, oszustwa gospodarcze z 24 do 74 czynów i fałszerstwa gospodarcze z 2 do 9 czynów.

Natomiast spadek przestępczości odnotowano w kategoriach korupcja z 7 do 0 czynów, narkomania z 36 do 12 czynów, obrót gospodarczy z 59 do 24 czynów, oszustwa gospodarcze z 28 do 24 czynów, fałszerstwa gospodarcze z 3 do 2 czynów, akcyza z 7 do 1 czynów i przestępstw drogowych z 589 do 532 czynów, w tym nietrzeźwych kierujących pojazdami z 552 do 499 przestępstw.

Największe zagrożenie przestępczością podobnie jak w latach ubiegłych występuje na terenie miasta Biłgoraj, gdzie zostało stwierdzonych 812 przestępstw, co stanowi 50,0 % ogólnie zaistniałych na terenie powiatu.

W szczególności na terenie miasta wszczynano postępowania przygotowawcze o przestępstwa drogowe - 263 postępowań, tj. 46,8% zaistniałych na terenie powiatu w tej kategorii.

W kategoriach kryminalnych na terenie Biłgoraja wszczęto 444 postępowania przygotowawcze, w tym kradzieże cudzej rzeczy 115, kradzieże z włamaniem 53, rozboje 9 oraz kradzieże samochodów 2 dochodzenia. O charakterze kryminalnym stwierdzono 414 czynów przestępczych. W roku 2005 stwierdzono takich czynów 359 nastąpił, więc wzrost o 55 czynów.

Do najbardziej zagrożonych gmin z terenów działania poszczególnych Posterunków Policji należą: gmina Józefów - 116 zanotowanych przestępstw, gmina Frampol - 98 przestępstw, gmina Tarnogród - 82 przestępstwa i gmina Księżpol - 81 przestępstw.

W 2005 r. zagrożenie w powyższych gminach przedstawiało się następująco: gmina Józefów - 69 przestępstw, gmina Frampol - 82, gmina Tarnogród - 72 przestępstw i gmina Księżpol - 163 przestępstw.

W zakresie pracy prewencyjnej w 2006 roku policjanci powiatu biłgorajskiego ujawnili 10 042 wykroczeń, za które zastosowano represję karną tj. o 1527 więcej niż w 2005 roku. Do Sądu Rejonowego Wydział VI Grodzki skierowano 935 wniosków o ukaranie tj. o 161 więcej niż w 2005 roku. Ujawniono 9107 wykroczeń, za które nałożono mandaty karne jest to o 1366 więcej niż w 2005 roku.

Powyższe dane obrazuje niżej umieszczona tabela:

	2006	2005	Dynamika
Wykroczenia wnioskowe	935	774	120,8%
Wykroczenia mandatowe	9107	7741	117,6%

Razem	10042	8515	117,9%
--------------	-------	------	--------

Na 935 sporządzonych wniosków do Sądu - 330 dotyczyło wykroczeń drogowych tj. 35,3%, a z 9107 nałożonych mandatów karnych - 7188 dotyczyło wykroczeń drogowych tj. 78,9%. Łącznie na 10 042 wykroczeń 7 518 było wykroczeniami drogowymi tj. 74,8 %.

Niezależnie od działań represyjnych policjanci powiatu biłgorajskiego podjęli w 2006 roku 5 086 interwencji (w 2005 r. - 3450), z tego interwencji domowych 1 382 (w 2005 r. - 1 262) oraz interwencji w miejscach publicznych 1 366 (w 2005 r. - 779).

Policjanci prewencji wykonali w 2006 roku 358 konwojów (w 2005 r. - 433). Realizując doprowadzenia i konwoje na zasadzie wielokrotności brało w nich udział 727 policjantów (w 2005 r. - 876), którzy przeznaczyli na to 1204 godziny (w 2005 r. - 1267) oraz przejechali 22 419 (w 2005 r. - 21 648 km).

Ponadto policjanci prewencji KPP w Biłgoraju zatrzymali na gorącym uczynku bądź w bezpośrednim pościgu 50 sprawców przestępstw kryminalnych (w 2005 r. - 65).

W 2006 roku stan bezpieczeństwa w ruchu drogowym na terenie powiatu biłgorajskiego w porównaniu do 2005 roku przedstawiał się w następujący sposób:

	2005	2006
Wypadki	97	92
Zabici	13	17
Ranni	120	104
Kolizje	770	712

Z powyższego wynika, że na terenie powiatu biłgorajskiego w 2006 roku w porównaniu do 2005 roku, stan bezpieczeństwa na drogach uległ niewielkiej poprawie. Zaistniało o 5 wypadków mniej, liczba rannych zmniejszyła się o 16, liczba kolizji zmalała o 58. Bardzo negatywnie przedstawia się liczba ofiar śmiertelnych, gdzie nastąpił wzrost o 4 osoby.

Wzrost zagrożenia wypadkami drogowymi nastąpił na drogach miasta i gminy Biłgoraj oraz gmin Tarnogród, Aleksandrów, natomiast kolizjami drogowymi na terenie gminy i miasta Biłgoraj, Józefów, Frampol.

Do miejsc szczególnie niebezpiecznych zaliczyć należy: miasto Biłgoraj ul. Kościuszki, droga wojewódzka W835 odcinek od Majdan N. do Księżpol oraz odcinek Tarnogród - Luchów Górny - na drodze wojewódzkiej Nr 853 odcinek Józefów - Długi Kąt.

W okresie 2006 roku policjanci KPP w Biłgoraju ujawnili na terenie powiatu 536 kierujących pojazdami pod wpływem alkoholu, natomiast w 2005 roku 598 kierujących.

Stan bezpieczeństwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej

Charakterystyka zagrożeń

Największe zagrożenia pożarowe w powiecie biłgorajskim występują na obszarach rolniczych i leśnych oraz terenach zabudowanych. W powiecie biłgorajskim lasy zajmują powierzchnię ok. 64 332 ha, co stanowi prawie 12 % powierzchni lasów województwa

lubelskiego. Procentowy udział powierzchni leśnej w stosunku do ogólnej powierzchni powiatu (lesistość) daje wskaźnik ok. 38 % i jest wyższy od lesistości województwa lubelskiego 21,9 % oraz od średniej krajowej 28,1 %. Przeważająca część lasów tj. o pow. 59 895 ha została zaliczona do II kategorii zagrożenia pożarowego, natomiast reszta o pow. 4 437 ha do III kategorii zagrożenia pożarowego.

Duże zagrożenie pożarowe występuje również w zakładach, które stosują w dużych ilościach materiały pożarowo niebezpieczne w procesach produkcji i magazynowaniu. Do tych zakładów w szczególności należą bazy i stacje paliw i gazu płynnego, kopalnia gazu ziemnego oraz fabryki mebli. W zakładach drzewnych i meblarskich znajdują się lakiernie i występuje kilkanaście obiektów o bardzo dużym obciążeniu ogniowym, często powyżej 4000 MJ/m².

W wielu zakładach i obiektach leżących w powiecie biłgorajskim występuje zagrożenie wybuchem mieszanin gazów i par z powietrzem oraz pyłów. Strefy zagrożenia wybuchem mieszanin gazów i par cieczy palnych z powietrzem występują najczęściej w bazach i stacjach paliw i gazu płynnego oraz magazynach lakieru. Większość stref zagrożenia wybuchem mieszanin palnych pyłów z powietrzem występuje w zakładach produkujących meble i stolarkę budowlaną.

Przez powiat od strony Janowa Lub. przebiega linia wysokiego ciśnienia zasilająca w gaz ziemny miasto Biłgoraj i okolice. Na terenie powiatu znajduje się także kopalnia gazu ziemnego w Woli Różanieckiej, gdzie także znajdują się gazociągi wysokiego ciśnienia.

W obrębie powiatu występują dwa udokumentowane złoża gazu ziemnego Tarnogród i Biszczka. Oba są obecnie eksploatowane. Potencjalne zagrożenie, związane z występowaniem tych surowców może dotyczyć prac wiertniczych, powstania stanów awaryjnych podczas ich pozyskiwania, uzdatniania lub transportu.

Na terenie powiatu biłgorajskiego istnieją również zagrożenia związane z możliwością wystąpienia zdarzeń z udziałem toksycznych środków przemysłowych, szczególnie w obrębie miasta Biłgoraja. Pocieszający jest fakt, że w powiecie nie występują zakłady o dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej. Występuje tylko jeden zakład – Dystrybucja Gazu Mieczysław Portka - Rozlewnia gazu płynnego w Zagumniu – zaliczony do zakładów o zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej.

Na terenie powiatu nie występują obiekty, w których wykorzystywany byłby materiał promieniotwórczy. Teren powiatu biłgorajskiego jest narażony na skażenie promieniotwórcze jedynie w przypadku awarii lub ataku terrorystycznego na elektrownie jądrowe znajdujące się w państwach sąsiadujących z Polską, tj.: na Litwie, na Ukrainie oraz na Słowacji.

Zagrożenia pożarowe i inne miejscowe zagrożenia występują także na szlakach komunikacji drogowej i kolejowej przede wszystkim z uwagi na przewóz materiałów niebezpiecznych. Na terenie powiatu poza drogą wojewódzką Lublin – Przemysł nie ma ważniejszych tras drogowych, jednak ze względu na różnorodność przewożonych materiałów niebezpiecznych, których nie zawsze można zidentyfikować, należy się liczyć ze znacznym zagrożeniem z ich strony dla ludzi i środowiska.

Przez powiat i miasto Biłgoraj przebiega szlak kolejowy wschód – zachód (Ukraina – Zamość – Stalowa Wola – Kraków – Śląsk) z linią szerokotorową. Zagrożenie wynika ze znacznej ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych w ruchu międzynarodowym.

Na terenie powiatu nie ma parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Ze względu na zły stan techniczny, duże natężenie transportu, przekroczone limity tonażowe lub chwilowe podnoszenie się wód w rzekach na szczególne zagrożenie katastrofami narażone są budowle komunikacyjne i hydrotechniczne takie jak: mosty na rzekach, wiadukty kolejowe i tamy wodne.

W powiecie biłgorajskim nie występują typowe powodzie, ale zdarzają się lokalne podtopienia pojedynczych obiektów, a nawet niewielkiej grupy. Zagrożenia powodziowe mają charakter opadowy. Przyczyną zalewania terenów mogą być także roztoły oraz zatopy lodowe lub zatopy z płynących drzew i krzewów. Ogólna powierzchnia terenów zalewowych na terenie powiatu wynosi: 1 144,48 ha. Na terenie powiatu nie występują typowe zbiorniki retencyjne (zbiorniki rekreacyjne mogą pełnić dodatkowo funkcję retencji), nie ma także wałów przeciwpowodziowych.

Na terenie powiatu występuje 7 obiektów zobowiązanych do wyposażenia w instalacje sygnalizacji pożarowej (ISP) połączonych z Komendą Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej. Aktualnie we wszystkich obiektach zamontowano już przedmiotowe instalacje i połączono z KP PSP. W powiecie jest także 8 innych obiektów, w których zamontowano ISP bez istnienia obowiązku. Jeden z obiektów w powiecie jest wyposażony w instalację tryskaczową i zraszaczową i jeden w stałe urządzenia gaśnicze na dwutlenek węgla.

Oprócz powyżej wymienionych zagrożeń w ostatnim czasie wzrosło prawdopodobieństwo wystąpienia ataków terrorystycznych. Na takie ataki mogą być narażone duże skupiska ludzi, a także ważne obiekty administracyjne, kulturalno – oświatowe i infrastruktury technicznej.

Przeprowadzone działania rozpoznawcze określiły, że największe zagrożenie pożarowe na terenie powiatu biłgorajskiego występuje na terenach leśnych i rolniczych oraz w gospodarstwach rolnych. Duża liczba pożarów w tej grupie obiektów związana jest przede wszystkim z nagannym postępowaniem ludzi wypalających suche trawy i pozostałości roślinne na łąkach i nieużytkach. Pożary te bardzo często rozprzestrzeniają się na tereny leśne. W przemyśle pożary najczęściej występują w branży przetwórstwa drzewnego.

W zakresie innych miejscowych zagrożeń, najczęstszymi interwencjami jednostek ochrony przeciwpożarowej z terenu powiatu jest wypompowywanie wody z zalanych obiektów oraz usuwanie skutków groźnych anomalii pogodowych (silnych wiatrów, huraganów, intensywnych opadów atmosferycznych). Często działania związane są z kolizjami i wypadkami drogowymi.

Siły i środki przewidziane do działań ratowniczo - gaśniczych

Na obszarze powiatu biłgorajskiego funkcjonuje 1 jednostka Ratowniczo - Gaśnicza Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Biłgoraju. Siły PSP wspiera 119 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, z czego 89 jednostek posiada samochody gaśnicze wraz z wyposażeniem, a 30 - jedynie motopompy z podstawową armaturą gaśniczą.

Do struktur tworzonego od 1992 r. Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego obok Państwowej Straży Pożarnej zostało włączonych 14 jednostek OSP, tworzących wspólnie trzon sił ratowniczo-gaśniczych powiatu.

Reaktywowana w 1999 r. jednostka OSP Biłgoraj jest jedyną na terenie powiatu biłgorajskiego specjalistyczną jednostką OSP. Zakres jej działań to ratownictwo wodno-ekologiczne. W roku 2006 w/w jednostka zakupiła łódź ratowniczą, co w znacznym stopniu rozszerzyło możliwości prowadzenia działań ratowniczych na akwenach wodnych.

Krajowy System Ratowniczo - Gaśniczy na szczeblu powiatu wspomagany jest przez pozostałe jednostki OSP, inne służby oraz podmioty i instytucje, które dobrowolnie zgodziły się współpracować z KSRG na podstawie podpisanych umów, porozumień i uzgodnień ze Starostą Biłgorajskim i Komendantem Powiatowym PSP. Współpraca ta polega przede wszystkim na odpłatnym udostępnianiu PSP specjalistycznego sprzętu, większych ilości neutralizatorów i sorbentów dla potrzeb prowadzonych działań ratowniczo – gaśniczych, uczestnictwie w pracach sztabu akcji specjalistów z różnych dziedzin w zależności od rodzaju występujących zagrożeń, zapewnienie bazy lokalowej i parkingów dla potrzeb Lubelskiej Brygady Odwodowej oraz lądowisk dla śmigłowców KSRG.

Środki finansowe na ewentualne pokrycie kosztów udziału podmiotów w akcjach ratowniczych, prowadzonych na terenie powiatu zgodnie z zawartymi porozumieniami zapewnia Starosta.

W ostatnich latach na bazie Komendy Powiatowej PSP w Biłgoraju jest tworzona specjalistyczna grupa ratownictwa wodnego. Sześciuosobowa ekipa pletwonurków została wyposażona w podstawowy sprzęt niezbędny do prowadzenia działań ratowniczych na wodzie i pod wodą.

Realizacja zadań z zakresu ratownictwa technicznego, chemiczno-ekologicznego i medycznego spoczywa w dużej mierze na tut. Jednostce Ratowniczo - Gaśniczej Państwowej Straży Pożarnej z uwagi na zbyt małą ilość lub brak odpowiedniego sprzętu specjalistycznego w jednostkach OSP. Wyposażenie jednostek OSP KSRG najczęściej stanowią niekompletne zestawy PSP R1, tj. bez noszy ratowniczych i zestawu do tlenoterapii, co pozwala im na prowadzenie ograniczonych działań z zakresu ratownictwa medycznego. Obecnie w każdej jednostce OSP włączonej do KSRG znajduje się, co najmniej 4 strażaków posiadających ukończony kurs ratownictwa medycznego.

Specjalistyczny sprzęt ratowniczo - gaśniczy znajdujący się na wyposażeniu tut. komendy, choć w dużej mierze wyeksploatowany pozwala na prowadzenie skutecznych działań gaśniczych, ratownictwa drogowego oraz w ograniczonym stopniu ratownictwa chemiczno – ekologicznego i technicznego. Ograniczenia te wynikają przede wszystkim z braku specjalistycznego sprzętu do prowadzenia tego typu działań w pełnym zakresie. Istnieje pilna potrzeba wymiany ciężkich samochodów gaśniczych z uwagi na bardzo wysoką awaryjność i zużycie techniczne obecnie posiadanych pojazdów.

Istotnym elementem wpływającym na stan bezpieczeństwa pożarowego jest posiadanie odpowiednich zasobów wodnych do celów gaśniczych.

W powiecie biłgorajskim na 202 miejscowości 190 posiada wystarczające zasoby wodne. W 12 miejscowościach zasoby wodne są nie wystarczające, w tym 6 miejscowości nie posiada żadnych zasobów wody do celów gaśniczych.

Warunkiem szybkiego podjęcia działań ratowniczo- gaśniczych oraz skutecznego ich prowadzenia jest zapewnienie sprawnie działającej łączności radiowej pomiędzy współdziałającymi podmiotami ratowniczymi.

Łączność przewodowa pomiędzy Powiatowym Stanowiskiem Kierowania PSP a innymi służbami utrzymywana jest w sieci TP S.A. Wyjątek stanowi Policja i Służba Zdrowia MSW i A, z którymi łączność utrzymywana jest w sieci resortowej MSW i A.

W 2006 roku dzięki dotacji przyznanej przez Radę Powiatu, na bazie pomieszczeń KP PSP przygotowano i wyposażono stanowiska dyspozytorskie dla Powiatowego Centrum Ratownictwa i Zarządzania Kryzysowego.

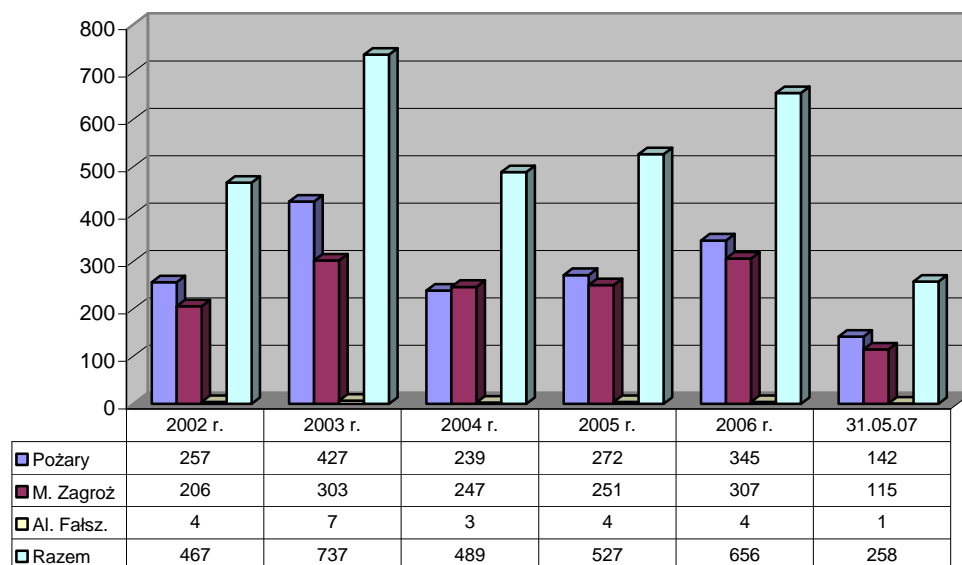
W sieci radiowej Państwowej Straży Pożarnej pracują jedynie jednostki ochrony przeciwpożarowej. W powiecie biłgorajskim tylko 65 jednostek OSP posiada łączność radiową z Powiatowym Stanowiskiem Kierowania PSP. Po przeprowadzonej reorganizacji sieci radiowych istnieje obecnie konieczność wymiany 20 radiotelefonów przenośnych z 77 eksploatowanych w OSP. W KP PSP część radiotelefonów wymaga wymiany z uwagi na zbyt małą ilość kanałów roboczych. W Powiatowym Stanowisku Kierowania funkcjonuje urządzenie bazowe systemu selektywnego wywołania, umożliwiające zdalne załączanie syren alarmowych w jednostkach OSP.

W celu zapewnienia łączności radiowej pomiędzy PSP a Lasami Państwowymi poszczególne Nadleśnictwa udostępniły KP PSP radiotelefony pracujące w sieci radiowej Lasów Państwowych, dzięki którym zapewniono dobrą łączność alarmowania i współdziałania.

W dalszym ciągu w sposób szczególny uwidacznia się brak radiowej sieci alarmowania i współdziałania z pozostałymi służbami i podmiotami współdziałającymi podczas prowadzenia działań ratowniczo – gaśniczych.

Zestawienie ilości zdarzeń powstałych na terenie powiatu biłgorajskiego w latach 2002 - 2006 przedstawia poniższy wykres:

Zestawienie ilości zdarzeń w latach 2002 - 2007, stan na dzień 31.05.2007 r.

Źródło: Informacja Komendanta Powiatowego PSP w Biłgoraju o stanie bezpieczeństwa powiatu biłgorajskiego w zakresie ochrony przeciwpożarowej.

Z analizy powyższych danych wynika, że wielkość występowania zdarzeń w latach 2002-2006 przebiegała dwoma falami. Od roku 2002 do 2003 r. widoczny jest wzrost występowania zdarzeń, w 2004 r. gwałtowny ich spadek, a następnie do roku 2006 ponownie sukcesywny wzrost. Rekordowa liczba zdarzeń została odnotowana w 2003 roku i wynosiła 737 zdarzeń w tym 427 pożarów i 303 innych zdarzeń będących miejscowymi zagrożeniami dla życia lub mienia np. katastrofy naturalne, awarie techniczne, wypadki w komunikacji itp. W roku 2005 w powiecie odnotowano 272 pożary, co stanowiło 2,88% ogólnej liczby pożarów zanotowanych w województwie lubelskim oraz zarejestrowano 251 innych miejscowych zdarzeń, co stanowiło 2,65% w skali województwa.

Powierzchnia lasów dotkniętych pożarami w 2005 roku wynosiła 38,24 ha (3,70% powierzchni lasów dotkniętych pożarami w województwie lubelskim). Liczba obiektów mieszkalnych dotkniętych pożarami w 2005 r. wynosiła, 32 co stanowiło 2,45% liczby obiektów mieszkalnych dotkniętych pożarami w województwie.

Liczba osób poszkodowanych podczas zdarzeń w 2005 r. wynosiła 47 w tym przy pożarach 3 osoby (w województwie lubelskim odpowiednio: 2080 i 195 osób).

Od lat największą ilość pożarów notuje się w marcu i kwietniu, z których znaczną większość stanowią pożary suchych traw na nieużytkach i poszycia leśnego. Wahająca się ilość zdarzeń uzależniona jest przede wszystkim od warunków atmosferycznych stwarzających większe lub mniejsze zagrożenie pożarowe oraz powstawania innych miejscowych zagrożeń.

Obszary problemowe i analiza SWOT

Analiza elementów zarządzania powiatem wskazuje na pewne zróżnicowanie w zależności od szerokości samorządu. Podział zadań i kompetencji samorządów gmin i miast w odróżnieniu od zadań i kompetencji samorządu powiatowego generuje różnego rodzaju problemy. Należy jednak stwierdzić, że jako jeden organizm społeczno – gospodarczy istnieją wzajemne, istotne uwarunkowania.

Samorządy gminne znajdują się w lepszej sytuacji finansowej niż powiat. W analizowanym okresie dwukrotnie rosły dochody i wydatki budżetów gmin, przy niespełnieniu 50% wzrostu dochodów i wydatków powiatu. Gminy w wydatkach budżetów skupiały się głównie na inwestowaniu w rozwój rolnictwa, łowiectwa, transportu i łączności, a także na gospodarce komunalnej i ochronie środowiska. Spadały natomiast wydatki inwestycyjne na oświatę i wychowanie. Budżet powiatu natomiast skierowany był głównie na ochronę zdrowia (budowa i wyposażenie nowych obiektów szpitala), w mniejszym stopniu na transport i łączność oraz oświatę i wychowanie.

Zła sytuacja finansowa służby zdrowia rzutowała i w dalszym ciągu wpływać będzie na budżet powiatu. W sytuacji, gdy powiat zgodnie z prawem jest organem założycielskim SP ZOZ – u zła sytuacja finansowa tegoż rzutuje na cały budżet powiatu. Widoczne jest wynikające z analizy sfery infrastruktury poważne niedoinwestowanie w zakresie poprawy stanu sieci drogowej i szkół ponadgimnazjalnych. Zakończenie procesu restrukturyzacji SP ZOZ oraz dobre wyposażenie nowych obiektów szpitala daje szansę, przy zmianie uwarunkowań prawnych, czy też poprawie funkcjonowania na polepszenie sytuacji finansowej powiatu.

Poziom życia ludności w naszym regionie jest bezpośrednio zależny od poziomu dochodów. Największą barierą dla mieszkańców powiatu w osiągnięciu odpowiedniego poziomu życia jest trudna sytuacja na rynku pracy. Skutkuje to niskim poziomem życia i dużą skalą ubóstwa. Ubóstwem naznaczone są szczególnie rodziny wielodzietne, jak też młode rodziny wychowujące małe dzieci. Dotyka ono też ludzi starszych, chorych, posiadających niskie dochody, ludzi w wieku produkcyjnym wypchniętych z rynku pracy oraz młodych nie mających możliwości podjęcia pracy. Czynniki strukturalne, wśród których najistotniejszymi są bezdomność, niskie płace, dorywcze zatrudnienie, wysokie ceny zakupu i utrzymania mieszkań oraz podstawowych artykułów konsumpcyjnych decydują o powstaniu grup wykluczenia społecznego. Pojawiły się kategorie tzw. „nowobiednych” - aktywnych zawodowo, osiągających bardzo niskie dochody. Ubóstwo staje się siłą sprawczą bezdomności, bezradności życiowej, uzależnień i chorób i w dalszej perspektywie prowadzi do marginalizacji, jak też utrwalania się w następnych pokoleniach.

Istotnym problemem jest też właściwe zabezpieczenie podstawowych potrzeb życiowych wobec ludzi starszych. Dotyczy to zapewnienia im odpowiednich warunków ekonomicznych, poprawy warunków mieszkaniowych, zapewnienia usług opiekuńczych, zagwarantowanie dostępu do usług medycznych. Wśród osób starszych duży odsetek stanowią osoby niepełnosprawne. Tę grupę społeczną szczególnie boleśnie dotykają negatywne zjawiska społeczne, zwłaszcza w sytuacji, kiedy na kłopoty zdrowotne, trudności w uzyskaniu zatrudnienia i podnoszenia kwalifikacji nakładają się problemy dostępności do obiektów użyteczności publicznej (bariery architektoniczne) oraz brak zrozumienia ich szczególnych potrzeb.

Za niewystarczającą należy uznać promocję powiatu i marketing. Podejmowane samodzielnie przez każdy z osobna samorząd działania w zakresie zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej są w wielu przypadkach nieskuteczne poprzez niedoinwestowanie w uzbrojenie terenu, złą jakość dróg publicznych, czy ogólnie brak takich terenów w zasobach jst.

Za poważny mankament można uznać brak: dokumentu programowego w zakresie rozwoju turystyki i brak organizacji turystycznej skupiającej podmioty z różnych sektorów (przedsiębiorcy, samorząd, organizacje pozarządowe). Brak koordynacji zadań w tym obszarze, wręcz działanie na własną rękę wielu podmiotów nie skutkuje wzrostem poziomu zainteresowania walorami turystycznymi powiatu.

Z dużym optymizmem należy postrzegać zaangażowanie mieszkańców powiatu w sferę działalności publicznej. Liczne stowarzyszenia i organizacje pozarządowe dobrze zaspokajają potrzeby społeczeństwa w zakresie opieki społecznej i zdrowotnej, kultury, sportu i turystyki.

Stałą poprawę zauważa się w zakresie stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego. Na uwagę zasługuje fakt koniecznego dofinansowania bazy sprzętowej (w tym łączności) Państwowej Straży Pożarnej i jednostek OSP. Nie dokończono tworzenia Powiatowego Centrum Ratownictwa i Zarządzania Kryzysowego mimo wyposażenia stanowisk dyspozytorskich w siedzibie Komendy Powiatowej PSP w Biłgoraju. Nie funkcjonuje w powiecie system ratownictwa medycznego na bazie współpracy między policją, strażą pożarną i ochroną zdrowia.

Słabe strony	Mocne strony
<ul style="list-style-type: none"> - większa aktywność wyborcza w mieście niż na wsi, - niższe tempo wzrostu dochodów powiatu niż gmin, - wzrost wydatków bieżących związanych z realizacją zadań samorządu i zadań zleconych oraz utrzymaniem administracji, - duże zagrożenie pożarowe: lesistość, przemysł drzewny, brak parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne, - brak systemu ratownictwa medycznego, - słabość bazy sprzętowej OSP, - zła sytuacja finansowa SP ZOZ w Biłgoraju, - spadek ilości świadczonych usług medycznych przez SP ZOZ Biłgoraj, - nie wystarczająca ilość wysokospecjalistycznej kadry medycznej, - nie wystarczająca profilaktyka ochrony zdrowia, - nieefektywna struktura organizacyjna SP ZOZ, - niewystarczające wspieranie osób niepełnosprawnych, - liczne bariery architektoniczne w obiektach osób fizycznych i prawnych, - brak placówek stacjonarnych zakładów opieki zdrowotnej w postaci zakładów opiekuńczo-leczniczych czy hospicji, - utrzymywanie się zjawiska ubóstwa oraz wykluczenia społecznego, 	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost dochodów i wydatków budżetów gmin i dochodów na 1 mieszkańca w gminach, - wzrost wydatków na ochronę zdrowia, oświatę i wychowanie oraz transport i łączność, - wzrost dochodów własnych w budżetach gmin i budżecie powiatu, - zadawalająca aktywność społeczna mieszkańców, - poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego, - spadek korupcji w powiecie, - skuteczność samorządów w pozyskiwaniu środków Unii Europejskiej na rozwój powiatu, - aktywność władz samorządowych, - duża liczba aktywnych organizacji pozarządowych, - zakończenie procesu restrukturyzacji SP ZOZ, - wystarczająco wyposażona baza lecznictwa szpitalnego, - dobre zabezpieczenie podstawowej opieki medycznej (lekarze rodzinni), - funkcjonowanie ośrodka interwencji kryzysowej,

<ul style="list-style-type: none"> - nie doinwestowana infrastruktura techniczna oraz brak standardów lokalowych w DPS w Teodorówce i Specjalnym Ośrodku Rewalidacyjno – Wychowawczym w Teodorówce, - brak strategicznych dokumentów programowych rozwoju turystyki, - brak w skali powiatu organizacji turystycznej zrzeszającej wszystkie sektory zainteresowane rozwojem turystyki. 	
<p>Zagrożenia</p>	<p>Szanse</p>
<ul style="list-style-type: none"> - brak realizacji przez administrację rządową zasady subsydiarności, - brak spójności przepisów prawnych i zbiurokratyzowanie procedur, - słabe wykorzystanie środków UE na rozwój regionu, - często zmieniające się regulacje w prawie polskim i Unii Europejskiej, - destrukcja polityczna, - długotrwałe i skomplikowane procedury pozyskiwania i rozliczania środków zewnętrznych, - dostosowanie się do wymogów gospodarki rynkowej, - duża konkurencja ze strony regionów wysoko uprzemysłowionych w pozyskiwaniu inwestorów strategicznych, - niekorzystna polityka fiskalna państwa, - niewielka możliwość władz lokalnych na rozwój infrastruktury, - zwiększenie zadań samorządów bez odpowiedniego zabezpieczenia finansowego, 	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie dostępnych środków finansowych dla Polski w nowym okresie programowania budżetowego Unii Europejskiej (lata 2007 – 2013), - możliwość wykorzystania środków unijnych, - organizacja imprez o zasięgu ponadlokalnym, - promocja regionu, - promocja walorów środowiskowych regionu, - poprawiająca się sytuacja ekonomiczna kraju, - stabilna i kompetentna władza samorządowa, - wykorzystanie potencjału lokalnych liderów, - wzrost dostępności instrumentów wsparcia finansowego dla przedsiębiorców i osób zainteresowanych uruchomieniem działalności gospodarczej, - wzrost świadomości w zakresie „ryzyka socjalnego”, - poprawa sytuacji finansowej SP ZOZ, - podnoszenie kwalifikacji przez lekarzy i personel średni, - wzrost poziomu usług medycznych.

Część II

CELE I PRIORYTETY STRATEGII ORAZ SYSTEM WDRAŻANIA

Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego zawiera dwuszczeblowy układ celów, podporządkowanych realizacji określonej misji Strategii. Wybór misji i celów Strategii odzwierciedla z jednej strony aspiracje powiatu, z drugiej zaś wynika z analizy mocnych i słabych stron powiatu, a także jego zewnętrznych uwarunkowań rozwoju. Cele Strategii tworzą uporządkowaną i spójną strukturę hierarchiczną, na którą składają się:

- ✓ **Misja Strategii** – odnosząca się do głównej idei dokumentu Strategii i wskazująca na pożądaną stan, do jakiego należy dążyć wdrażając poszczególne cele Strategii;
- ✓ **Cele strategiczne (obszary priorytetowe)** – dziedziny mające w perspektywie kilku lat dynamizować rozwój powiatu;
- ✓ **Cele operacyjne** - zdefiniowane dla każdego z celów strategicznych i precyzujące, w jaki sposób poszczególne cele będą wdrażane za pomocą określonych działań lub grup działań;

1. Misja i wizja strategii (cel generalny)

- zrównoważony rozwój Powiatu Biłgorajskiego poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów, stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego oraz podnoszenie atrakcyjności gmin.

2. Cele strategiczne (obszary priorytetowe)

- 1. Rozwój i wykorzystanie zasobów ludzkich**
- 2. Rozwój ekonomiczno-gospodarczy**
- 3. Rozwój infrastruktury technicznej**

Uzasadnienie wyboru celów strategicznych

Przedstawione trzy kompleksowe cele strategiczne wraz z uzupełniającymi je celami operacyjnymi stanowiącymi z kolei podstawę do określenia wiodących kierunków działań lub zadań w ramach danego celu operacyjnego pozwolą na wszechstronny rozwój powiatu i pośrednio przyczynią się do realizacji przyjętej misji Strategii. Wybór obszarów priorytetowych wynika z przeprowadzonych analiz możliwych procesów rozwojowych, zawartych między innymi w części I dokumentu - diagnozie. Pozwalają one na identyfikację kluczowych elementów rozwoju, których wsparcie powinno doprowadzić do zdynamizowania procesu rozwoju powiatu. Kluczowymi elementami w rozwoju społeczno-gospodarczym powiatu w najbliższych latach będą z pewnością: stały wzrost przedsiębiorczości powiązany ściśle z lokalnym rynkiem pracy i systemem kształcenia zawodowego, zmiana funkcji obszarów wiejskich z rolniczej na turystyczno – rolniczą z pełniejszym wykorzystaniem potencjału turystycznego, zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego mieszkańców powiatu, tworzenie warunków do pozyskania inwestorów zewnętrznych oraz poprawa infrastruktury technicznej.

Poniżej dokonano krótkiej charakterystyki obszarów priorytetowych rozwoju powiatu wraz ze wskazaniem celów operacyjnych, realizowanych w ramach danego celu strategicznego, a także określeniem zestawu wskaźników monitorujących efekty wdrażania poszczególnych obszarów priorytetowych.

3. Cele operacyjne oraz proponowane kierunki działań

Cel strategiczny 1: Rozwój i wykorzystanie zasobów ludzkich

Dobrze wykształcone społeczeństwo w połączeniu z podniesieniem jakości życia, wzrostem poziomu zatrudnienia, stopniem integracji społecznej i kulturowej, jak również wzrostem poczucia bezpieczeństwa są warunkami niezbędnymi do budowy nowoczesnego społeczeństwa. O stopniu konkurencyjności powiatu zadecydują ponadto: organizacja społeczeństwa i wykorzystanie nowoczesnych technik informatycznych. Przemiany cywilizacyjne oraz zasady, w oparciu, o które odbywa się proces integracji europejskiej, wymuszają konsekwentne działania na rzecz niwelowania wszelkiego rodzaju nierówności społecznych i kulturowych.

Przeprowadzona analiza SWOT i opis obszarów problemowych społeczeństwa, zasobów ludzkich oraz niektórych elementów zarządzania powiatem wskazują na istnienie szeregu barier utrudniających dostosowanie społeczeństwa powiatu biłgorajskiego do wyzwań gospodarki opartej na wiedzy. Szczególną uwagę należy zwrócić na problemy edukacji na poziomie przedszkolnym, w dużej mierze niedostosowanie kształcenia zawodowego do lokalnego rynku pracy, problemy lokalnego rynku pracy z nadwyżką siły roboczej na wsi, długotrwałym bezrobociem osób młodych przy ich niskim poziomie wykształcenia oraz problemy w SP ZOZ w Biłgoraju.

Brak przedszkoli na obszarach wiejskich generuje nierówności edukacyjne na dalszych etapach kształcenia. Młodzież kształcąca się zawodowo, w większości w szkołach ponadgimnazjalnych zlokalizowanych w miastach powiatu często nie jest przygotowana do wymagań gospodarki opartej na wiedzy w połączeniu z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, co ma odbicie w strukturze bezrobocia w powiecie. Zagrożone jest bezpieczeństwo zdrowotne mieszkańców powiatu związane z trudną sytuacją SP ZOZ w Biłgoraju, pomimo, że posiada on nowoczesną bazę diagnostyczną i leczniczą.

Opisany powyżej cel strategiczny realizowany będzie poprzez następujące cele operacyjne:

1.1 Wykształcone społeczeństwo.

Na etapie przedszkolnym występuje wyraźna dysproporcja w ilości przedszkoli na obszarach wiejskich w stosunku do miast powiatu (Biłgoraja). Zwraca się uwagę na niedostateczną ilość dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Pożądane jest tworzenie sieci przedszkoli w gminach powiatu. System edukacji w powiecie wskazuje na przeniesienie ciężaru kształcenia ponadgimnazjalnego do miast, głównie Biłgoraja. O pewnym wyrównaniu szans edukacyjnych świadczy dobry poziom wykształcenia ogólnego. Szkoły ponadgimnazjalne oferują dość bogatą ofertę edukacyjną, kadra pedagogiczna systematycznie podnosi swoje kwalifikacje, następuje stała poprawa stanu wyposażenia szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne, a szkoły zawodowe dysponują dobrze wyposażoną bazą umożliwiającą przeprowadzanie końcowych egzaminów praktycznej nauki zawodu. Wiele z nich posiada kontakty międzynarodowe realizowane m. in. w programie Socrates Comenius. Palącym problemem jest konieczność poprawy infrastruktury szkolnej (m. in. termomodernizacje, nowe obiekty sportowe).

Problemy w systemie kształcenia uwidaczniają się na poziomie ponadgimnazjalnym. Charakteryzują się one: niedoborem nauczycieli w branży budowlanej, ze znajomością języków zachodnich, informatyków, elektryków i elektroników, w tym nauczycieli

praktycznej nauki zawodu. Wszystkie problemy edukacyjne znajdują odzwierciedlenie na lokalnym rynku pracy.

Wskaźniki realizacji:

- udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym,
- poziom wykształcenia ludności (udział osób z wykształceniem średnim i wyższym).

Główne kierunki działań/ typy projektów

- zwiększenie bazy szkolnictwa przedszkolnego,
- poprawa jakości kadry pedagogicznej, zarządzania edukacją, standardów i metod nauczania.

1.2 Dostosowanie wykształcenia do wymogów rynku pracy.

System kształcenia zawodowego nie jest dostosowany do wymagań lokalnego rynku pracy, często z przyczyn od niego niezależnych (czynniki instytucjonalne). Jednak mimo często niesprzyjających okoliczności należy podjąć działania zmierzające do zapewnienia w większym stopniu lepszej jakości absolwenta szkoły zawodowej na lokalnym rynku pracy. Przede wszystkim brak jest przeniesienia wdrażania nowych technologii do systemu kształcenia zawodowego, szczególnie do ostatnich klas tych szkół. Celowe wydaje się powołanie Centrum Kształcenia Ustawicznego dla nauczycieli, z drugiej strony należy dążyć do znalezienia platformy współpracy przedsiębiorca – szkoła zawodowa w celu przeniesienia oczekiwań przedsiębiorców na swych przyszłych pracowników. Pewną alternatywą w państwowym systemie kształcenia zawodowego może być wprowadzenie mechanizmu rynkowego do sfery edukacji, co budzi jednak pewne obawy z uwagi na możliwe pogłębienie zróżnicowania dostępu do wykształcenia i w konsekwencji marginalizacji i wykluczeniu osób i pewnych grup społecznych.

Wskaźniki realizacji:

- stosunek absolwentów kończących szkoły zawodowe w poszczególnych kierunkach do absolwentów, którzy podjęli zatrudnienie,
- stosunek absolwentów szkół zawodowych zarejestrowanych w Urzędzie Pracy w poszczególnych zawodach do ilości ofert pracy wpływających do urzędu.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- wzmocnienie powiązań edukacji z rynkiem pracy i gospodarką (*w tym: rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół o kierunki kształcenia poszukiwane na lokalnym rynku pracy, poszerzenie bazy kształcenia zawodowego o lokalne firmy wyposażone w nowoczesne maszyny i urządzenia, stworzenie warunków do przekwalifikowania osób, które „wypadły” z rynku pracy, z aktywizowanie działań Centrum Kształcenia Praktycznego na „wtórnym” rynku pracy, utworzenie Centrum Kształcenia Ustawicznego dla nauczycieli*).

1.3 Aktywizacja zawodowa mieszkańców

Sytuacja na rynku pracy jest odzwierciedleniem kondycji gospodarczej powiatu. Rolniczy charakter powiatu generuje ogromną nadwyżkę siły roboczej, a niewystarczające przygotowanie zawodowe młodzieży wchodzącej na rynek pracy i ogólnie niski poziom wykształcenia mieszkańców powiatu skutecznie obniżają szanse na znalezienie pracy. Stąd

zauważalne w ostatnich latach zjawisko migracji zarobkowej ludzi młodych i często dobrze wykształconych z terenu powiatu. Trudności z aktywizacją zawodową dotyczą głównie: młodzieży, kobiet, osób powyżej 50 roku życia oraz długotrwale bezrobotnych. Zauważa się też małe zainteresowanie zatrudnieniem osób niepełnosprawnych, mimo potencjalnych możliwości w tym zakresie. Odrębnym problemem jest bierna i roszczeniowa postawa wielu osób bezrobotnych oraz występowanie tzw. „ukrytego bezrobocia”.

Wskaźniki realizacji:

- stopa bezrobocia,
- udział długotrwale bezrobotnych w ilości bezrobotnych ogółem.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- prowadzenie aktywnej polityki lokalnego rynku pracy (w tym: *aktywizacja zawodowa osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy /młodzieży, długotrwale bezrobotnych, kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka, osób powyżej 50 roku życia, niepełnosprawnych/, wsparcie kobiet na rynku pracy, programy partnerskie na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej i wzrostu zatrudnienia, monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych pod potrzeby kształcenia ponadgimnazjalnego, współpraca z ośrodkami pomocy społecznej, promocja usług urzędu pracy*),
- zwiększenie szans na rynku pracy i zdolności do zatrudnienia mieszkańców powiatu (w tym: *doskonalenie usług świadczonych przez urząd pracy w szczególności dla grup defaworyzowanych*),
- rozwój instytucjonalnej obsługi rynku pracy w powiecie (w tym: *poprawa efektywności publicznych służb zatrudnienia, rozwój niepublicznych usług rynku pracy, rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej na lokalnym rynku pracy i rozwijanie systemu badań i analiz lokalnego rynku pracy*),
- rozwój zatrudnienia w ramach różnych form ekonomii społecznej (w tym: *poprzez wspieranie powstawania spółdzielni socjalnych i przedsiębiorstw społecznych*).

1.4 Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego obywatelom.

Niskie dochody ludności i ubożenie społeczeństwa mające swe źródło w kondycji gospodarki powiatu w połączeniu ze zjawiskami demograficznymi tworzą potencjalne problemy w sferze zapewnienia mieszkańcom powiatu bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i społecznego. Problemy, z jakimi boryka się publiczna służba zdrowia w połączeniu z uwarunkowaniami systemowymi w tym zakresie oraz sytuacją demograficzną i budżetem powiatu nie tworzą dostatecznie dobrego systemu bezpieczeństwa zdrowotnego. Problemy w SP ZOZ w Biłgoraju to: wysokie zadłużenie, nieefektywna struktura organizacyjna, nie wystarczająca ilość wysokospecjalistycznej kadry medycznej, widoczny spadek ilości świadczonych usług medycznych.

Bezpieczeństwo publiczne powiatu w zakresie objętym działalnością Państwowej Straży Pożarnej jest niewystarczające. Stan ten wynika nie tylko z nie najlepszej jakości dysponowanym sprzętem, ale także z braku Centrum Ratownictwa i Zarządzania Kryzysowego i szpitalnego oddziału ratunkowego. Nakłada się na to zły stan infrastruktury

drogowej z brakiem parkingów dla samochodów z ładunkami niebezpiecznymi, duże zagrożenie pożarowe z tytułu dużej lesistości terenu i licznie w terenie zlokalizowane zakłady przetwórstwa przemysłu drzewnego.

Skala ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz czynniki wykazane powyżej, w tym w I Celu strategicznym nie pozwalają na stwierdzenie, że bezpieczeństwo socjalne jest wystarczające. Działalność pomocy społecznej w powiecie skupiona jest na rozwiązywaniu problemów: osób korzystających ze świadczeń, rodzin wielodzietnych i młodych wychowujących dzieci, ludzi w wieku podeszłym, niepełnosprawnych, młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym (opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo – wychowawcze, mających trudności z integracją zawodowa i społeczną), osób uzależnionych.

Wskaźniki realizacji:

- wskaźnik przelotowości (liczba leczonych/średnia liczba łóżek rzeczywistych),
- roczny % wykorzystania łóżek szpitalnych,
- liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej,
- wskaźnik bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych,
- liczba miejsc w placówkach zapobiegających marginalizacji społecznej (domy pomocy społecznej, środowiskowe domy pomocy społecznej, świetlice środowiskowe, centra integracji społecznej),
- liczba organizacji pozarządowych uczestniczących w realizacji programów powiatowych.

Główne kierunki działań/projektów

- poprawa stanu zdrowia mieszkańców powiatu (w tym: *podniesienie jakości usług medycznych obecnie wykonywanych, oraz rozszerzenie ich o nowe świadczenia, zakup sprzętu medycznego i urządzeń niezbędnych dla realizacji i poprawy jakości świadczeń zdrowotnych udzielanych głównie przez SP ZOZ w Biłgoraju*),
- rozwój sprawnego systemu pomocy społecznej w powiecie (w tym: *wspieranie tworzenia centrów aktywności lokalnej, centrów integracji społecznej, rozwój środowiskowych domów samopomocy i ośrodków wsparcia, rozwój świetlic środowiskowych, zwiększenie dostępności do poradnictwa specjalistycznego*),
- wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu (w tym: *dostosowanie obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych, wspieranie imprez integracyjnych dla osób niepełnosprawnych*),
- współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie:
 - realizacji Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych,
 - realizacji Powiatowego Programu Pomocy Dziecku i Rodzinie.
- zwiększenie bezpieczeństwa pożarowego (w tym: *doposażenie jednostek straży pożarnej w nowoczesny sprzęt, budowa i modernizacja infrastruktury, utworzenie Centrum Ratownictwa i Zarządzania Kryzysowego*).

Cel strategiczny 2: Rozwój ekonomiczno-gospodarczy

Likwidacja zapóźnień rozwojowych powiatu biłgorajskiego będzie w dużym stopniu uzależniona od wykorzystania jego istniejącego potencjału w celu wielofunkcyjnego rozwoju powiatu z położeniem nacisku na aktywizację i rozwój obszarów wiejskich.

Z przeprowadzonej analizy SWOT i obszarów problemowych sfery gospodarczej i częściowo infrastruktury technicznej wynika, że słaby rozwój gospodarczy powiatu

biłgorajskiego uwarunkowany jest wieloma czynnikami o charakterze strukturalnym. Do najważniejszych należą: niekorzystna struktura zatrudnienia w gospodarce z przewagą mało efektywnego sektora rolnego oraz niedorozwój sektora produkcyjnego wytwarzającego towary o niewielkim stopniu przetworzenia. Konkurencyjność powiatu zmniejsza również niedorozwój infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, a także niewielka ilość terenów dla inwestorów zewnętrznych (z wyłączeniem Biłgoraja).

Biorąc pod uwagę wymienione wyżej uwarunkowania szanse rozwoju gospodarki powiatu należy upatrywać w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich poprzez wykorzystanie potencjału rolnictwa do produkcji zdrowej ekologicznie żywności i odnawialnych źródeł energii (biomasa) przy jednoczesnym wykorzystaniu walorów i potencjału turystycznego do dywersyfikacji działalności gospodarczej. Z uwagi na przewagę wśród podmiotów gospodarczych mikroprzedsiębiorstw, głównie ze sfery usługowej decydujące będzie wzmocnienie ich pozycji poprzez skuteczne wykorzystanie wsparcia finansowego i instytucjonalnego. Niezbędnym elementem wzrostu konkurencyjności musi być poprawa infrastruktury, głównie telekomunikacyjnej (słaby dostęp do internetu) i transportowej.

Opisany powyżej cel strategiczny realizowany będzie poprzez następujące cele operacyjne:

2.1 Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Powiat biłgorajski charakteryzuje się korzystnymi warunkami naturalnymi do produkcji rolnej: długość okresu wegetacji i nasłonecznienia, korzystna struktura użytków rolnych. Mocne strony rolnictwa powiatu to: duże zasoby do przetwórstwa rolno – spożywczego, poprawa utrzymania prawidłowych stosunków wodnych w glebie, tendencja do powiększania powierzchni gospodarstw rolnych i niski poziom chemizacji. Ujemnie na rozwój rolnictwa wpływają: brak rozwiniętego przetwórstwa rolno – spożywczego, ograniczone rynki zbytu produktów rolnych, mała specjalizacja, duża odległość działek rolnych od siedlisk gospodarstw, zdekapitalizowany park maszynowy i niska rentowność gospodarstw rolnych. Do niekorzystnych zjawisk opisanych wyżej należy dołączyć m. in. niekorzystne trendy demograficzne, niski poziom wykształcenia mieszkańców wsi oraz niedostateczny poziom bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego na wsi.

W perspektywie długoterminowej nie jest możliwe oparcie rozwoju wsi tylko na produkcji rolnej. Konieczne jest odchodzenie od mało efektywnego rolnictwa na rzecz rozwoju gospodarki pozarolniczej, głównie opartej na przedsiębiorczości mieszkańców wsi i dostępnych zasobach lokalnych.

Biorąc pod uwagę wyniki diagnozy z części I dokumentu należy upatrywać szans wielokierunkowego rozwoju obszarów wiejskich powiatu biłgorajskiego w rozwoju przedsiębiorczości, ochronie i wykorzystaniu walorów przyrodniczo – krajobrazowych (Roztocze, Puszcza Solska) w stronę dewersyfikacji działalności rolniczej na pozarolniczą, w tym agroturystykę, rozwój edukacji i kultury na wsi, wspieranie aktywności społeczności lokalnych. Spójność terytorialną obszaru powiatu należy zwiększyć przez poprawę infrastruktury komunikacyjnej, wodno – ściekowej, re – elektryfikację oraz wzmocnienie małych miast i wiejskich lokalnych ośrodków rozwoju.

Wskaźniki realizacji:

- udział gospodarstw prowadzących działalność pozarolniczą w ilości gospodarstw ogółem,
- liczba gospodarstw agroturystycznych.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich (w tym: *rozwój agroturystyki poprzez promocję i wsparcie finansowe, wsparcie dla rolników odchodzących z produkcji rolniczej, rozwój usług internetowych*),
- rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich powiatu (w tym: *wsparcie powstawania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, ułatwianie dostępu do kapitału i doradztwa, zapewnienie odpowiednich warunków administracyjnych i infrastruktury technicznej do rozwoju przedsiębiorczości*),
- rozwój edukacji i kultury na wsi oraz wspieranie aktywności lokalnych społeczności (w tym: *rozwój infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej, ochrona i wspieranie ludowego dziedzictwa kulturowego, promowanie kształcenia ustawicznego, edukacji ekologicznej i przedsiębiorczości*).

2.2 Wspieranie procesów rozwoju i modernizacji rolnictwa

Rolnictwo powiatu biłgorajskiego charakteryzujące się niskim stopniem specjalizacji gospodarstw rolnych, niedoinwestowaniem w zakresie infrastruktury produkcji rolnej i rozdrobnieniem struktury obszarowej, która przekładając się na mniejszą efektywność produkcji wymaga wsparcia finansowego na pokrycie kosztów dostosowujących gospodarstwa rolne do rosnących wymagań wspólnotowych (w tym związanych z ochroną środowiska) oraz wzmożonej presji konkurencyjnej ze strony producentów z innych krajów unijnych oraz krajów trzecich. Wsparcie instytucjonalne skierowane, więc będzie na proces restrukturyzacji gospodarstw rolnych i wzmocnienie ich kapitału rzeczowego. Pożądane zmiany w tym zakresie powinny skutkować modernizacją gospodarstw rolnych i przemysłu rolno – spożywczego, dostosowaniem struktury wiekowej i obszarowej gospodarstw rolnych.

Nie mniej ważnym problemem jest utrzymanie, a nawet poprawa stanu środowiska naturalnego na obszarach wiejskich rozumianego, jako element zrównoważonego rozwoju, konieczny do osiągnięcia pozostałych celów dotyczących wzrostu gospodarczego. Należy dążyć do ochrony zasobów wodnych i glebowych powiatu, zachowania siedlisk, różnorodności biologicznej i kształtowania krajobrazu zgodnego z opisaną wyżej zasadą.

Dwa wyżej opisane cele powiązane są z działaniami poprawiającymi jakość życia i zróżnicowaniem gospodarki na obszarach wiejskich. Niskie dochody wynikające z niedostatecznego wykorzystania zasobów pracy rodzin wiejskich to podstawowy problem społeczno - ekonomiczny. Rolnictwo będzie absorbować coraz mniejszy zasób siły roboczej, zaś strategiczna wizja zakłada utrzymanie żywotności obszarów wiejskich. W związku z tym ciężar zatrudnienia wiejskich zasobów pracy powinny przejmować działalności nierolnicze. Z tego punktu widzenia szczególnie istotne jest wszechstronne wsparcie dla procesu tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na wsi oraz ułatwiania zatrudnienia w lokalnych ośrodkach miejskich dla osób ze wsi. Działania poprawiające jakość życia na wsi zmierzać powinny do odnowy wsi i zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowania obszarów wiejskich. Umożliwi to rozwój tożsamości społeczności

wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Elementem wspierającym wymienione wyżej cele jest wzrost aktywności społeczności wiejskiej, jej większe zaangażowanie w niezbędne przemiany. Za bezcenne należy uznać przejawy wszelkich inicjatyw lokalnych pozwalających połączyć działania jednostkowe w szersze oparte o zasadę partnerstwa społecznego (sektor publiczny, gospodarczy i społeczny).

Wskaźniki realizacji

- przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego,
- udział gospodarstw produkujących na rynek w ilości gospodarstw rolnych,
- liczba powstałych i funkcjonujących partnerstw i lokalnych grup działania.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- poprawa efektywności gospodarstw rolnych (w tym: *modernizacja sprzętu i budynków, zmiana struktur rolnych, poprawa jakości produkcji, dywersyfikacja działalności rolniczej m.in. w kierunkach agroturystyki, produkcji żywności ekologicznej, produkcji i przetwórstwa owoców miękkich i warzyw, działalności ogrodniczej, sadowniczej i leśnej*),
- wzmocnienie otoczenia instytucjonalnego sektora rolnego (w tym: *rozwój systemu informacji rynkowych i specjalistycznego doradztwa, organizacja lokalnego rynku rolnego*),
- poprawa przetwórstwa artykułów rolnych (w tym: *poprawa jakościowa /standaryzacja/ bazy surowcowej, kompleksowe wsparcie sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w obrębie cyklu tworzenia wartości dodanej: produkcja – przetwórstwo – sprzedaż wyrobów wysoko przetworzonych*);
- ochrona i wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczo – krajobrazowych na terenie powiatu (w tym: *ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego, wsparcie inwestycji proekologicznych, rozwój rolnictwa ekologicznego, wsparcie rozwoju bazy turystycznej i rekreacyjnej, edukacji ekologicznej mieszkańców wsi*),
- wzmocnienie powiązań między obszarami miejskimi i wiejskimi (w tym: *wspieranie specjalistycznych gospodarstw ukierunkowanych na miejski rynek zbytu*),
- wspieranie powstawania i funkcjonowania partnerstw i lokalnych grup działania (w tym: *powołanie Lokalnej Organizacji Turystycznej*).

2.3 Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości w powiecie

Gospodarkę powiatu charakteryzuje: wysoki (ponad 60%) udział ludności pracującej w sektorze rolnictwa i mało efektywny sektor produkcji rolnej, zdecydowana przewaga mikroprzedsiębiorstw w strukturze firm, wyraźna dominacja Biłgoraja, jako ośrodka przemysłu i usług. Na poziom przedsiębiorczości lokalnej mają wpływ ponadto: niskie dochody i poziom wykształcenia mieszkańców powiatu, problemy kształcenia zawodowego, słabość infrastruktury telekomunikacyjnej i transportowej, poziom wsparcia przedsiębiorców przez instytucje okołobiznesowe (banki, towarzystwa ubezpieczeniowe i fundusze pożyczkowe i poręczeniowe), wreszcie skuteczny marketing połączony z pozyskaniem kapitału zewnętrznego.

Czynnikiem decydującym o wzroście przedsiębiorczości będzie wykorzystanie zasobów ludzkich (w sferze edukacyjnej i rynku pracy), co podkreślono w I Celu strategicznym.

W zakresie działań (poza kapitałem ludzkim) tworzących warunki do rozwoju przedsiębiorczości w powiecie biorąc od uwagę wyniki analizy SWOT i obszarów problemowych należy dążyć do: rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw z wykorzystaniem ich potencjału innowacyjnego, wzmocnienia instytucji wsparcia biznesu, tworzenia warunków dla inwestorów zewnętrznych, szczególnie w gminach wiejskich.

Wskaźniki realizacji:

- nasycenie przedsiębiorczością, w tym MŚP (liczba przedsiębiorstw na 10 tys mieszkańców),
- wskaźnik przetrwania firm po 3 latach działalności,
- powierzchnia dostępnych terenów inwestycyjnych,
- liczba firm, które ulokowały swoją działalność na nowo utworzonych terenach inwestycyjnych,
- ilość osób bezrobotnych, którym przyznano jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej,
- ilość utworzonych miejsc pracy wspieranych środkami Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego.

Główne kierunki działań/ projektów

- tworzenie lepszych warunków otoczenia prawno – instytucjonalnego dla istniejących i powstających mśp w powiecie (*w tym: stworzenie dogodnych warunków prawno – organizacyjnych do powstawania i funkcjonowania mśp, ograniczenie barier administracyjnych i finansowych*),
- zwiększenie dostępu przedsiębiorstw do zewnętrznych źródeł finansowania (*w tym: wsparcie funduszy podwyższonego ryzyka, inwestycyjnych i poręczeniowych, wsparcie dla inicjatyw proinwestycyjnych*),
- zwiększenie zdolności przedsiębiorstw do tworzenia i absorbowania innowacji (*w tym: podnoszenie jakości kadr, wykorzystanie dotacji inwestycyjnych*),
- zapewnienie uzbrojonych terenów pod inwestycje,
- wzrost poziomu przedsiębiorczości w powiecie (*w tym: promowanie postaw przedsiębiorczości, wsparcie doradcze i finansowe dla przedsiębiorstw*),
- promocja przedsiębiorczości w powiecie,
- wspieranie pracodawców środkami Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy,
- pomoc osobom przedsiębiorczym w podejmowaniu działalności gospodarczej (*w tym: szkolenia, przyznawanie jednorazowych środków na podjęcie własnej działalności gospodarczej*),
- współpraca instytucji samorządowych z organizacjami pozarządowymi w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorczości.

Cel strategiczny 3 - Rozwój infrastruktury technicznej

Stan infrastruktury technicznej wyznaczający poziomie atrakcyjności i spójności terytorialnej decyduje o trwałym rozwoju społeczno – gospodarczym.

Powiat biłgorajski cechuje: nie zadawalający stan infrastruktury komunikacyjnej, niedostateczna infrastruktura w zakresie gospodarki ściekowej na obszarach wiejskich, słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i telekomunikacyjna (mała liczba użytkowników internetu) i zły stan infrastruktury edukacyjnej.

Opisany powyżej cel strategiczny realizowany będzie poprzez następujące cele operacyjne:

3.1 Budowa dróg i ulepszanie systemu komunikacji łącznie z niezbędną infrastrukturą

Powiat biłgorajski cechuje peryferyjne położenie na tle województwa lubelskiego. Zły stan infrastruktury komunikacyjnej uniemożliwia poprawną dostępność zewnętrzną i wewnętrzną powiatu oraz sprawność obsługi komunikacyjnej. Poprawa tej infrastruktury sprzyjać będzie podniesieniu jakości usług transportowych, mobilności oraz zwiększeniu współpracy gospodarczej, wymianie handlowej, a także rozwojowi turystyki.

Działania zwiększające dostępność komunikacyjną polegać powinny na tworzeniu kluczowej infrastruktury umożliwiającej sprawne powiązania transportowe z głównymi ośrodkami gospodarczymi województwa (w tym ościennego - podkarpackiego), poprawą drożności transportowej wewnątrz powiatu (modernizacja dróg gminnych i powiatowych, poprawa stanu elementów infrastruktury drogowej /chodniki, obiekty mostowe, itp./).

Wskaźniki realizacji:

- długość zmodernizowanych dróg,
- ilość zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej (mosty, przepusty),
- długość wybudowanych dróg,
- długość wybudowanych chodników,
- ilość zmodernizowanych skrzyżowań.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- rozbudowa i modernizacje sieci infrastruktury drogowej oraz zwiększenie bezpieczeństwa ruchu (w tym: *modernizacja i rozbudowa sieci dróg, urządzeń inżynierskich, mostów, obwodnic, pomocniczej infrastruktury drogowej służącej zwiększeniu bezpieczeństwa ruchu*),
- budowa nowych odcinków dróg.

3.2 Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej

Mocne strony powiatu w zakresie wykorzystania walorów przyrodniczo – krajobrazowych, kapitału ludzkiego, szeroko rozumianego stanu bezpieczeństwa publicznego i tworzenia postaw przedsiębiorczości nie mogą być spełnione bez rozwoju i poprawy infrastruktury społecznej.

Walory przyrodniczo – krajobrazowe stanowią istotny potencjał endogeniczny powiatu. Ich zachowanie w nie pogorszonym stanie rzutować będzie na wiele aspektów rozwoju społeczno – gospodarczego (wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości). W tym aspekcie szczególnego znaczenia nabiera problem zbyt wolnego przyrostu wykonanych sieci kanalizacyjnych na obszarach wiejskich. Oprócz negatywnego wpływu na środowisko naturalne (skażenie gleb i cieków wodnych) czynnik ten zmniejsza konkurencyjność powiatu w każdym wskazanym wyżej obszarze rozwoju.

Poprawa jakości kształcenia szkolnego będzie nieefektywna bez rozwoju i poprawy infrastruktury oświatowej. Liczne szkoły każdego szczebla edukacji wymagają niezbędnych remontów, w tym termomodernizacji i wymiany dachów, a wiele z nich nie oferuje

wystarczającej bazy sportowej poprzez brak boisk i pełno wymiarowych hal sportowych. Problem ten jest szczególnie odczuwalny w Biłgoraju, który jest głównym ośrodkiem edukacyjnym szczebla ponadgimnazjalnego.

Mimo poprawy bazy leczniczej w SP ZOZ w Biłgoraju poprzez oddanie do użytku dwóch nowych obiektów szpitalnych inne stare, obiekty szpitala z oddziałami: chirurgicznym, ginekologiczno – położniczym, chorób zakaźnych, gruźlicy i chorób płuc wymagają dostosowania do aktualnych przepisów prowadzenia leczenia zamkniętego. Niezbędne są termomodernizacje, wykonanie klimatyzacji i ciągów pieszych między oddziałami nie kolidujących ze sobą. Brak wykonania tych prac może skutkować wstrzymaniem działalności tych oddziałów.

Niezbędnej poprawie w zakresie infrastruktury technicznej wymaga Dom Pomocy Społecznej i Zespół Szkolno – Rewalidacyjny w Teodorówce (w tym: termomodernizacje obiektów z modernizacją kotłowni, dostosowanie pomieszczeń do wymaganych standardów).

Perspektywicznie pożądana zmiana struktury gospodarczej powiatu w kierunku turystyczno – rolniczym z podkreśleniem istotnych funkcji kreowania przedsiębiorczości przez miasta i wiejskie ośrodki rozwoju nie będzie możliwa bez powszechnego dostępu do internetu. Czynnikiem ten uznaje się za kluczowy w rozwoju edukacji młodzieży, co ma przynieść na budowanie podstaw gospodarki opartej na wiedzy.

Wskaźniki realizacji:

- długość czynnej sieci kanalizacyjnej,
- ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w ludności ogółem,
- liczba mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków,
- liczba ścieków oczyszczonych,
- średnie zużycie energii cieplnej w skali rocznej w obiektach ochrony zdrowia,
- powierzchnia użytkowa nowopowstałych obiektów ochrony zdrowia,
- ilość zakupionego sprzętu medycznego,
- powierzchnia docieplonych ścian w obiektach ochrony zdrowia,
- powierzchnia użytkowa obiektów ochrony zdrowia dostosowanych do wymagań rozporządzenia,
- udział gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do internetu.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- poprawa jakości wód (w tym: budowa i modernizacja oczyszczalni i systemów kanalizacyjnych, wsparcie powstawania przydomowych oczyszczalni ścieków, ochrona przed zanieczyszczeniami zbiorników i cieków wodnych),
- poprawa stanu infrastruktury oświatowej, sportowej i kulturalnej (w tym: budowy, remonty i modernizacje, doposażenie placówek szkolnych w nowoczesny sprzęt dydaktyczny),
- rozwój elektryfikacji wsi – re-elektryfikacja (w tym: modernizacja i uzupełnienie sieci elektrycznych średniego i niskiego napięcia, rozwój alternatywnych źródeł energii),
- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia (w tym: termomodernizacje, dostosowanie pomieszczeń do warunków wynikających z rozporządzenia, zakupy sprzętu medycznego, informatyzacja, utworzenie nowych oddziałów w SP ZOZ w Biłgoraju),

- poprawa infrastruktury ośrodków pomocy społecznej (w tym: termomodernizacje obiektów z modernizacją kotłowni, dostosowanie pomieszczeń do wymaganych standardów),
- rozwój podstawowej infrastruktury teleinformatycznej w powiecie umożliwiającej powszechny i tani dostęp do zasobów informacji (w tym: rozbudowa sieci dostępowej na poziomie lokalnym, wsparcie publicznego dostępu do internetu w każdej gminie),
- tworzenie szerokiej i wartościowej oferty treści i usług elektronicznych (w tym: rozwój systemów strategicznych usług: edukacyjnych, medycznych, doradczych, administracyjnych, organizacja szkoleń e-learningu w okresach jesienno-zimowych),
- informatyzacja administracji publicznej oraz rozwój usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną (w tym: tworzenie wewnętrznych sieci komputerowych i ustandaryzowanych systemów wewnętrznej informatyzacji instytucji).

3.3 Rozwój i poprawa bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej

Turystyka może stać się ważną i dochodową gałęzią gospodarki powiatu biłgorajskiego. O atrakcyjności turystycznej powiatu decydują nie tylko walory estetyczne i piękno krajobrazu, ale także stan wielkości infrastruktury turystycznej. Przy całym bogactwie i zróżnicowaniu środowiska naturalnego powiatu biłgorajskiego jego zagospodarowanie pod kątem turystycznym jest niezadowolające. Występuje duże zróżnicowanie w zakresie lokalizacji bazy turystycznej: gospodarstwa agroturystyczne, pensjonaty, hotele, motele itp. Przy stosunkowo dobrze rozłożonej sieci szlaków turystycznych zarówno pieszych, jak i rowerowych stanowiących element turystyki aktywnej, brak dobrze rozwiniętej bazy turystycznej czyni tą ofertę mało atrakcyjną. Świadczy o tym spadek ilości korzystających z każdej kategorii obiektu turystycznego poza obiektami statystycznie niesklasyfikowanymi (prawdopodobnie gospodarstwa agroturystyczne). Spadek ten jest połączony z dużą sezonowością wykorzystania bazy noclegowej, który nawet w miesiącach letnich nie przekracza 37%. Poza działaniami pozainwestycyjnymi należy podjąć starania poszerzenia bazy turystycznej o gminy powiatu, które praktycznie nie dysponują żadnym miejscem noclegowym, a posiadają niewątpliwie bogatą ofertę w oparciu o zasoby przyrodniczo – kulturowe. Na pozostałych obszarach powiatu należy dążyć nie tyle do powstania zupełnie nowej bazy turystycznej, co do jej poprawy. Jako odrębne zagadnienie należy postrzegać turystyczne zagospodarowanie: powstającego zbiornika wodnego Biszczka - Żary, który stanie się w niedalekiej przyszłości motorem rozwoju turystyki w skali szerszej niż powiat biłgorajski, czy rzeki Tanew do tej pory nie wykorzystanej, jako potencjalny produkt turystyczny.

Działania wielosektorowe finansowane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, jak i z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego pozwolą na realizację tego celu operacyjnego dając podstawę do zmiany i poprawy sytuacji społeczno – gospodarczej powiatu biłgorajskiego.

Wskaźniki realizacji:

- liczba udzielonych noclegów,
- długość szlaków turystycznych,
- długość ścieżek rowerowych.

Główne kierunki działań/ typy projektów

- wsparcie rozwoju bazy turystycznej i rekreacyjnej (w tym: hotele, motele, pensjonaty gospodarstwa agroturystyczne, gastronomia, zbiorniki wodne i ich otoczenie),

- rozwój infrastruktury ruchu turystycznego (w tym: *piesze i rowerowe szlaki turystyczne, spływy kajakowe, trasy narciarskie*).

Struktura celów Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015

Misja	Zrównoważony rozwój Powiatu Biłgorajskiego poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów, stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego oraz podnoszenie atrakcyjności gmin		
Cele strategiczne (obszary priorytetowe)	Rozwój i wykorzystanie zasobów ludzkich	Rozwój ekonomiczno-gospodarczy	Rozwój infrastruktury technicznej
Cele operacyjne	Wykształcone społeczeństwo	Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	Budowa dróg i ulepszanie systemu komunikacji łącznie z niezbędną infrastrukturą
	Dostosowanie wykształcenia do wymogów rynku pracy		
	Aktywizacja zawodowa mieszkańców	Wspieranie procesów rozwoju i modernizacji rolnictwa	Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej
	Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego obywatelom	Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości w powiecie	Rozwój i poprawa bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej

4. System wdrażania i monitorowania

4.1 Wdrażanie

Procedury wdrażania, monitorowania i aktualizacji zawierają listę działań, których podjęcie ma na celu ułatwienie realizacji „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 – 2015” oraz umożliwienie stałego monitorowania i dostosowywania zapisów Strategii do zmieniających się warunków otoczenia społeczno-gospodarczego.

Prezentowana „Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015” oparta jest na przekonaniu, że komunikowanie społeczne jest skuteczne tylko pod warunkiem, że ma ono charakter procesu dwustronnego. Współpraca i komunikowanie społeczne może stać się skutecznym instrumentem pozwalającym na zyskanie większego zaangażowania obywateli w sprawy lokalne.

Realizowana na zasadach partnerstwa współpraca władz lokalnych, sektora prywatnego i organizacji pozarządowych jest efektywnym sposobem wdrażania inicjatyw wynikających ze społecznej aktywności mieszkańców. Dlatego też założeniem „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” jest uwzględnienie potrzeb poszczególnych partnerów społecznych oraz realizacja wspólnych przedsięwzięć na zasadzie równoprawnego partnerstwa. Podstawowym kryterium decydującym o podjęciu współpracy z partnerami sektora prywatnego i pozarządowego jest podejmowanie działań na rzecz powiatu i jego mieszkańców. Współpraca ta ma charakter długofalowy oraz jest elementem „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego”. Dążyć należy do objęcia współpracą możliwie najszerszych obszarów lokalnej aktywności społecznej. W szczególności współpraca ta dotyczy:

- ✓ poprawy dostępności i jakości infrastruktury komunikacyjnej,
- ✓ rynku pracy,
- ✓ pomocy społecznej,
- ✓ ochrony zdrowia,
- ✓ oświaty i edukacji,
- ✓ kultury i sztuki,
- ✓ ekologii i ochrony środowiska,
- ✓ sportu i turystyki,
- ✓ promocji i rozwoju powiatu.

Intencją władz powiatowych jest inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym. Formy współdziałania obejmują działania związane m.in. z:

- prowadzeniem działalności promocyjno-informacyjnej dotyczącej wspólnych przedsięwzięć na terenie powiatu,
- tworzeniem wspólnych zespołów konsultacyjnych,
- pomocą w nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych,
- realizacją wspólnych projektów ze środków zewnętrznych.

Opracowanie i wdrażanie „Planu Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” jest zasadniczym elementem współpracy wyżej wymienionych sektorów. Założeniem samorządu lokalnego powiatu jest rozwijanie tej współpracy w celu zaspakajania potrzeb społeczności lokalnej.

Zakłada się, że zaproponowane cele operacyjne i kierunki działań będą realizowane na terenie powiatu przez wiele podmiotów. Oprócz samorządów lokalnych i ich struktur będą to: agendy instytucji państwowych i szczebla wojewódzkiego, przedsiębiorcy: indywidualnie i poprzez stowarzyszenia, instytucje rynku finansowego i ubezpieczeniowego, instytucje wsparcia biznesu, organizacje rolników, czy też organizacje pozarządowe. Zmiany wyznaczone przedstawionymi celami operacyjnymi będą możliwe do osiągnięcia tylko w przypadku włączenia się tych podmiotów do ich realizacji, często zaś wymagane będzie ich współdziałanie, w tym, jak wskazano wyżej wielosektorowe. Na obszarach wiejskich konieczne jest stworzenie oddolnych struktur np. wg modelu Lokalnych Grup Działania działających na zasadzie partnerstwa społecznego (sektor publiczny, gospodarczy i społeczny). Szczególnie w zakresie sfery społecznej wymagane jest lepsze współdziałanie istniejących już struktur np. Powiatowej Rady Zatrudnienia, Społecznej Rady SP ZOZ czy Powiatowej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Zadania inwestycyjne przedstawione w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym to odzwierciedlenie potrzeb w zakresie zadań własnych samorządu powiatowego w oświacie, drogownictwie, pomocy społecznej, ochronie zdrowia i zabezpieczeniu własnych potrzeb w infrastrukturze administracyjnej. Projekty te będą realizowane przez samorząd powiatowy w miarę posiadanych środków własnych i pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.

4.2 Główne instytucje i podmioty zaangażowane we wdrażanie strategii

Należy rozróżnić realizację wyznaczonych kierunków działań w ramach celów operacyjnych przez samorząd powiatowy i jego struktury od innych realizowanych przez pozostałe podmioty (samodzielnie lub wspólnie).

Za realizację kierunków działań w zakresie kompetencji własnych powiatu odpowiedzialne będą:

1. Starostwo Powiatowe w Biłgoraju,
2. Zarząd Dróg Powiatowych,
3. Powiatowy Urząd Pracy,
4. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
5. Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej.

Instytucjami wspomagającymi Starostwo Powiatowe w procesie wdrażania strategii są:

1. Rada Powiatu Biłgorajskiego i Rady Miast i Rady Gmin, które powinny zadbać o promocję i właściwe zrozumienie strategii wśród mieszkańców powiatu,
2. organizacje pozarządowe działające szczególnie w obszarze ochrony zdrowia, pomocy społecznej i bezpieczeństwa publicznego,
3. Biuro Powiatowe Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Biłgoraju,
4. Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Powiatowy Zespół Doradców w Biłgoraju,
5. Oddział Terenowy w Biłgoraju Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Lublinie,
6. Placówka Terenowa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Rolniczego w Biłgoraju,
7. Powiatowy Inspekcja Weterynaryjna w Biłgoraju,
8. Izba Rolnicza Powiatu Biłgorajskiego,
9. Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Biłgoraju,
10. Komenda Powiatowa Policji w Biłgoraju,

11. kościoły i związki wyznaniowe,
12. inne.

Institucje partnerskie zarządzające określonymi instrumentami i programami, w ramach których będą finansowane niektóre działania wynikające ze strategii:

1. Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, jako Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2007 - 2013 i Instytucja Pośrednicząca dla Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
2. Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie,
3. Dla innych programów operacyjnych: Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Jako istotne z punktu widzenia wykorzystania środków pomocnych z Unii Europejskiej są **docelowe grupy beneficjentom**, w tym:

1. przedsiębiorcy i ich związki,
2. rolnicy indywidualni i ich związki,
3. bezrobotni.

4.3 Środki niezbędne do realizacji strategii

Zapotrzebowanie na najważniejsze zadania ujęte w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym planowane do realizacji w latach 2008 – 2015 oszacowano na ponad 82 mln zł. Zestawienie to nie obejmuje projektów nie inwestycyjnych, związanych głównie z rozwojem zasobów ludzkich (przeciwdziałanie i likwidacja bezrobocia, wykształcenie mieszkańców, kultura, integracja społeczna, promocja powiatu).

Poniższa tabela projekcji dochodów i wydatków inwestycyjnych powiatu biłgorajskiego w latach 2008 - 2015 uwzględnia: możliwości kredytowe powiatu, wzrost dochodów bieżących w latach 2008 - 2010 o 2,5%, 2011 - 2013 o 1,8% i 2014 - 2015 o 1,5%. Ponadto uwzględniono: w latach 2008 - 2010 pomoc gmin na realizację zadań inwestycyjnych, jako dochody majątkowe, przewidywane dochody majątkowe powiatu oraz pomoc budżetu państwa na zadania inwestycyjne i urealniono plan budżetu na 2008 r o przewidywaną pomoc gmin i budżetu państwa.

Realizacja wieloletniego Planu Inwestycyjnego w zaplanowanej wysokości nakładów własnych doprowadzi do osiągnięcia w 2013 r. (przy zakładanych oszczędnościach w 2014 r.) wskaźnika obsługi długu powyżej 15% dochodów, a wskaźnika zadłużenia do 45% dochodów.

Biorąc pod uwagę wielkość możliwych środków własnych na inwestycje i inne przesłanki wykazane wyżej należy stwierdzić, że środki własne będą niewystarczające do realizacji założonych celów inwestycyjnych w WPI. W tym względzie konieczne będzie pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania.

**Projekcja dochodów i wydatków inwestycyjnych Powiatu Bigorajskiego
w latach 2008-2015 w tys zł**

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dochody ogółem	65 206	68 169	68 675	69 348	70 722	72 072	73 143	74 231
Wydatki inwestycyjne	4 652	8 114	6 529	855	884	884	884	884

Źródło – opracowanie własne

4.4 Źródła finansowania strategii

Głównymi źródłami finansowania strategii będą:

1. budżet własny Powiatu,
2. budżety miast i gmin powiatu,
3. zewnętrzne środki publiczne (dostępne głównie w ramach programów finansowanych przez Unię Europejską),
4. budżety organizacji pozarządowych,
5. środki własne sektora prywatnego.

Inne środki (oprócz programów finansowanych przez Unię Europejską) możliwe do wykorzystania na realizację celów strategii:

1. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie,
2. Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
3. Powiatowy Fundusz Gospodarki Zasobem Geodezyjnym i Kartograficznym,
4. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
5. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego,
6. Bank Gospodarstwa Krajowego (Fundusz Poręczeń Unijnych, Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych, itd.),
7. Fundusz Pracy,
8. Ekofundusz,
9. Szwajcarski Instrument Finansowy,
10. inne.

4.5 System monitorowania i oceny realizacji strategii

Opracowanie systemu wdrażania jest podstawowym elementem powodzenia całości Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015. Ponieważ opracowana strategia Rozwoju nie ujmuje planowanych inwestycji w poszczególnych gminach Powiatu toteż Starostwo Powiatowe w Biłgoraju nie może odpowiadać za wdrażanie i finansowanie poszczególnych projektów realizowanych przez samorządy gminne, prywatnych przedsiębiorców, czy inne końcowe grupy beneficjentów.

Kolejnym elementem warunkującym sprawne przeprowadzanie założonych zadań jest system monitoringu i ocena jego realizacji. W odniesieniu do Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015 system monitorowania i jego ocena polegać będzie na składaniu przez:

- jednostki organizacyjne podległe Starostwu Powiatowemu,
- właściwe komórki organizacyjne samego Starostwa

sprawozdań z realizacji Strategii Rozwoju do Komisji ds. Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego powołanej Uchwałą Nr XX/155/2004 Rady Powiatu w Biłgoraju z dnia 29 kwietnia 2004 r. i Uchwałą Nr IX/101/2007 Rady Powiatu w Biłgoraju z dnia 2 sierpnia 2007 r.

1. Sprawozdania z realizacji Strategii składane będą co cztery lata:

- po pierwszym okresie realizacji Strategii za lata 2008-2011 wg stanu na dzień 31 grudnia 2011 r. w terminie do 31 sierpnia 2012 r.
- po drugim okresie realizacji Strategii za lata 2012-2015 wg stanu na dzień 31 grudnia 2015 r. w terminie do 31 sierpnia 2016 r.

2. Dodatkowo składane będą sprawozdania roczne wg stanu na dzień 31 grudnia danego roku sprawozdawczego (począwszy od roku 2008) w terminie do 31 sierpnia roku następującego po każdym roku sprawozdawczym.

Sprawozdania roczne i czteroletnie przedstawiane będą do oceny Zarządowi Powiatu i Radzie Powiatu i tu będzie można wnieść o dokonanie zmiany w Strategii lub dokonać w niej korekt. Kolejnym zadaniem Powiatu jest sprawna komunikacja społeczna w odniesieniu do Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego. Komunikacja społeczna polegać będzie na umieszczaniu na internetowych stronach Powiatu i na tablicy informacyjnej Starostwa informacji o stopniu wykonania Strategii. Istotnym elementem wdrażania „Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” jest stworzenie efektywnego sposobu kontroli i monitorowania poszczególnych elementów planu. W tym celu podjęto decyzję o przyjęciu Strategii Uchwałą Rady Powiatu oraz realizacji przyjętych zadań zgodnie z zatwierdzonym dokumentem.

System wdrażania Strategii Rozwoju będzie odnosił się również do:

- bieżącej aktualizacji części diagnostycznej zgodnie z trendami rynku lokalnego,
- dostarczania informacji o stopniu realizacji poszczególnych zadań/projektów planu,
- okresowej weryfikacji programu przy współudziale różnych partnerów społecznych.

„Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego” została opracowana w taki sposób, aby monitoring poszczególnych faz jego realizacji był stosunkowo prosty. Harmonogram realizacji Strategii, uwzględniający etapy poszczególnych zadań oraz szacunkowe nakłady inwestycyjne, pozwala na weryfikowanie, w jakim zakresie program jest realizowany oraz jakie są ewentualne odstępstwa w poszczególnych fazach realizacji.

Poniżej zaprezentowano wskaźniki monitoringowe przyporządkowane do celów operacyjnych. Wskaźniki te posłużą do zobrazowania postępów w realizacji założonych celów operacyjnych i kierunków działań.

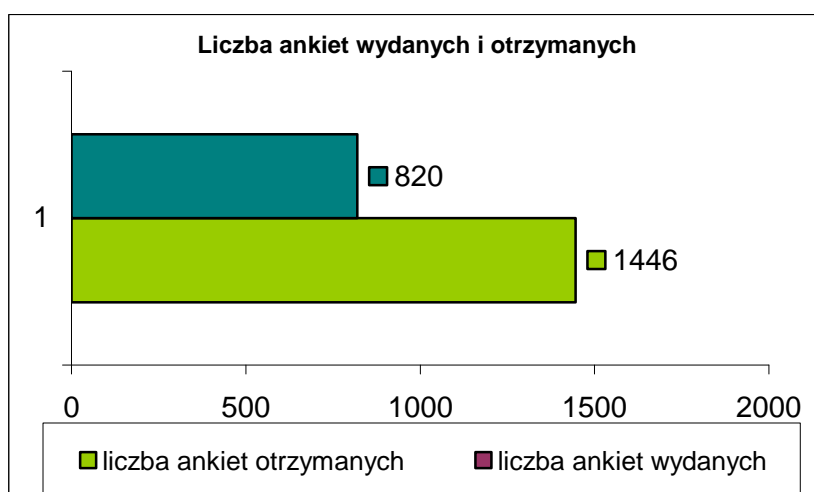
Nazwa celu operacyjnego	Wskaźnik monitoringowy
1.1. Wykształcone społeczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> - udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, - poziom wykształcenia ludności (udział osób z wykształceniem średnim i wyższym)
1.2 Dostosowanie wykształcenia do wymogów rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> - stosunek absolwentów kończących szkoły zawodowe w poszczególnych kierunkach do absolwentów, którzy podjęli zatrudnienie, - stosunek absolwentów szkół zawodowych zarejestrowanych w Urzędzie Pracy w poszczególnych zawodach do ilości ofert pracy wpływających do urzędu
1.3 Aktywizacja zawodowa mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> - stopa bezrobocia, - udział długotrwale bezrobotnych w ilości bezrobotnych ogółem.
1.4 Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego obywatelom	<ul style="list-style-type: none"> - wskaźnik przelotowości (liczba leczonych/średnia liczba łóżek rzeczywistych), - roczny % wykorzystania łóżek szpitalnych, - liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, - wskaźnik bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych, - liczba miejsc w placówkach zapobiegających marginalizacji społecznej (domy pomocy społecznej, środowiskowe domy pomocy społecznej, świetlice środowiskowe, centra integracji społecznej), - liczba organizacji pozarządowych uczestniczących w realizacji programów powiatowych.
2.1 Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> - udział gospodarstw prowadzących działalność pozarolniczą w ilości gospodarstw ogółem, - liczba gospodarstw agroturystycznych.
2.2 Wspieranie procesów rozwoju i modernizacji rolnictwa	<ul style="list-style-type: none"> - przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego, - udział gospodarstw produkujących na rynek w ilości gospodarstw rolnych, - liczba powstałych i funkcjonujących partnerstw i lokalnych grup działania.
2.3 Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości w powiecie	<ul style="list-style-type: none"> - nasycenie przedsiębiorczością, w tym MŚP (liczba przedsiębiorstw na 10 tys mieszkańców), - wskaźnik przetrwania firm po 3 latach działalności, - powierzchnia dostępnych terenów inwestycyjnych, - liczba firm, które ulokowały swoją działalność na nowo utworzonych terenach inwestycyjnych, - ilość osób bezrobotnych, którym przyznano jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, - ilość utworzonych miejsc pracy wspieranych środkami Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego.

3.1 Budowa dróg i ulepszanie systemu komunikacji łącznie z niezbędną infrastrukturą	<ul style="list-style-type: none"> - długość zmodernizowanych dróg, - ilość zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej (mosty, przepusty), - długość wybudowanych dróg, - długość wybudowanych chodników, - ilość zmodernizowanych skrzyżowań
3.2 Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej	<ul style="list-style-type: none"> - długość czynnej sieci kanalizacyjnej, - ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w ludności ogółem, - liczba mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków, - liczba ścieków oczyszczonych, - średnie zużycie energii cieplnej w skali rocznej w obiektach ochrony zdrowia, - powierzchnia użytkowa nowopowstałych obiektów ochrony zdrowia, - ilość zakupionego sprzętu medycznego, - powierzchnia docieplonych ścian w obiektach ochrony zdrowia, - powierzchnia użytkowa obiektów ochrony zdrowia dostosowanych do wymagań rozporządzenia, - udział gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do internetu.
3.3 Rozwój i poprawa bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej	<ul style="list-style-type: none"> - liczba udzielonych noclegów, - długość szlaków turystycznych, - długość ścieżek rowerowych.

4.6 Krótki opis konsultacji społecznych

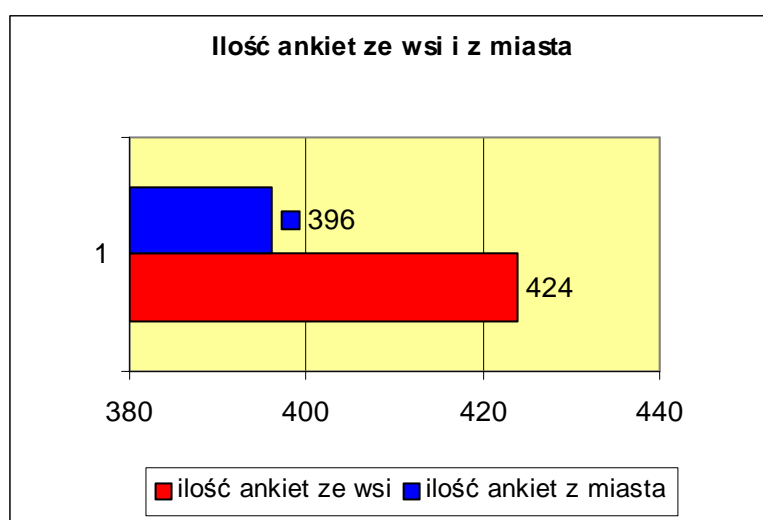
Celem konsultacji społecznych było zapoznanie władz lokalnych powiatu biłgorajskiego oraz społeczności powiatu z procesem opracowania dokumentu strategicznego oraz zebranie odpowiedzi na pytania zadane w ankiecie w celu określenia przewidywanych kierunków działań do wyznaczonych w projekcie strategii celów operacyjnych. O postępie prac nad opracowaniem strategii poinformowano burmistrzów i wójtów powiatu biłgorajskiego na naradach w dniach 2 października 2007 r. i 25 stycznia 2008 r. (łącznie 59 osób).

Ankiety (zał. Nr 1) umieszczono na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Biłgoraju w dniach od 6 do 20 lutego 2008 r. oraz rozprowadzono wśród mieszkańców powiatu biłgorajskiego poprzez wszystkie urzędy miast i gmin powiatu oraz szkoły ponadgimnazjalne. Wraz z ankietą na stronie internetowej umieszczono też pełny tekst projektu strategii. Liczbę wydanych i otrzymanych ankiet przedstawia tabela poniżej.

Źródło - opracowanie własne

Poniższy wykres przedstawia ile osób z obszarów wiejskich i z miast powiatu wzięło udział w konsultacjach społecznych poprzez wypełnienie ankiety.

Źródło - opracowanie własne

Ankieta w swej treści wskazuje na możliwe kierunki działań w zakresie następujących celów operacyjnych:

1. 1.1 - Wykształcone społeczeństwo.
2. 1.2 - Dostosowanie wykształcenia do wymogów rynku pracy.
3. 1.3 - Aktywizacja zawodowa mieszkańców.
4. 1.4 - Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego obywatelom.
5. 2.1 - Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.
6. 2.3 - Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości w powiecie.
7. 3.1 - Budowa dróg i ulepszanie systemu komunikacji łącznie z niezbędną infrastrukturą.
8. 3.2 - Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej.

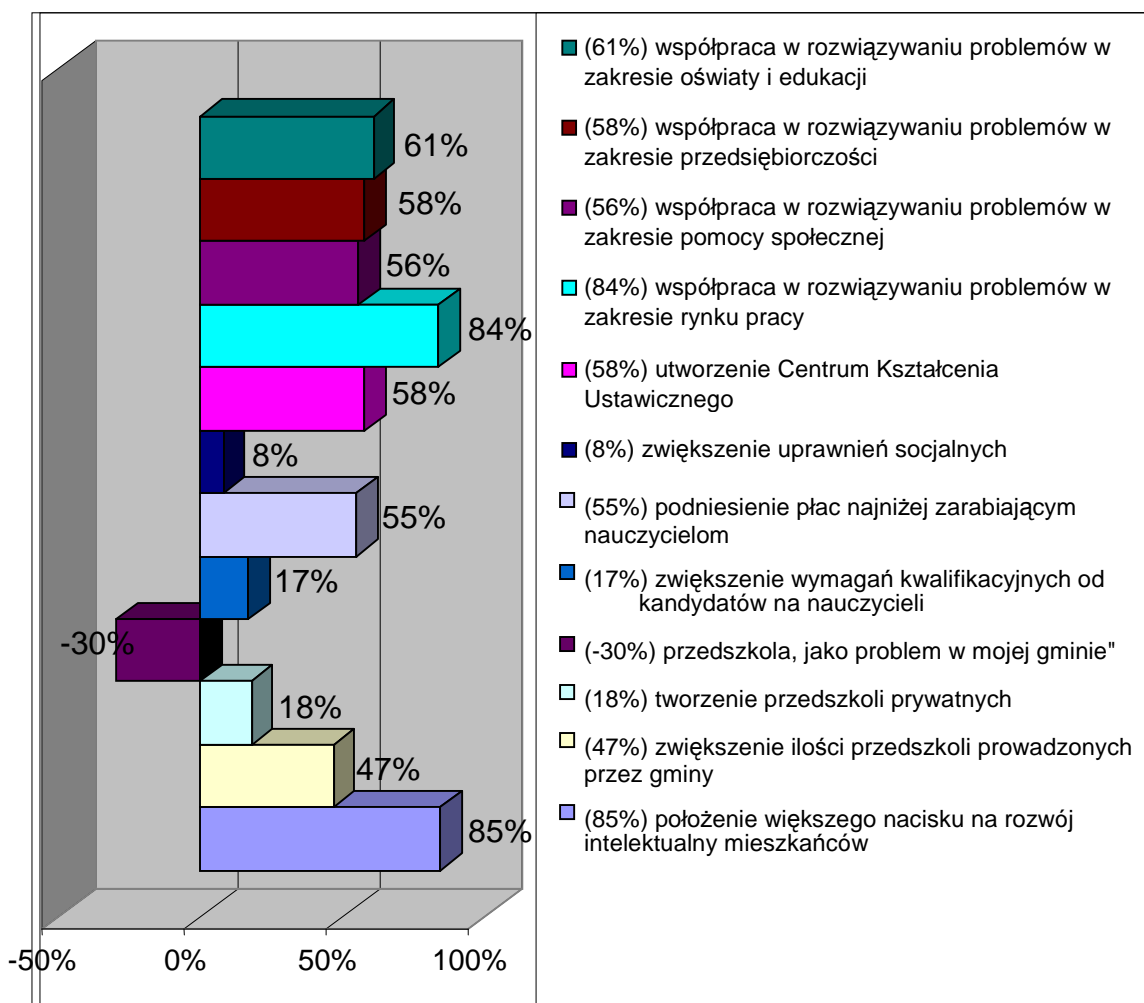
Przystawione poniżej wykresy obrazują procentową ilość pozytywnych odpowiedzi na zadane pytania w rozbiciu na cele strategiczne i cele operacyjne.

Poddając analizie przedstawiony materiał w odniesieniu do poszczególnych celów strategicznych, w tym operacyjnych należy stwierdzić, że:

- w zakresie Celu strategicznego 1 - Rozwój i wykorzystanie zasobów ludzkich

Zdecydowana ilość ankietowanych (85%) uważa, że szansą rozwoju powiatu biłgorajskiego jest położenie większego nacisku na rozwój intelektualny jego mieszkańców przez ich lepsze wykształcenie, czy podniesienie kwalifikacji zawodowych. 58% ankietowanych za potrzebne uznało utworzenie Centrum Kształcenia Ustawicznego, jako sposobu przekwalifikowania zawodowego na poziomie ponadadministralnym. Za pożądany kierunek zmniejszenia niedoboru kadry nauczycielskiej uznano jedynie podniesienie płac, natomiast nie znalazło uznania rozwiązanie tego problemu przez zwiększenie uprawnień socjalnych (8%), czy zwiększenie wymagań kwalifikacyjnych od kandydatów na nauczycieli (17%). Ankietowani za pożądany kierunek uznali konieczność współpracy samorządów, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i innych podmiotów w zakresie rozwiązywania problemów w zakresie: rynku pracy (84%), pomocy społecznej i przedsiębiorczości (po 58%) oraz oświaty i edukacji (61%). W celu objęcia większej liczby dzieci wychowaniem przedszkolnym na terenach wiejskich należałoby zdaniem ankietowanych zwiększyć ilość przedszkoli prowadzonych przez gminy (47%). Tego problemu nie dostrzega 70 % badanych, a tylko 18% wskazało, że mogłyby one powstawać z inicjatywy podmiotów prywatnych. Opisane tendencje przedstawia wykres 1.

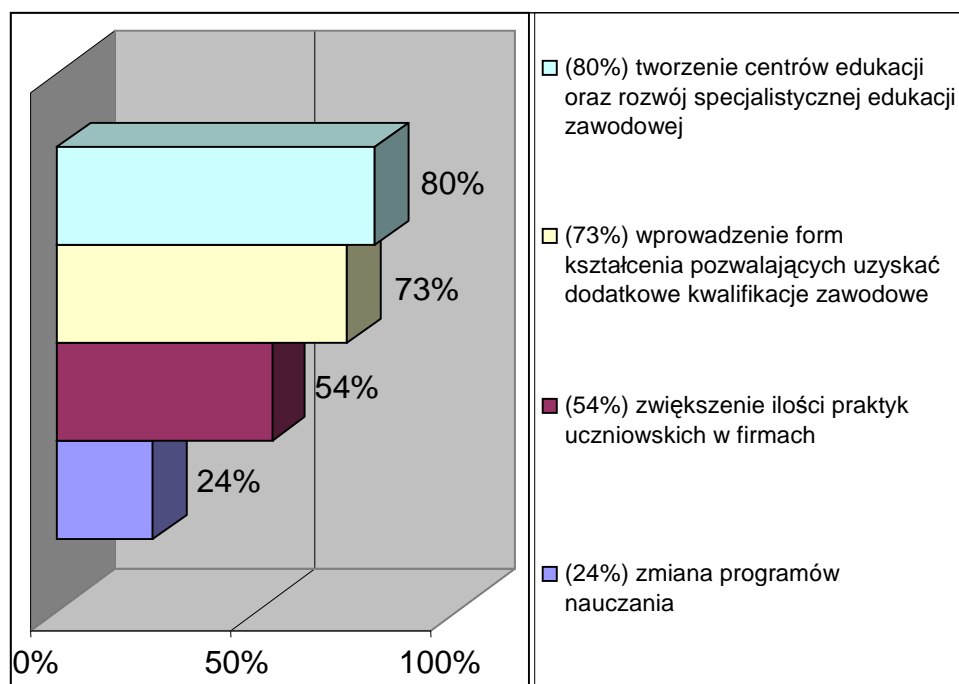
Wykres 1

Źródło - opracowanie własne

Wykres 2 obrazuje poglądy badanych na kwestię dostosowania wykształcenia do rynku pracy. W celu dostosowania absolwentów szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy należy zdaniem ankietowanych w pierwszym rzędzie wprowadzić formy kształcenia pozwalające uzyskać dodatkowe kwalifikacje zawodowe (73%) i zwiększyć ilość praktyk uczniowskich w firmach (54%). Tylko 24% badanych widzi konieczność zmiany obecnych programów nauczania w tym względzie. Wysoki wskaźnik 80% określa, że dobrym sposobem inicjowania przedsiębiorczości w gminach może być tworzenie centrów edukacji i rozwój specjalistycznej edukacji zawodowej.

Wykres 2

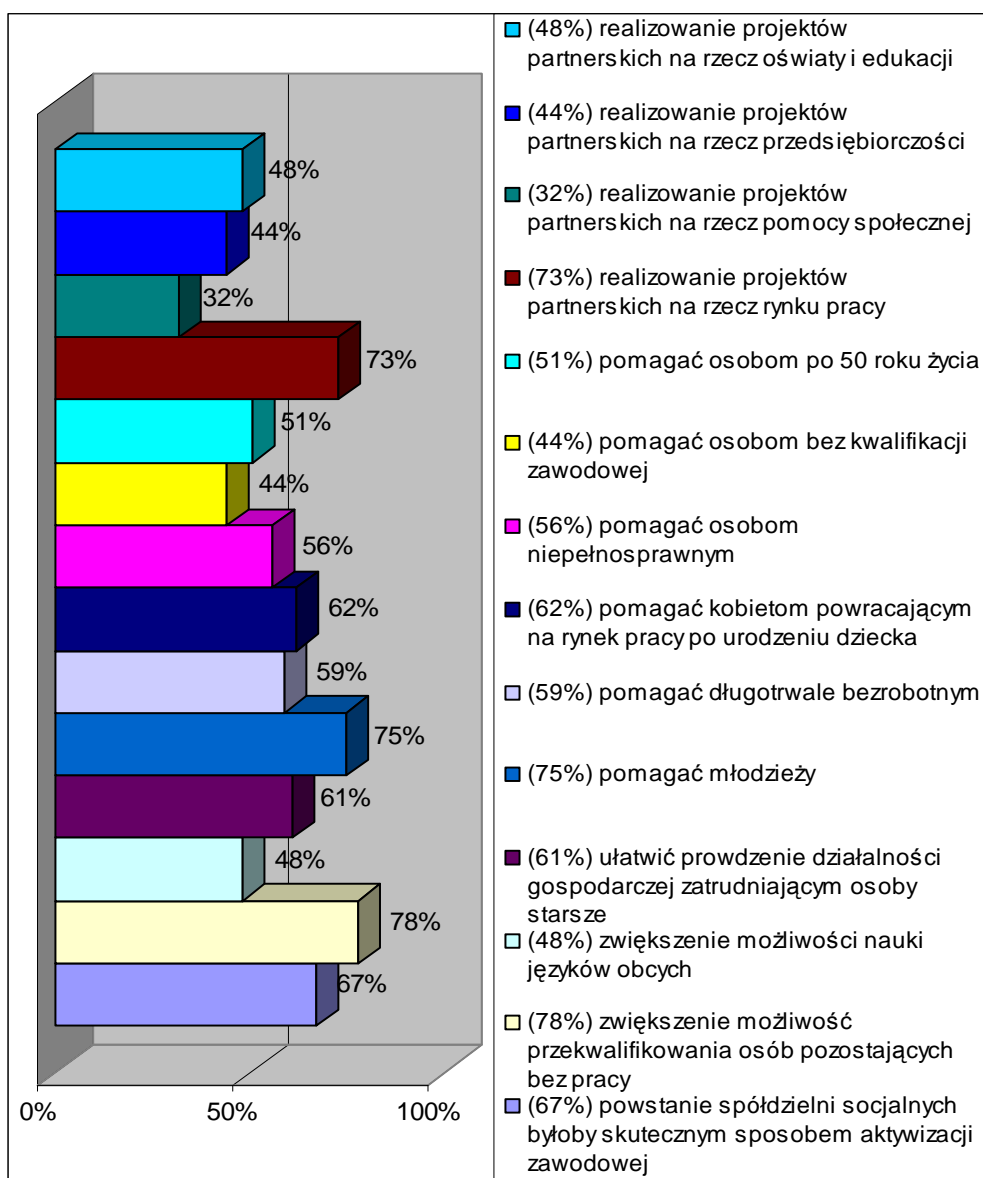

Źródło - opracowanie własne

W zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców (cel operacyjny 1.3 - wykres 3) ankietowani wyrazili pogląd (67%), że skutecznym sposobem aktywizacji w przypadku osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej (długotrwale bezrobotnych, opuszczających zakłady karne, niepełnosprawnych, bezdomnych, z problemami wynikającymi z nałogów, chorych psychicznie) jest powstawanie spółdzielni socjalnych. Równie pożądanym działaniem jest zwiększenie możliwości przekwalifikowania osób pozostających bez pracy (78%), ułatwienie prowadzenia działalności gospodarczej zatrudniającym osoby starsze (61%) czy zwiększenie możliwości nauki języków obcych (48%).

Gminy powiatu powinny podjąć działania na rzecz osób będących w trudnej sytuacji, a w szczególności w stosunku do młodzieży (75%), kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka (62%), długotrwale bezrobotnym (59%), osób niepełnosprawnych (56%), po 50 roku życia (51%) czy bez kwalifikacji zawodowych (44%). Za pożądaną (73%) ankietowani uznali potrzebę realizacji projektów partnerskich na rzecz poprawy sytuacji osób nie pracujących w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w obszarze rynku pracy. Mniejszym przyzwoleniem społecznym ankietowani wskazali na rozwiązanie tego problemu w odniesieniu do obszaru oświaty i edukacji (48%), przedsiębiorczości (44%), czy pomocy społecznej - tylko 32%.

Wykres 3

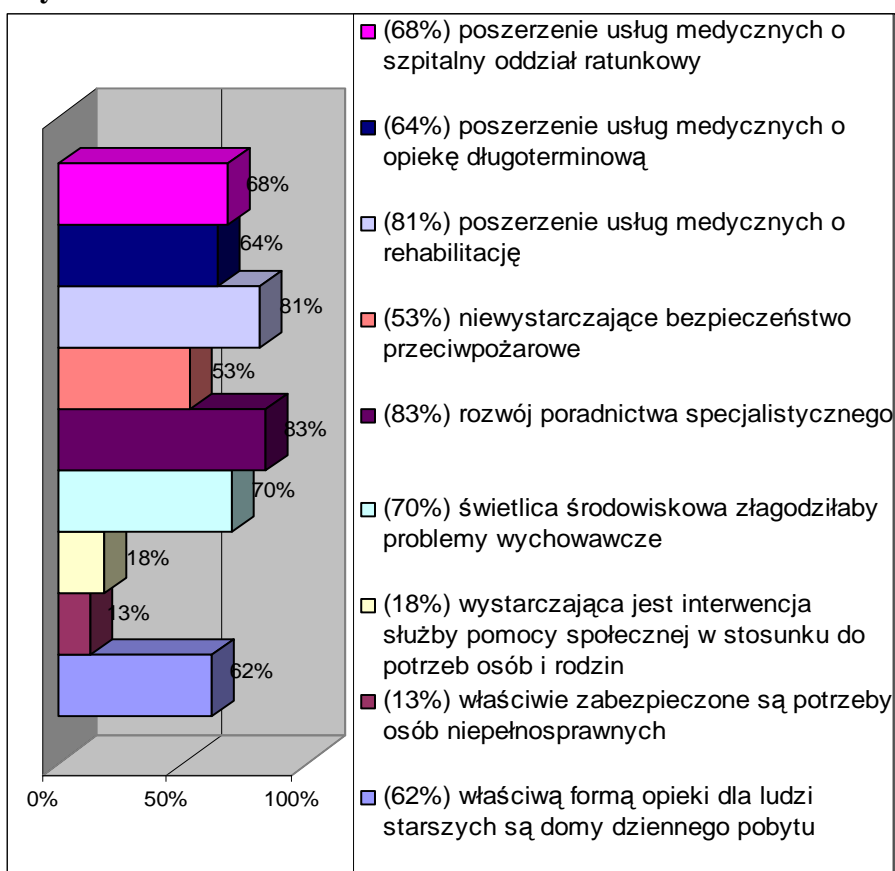

Źródło - opracowanie własne

Wykres 4 przedstawia poglądy badanych na kwestię zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego, publicznego i socjalnego (Cel operacyjny 1.4). Tylko 13% ankietowanych uznało, że są właściwie zabezpieczone potrzeby osób niepełnosprawnych, a 14% twierdzi, że wystarczająca jest interwencja służb pomocy społecznej w stosunku do potrzeb osób i rodzin. 83% ankietowanych uznało, że skuteczne rozwiązywanie problemów społecznych istotnych dla społeczności lokalnej powinno odbywać się poprzez poradnictwo specjalistyczne w rodzaju: pomoc prawna, psychologiczna czy terapeutyczna od uzależnień. Wysokim poparciem społecznym (70%) cieszyło się złagodzenie problemów wychowawczych w miejscu zamieszkania poprzez działalność świetlicy środowiskowej. Trochę ponad połowa badanych (53%) uznała za niewystarczający poziom bezpieczeństwa przeciwpożarowego na terenie powiatu biłgorajskiego.

W zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego ankietowani wskazali na konieczność poszerzenia usług medycznych w SP ZOZ w Biłgoraju o: rehabilitację (81%), szpitalny oddział ratunkowy (68%), czy opiekę długoterminową (64%).

Wykres 4

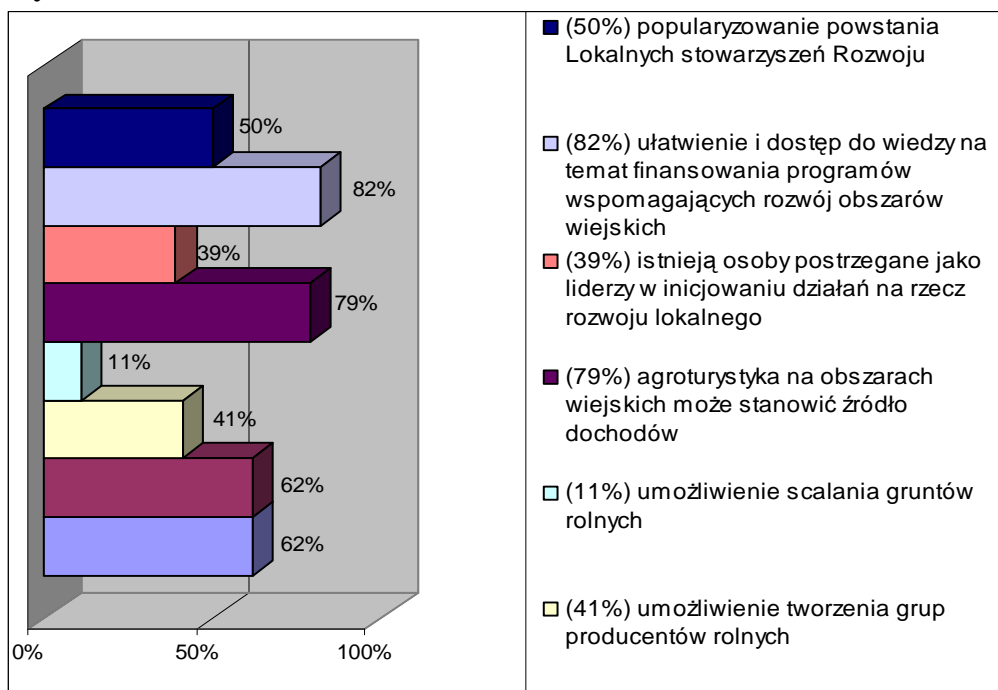
Źródło - opracowanie własne

- w zakresie Celu strategicznego 2: Rozwój ekonomiczno – gospodarczy

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich (Cel operacyjny 2.1 - wykres 5) powinien zdaniem ankietowanych opierać się na produkcji i przetwórstwie owoców miękkich i warzyw, produkcji żywności ekologicznej (po 62%) oraz poprzez tworzenie grup producentów rolnych (41%). Nie znalazło społecznej akceptacji scalanie gruntów (tylko 11% poparcia), jako jeden ze sposobów zmiany charakteru struktury agrarnej w powiecie biłgorajskim. Wielofunkcyjny rozwój wsi powinien być wsparty możliwością łatwiejszego dostępu do wiedzy na temat finansowania programów wspomagających rozwój obszarów wiejskich (82%), czy inicjowanie i popularyzowanie powstawania Lokalnych Stowarzyszeń Rozwoju (50%).

Zdecydowanie, bo 79% badanych wskazało, że agroturystyka na obszarach wiejskich powiatu biłgorajskiego może stanowić alternatywne źródło dochodu dla mieszkańców wsi. Tylko niespełna 39% ankietowanych uznaje, że w ich lokalnym środowisku są osoby, które można postrzegać, jako liderów w inicjowaniu działań na rzecz rozwoju lokalnego.

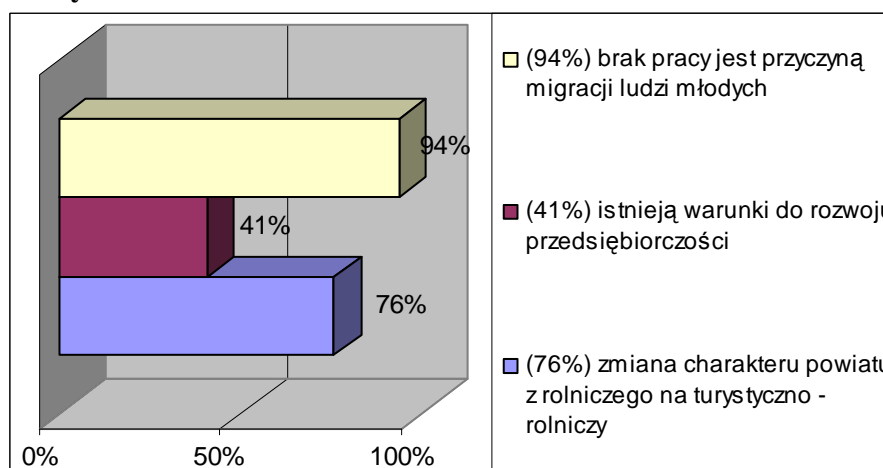
Wykres 5

Źródło - opracowanie własne

Zdecydowanie, bo 76% ankieterów uznało, że w perspektywie długoterminowej pożądanym kierunkiem rozwoju powiatu jest jego zmiana z charakteru rolniczego na turystyczno – rolniczy. Niespełna 41% uznaje, że w ich gminach są sprzyjające warunki do rozwoju przedsiębiorczości, a aż 94% uznaje, że brak atrakcyjnych miejsc pracy i niskie wynagrodzenie jest przyczyną migracji zarobkowej ludzi młodych i wykształconych z terenu powiatu – wykres 6.

Wykres 6.

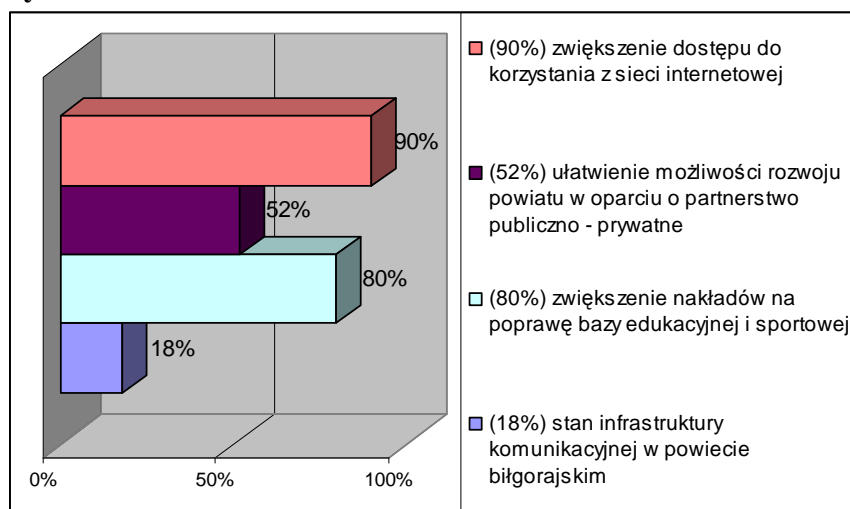
Źródło - opracowanie własne

- w zakresie Celu strategicznego 3 – Rozwój poprawa infrastruktury społecznej

W zakresie rozwoju infrastruktury technicznej (Cel strategiczny 3, cele operacyjne 3.1 i 3.2) ankietowani wypowiedzieli się na temat stanu infrastruktury komunikacyjnej, teletechnicznej i edukacyjno – sportowej (wykres 7).

Tylko 19,9% ankietowanych uznało, że stan infrastruktury komunikacyjnej na terenie powiatu jest zadowalający. Natomiast na pewno należy zwiększyć dostępność korzystania z sieci Internet (90%), czy zwiększenia nakładów na poprawę bazy edukacyjnej i sportowej (80%). Połowa ankietowanych uznała, że partnerstwo – publiczno prywatne byłoby dobrym sposobem na rozwój i poprawę tej infrastruktury.

Wykres 7

Źródło - opracowanie własne

ANKIETA

w ramach konsultacji społecznych do Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego
na lata 2007 – 2015

Tekst projektu Strategii i ankietę umieszczono na stronie: <http://www.bilgorajski.pl>

Ankiety wypełnij w terminie od 6 do 20 lutego 2008 r. i oddaj:

1. w miejscu, w którym otrzymałeś ankietę,
2. w Starostwie Powiatowym w Biłgoraju, ul. Kościuszki 87,
lub
3. w Urzędzie Gminy/Miasta.
lub
4. pobierz, wypełnij i wyślij w formie elektronicznej ze strony: <http://www.bilgorajski.pl>

Wstaw znak X w odpowiedniej kratce

Pytanie 1. Czy szansą rozwoju powiatu biłgorajskiego jest położenie większego nacisku na rozwój intelektualny jego mieszkańców (lepsze wykształcenie, podniesienie kwalifikacji zawodowych)?

TAK

NIE

Pytanie 2. Czy w celu objęcia większej ilości dzieci wychowaniem przedszkolnym na terenach wiejskich należy:

TAK

NIE

a) zwiększyć ilość przedszkoli prowadzonych przez gminy,

b) ułatwić zakładanie przedszkoli prywatnych,

Nie jest to problem w mojej gminie

Pytanie 3: Czy pożądanym działaniem zmniejszenia niedoboru kadry nauczycielskiej jest:

TAK

NIE

a) zwiększenie wymagań kwalifikacyjnych od kandydatów na nauczycieli,

b) podniesienie płac najniżej zarabiającym nauczycielom,

c) zwiększenie uprawnień socjalnych.

Pytanie 4. Czy zdaniem państwa potrzebne jest stworzenie możliwości przekwalifikowania zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym poprzez utworzenie Centrum Kształcenia Ustawicznego?

TAK

NIE

Pytanie 5. Czy widzą Państwo konieczność współpracy samorządów, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i innych podmiotów w rozwiązywaniu problemów w zakresie:

TAK

NIE

a) rynku pracy

b) pomocy społecznej

c) przedsiębiorczości

d) oświaty i edukacji

Pytanie 6. Czy w celu dostosowania absolwentów szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy należy:

TAK

NIE

a) zmienić programy nauczania,

b) zwiększyć ilość praktyk uczniowskich w firmach,

c) wprowadzić formy kształcenia pozwalające uzyskać dodatkowe kwalifikacje zawodowe.

Pytanie 7. Czy jesteście Państwo za tworzeniem centrów edukacji oraz rozwojem specjalistycznej edukacji zawodowej w celu inicjowania przedsiębiorczości w swojej gminie?

TAK

NIE

Pytanie 8. Czy powstanie spółdzielni socjalnych byłoby Państwa zdaniem skutecznym sposobem aktywizacji zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej (długotrwale bezrobotnych, opuszczających zakłady karne, niepełnosprawnych, bezdomnych, z problemami wynikającymi z nałogów, chorych psychicznie)?

TAK

NIE
E

Pytanie 9. Czy w celu zwiększenia aktywizacji zawodowej mieszkańców powiatu biłgorajskiego należy:

	TAK	NIE
a) zwiększyć możliwości przekwalifikowania osób pozostających bez pracy,	☐	☐
b) zwiększyć możliwości nauki języków obcych,	☐	☐
c) ułatwić prowadzenia działalności gospodarczej zatrudniającym osoby starsze.	☐	☐

Pytanie 10. Czy widzą Państwo potrzebę podejmowania działań na terenie Państwa gminy na rzecz osób będących w trudnej sytuacji, a w szczególności:

	TAK	NIE
a) młodzieży,	☐	☐
b) długotrwale bezrobotnych	☐	☐
c) kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka,	☐	☐
d) osób niepełnosprawnych,	☐	☐
e) osób bez kwalifikacji zawodowych,	☐	☐
f) osób po 50 roku życia.	☐	☐

Pytanie 11. Czy widzą Państwo potrzebę realizacji projektów partnerskich na rzecz poprawy sytuacji osób nie pracujących w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w niżej wymienionych obszarach:

	TAK	NIE
a) rynek pracy,	☐	☐
b) pomoc społeczna,	☐	☐
c) przedsiębiorczość,	☐	☐
d) oświata i edukacja.	☐	☐

Pytanie 12. Czy uważasz, że właściwą formą opieki dla ludzi starszych są domy dziennego pobytu?

TAK

NIE

Pytanie 13. Czy uważasz, że właściwie zabezpieczone są potrzeby osób niepełnosprawnych?

TAK

NIE

Pytanie 14. Czy uważasz, że wystarczająca jest interwencja służby pomocy społecznej w stosunku do potrzeb osób i rodzin?

TAK

NIE

Pytanie 15. Czy zorganizowanie świetlicy środowiskowej w twoim miejscu zamieszkania przyczyniłoby się do złagodzenia problemów wychowawczych?

TAK

NIE

Pytanie 16. Czy uważasz, za skuteczne rozwiązywanie problemów społecznych istotnych dla społeczności lokalnej poprzez rozwój poradnictwa specjalistycznego typu: prawnik, psycholog, terapeuta ds. uzależnień?

TAK

NIE

Pytanie 17. Czy dostrzegacie państwo w powiecie problem niewystarczającego bezpieczeństwa przeciwpożarowego i ładu publicznego?

TAK

NIE

Pytanie 18. Czy uważasz za konieczne poszerzenie usług medycznych świadczonych przez Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Biłgoraju o:

	TAK	NIE
1. rehabilitację,	☐	☐
2. opiekę długoterminową,	☐	☐
3. szpitalny oddział ratunkowy.	☐	☐

Pytanie 19. Czy upatrujesz szansę rozwoju rolnictwa w powiecie biłgorajskim:

	TAK	NIE
a. w produkcji i przetwórstwie owoców miękkich i warzyw	☐	☐
b. w produkcji żywności ekologicznej,	☐	☐

c. w tworzeniu grup producentów rolnych,

d. w scalaniu gruntów rolnych.

Pytanie 20. Czy Państwa zdaniem agroturystyka na obszarach wiejskich powiatu biłgorajskiego może stanowić alternatywne źródło dochodu dla mieszkańców wsi?

TAK **NIE**

Pytanie 21. Czy na terenie Państwa gminy są osoby postrzegane jako liderzy w inicjowaniu działań na rzecz rozwoju lokalnego?

TAK **NIE**

Pytanie 22. Czy w celu wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich należy:

	TAK	NIE
a. umożliwić łatwiejszy dostęp do wiedzy na temat finansowania programów wspomagających rozwój obszarów wiejskich,	☐	☐
b. inicjować i popularyzować powstawanie Lokalnych Stowarzyszeń Rozwoju.	☐	☐

Pytanie 23. Czy pożądanym kierunkiem rozwoju powiatu w perspektywie długoterminowej jest zmiana jego charakteru z rolniczego na turystyczno – rolniczy?

TAK **NIE**

Pytanie 24: Czy w Państwa gminie istnieją sprzyjające warunki do rozwoju przedsiębiorczości?

TAK **NIE**

Pytanie 25: Czy zdaniem Państwa brak atrakcyjnych miejsc pracy i niskie wynagrodzenie jest przyczyną migracji zarobkowej ludzi młodych i wykształconych?

TAK **NIE**

Pytanie 26. Czy uznają Państwo stan infrastruktury komunikacyjnej w powiecie biłgorajskim za zadowalający?

TAK **NIE**

Wieloletni Plan Inwestycyjny Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007-2015

Zał. Nr 2

Oświata

Lp.	Nazwa programu/ zadania	Cel programu /zadania Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych									
				OGÓLEM	2008		2009		2010		2011-2015		
					środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	
Cel strategiczny 3 - Rozwój infrastruktury technicznej, Cel operacyjny 3.2 - Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej.													
1.	Wymiana okien i pokryć dachowych w obiektach Regionalnego Centrum Edukacji Zawodowej w Biłgoraju	podniesienie poziomu kształcenia na wszystkich szczeblach nauczania (z wyłączeniem poziomu wyższego i przedszkolnego) oraz zwiększenie dostępu mieszkańcom regionu do infrastruktury edukacyjnej i sportowej	Powiat Biłgorajski	2007 - 2015	4131	258	250	250	250	200	200	500	2223
2.	Wymiana okien, pokryć dachowych i ocieplenie obiektów Zespołu Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących w Biłgoraju		2008 - 2015	3847	300	400	300	700	300	700	300	847	
3.	Wymiana okien, pokryć dachowych i ocieplenie obiektów Zespołu Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Biłgoraju		2009 - 2015	2501	200	270	200	223	310	500	200	598	
4.	Budowa obiektów dla potrzeb Zespołu Szkolno-Rewalidacyjnego w Teodorówce		2007 - 2009	1000	100	0	200	700	0	0	0	0	
5.	Modernizacja krytej pływalni w Zespole Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących w Biłgoraju		2009 - 2015	6000	0	0	50	0	300	700	700	4250	

6.	Modernizacja zewnętrznych obiektów sportowych Zespołu Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących w Biłgoraju			2009 - 2015	3500	0	0	50	0	200	800	600	1850
7.	Budowa boisk w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Biłgoraju			2007 - 2008	1200	180	1020	0	0	0	0	0	0
8.	Adaptacja budynku na potrzeby Muzeum Ziemi Biłgorajskiej			2008-2010	2000	0	0	100	300	200	1400	0	0
	Razem oświata				24179	1038	1940	1150	2173	1510	4300	2300	9768

ZDP Biłgoraj

Lp.	Nazwa programu/ zadania	Cel programu /zadania	Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych								
					OGÓLEM	2008		2009		2010		2011-2015	
						środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne
Cel strategiczny 3 – Rozwój infrastruktury technicznej, Cel operacyjny 3.1 - Budowa dróg i ulepszanie systemu komunikacji łącznie z niezbędną infrastrukturą													
1.	Budowa dr. powiat.Nr 2943 L Księżpol - Obsza łączącej dr. woj. Nr 835 w m. Księżpol z dr. woj. Nr 849 w m. Łukowa etap I: od km 5+758,20 do km 15+353,70	poprawa dostępności komunikacyjnej regionu, a tym samym wpływ na: sprawność obsługi komunikacyjnej, sprzyjanie podniesieniu jakości usług transportowych, wymianie handlowej, zwiększeniu współpracy gosp.i rozwojowi turystyki.	ZDP Biłgoraj	2007/2009	17 543	20	116	2 611	14 796	0	0	0	0
2.	Budowa dr. powiat.Nr 2943 L Księżpol - Obsza łączącej dr. woj. Nr 835 w m. Księżpol z dr. woj. Nr 849 w m. Łukowa etap II: od km 0+000,00 do km 5+758,20			2007/2010	7 628	13	75	501	2 840	630	3 569	0	0
3.	Budowa drogi powiatowej Nr 2936 L Bidaczów Stary- Luchów Górny od km 0+000 do km 3+144 o dł. 3,144 km			2008/2010	3 167	10	54	96	543	370	2 094	0	0
4.	Budowa ulic powiatowych w układzie komunikacyjnym m. Biłgoraja			2010/2015	12 000	0	0	0	0	450	2 550	1 350	7 650
Razem ZDP Biłgoraj					28 338	43	245	3 208	18 179	1 000	5 663	0	0

DPS Teodorówka

Lp.	Nazwa programu/ zadania Cel programu/zadania	Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych									
				OGÓŁEM	2008		2009		2010		2011-2015		
					środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	
Cel strategiczny 3 – Rozwój infrastruktury technicznej; Cel operacyjny 3.2 -Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej													
1.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w DPS Teodorówka	poprawa jakości i dostępności świadczeń medycznych i pomocy społecznej	Powiat Biłgorajski	2008	679	379	300	0	0	0	0	0	0
2.	Termomodernizacja kotłowni i obiektów DPS w Teodorówce			2009- 2010	1535	0	0	105	595	126	709	0	0
	Razem DPS Teodorówka				2214	379	300	105	595	126	709	0	0

DPS dla Kombatantów

Lp.	Nazwa programu/ zadania	Cel programu/zadania	Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych								
					OGÓŁEM	2008		2009		2010		2011-2015	
						środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne
Cel strategiczny 3 – Rozwój infrastruktury technicznej; Cel operacyjny 3.2 -Rozwój i poprawa infrastruktury społecznej													
1.	Adaptacja poddasza nad kaplicą w DPS dla Kombatantów	poprawa jakości i dostępności świadczeń medycznych i pomocy społecznej	Powiat Biłgorajski	2008- 2012	250	50	0	50	0	50	0	100	0
	Razem DPS dla Kombatantów				250	50	0	50	0	50	0	100	0

SP ZOZ Biłgoraj

Lp.	Nazwa programu/zadania	Cel programu/zadania	Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych								
					OGÓLEM	2008		2009		2010		2011-2015	
						środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne
Cel strategiczny 3 – Rozwój infrastruktury technicznej; Cel operacyjny 3.2 – rozwój i poprawa infrastruktury społecznej													
1.	Termomodernizacja budynków, w tym:												
a.	RUM	poprawa jakości i dostępności świadczeń udzielanych w zakresie publicznej ochrony zdrowia	Powiat Biłgorajski	2011-2013	166	2	9					31	124
b.	O/Chirurgiczny i O/Położniczy			2009-2010	225	3	13	20	84	21	84		
c.	O/Zakaźny i Chorób Płuc			2009-2010	557	8	31	52	207	52	207		
d.	Szpital Tarnogród			2011-2013	777	11	44					144	578
e.	Blok Operacyjny			2009-2010	112	2	6	10	42	10	42		
f.	Ortopedia i Ginekologia			2009-2010	150	2	8	14	56	14	56		
g.	Administracja			2011-2013	138	2	7	13	52	12	52		
h.	Poradnia Chirurgiczna			2011-2013	36	1	2					7	26
i.	Kuchnia			2009-2010	339	5	18	32	126	32	126		
	Razem termomodernizacja					2 500	36	138	141	567	141	567	182

2.	Zakup środków transportu, w tym:													
a.	trzy karetki	poprawa jakości i dostępności świadczeń udzielanych w zakresie publicznej ochrony zdrowia	Powiat Biłgorajski	2010	600					120	480			
b.	samochód osobowo-dostawczy			2009	60			12	48					
c.	środek transportu wewnętrznego (np. MELEX) 2 szt.			2008	60	12	48							
	Razem środki transportu				720	12	48	12	48	120	480			
3.	Zakup nowego sprzętu medycznego, w tym;													
a.	dwa aparaty RTG z cyfrową obróbką obrazu (również dostosowanie pomieszczenia) i ucyfrowienie istniejącego	poprawa jakości i dostępności świadczeń udzielanych w zakresie publicznej ochrony zdrowia	Powiat Biłgorajski	2008 i 2011-2015	2 500	30	30					488	1 952	
b.	centralny kompresor sprężonego powietrza			2008	60	12	48							
c.	Zakupy wynikające z rozporządzenia Min. Zdrowia z dnia 10 listopada 2006													
c1.	9 szt. wózków-wanien na oddziałach szpitalnych			2010	180						36	144		
c2.	autoklaw			2010	300						60	240		

c3.	przelotowa myjnia-dezynfektor	poprawa jakości i dostępności świadczeń udzielanych w zakresie publicznej ochrony zdrowia	Powiat Biłgorajski	2010	150					30	120			
d.	3 szt. kardiomonitorów (Oddział Wewnętrzny w Tarnogrodzie)		2008	120	24	96								
e.	holter (Oddział Wewnętrzny w Tarnogrodzie)		2008	20	4	16								
f.	USG (szpital Tarnogród)		2009	200			40	160						
g.	generator tlenu		2009	250			50	200						
	Razem zakupy sprzętu medycznego			3 780	70	190	90	360	126	504	488	1 952		
4.	Dostosowanie szpitala do wymogów rozp. Min. Zdrowia z dnia 10 listopada 2006 r.		2008 - 2012	1 500	21	84	28	112	56	223	195	781		
5.	Budowa łącznika między nowym budynkiem a budynkiem O/Zakaźnego		2008/2013	1 300							260	1 040		
6.	Wyposażenie budynku zajmowanego przez Oddział Zakaźny i Oddział Chorób Płuc i Gruźlicy w wymagany dźwig osobowo-towarowego		2010	200					40	160				

7.	Modernizacja kuchni szpitalnej (łącznie z systemem dystrybucji posiłków).			2009	360			72	288				
8.	Informatyzacja Szpitala w Tarnogrodzie i podłączenie go do istniejącego w Biłgoraju systemu informatycznego			2009	500			100	400				
9.	Remont i rozbudowa budynku Administracji			2008-2009	400	10		78	312				
10.	Remont i modernizacja Kotłowni			2008	170	34	136						
11.	Zakup urządzenia do klimatyzacji nowego budynku szpitalnego			2008	120	24	96						
12.	Wykonanie instalacji tlenowej w „starych” budynkach szpitalnych i podłączenie jej do istniejącej Centralnej Tlenowni			2010	300					60	240		
13.	Utworzenie SOR z OIT			2010-2013	5 000					300	1 200	700	2 800
14.	Adaptacja budynku po ambulatorium na aptekę			2008	150		150						

15.	Rozbudowa chirurgicznej izby przyjęć		2009	150			50	100				
16.	Modernizacja rozdzielni NN		2009	30			30					
	Razem inne poz. od 4 do 16			10 180	89	466	358	1 212	456	1 823	1 155	4 621
	Razem SP ZOZ Biłgoraj			17 180	207	842	601	2 187	843	3 374	1 825	7 301

Starostwo Powiatowe w Biłgoraju

Lp.	Nazwa programu/ zadania	Cel programu/zadania	Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych								
					OGÓŁEM	2008		2009		2010		2011-2015	
						środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne
1.	Rozbudowa i nadbudowa budynku byłego szpitala w aspekcie zmiany przeznaczenia obiektu na pomieszczenia administracyjne Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnego Starostwa Powiatowego w Biłgoraju	poprawa infrastruktury lokalowej samorządu powiatowego	Powiat Biłgorajski	2008/2011	10 132	2 935,5	200	3 000	300	3 000	300	196,5	200
	Razem Starostwo Powiatowe w Biłgoraju				10 132	2 935,5	200	3 000	300	3 000	300	196,5	200

Zestawienie zbiorcze

Lp.	Podmiot wnioskujący	Cel programu/zadania	Instytucja odpowiedzialna za wdrażanie	okres realizacji	Nakłady całkowite w tysiącach złotych								
					OGÓŁEM	2008		2009		2010		2011 - 2015	
						środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne	środki własne	źródła zewnętrzne
1.	Wydział Edukacji	podniesienie poziomu kształcenia na wszystkich szczeblach nauczania	Powiat Biłgorajski	2008-2105	24 179,00	1 038,00	1 940,00	1 150,00	2 173,00	1 510,00	4 300,00	2 300,00	9 768,00
2.	ZDP Biłgoraj	poprawa dostępności komunikacyjnej regionu	ZDP Biłgoraj		28338,00	43,00	245,00	3208,00	18179,00	1000,00	5663,00	0,00	0,00
3.	DPS Teodorówka	poprawa jakości i dostępności świadczeń udzielanych w zakresie publicznej ochrony zdrowia	Powiat Biłgorajski		2214,00	379,00	300,00	105,00	595,00	126,00	709,00	0,00	0,00
4.	Dom Pomocy dla Kombatantów				250,00	50,00	0,00	50,00	0,00	50,00	0,00	100,00	0,00
5.	SP ZOZ Biłgoraj				17180,00	207,00	842,00	601,00	2187,00	843,00	3374,00	1825,00	7301,00
6.	Starostwo Powiatowe w Biłgoraju				poprawa infrastruktury lokalowej samorządu powiatowego	10 132,00	2 936,00	200,00	3 000,00	300,00	3 000,00	300,00	197,00
Razem					82 293,00	4 652,50	3 527,00	8 114,00	23 434,00	6 529,00	14 346,00	4 421,50	17 269,00